

**BURSA İLİ SÜT SIĞIRCILIK İŞLETMELERİNİN
KÂRLILIK VE VERİMLİLİK ANALİZİ**

Yıldırım İÇÖZ

**Mart-2004
ANKARA**

YAYIN NO:116
ISBN 975-407-148-9

ÖNSÖZ

Ülke hayvancılığında Süt Sığırcılık İşletmelerinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Temel amacı süt üretimi olmakla birlikte, doğan dişi hayvan materyali ile damızlık işletmesi niteliği de taşıyor olmaları yanında, doğan erkek hayvan materyalinin besicilik işletmelerinde besi materyali olarak kullanılıyor olması bu işletmelerin önemini arttırmaktadır.

Bu çalışmada; Bursa İlindeki Süt Sığırcılık İşletmeleri verileri örnek alınarak Süt Sığırcılık İşletmeciliğindeki Karlılık ve Verimlilik Analizi ortaya konmuştur.

Süt sığırcılık işletmeleri tam gün faaliyetin yapılmasını gerekli kılan bir özellik taşımaktadır. Bu süre içinde girdilerin sürekli temini, ürünün özellikle sütün kısa sürede pazarlanma zorunluluğu işletmeleri dinamik olmaya zorlamaktadır.

Özelliği nedeniyle işletmesi, gerek emek ve gerekse sermaye yönünden oldukça zor olan Süt Sığırcılığı İşletmelerinde; karlılık ve verimliliğin sürekli göz önünde tutulması gerekmektedir. Bu durumu sağlayamayan işletmelerin kısa sürede faaliyetlerine son vermeleri kaçınılmazdır.

Kurulacak olan işletmelerin ekonomik ölçekte olmaları, tüm üretim unsurları ile birlikte üretimde karlılığı sağlayabilmesi, işletmenin kuruluş aşamasında göz önüne alınması gereken unsurlardır.

Gerek yeni kurulacak işletmeler için kuruculara gerekse kurulu bulunan işletmelerde çalışan yönetici konumundaki kişilere ve konuyla ilgili yeni araştırma yapacak araştırmacılarla, hayvancılığı geliştirmek üzere proje hazırlayan Bakanlığımız personeline bu eserin faydalı olacağını umuyorum.

Y.Erdal ERTÜRK
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Dengeli ve sağlıklı beslenmede önemli yeri olan hayvansal protein; hem ulusal kalkınma ve koruyucu sağlık politikalarının, hemde dış satımı artırma çabalarının başarıya ulaştırılmasında tartışılmaz bir değere sahiptir.

Türkiye’de, tarımı ve hayvancılığı ihmal etmeden, bir bütünlük içinde sanayileşmeyi hedef almak, ekonomik gelişmeyi daha da hızlandıracaktır. Günümüzde hayvancılıkta beklenen ölçüde köklü yapısal değişikliklerin halen yapılamamış olması, ekonomik kalkınmada bu potansiyelden yeterince yararlanılmasını önlemektedir.

Hayvancılık, gelişmiş tüm ekonomilerde kırsal ekonomik kalkınmanın lokomotifi olmuş önemli bir sektördür. Hayvancılık sektörü, ülke düzeyinde dengeli kalkınma ile sanayi ve hizmetler sektörleri için yeni istihdam yaratma, kırsal göçü azaltma, sanayileşmeye kaynak aktarma, sektörler arası dengeli bir kalkınma ile kalkınmanın istikrar içinde başarılmasını sağlama gibi önemli fonksiyonlar üstlenmiştir. Sektörün yüklediği ekonomik fonksiyonları başarıyla yerine getirebilmesi; bu önemli kaynağın rasyonel bir şekilde değerlendirilmesi, ekonomik yapıda sektörler arası etkileşimi hızlandıracak ekonomik tedbirlerin alınması ile mümkün olabilecektir.

Türkiye’de insanların dengeli ve sağlıklı beslenebilmesinde hayvancılık sektörü içerisinde bir üretim alt sektörü olarak yer alan süt sığırcılığı kırsal ekonomik kalkınmada büyük öneme sahiptir.

Hayvancılığın son yıllarda içine düştüğü darboğazdan çıkması, ancak süt sığırcılığına ülkemizde gereken önemin verilmesi ve süt sığırcılık işletmelerinin kârlı, verimli çalışmasına olanak sağlayacak teknik ve ekonomik politika tedbirlerinin hayata geçirilmesi ölçüsünde mümkün olabilecektir. Sektörün bu konudaki sorunlarına çözüm bulabilmek amacıyla Bursa İlinde Sığır Yetiştiriciliği Enformasyon Sistemi (GTZ) Projesine bağlı Süt Sığırcılık İşletmelerinin teknik, ekonomik ve yapısal sorunları bir arada incelenerek analiz edilmiştir. Bu araştırma ile bölgede elde edilen bulguların yetiştiricilere, sektöre hizmet götüren kişi, kurum ve kuruluşlara ışık tutması amaç edinilmiştir.

Araştırma süresince sürekli yardım ve katkısını esirgemeyen Danışman Hocam, Prof.Dr.Engin SAKARYA’ya, Anabilim Dalı Başkanı Prof.Dr.Sadi ARAL’a, Araştırma görevlileri Dr.Yavuz CEVGER ve Dr. Aytekin GÜNLÜ’ye, anket çalışmalarının yürütülmesinde yardımcı olan Dr.Vet. Hekim Naim KARAKÇI’ya ve Bursa ili merkez ve ilçelerindeki GTZ Projesi sorumlularına, Bilgisayar teknik sorunlarının aşılmasında yardımcı olan Muttalip SAYIN’a, Tarım Bakanlığındaki sorunların aşılmasında destek olan TÜGEM eski Genel Müdürü Prof.Dr.Celal ER’e, bu araştırmanın finansmanına destek olan Avukat Yılmaz İÇÖZ ve Dr.Yavuz İÇÖZ’e, Hollanda ‘dan döküman sağlanmasında yardımcı olan Anadolu Hayvancılık’tan Nurdan ERBUG’a, Koepon Consultants-Nederland’dan Mr. Evert Jan Daling’e, Wageningen Institute of Animal Science-Nederland’dan Mr.Henk VOS’a, TÜBİTAK-ULAKBİM’e, A.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsüne, doktora çalışmasının tamamlanmasında gösterdiği destek, hoşgörü ve anlayış için eşim Ziraat Yüksek Mühendisi Betül İÇÖZ’e ve bu çalışmanın Tarımsal Ekonomi ve Araştırma Enstitüsü tarafından yayımlanmasını anlayışını gösteren Yayın Kuruluna ve enstitü yönetimine teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar DİZİNİ	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1.GİRİŞ	1
1.1.Türkiye'de Süt ve Ürünlerinin Üretimi, Tüketimi	4
1.1.1. Üretim	4
1.1.2. Verimlilik	8
1.1.3. Tüketim	10
1.2. Türkiye'de Süt Sanayii	12
1.3. Holstein Süt Sığırı Irkının özellikleri	14
1.4. AB.Üyesi Ülkelerde Holstein Süt Sığırı Irkının Dağılımı ve Süt Verimleri	14
1.5. Bursa İlinin Demografik ve Sosyo Ekonomik Yapısı	15
1.6. Bursa İli Hayvancılığının Genel Değerlendirilmesi	17
1.6.1. Hayvancılığın İl Ekonomisindeki Yeri ve Önemi	19
1.6.2. Bursa İli Hayvan Varlığı	21
1.6.3. Bursa İlinde Arazi Yapısı ve Yem Üretimi	22
1.6.4. Bursa İlinde Hayvancılığa Dayalı Süt Sanayi Kuruluşları	24
1.6.5. Bursa İlinde Hayvan Üreticilerinin Örgütlenme Düzeyi	25
1.6.6. Süt Sığırcılığı Enformasyon Sistemi Projesi	26
1.7. Konu İle İlgili Çalışmalar	30
2.GEREÇ ve YÖNTEM	36
2.1 .Gereç	36
2.2 .Yöntem	36
2.2.1. Örneğe Dahil Edilecek İşletmelerin Belirlenmesi	36
2.2.2. Verilerin Değerlendirilmesi	36
2.2.2.1 Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Tesbiti	36
2.2.2.2 İşletme Sonuçlarının Hesaplanması	38
2.2.2.3 Sermaye Yapısının Tesbiti	39
2.2.2.4 Rantabilite Rasyolarının Oluşturulması	39
3.BULGULAR	41
3.1. Genel Bulgular	41
3.1.1 İşletme Giderleri	41
3.1.2 İşletme Gelirlerinin Dağılımı	44
3.1.3 Süt Üretimleri ve Hayvan Başına Verimlilikleri	46
3.1.4 Rantabilite Rasyoları, Maliyet, Masraf-Hasıla Oranları	48
3.1.5 Gayri Safi Hasıla, Safi Kâr ve Sosyal Gelir	50
3.2. Üretim ve Pazarlama Sorunları	53
3.2.1 Üretim ve Eğitim	53
3.2.2 Örgütlenme	55
3.2.3 Pazarlama	56
3.2.4 Hayvan Hastalıkları	56

3.2.5 İşletme Sorunları	57
4.TARTIŞMA	59
4.1 Genel Bulguların Tartışılması	59
4.1.1 Süt Üretimi, İşletme Gelir ve Giderlerine Ait Bulguların Tartışılması	59
4.1.2 Rantabilite Rasyoları, Maliyet, O/İ Bulgularının Tartışılması	66
4.1.3 G.S.H. , Safi Kâr ve Sosyal Gelire Ait Bulguların Tartışılması	68
4.1.4 Üretim ve Pazarlama Sorunlarının Tartışılması	69
SONUÇ	73
KAYNAKLAR	76
EKLER	82

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1 Türkiye’de Süt Üretimine Hayvan Türlerine Göre Dağılımı	4
Tablo 1.2 Türkiye’de Sağılan Büyük ve Küçükbaş, Toplam İnek Sayıları ve Süt Üretimi	5
Tablo 1.3 Kişi Başına Düşen Süt Üretim Miktarının Yıllara Göre Gelişimi	5
Tablo 1.4 Yıllara Göre Süt, Yem Fiyatları, Değişim Oranları ve 1 Kg Sütle Alınabilen Yem Miktarları	6
Tablo 1.5 Türkiye ve AB’de Kırsal Alanda Tarımsal Üretim Bileşimi ve Hayvansal Üretim Alt Üretim Dalları İtibariyle Oransal Dağılımı.	7
Tablo 1.6 Yıllar İtibariyle Toplam Süt Üretimleri ve Artış Oranları	7
Tablo 1.7 Yıllara Göre Sağılan İnek Sayısı, Süt Üretim ve Verimleri	8
Tablo 1.8 Türkiye ve AB Ülkelerinde Süt İneği Ortalama Verimliliği ve Verim Artış Oranları.	9
Tablo 1.9 Türkiye ile (AB-15) Ülkeleri Arasındaki İnek Sütü Verimliliği (Kg/Baş)	10
Tablo 1.10 AB’de Süt ve Süt Ürünlerinde Kendi Kendine Yeterlilik Oranları	11
Tablo 1.11 Tarımsal Bölgelere Göre Süt İşleme Sanayilerinin Dağılımları ve Kapasiteleri	12
Tablo 1.12 AB Ülkelerindeki Holstein Irkı Süt Sığırlarındaki Sayısal Değişim ve Süt Verimleri	14
Tablo 1.13 Türkiye ve Bursa İlinde Nüfus Artışları ve Demografik Gelişme Endeksi	15
Tablo 1.14 Bursa ve Çevre İllerde Şehir ve Köy Nüfusları ile Nüfus Yoğunlukları	15
Tablo 1.15 Türkiye ve Bursa İlinde Kırsal Nüfusun Oransal Olarak Dağılımı (1950-1990).	16
Tablo 1.16 Türkiye ve Bursa İlinde Aktif ve İnaktif Yaş Gruplarının Yüzde Dağılımı	16
Tablo 1.17 Bursa İlinde İktisaden Aktif Nüfusun İstihdam Alanı ve Cinsiyete Göre Dağılımı	16
Tablo 1.18 Bursa ve Çevre İllerin Aldığı ve Verdiği Göçler ile Aldığı Göçlerin Oranı	17
Tablo 1.19 Bursa İli Büyükbaş Hayvan Varlığında Oluşan Değişme ve Gelişmeler	17
Tablo 1.20 Bursa İli Merkez ve İlçelerindeki Sığır Varlığı ve Sürü Kompozisyonu (1996 yılı)	18
Tablo 1.21 Bursa ili Merkez ve İlçeleri Süt Sığırcılık İşletmeleri Faaliyet Durumları	19
Tablo 1.22 Bursa İli Merkez ve İlçelerde Tarımsal ve Hayvansal Üretim Gelirlerinin Mutlak ve Oransal Değerleri ile Hayvansal Üretim Gelirlerinin Toplam Tarımsal Gelirler İçindeki Payı (%) (1996)	20
Tablo 1.23 Bursa İlinde Hayvansal Ürün Üretimine Ürünlere Göre Dağılımı (1980-1993)	20
Tablo 1.24 Bursa İli Hayvan Varlığı (Baş)	21
Tablo 1.25 Toplam Süt Üretimi ve Hayvan Türlerine Göre Dağılımı	21
Tablo 1.26 Bursa İli Hayvansal Üretim Değerleri	22
Tablo 1.27 Bursa İlinin Arazi Varlığı ve Dağılımı	22
Tablo 1.28 Türkiye, Marmara Bölgesi ve Bursa İlinde Çayır-mera Alanları	22
Tablo 1.29 Bursa İlindeki Yem Sanayii Kuruluşları ve İlçelere Göre Dağılımları, Kapasite ve Kapasite Kullanım Oranları (1996).	23
Tablo 1.30 Bursa İlinde Yıllara Göre Silaj Yapan Yetiştiriciler, Köy Sayıları ve Üretim Miktarları.	23
Tablo 1.31 Bursa İlinde Sığır Suni Tohumlama Uygulamaları	24
Tablo 1.32 Bursa İlinde Özel Sektör, Kooperatifler ve Tarım İl Müdürlüğünün Suni Tohumlama Faaliyetleri ve Dağılımı (1996 yılı).	24
Tablo 1.33 Bursa İlinde Faaliyet Gösteren Süt Sanayi İşletmelerinin İlçelere Göre Dağılımı ve Kurulu Kapasiteleri	24
Tablo 1.34 Bursa İlinde Tarımsal Amaçlı Kooperatifler	25
Tablo 1.35 GTZ Projesi Kapsamındaki İller, Yetiştirici Birlikleri, Hayvan varlığı ve Oranları	26
Tablo 1.36 Proje Kapsamındaki İllerin Yıllara Göre Hayvan Sayıları ve Endeks Değerleri	26
Tablo 1.37 GTZ Projesine Dahil İllerin Süt Verimleri ve Yıllar İtibariyle Endeks Değerleri	27
Tablo 1.38 Çeşitli Laktasyon Periyodundaki İnek Sayısı ve Oranları (1996 Yılı)	28

Tablo 1.39 Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliğine Bağlı Birliklerin İl Düzeyinde Soy Kütüğü Kaydı Tutulan İşletme ve Hayvan Sayıları ve Oranları (1997).	28
Tablo 2.1 Bursa İli Süt Sığırcılık İşletmelerinde Masraf Unsurlarının İşletme Ölçeklerine Göre Oransal Dağılımları	41
Tablo 2.2 Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Oransal Dağılımı (1995-1997)	41-42
Tablo 2.3 Bursa İli ve İlçelerinde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Oransal Dağılımı	42
Tablo 2.4 Bursa İli Merkez ve İlçelerinde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Oransal Dağılımı (1995-1997)	43
Tablo 2.5 Bursa İl Geneli ve İşletme Ölçeklerine Göre İşletme Gelirlerinin Oransal Dağılımı	44
Tablo 2.6 Bursa İl Geneli ve İşletme Ölçeklerine Göre İşletme Gelirlerinin Oransal Dağılımı (1995-1997)	44
Tablo 2.7 Bursa İl Geneli ve İlçelere Göre İşletme Gelirlerinin Oransal Dağılımları	45
Tablo 2.8 Yıllara Göre Bursa İl Geneli ve İlçelerinde İşletme Gelirlerinin Oransal Dağılımları	45
Tablo 2.9 Bursa İli Süt Sığırcılık İşletmelerinde İl Geneli ve İşletme Ölçeklerine Göre Ortalama Günlük ve Yıllık Süt Verimlilikleri ve Sağılan İnek Sayıları	46
Tablo 2.10 Yıllar itibariyle Bursa İl Geneli ve İşletme Ölçeklerine Göre Yıllık, Günlük Ortalama Süt Verim Değerleri ve Sağılan İnek Sayıları	46
Tablo 2.11 Bursa İl Geneli ve İlçelerinde Yıllık ve Günlük Ortalama Süt Üretimleri ve Sağılan İnek Sayısı	47
Tablo 2.12 Yıllar İtibariyle Bursa İl Geneli ve İlçelerinde Yıllık ve Günlük Ortalama Süt Verimleri ve Sağılan İnek Sayısı	47
Tablo 2.13 Bursa İl Geneli ve İşletme Ölçeklerine göre Ekonomik Rantabilite, Mali Rantabilite, Rantabilite Faktörü, Maliyet ve O/İ Oranı	48
Tablo 2.14 Bursa İl Geneli ve İşletme Ölçeklerine Göre Ortalama Ekonomik ve Mali Rantabilite, Rantabilite Faktörü, Maliyet ve Masraf-hasıla Oranları (1995-1997)	48
Tablo 2.15 Bursa İl Geneli ve İlçelere Göre Ortalama Rantabilite Oranları, Maliyetler ve Masraf-hasıla Oranları	49
Tablo 2.16 Yıllara Göre Bursa İline Bağlı İlçelerde Rantabilite Rasyoları, Maliyet ve Masraf-Hasıla Oranları	49-50
Tablo 2.17 Bursa İlinin 1996-1997 Yıllarındaki GSH, Safi Kâr ve Sosyal Gelirlerinin Oranları	50
Tablo 2.18 İl Geneli ve İşletme Ölçekleri İtibariyle GSH, Safi Kâr ve Sosyal Gelirlere ait Bulgular	51
Tablo 2.19 Yıllara Göre İşletme Ölçeğinde GSH, Safi Kâr ve Sosyal Gelirin İl Geneline oranla Dağılımı	51
Tablo 2.20 İlçelere Göre GSH, Safi Kâr ve Sosyal Gelir ve Değerleri	52
Tablo 2.21 Yıllara Göre İlçelerin GSH, Safi Kâr ve Sosyal Gelir ve Oranları	52
Tablo 2.22 Araştırma Kapsamına Alınan İşletmelerde Sığır Varlığının İlçelere Göre Dağılımı	53
Tablo 2.23 Bursa'da İlçelere Göre Yem Bitkisi Ekim Alanlarının Dağılımı.	54
Tablo 2.24 Yararlanılan Yayım Hizmetleri ve Bunların Tercih Durumu ile Oranları.	55
Tablo 2.25 Süt Pazarlama Şekilleri.	56
Tablo 2.26 İşletmelerde Aile içinde Tüketilen Günlük Süt Miktarı ve Oransal Dağılımı	56
Tablo 2.27 Bursa İli Süt Sığırcılık İşletmelerinde Sıklıkla Karşılaşılan Hastalıklar	56
Tablo 2.28 Ölüme Neden Olan Başlıca Hastalıklar	57
Tablo 2.29 İşletme Sorunları	57
Tablo 3.1 İşletmelerin Sermaye Yapısında Yıllar İtibariyle Değişme ve Gelişmeler	61

Simgeler ve Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
A.M.M.Serm.	Alet, Makina ve Malzeme Sermayesi
Aktif Sermaye	Toplam Sermaye
BBHB	Büyük Baş Hayvan Birimi
B.Ölç.İ.	Büyük Ölçekli İşletme
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
Da.	Dekar
Ha.	Hektar
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EKA	Hayvan Envanter Kıymet Artışı
Ekonomik R.	Ekonomik rantabilite
FEOGA-EAGF	European Agricultural Guarantee and Guidance Fund
GSH	Gayri Safi Hasıla
GTZ	Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit GnmH
hl	Hektolitire
K.Bey	Karacabey
K.Ölç.İ.	Küçük Ölçekli İşletme
Mali R.	Mali rantabilite
M.G.T.	Masraflar Genel Toplamı
M.K.P.	Mustafa Kemal Paşa
MPM	Milli Produktivite Merkezi
O/İ	Masraf-hasıla oranı
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
O.Gazi	Osmangazi
ÖİKR	Ön İhtisas Komisyon Raporu
O.Ölç.İ.	Orta Ölçekli İşletme
R. Faktörü	Rantabilite faktörü
SEK	Süt Endüstrisi Kurumu
TKB	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
UHT	Ultra High Temperature
Y.Şehir	Yenişehir

ÖZET

Bu araştırmada Bursa İli Soy Kütüğü Enformasyon Sistemi Projesi (GTZ) kapsamındaki süt sığırcılık işletmelerinde kârlılık ve verimlilikleri analiz edilerek, işletmelerin kaynak kullanımındaki etkinlikleri ile uygulanan projenin ilde Süt Sığırcılığına katkısı incelenmiştir.

Araştırma materyalini Bursa İli ve ilçelerindeki GTZ projesi kapsamında yer alan 78 işletmeden anket yoluyla sağlanan 1995-1996-1997 yıllarına ait veriler oluşturmuştur.

İşletmeler ölçekleri itibariyle 5-14 baş süt ineğine sahip olan işletmeler küçük ölçekli, 15-24 baş ineğe sahip olanlar orta ölçekli, 25 + üzeri baş ineğe sahip olanlar ise büyük ölçekli işletmeler olarak tanımlanmıştır.

Veriler; Mali ve Ekonomik Rantabilite, Rantabilite Faktörü, Maliyetler, Masraf-hasıla oranı, GSH, Safi kâr ve Sosyal gelir rasyoları yardımıyla değerlendirilmiştir. İşletmeler hem ölçeklerine, hemde ilçeler bazında incelenmiştir.

Bursa il genelinde, maliyeti oluşturan masraf unsurları olarak ; yem % 58.14, işçilik % 22.31, amortismanlar % 5.96, veteriner sağlık % 3.74, faiz giderleri % 3.01, bakım onarım giderleri ise % 1.29, diğer giderler % 5.55 pay almaktadır.

1995 yılında işletme gelirlerinin 55.64'ü süt satışı gelirlerinden, 32.70'i envanter kıymet artışından, 9.74'ü buzağı gelirinden ve 1.91'i de gübre gelirinden elde edildiği belirtilmiştir. 1996 yılında bu değerler sırasıyla %60.56, 24.56, 13.57, 1.31, 1997 yılında ise 60.23, 24.29, 14.55 ve 0.93 olarak bulunmuştur.

Ortalama yıllık süt verimleri 1995 yılında 5 299 kg/baş, 1996 yılında 5 430 kg/baş, 1997 yılında ise 6 134 kg/baş olarak tesbit edilmiştir.

İl genelinde ekonomik ve mali rantabilite ve rantabilite faktörü ortalama olarak sırasıyla 1995 yılında 7.29, 4.92, 17.20, 1996 yılında 22.87, 22.69, 40.28 ve 1997 yılında ise 17.26, 17.11 ve 30.25 olarak bulunmuştur. Büyük ölçekli işletmelerin kârlılığı araştırmanın yapıldığı yıllarda diğer ölçekli işletmelerden daha yüksek olduğu ve bunu orta ve küçük ölçekli işletmelerin izlediği saptanmıştır.

Masraf-hasıla oranı il geneline, işletme ölçeklerine ve ilçelere göre incelenmiştir. İl genelinde bu oran 1.10, küçük ölçekli işletmelerde 1.01, orta ölçekli işletmelerde 1.55 ve büyük ölçekli işletmelerde ise 1.60 olarak tesbit edilmiştir. Masraf-hasıla oranının en yüksek çıktığı işletmeler büyük ölçekli işletmeler olurken, bunu orta ölçekli işletmeler takip etmiştir.

İlde uygulaması yapılan GTZ projesinin uygulamasındaki başarıyı sınırlayan en önemli etkenler; işletme girdilerindeki önemli fiyat artışları ve buna karşılık süt fiyatlarında istikrarın olmayışı, bu istikrarsızlığı giderebilecek olan “ birliklerin süt ve süt ürünlerinin pazarlamasına girmeleri” konusunun projede düşünülmemiş olmasıdır.

İlde süt sığırcılık işletmelerinde pazarlama ve örgütlenmedeki yetersizlikler rasyonelleşmeyi olumsuz yönde etkileyen diğer önemli bir nedendir.

Anahtar kelimeler: GTZ Projesi, Kârlılık, Pazarlama, Süt sığırı, Verimlilik.

ABSTRACT

The Analysis of Profitability and Productivity of Dairy Cattle Enterprises in Bursa Province

The study comprises examination of contribution provided by the project implemented with source utilisation means of enterprises on dairy cattle breeding in the province through analysis of profitability and productivity of the dairy cattle breeding enterprises under Bursa Province Herd Book Information System Project (GTZ).

Study material consist of data pertaining to 1995-1996-1997 obtained from 78 enterprises by means of questionnaires under GTZ Project in Bursa province and its counties.

The enterprises have been defined accordingly as; small scale with 5-14 head dairy cow capacity, medium scale with 15-24 head dairy cow capacity, large scale enterprises with 25+ head dairy cow capacity.

The data has been evaluated in respect of rates regarding financial and economic profitability, profitability factor, costs, ratio between expenditures and financial proceeds, GNP, net profit and social incomes. The enterprises have been assessed according to their sizes as well as on county basis.

The expenditure items in Bursa province have been set up as follows; feed 58.14 %, labor 22.31 %, depreciation 5.96 %, Veterinary expenses 3.74 %, interest 3.01%, maintenance repair 1.29 % and other expenses as 5.55 % .

Operational revenues calculated on yearly basis for 1995 are as follows; milk sale revenues:55.64, inventory value increase:32.70, calve revenues:9.74, and fertiliser revenue: 191. The values in 1996 were determined respectively as; 60.56, 24.56, 13.57, 1.31 and the figures for 1997 are; 60.23, 24.29, 14.55 and 0.93.

Average milk yield for 1996 was 5 299 kg/head and the figures for 1996 and 1997, 22.87, 22.69, 40.28, for 1996 and 17.26, 17.11 and 30.26 for 1997.

It was determined that profitability of large scale enterprises were higher than other enterprises and these followed by medium and small scale enterprises during the study period the ratio between expenditures and financial proceeds has been determined according to enterprise sizes and countries in the province.

This rate generally in the province was 1.10 and in the small scale enterprises it was 1.01 whereas the rate was determined as 1.455 and 1.60 in medium and large scale enterprises respectively.

The enterprises with higher rate between expenditures and financial proceeds were large scale and follow by medium size enterprises.

Major constraints limiting success in implementation of the GTZ Project depend mostly on the factor that the following issues were not considered within the project concept; (i) significant price increases in enterprise inputs and failure in providing stability in milk prices against this situation and (ii) the solution to eliminate this instability “ access of farmers associations to marketing of milk and dairy products”.

On the other hand, insufficiency in marketing and organization with regard to dairy cattle breeding enterprises in the province to another problem causing negative impacts on efficient operation.

Key words: GTZ Project, marketing, dairy cattle, productivity, profitability .

1.GİRİŞ

İnsanların sağlıklı, beyinsel ve bedensel açıdan güçlü olması ile süt tüketimi arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar, süt ve mamullerinin fazla tüketildiği ülke ve bölgelerde yaşayanların, daha sağlıklı ve ortalama yaşam sürelerinin daha uzun olduğunu göstermiştir.

Türkiye’de artan nüfusun meydana getirdiği talep ve yükselen sosyo ekonomik refah, hayvansal üretimin artırılmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca, dışarıya yönelik potansiyelin de bulunması, hayvancılığın önemini daha da artırmaktadır.

Hayvancılık; sanayiye hammadde sağlayarak bölgelerarası dengeli kalkınmaya yardımcı olmak, istihdamı artırmak, kırsal kesimde açık ve gizli işsizliği önlemek, kalkınmanın finansmanını özkaynaklara dayandırmak, kırsal sosyo ekonomik refahı yükseltmek ve kırsal göçü önlemek gibi önemli ekonomik fonksiyonlara sahip bir sektördür (Aral,1989).

1998 yılı itibariyle iktisaden aktif olan nüfus 22.2 milyon dolayındadır. Bu nüfusun 20.8 milyonu istihdam edilirken, 1.4 milyon kişi işsiz durumdadır. Aktif nüfusun % 41.8’i kırsal kesimde istihdam edilmektedir. Kırsal kesimin GSMH içindeki payı % 15 den % 12.7’ ye gerilemiştir (Anonymous,2001).

2000 yılı itibariyle iktisaden aktif olan nüfus 25 997 141 dir. Bu nüfusun % 48.5 ini teşkil eden 12 576 827 kişi tarım sektöründe istihdam edilmektedir (Anonymous,2003a).

Hayvancılık sektörü istihdam sorununun çözümünde, yatırımın iş gücü istihdamı yaratmadaki üstünlüğü ve sermaye-hasıla oranının diğer sektörlerle göre düşüklüğü nedeniyle önemli olanaklara sahip bulunmaktadır. Özellikle giderek ivme kazanan kırsal göçün asgari seviyelere düşürülmesi, uygun bir zamana yayılan sağlıklı sanayileşmenin sağlanabilmesi için kırsal kesimde bu seçenekten başka alternatif pek bulunmamaktadır (Aral ve Sakarya,1989).

Türkiye’deki 2000 yılı toplam tarımsal üretim değeri 44.5 milyar Euro olmuştur. Toplam tarımsal üretimin yaklaşık % 44’ünü hayvansal üretim değerleri oluşturmaktadır (Anonymous,2003d).

Türkiye’de kırsal gelirler içinde hayvancılığın payı 1970 yılında % 30.3 iken; bu oran 1980 yılında % 22.5’e, 1997 yılında ise % 17.7’ye gerilemiştir. Gelişmiş ülkelerde ise kırsal gelirler içinde hayvancılıktan elde edilen gelirin payı % 60-80 civarındadır.

2000 yılı cari fiyatlarla GSYİH da tarımın payı % 14.1 oranıyla 17 540 631 272 Milyon TL olmuştur. Bu tutarın % 13.3 ünü oluşturan 16 564 936 108 Milyon TL ise çiftçilik ve hayvancılık grubunun değerini oluşturmuştur (Anonymous,2002a)

Türkiye genelinde tarımsal işletmelerin % 67 si hayvansal ve bitkisel üretim, % 31’i bitkisel üretim ve % 2 si ise hayvansal üretim yapmaktadırlar (Anonymous,2003d).

DİE’ nin 1991 yılı verilerine göre kırsal alanda toplam 4 068 432 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin % 72.4’ünde bitkisel ve hayvansal üretim birlikte yapılmaktadır. Geriye kalanlardan % 24.42’sinde yalnız bitkisel üretim, % 3.44’ünde ise sadece hayvansal üretimde bir ihtisaslaşma söz konusudur (Anonymous,2004).

Süt sığırcılık işletmelerinin yaklaşık % 84’ü 1-4 baş hayvana sahip olan işletmelerdir. Kırsal kesim işletmelerinin toplam aktif sermayeleri içerisindeki hayvan sermayesinin payı % 9.26 oranındadır. Bu oranın bitkisel ve hayvansal üretimle tarım teknolojilerini bir arada yürüten işletmelerde % 25 oranında olması gerekmektedir. Bu durum işletmelerde hayvancılık sermayesinin çok düşük olduğunu ve işletmenin ekonomisini oldukça olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Bu tip işletmelerin toplam üretim değeri içerisindeki hayvansal üretimin payı % 3 dolayındadır. Yine bu işletmelerdeki mevcut işgücünün % 38’i atıl durumdadır. Bu işletmelerin hayvan sermaye payında sağlanacak artış mevcut iş gücünün daha etkin değerlendirilmesine ve hayvansal üretimden sağlanan gelirin daha da artmasına yol açacaktır (Anonymous,2001).

Kırsal kesimde bulunan işletmelerin çoğunluğu geleneksel, ekonomik bilinç ve bilimsellikten yoksun birimlerdir. Çoğu polikültür yapıda olan küçük ölçekli bu işletmelerin diğer bir özelliği de yurt düzeyine yayılmış, dağınık durumda olmalarıdır. Bu işletme yapısı, ülkemizde hayvansal üretimi artırma ve rasyonelleştirmede önemli bir handikap olarak görülmektedir.

Ekonomik ve sosyal bakımdan gelişmiş ülkelerde beslenmenin, gelişmekte olan ülkelere göre daha iyi olduğu dikkate alınır, kalkınma ile dengeli ve yeterli beslenme arasında sebep-sonuç ilişkisinin varlığından bahsedilebilir (Işıklı,1979).

Türkiye'nin ulusal beslenme ve kalkınma sorunlarının çözümünde diğer hayvansal ürünler kadar değer ve önem taşıyan bir ürün de süt ve mamulleridir.

Türkiye'de üretilen sütün yaklaşık % 85.5' i ineklerden sağlanmaktadır. Planlı dönemlerde meydana gelen sınırlı üretim artışlarının, planlamada saptanan tutarlı hayvancılık politikalarından daha çok, damızlık sığır ithalatı ile ıslah çalışmalarında olanaklar ölçüsünde sağlanan teknik başarıdan kaynaklandığı gözlenmektedir. Ülkemizde son 10 yıl içerisinde toplam süt üretiminde sağlanan artışın yeterli olduğunu kabul etmek mümkün değildir.

Türkiye de süt ürünleri üretiminin çağdaş toplumların beslenme düzeyine ulaştırmasını hedef alan, daha bilinçli ve tutarlı hayvancılık politikaları belirlemek ve izlemek zorunluluğu vardır.

Türkiye'de 1996 yılı verilerine göre büyük baş hayvan varlığının % 43.6' sını düşük verimli yerli ırklar, % 15.1 sını kültür ırkı ve % 41.3 sını ise melez hayvanlar teşkil etmektedir. Kültür ırkı ve melez hayvanlar daha çok sütçü veya sütçü-etçi gibi kombine verim yönlü ırklardan oluşmaktadır (Anonymous,1998 b).

1998 yılı verilerine göre ise; % 15.7 oranında kültür, % 42.6 oranında kültür melezi ve % 41.7 oranında da yerli ırk sığır popülasyonu bulunmaktadır (Anonymous,2001).

Genetik kapasitenin izin verdiği verim düzeyinin elde edilmesi, bilindiği gibi ancak çevre koşullarının (bakım ve beslenme) iyileşmesi ile sağlanabilir. Hayvansal üretimde verim artışında besleme % 70, genetik ise % 30 oranında bir paya sahip bulunmaktadır.

Bakım ve beslemede sağlanacak iyileşme ile hayvancılıkta verimliliğin önemli derecede artacağı bilinmektedir. Ülkemizde kaliteli kaba yem ihtiyacı 50 milyon ton dolayındadır. Bu ihtiyacın yaklaşık 40 milyon tonu çeşitli yem kaynaklarından (çayır-mera alanları, silaj, otlak, sap, saman, anız vb.) karşılanıyor olmasına rağmen, kaliteli kaba yem açığının yaklaşık 30 milyon ton olduğu ifade edilmektedir (Anonymous,1998 b).

Geçmiş dönemlerde olduğu gibi gelecek dönemde de kaba yem teminindeki sorun, süt hayvancılığını geliştirmenin önünde en büyük engellerden birisi olacaktır.

Yapılan projeksiyon çalışmalarında 2005 yılında; toplam kaliteli kaba yem üretiminde yaklaşık 10 milyon ton açık oluşacağı ortaya çıkmaktadır. Yem bitkileri üretiminin gelişmemesindeki en etkili faktör, tahıllar ve endüstriyel bitkilerle rekabet edememesi olmuştur. Kaba yem üretimine uygulanan desteklemesinin arttırılması, kaba yem üretimindeki artışı da beraberinde getirecektir (Anonymous, 2001).

Türkiye'de büyükbaş hayvancılıkta mevcut sürü kompozisyonu ile gerek ülkenin süt ve et ihtiyacının karşılanmasında, gerekse dış satımın artırılabilmesinde süt sığırcılığına gereken önemin verilmesi ve getirilecek çözümler ölçüsünde başarı sağlanabilecektir.

Son 15 yılda uygulama yanlışlıkları daha da artan hayvancılık politikaları; hayvansal ürünler üretiminde kendi kendine yeterli ve dış satım yapabilen Türkiye'yi hayvansal ürünlerde ithalatçı konuma getirmiştir.

Hayvancılık işletmelerindeki yapısal sorunlar çözülmeden, üretim - pazarlama bağı kurulmadan, süt sığırcılığındaki ıslah çalışmalarında; suni tohumlama ve damızlık hayvan ithalatının tek başına yeterli bir çözüm olmadığı artık anlaşılmıştır. Nitekim yurt dışından 1987-1995 yılları arasında 230 000 baş gebe düve, ırk ıslahı ve verimi artırmak amaçlarıyla yaklaşık 266 Milyon DM karşılığında ithal edilmiştir. Zaman içinde gerek işletme koşulları ve gerekse pazar koşulları nedenleriyle bu popülasyonun büyük çoğunluğu varlığını devam ettirememiş; ölmüş veya kesime gitmiştir. Sonuçta istenen amaca ulaşılamamış ve bu hayvanlara ödenen dövizler, yurt dışındaki yetiştiricilere kaynak olarak aktarılmıştır. Bu kaynak yurt içinde suni tohumlama çalışmalarına kanalize edilebilmiş olsaydı bugün; Türkiye, hastalıklara dayanıklı, çevre koşullarına uyumlu ve yeterli sayıda yüksek verimli damızlık sığır popülasyonuna sahip olabilecekti.

Islahta başarının kalıcı olmasını sağlamak için; alt yapı, beslenme ve sağlık hizmetleri yanında işletmelerde üretim maliyetlerini dikkate alan ve üreticiye kârlı, verimli çalışma imkanı sağlayacak fiyat destekleme politikalarında uygulamaya konulması gerekmektedir.

1995 yılı cari fiyatlarıyla Türkiye’de canlı hayvan üretim değeri 549 267 085 Milyon TL. olurken, hayvansal ürünlerin üretim değerleri ise 384 640 609 Milyon TL. olarak gerçekleşmiştir. Hayvansal ürünler üretim değerlerinin, canlı hayvanlar üretim değerlerinden yaklaşık % 30 daha düşük gerçekleşmesi, hayvansal üretimdeki verimlilik sorunlarının olduğunu ve eldeki mevcut hayvan materyalinden yeterince ürün elde edilemediğini ortaya koymaktadır (Anonymous,1996 g).

Ülkemizdeki toplam canlı hayvan ve hayvansal üretim değerinin yaklaşık % 20.57’sini sağlayan ve yine kültür ırkı sığır varlığının % 3.9’unu, kültür melezlerinin ise % 5.6’sını bünyesinde bulunduran Bursa ili hayvancılığı, il ekonomisi içinde önemli bir yere sahiptir (Anonymus,1995 c).

Bursa ilinde bugüne kadar çok sayıda hayvancılığı geliştirme projeleri uygulanmıştır. Bu projeler vasıtasıyla ilde ve Türkiye genelinde entansif süt sığırcılığının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Nitekim son yıllarda ilde uygulamaya konan projelerden birisi de kısaca GTZ (Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit GmbH, Germany- Alman Teknik İşbirliği Kurumu) Projesi olarak anılan “ Sığır Yetiştiriciliği Enformasyon Sistemi Projesi” dir. Türkiye genelinde 7 ilde uygulamaya konan bu projeden gerek işletme ve gerekse hayvan sayısı yönünden ağırlıklı olarak yararlanan il Bursa olmuştur. İlde süt sığırcılığı yönünden projeye dayalı yüksek verimli kültür ırkları ile entansif süt üretimi yapan işletmeler yaygındır. Hayvancılık projelerinden ilin ağırlıklı olarak yararlandırılmasına rağmen, işletmelerin teknik ve ekonomik sorunları bulunmakta ve bu sorunlar halen güncelliğini korumaktadır.

İşte bu konulara ilişkin olarak yapılacak çalışmalara ve alınacak önlemlere ışık tutmak, sektörde yaşanan ekonomik kısır döngülerin önüne geçmek için izlenecek politikalara yardımcı olmak bu araştırmanın başlıca amacını teşkil etmektedir. Bu çalışmada önce konunun önemi belirtilerek süt sığırcılığı hakkında genel bilgiler verilmiş, hayvancılığın Türkiye ekonomisindeki yeri ve önemine değinilmiştir. Ayrıca süt sığırcılığının ekonomisi açısından önemi yanında, Bursa ilinin sosyo-ekonomik yapısı ve hayvansal üretim potansiyeli ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bursa ilinde GTZ projesi kapsamındaki 78 süt sığırcılık işletmesi, araştırma kapsamına alınmış, bu işletmelerin 3 yıl süre ile süt üretimleriyle ilgili tüm evreler ve bununla ilgili işlemler izlenmiştir.

Ayrıca, süt sığırcılık işletmelerinin işletme faaliyetleri üzerinde durulmuş, işletmelerde ölçekler itibarıyla kârlılık, maliyetler, masraf-hasıla oranları tesbit edilerek karşılaştırmalar yapılmış, Bursa ili süt sığırcılığı işletmelerinin önemli sorunları ve bunların çözümünde alınması gerekli önlemler üzerinde durulmuştur.

1.1. Türkiye’ de Süt ve Ürünlerinin Üretim, Verimlilik ve Tüketimi

1.1.1.Üretim

Sağlıklı ve dengeli beslenmek için günlük olarak tüketilmesi gereken proteinin enaz yarısının hayvansal kökenli olması gerekmektedir. Erişkin bir insanın günde 30-35 gr. hayvansal proteine gereksinimi vardır. Türkiye’de tüketilen günlük hayvansal protein miktarı 21 gr. civarındadır. Bu durum, Türkiye’de kişi başına günde 9-14 gr. arasında hayvansal protein açığı olduğunu ortaya koymaktadır, tüketilen hayvansal proteinin yaklaşık yüzde 50’sini süt ve süt ürünleri oluşturmaktadır (Aral ve ark.1982). Türkiye’de 1990-2001 yılları arasında hayvan türlerine göre elde edilen süt üretimleri Tablo 1.1 de verilmiştir .

Tablo 1.1 Türkiye’de Süt Üretiminin Hayvan Türlerine Göre Dağılımı (x1000)

Yıllar	Sığır		Manda		Koyun		K.Keçi		Tiftik Keçi		Toplam	
	Miktar (baş)	%	Miktar (baş)	%	Miktar (baş)	%	Miktar (baş)	%	Miktar (baş)	%	Miktar (ton)	%
1990	7 961	82.77	174	1.81	1 145	11.90	324	3.37	14	0.15	9 618	100
1991	8 617	84.15	161	1.57	1 127	11.01	322	3.14	13	0.13	10 240	100
1992	8 715	84.78	156	1.52	1 089	10.59	308	3	11	0.11	10 279	100
1993	8 905	85.58	140	1.35	1 047	10.06	304	2.92	10	0.10	10 406	100
1994	9 129	86.43	144	1.36	992	9.39	289	2.74	8	0.08	10 562	100
1995	9 275	87.48	115	1.08	934	8.81	270	2.55	8	0.08	10 602	100
1996	9 466	87.97	108	1	922	8.57	258	2.40	7	0.07	10 761	100
1997	8914	88.47	87	0.86	826	8.20	243	2.41	6	0.06	10076	100
1998	8832	88.59	80	0.80	813	8.15	240	2.41	5	0.05	9970	100
1999	8965	88.93	75	0.74	805	7.99	231	2.29	5	0.05	10081	100
2000	8732	89.17	67	0.68	774	7.90	216	2.21	4	0.04	9793	100
2001	8489	89.40	63	0.66	723	7.61	216	2.27	4	0.04	9495	100

Kaynak: Anonymous, 2002 a.

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi Türkiye’de 1990 yılında üretilen toplam süt miktarı 9 618 bin ton dan, yüzde 11.88 artarak 1996 yılında 10 761 bin tona çıkmıştır. Ancak; 1996-2001 yılları arasında değişken bir üretimin olduğu görülmektedir. 2001 yılında süt üretiminin 9 495 000 ton’ a gerilediği tablo verilerden izlenmektedir. Bu durum işletmelerde üretimle, pazarla ilgili sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplam süt üretimi içinde hayvan türlerinin yıllar itibariyle aldığı paylar incelendiğinde; 1990 yılında toplam süt üretimi içerisinde % 82.77’lik payı inek sütü alırken, manda sütünün % 1.81, koyun sütünün % 11.90, kıl keçisi sütünün ise % 3.37’lik pay aldığı görülmektedir. Bu oransal dağılım 2001 yılında inek sütünde yaklaşık % 89’ a ulaşmıştır. Avrupa Birliğinde toplam süt üretiminin tamamına yakın kısmı inek sütünden oluşmaktadır.

Süt; yapısındaki yüksek biyolojik değere sahip çeşitli besin maddeleri nedeniyle ulusların en önemli gıda kaynağını oluşturmaktadır. Geliri, sosyal düzeyi ve yaşı ne olursa olsun insanlar her zaman süte ihtiyaç duymuşlardır (Esen ve Akın, 1978).

Türkiye’de toplam süt üretiminin büyük bir çoğunluğu, yani % 95’i inek ve koyun sütünden oluşmaktadır. Süt üretimi öncelikle sağılan hayvan sayısına bağlı olarak değişmektedir. Türkiye’de sağılan büyük ve küçükbaş hayvan sayısı, elde edilen süt üretimi ve sağılan sığır sayısında değişme oranlarına ilişkin veriler Tablo 1.2 de verilmiştir.

Tablo 1.2 Türkiye’de Sağılan Büyük ve Küçükbaş, Top. İnek Sayıları ve Süt Üretimi (1987-2001)

Yıllar	Sağılan Hayvan Sayısı (bin baş)	%	Süt Üretimi (ton)	%	Sağılan İnek Sayısı (bin baş)	%
--------	---------------------------------	---	-------------------	---	-------------------------------	---

1987	36 261	100.00	9 789	100.00	6 247	100.00
1988	37 710	104.00	9 890	101.03	6 269	100.35
1989	36 175	99.76	9 633	98.41	6 154	98.51
1990	35 793	98.71	9 618	98.25	5 893	106.00
1991	35 389	97.60	10 240	104.61	6 119	97.95
1992	34 237	94.42	10 279	105.01	6 070	97.17
1993	33 175	91.49	10 405	106.29	6 032	96.56
1994	31 902	87.97	10562	107.89	6 082	97.36
1995	30 179	83.23	10 602	108.31	5 886	94.22
1996	29 698	81.89	10 761	109.93	5 968	95.53
1997	27 262	75.18	10 076	102.93	8 914	142.69
1998	26 597	73.35	9 970	101.85	8 832	141.38
1999	26 177	72.19	10 081	102.98	8 965	143.51
2000	25 063	69.12	9 793	100.04	8 732	139.78
2001	23 771	65.55	9 495	96.99	8 489	135.89

Kaynak: Anonymus,1998 c; Anonymus,2002a.

Tabloda görüldüğü gibi, sağılan hayvan sayısı; 1987 yılına göre 1996 yılında % 8 azalmış, 2001 yılında ise yaklaşık % 35 oranında azalma kaydetmiştir. Sağılan inek sayısı incelendiğinde ise; 1987 yılına göre 1996 yılında % 5 oranında azalma olurken, 2001 yılında % 36 oranında artış kaydetmiştir. Süt üretimi verileri tablodan incelendiğinde; 1987 yılına göre 1996 yılında üretim % 10 artmış,2001 yılında ise % 3 oranında azalmıştır. 1987 yılı baz alınarak yapılan değerlendirmede sağılan inek sayısındaki artışa karşılık, süt üretiminde % 3 oranında azalma olması; son yıllarda süt sığırı işletmelerindeki verimliliğin oldukça azaldığını ortaya koymaktadır. Türkiye’de yıllara göre kişi başına düşen süt üretim miktarlarına ait veriler Tablo 1.3 te verilmiştir

Tablo 1.3 Kişi Başına Düşen Süt Üretim Miktarının Yıllara Göre Gelişimi

Yıllar	Toplam Üretilen Süt (ton)	Nüfus (kişi)	Kişi Başına Süt(kg)
1950	3 172 735	20 000 000	158.64
1990	9 618 000	60 000 000	160.30
1995	10 602 000	62 000 000	171.00
2000	97 930 00	67 803 927	144.43

Kaynak: Anonymus,1995 b; Anonymus,2002a

Tablonun incelenmesinde görüleceği gibi ülkemizde 1950 yılına göre 1990 yılındaki nüfus artışın yaklaşık 3 kat artarken, toplam süt üretiminde de aynı oranda bir artış gerçekleşmiştir. Bu dönemde, kişi başına düşen süt miktarında ise öngörülen gelişme sağlanamamıştır. 1990 yılına göre 1995 yılında gerek toplam süt üretiminde gerekse kişi başına düşen süt miktarının öngörülen yüzde 5.3 lük gelişme hızının altında gerçekleştiği görülmektedir (Anonymus, 1996 g). 2000 yılında ise; nüfus artışındaki devamlılığa karşılık gerek üretilen toplam süt üretiminde ve gerekse kişi başına düşen süt miktarında azalma meydana gelmiştir (Anonymus,2002a).

DPT’nin VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı; Hayvancılık Ekonomisi Alt Komisyonu raporunda 2000-2004, 2005-2009, ve 2010-2023 dönemlerinde nüfus artış hızının % 4 oranında gerçekleşeceği, sütteki talep esnekliğinin tüm dönemlerde 0.65 olarak sabit kalacağı varsayılmıştır. Sığır sütü üretiminin talebi karşılaması için her yıl % 3 oranında artarak 2005 yılında 10.9 milyon ton ve 2025 yılında ise 18.6 milyon tona ulaşması gerektiği ortaya çıkmıştır. Aynı yıllarda kişi başına düşen süt üretiminin 153 kg ve 218 kg olacağı beklenmektedir. AB ülkelerindeki üretilen süt miktarının 325 kg/kişi olduğu dikkate alındığında tahmin edilen rakamların bile oldukça yetersiz kaldığı görülmektedir (Anonymus, 2002a).

Hayvansal ürünlere duyulan talep, kısa zaman aralıklarında sık olarak ortaya çıkmaktadır. Buna bağlı olarak süt ve süt ürünleri pazarında da sürekli bir talep söz konusudur. Ancak bu talebin pazara yansıyan kısmı, kısa dönemde sabit kalmaktadır. Bunun nedeni; tüketicinin, belirli bir tüketim miktarından sonra o maddeye karşı ihtiyacının kalmamış olmasıdır.

Türkiye’de son yıllarda sığır sayısında görülen azalmaya rağmen süt üretiminde ve verimlilikte sağlanan sınırlı artışlar; damızlık hayvan ithalatı ve ıslah çalışmalarında olanaklar ölçüsünde sağlanan teknik başarıdan kaynaklanmaktadır.

Tüketicinin, hayvansal ürünlerin değişik şekillerine karşı (çiğ, pişmiş, pastörize, işlenmiş) değişik zamanlarda duyduğu talep de farklı olabilmektedir (Aral ve ark.1982).

Süt ve mamüllerinin arzı, talebe göre düşük düzeylerde seyretmektedir. Bunun nedeni; süt fiyatlarındaki istikrarsızlık, girdi fiyatlarındaki sürekli artış trendi sonucu işletme ölçeklerinde büyüme yerine küçülmenin ve işletmelerin tasfiye edilmesidir. AB’nin stoklarını eritmek için uyguladığı yoğun destek ve Türkiye’nin bu sektörde gümrük oranlarını sıfırlaması, süt sanayici ve üreticilerini zor durumda bırakmıştır (Alptekin,1995). Yıllar itibariyle süt, yem fiyatları ve bunların artış oranları ile 1 Kg süt karşılığında alınabilen yem miktarına ilişkin veriler Tablo 1.4 te verilmiştir .

Tablo 1.4 Yıllara Göre Süt, Yem Fiyatları, Değişim Oranları ve 1 Kg Sütle Alınabilen Yem Miktarları

Yıllar	Süt fiyatı (TL/kg)	%	Yem fiyatı (TL/kg)	%	Süt/Yem par.
1980	26	100.00	16	100.00	1.64
1985	135	515.27	45	281.25	3.00
1990	1 033	3 942.75	530	3 312.5	1.95
1996	17 000	64 885.50	17 000	106 250	1.00
1997	40 000	152 671.76	26 000	162 500	1.54
1998	70 000	267 175.57	60 000	375 000	1.17
1999	83 000	316 793.89	77 000	481 250	1.08
2000	163 251	623 095.42	118 750	742 187	1.37
2001	236 000	900 763.36	232 500	1 453 125	1.02
2002	305 513	1 166 080.15	280 184	1 751 150	1.09
2003	376 500	1 437 022.90	340 625	2 128 906	1.11

Kaynak: Anonymous,1996 g;Anonymous, 2003b.

Tablonun incelenmesinde görüldüğü üzere; 1980-2003 yılları arasında süt fiyatları (üreticinin eline geçen fiyatlarla) yaklaşık 14 370 kat artarken, aynı dönemde yem fiyatları da 21289 kat artmıştır. Gerek yem ve gerekse süt fiyatlarının 1990 yılından sonra katlanarak artışı bu dönemde yaşanan yüksek enflasyona bağlanabilir. Ancak 1 kg sütün 1 kg yemi karşılama paritesine bakıldığında işletmeler açısından en iyi yılların 1985, 1990 ve 1997 yıllarının olduğu tablo verilerinden anlaşılmaktadır. Diğer yıllarda sütün yemi karşılama oranının başabaş olduğu görülmektedir.

Süt maliyetini oluşturan en önemli masraf unsurunun yem olduğu düşünülürse, bu artış oranlarının sütün üretim maliyetine yansımaları kaçınılmazdır. Süt sığırcılık işletmelerinde fabrika yemi yerine olabildiğince kendi yem kaynaklarını kullanan işletmelerin yem gideri azalacak ve buna bağlı olarak üretim maliyetleri düşerek işletmenin kârlılığı artacaktır.

Avrupa Birliği’nde kişi başına yılda 98 kg içme sütü, 14 kg peynir, 5 kg tereyağı düşerken, Türkiye’de 41 kg süt, 2 kg tereyağı tüketilmektedir. Bu verilere göre; Türkiye’de kişi başına düşen tüketim miktarı AB tüketiminin yüzde 42’si, tereyağı tüketiminin ise yüzde 40’ı oranında daha düşük olmaktadır (Anonymous,1996 d).

Kırsal alanda hayvansal üretim gelirlerinin tarımsal üretim içinde aldığı pay, ülkelerin gelişmişlik düzeyini belirlemede bir kriter olarak kabul edilmektedir (Aral ve Sakarya,1989). Örneğin 1985 yılı itibariyle kırsal gelirler içerisinde hayvansal üretim gelirlerinin payı; İrlanda’da yüzde 88.1, İtalya ve İspanya’da yüzde 40, Fransa’da yüzde 50.6 dolayındadır. Kırsal alanda üretimin bileşimi de; Türkiye ve AB arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Türkiye-AB (10 lu topluluk) arasında kırsal alanda üretimin bileşimi ve hayvansal üretim içinde yer alan alt üretim dallarının oransal dağılımı karşılaştırmalı olarak Tablo 1.5’te verilmiştir.

Tablo 1.5 Türkiye ve AB’de Kırsal Alanda Tarımsal Üretimin Bileşimi ve Hayvansal Üretimin Alt Üretim Dalları İtibariyle Oransal Dağılımı.

	Topluluk (10 lu ülkeler) (%)	Türkiye (%)
Bitkisel Üretim	45.2	75.4
Hayvansal Üretim	54.8	24.6
Hayvansal üretim		
Süt	18.8	7.2
Sığır Eti	10.7	6.8
Domuz Eti	15.0	
Koyun-Keçi Eti	1.8	6.5
Tavuk eti-Yumurta	8.5	1.1
Diğer	0.0	3.0

Kaynak: Aral ve Sakarya,1989.

Türkiye’de tarımsal üretimin % 75.4’ü bitkisel, % 24.6’sı ise hayvansal üretim şeklinde olup, diğer bir tanımla bitkisel üretimin ağır bastığı, irrasyonel bir üretim yapısı mevcuttur. Buna karşılık Avrupa Birliği’nde tarımsal üretim içinde hayvansal üretimin payı % 54.8 oranına ulaşırken bitkisel üretim ancak % 45.2 oranında bir yer almış, böylece üretimde sağlıklı bir denge oluşmuştur. Tablo incelendiğinde; AB’de hayvansal üretim içinde süt üretimi ağırlıklı olarak % 18.8 pay alırken, bu oranın Türkiye’de % 7.2 düzeyinde kaldığı görülmektedir.

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyi arttıkça, hayvansal ürünlere olan tüketim talebi aynı zamanda üretimi artırmaktadır. Hayvansal ürünlerin kırsal gelirler içindeki payı bir ülkenin tarımsal üretim yapısını gayet açık bir şekilde ortaya koymaktadır.Yıllar itibariyle AB,Türkiye ve Dünya ölçeğinde süt üretimleri Tablo 1.6’ da verilmiştir.

Tablo 1.6 Yıllar İtibariyle Toplam Süt Üretimi ve Artış Oranları

	1999	%	2000	%	2001	%	2002	%
Dünya	570 700 239	100	579 713 149	98	588 757 688	97	598 686 560	95
Türkiye	10 082 000	8	9 793 962	103	9 495 550	106	9 495 550	106
AB(15)	125 593 861	22	125 284 479	100	125 835 503	100	125 616 214	100

1999=100

Kaynak: Anonymous,2002b

Türkiye ve AB-15 ülkeleri arasındaki toplam süt üretim miktarları dünya toplam süt üretimi ile karşılaştırıldığında; Türkiyenin Dünya süt üretiminin % 8 ini gerçekleştirirken, AB-15 ülkelerinin ise Dünya süt üretiminin % 22 sini ürettikleri tablo verilerinde görülmektedir. Yıllar itibariyle süt üretim artış oranlarına bakıldığında Dünya süt üretiminin 1999 yılına göre; 2000 yılında % 2, 2001 yılında % 3 ve 2002 yılında % 5 oranında azaldığı, Türkiye süt üretiminin ise 2000 yılında % 3, 2001 ve 2002 yıllarında % 6 oranında arttığı, AB-15 ülkelerinin süt üretiminin ise oransal olarak sabit kaldığı yine tablo verilerinden anlaşılmaktadır (Anonymous, 2002b).

AB ve gelişmiş ülkelerde yem bitkileri ekimine ayrılan alan, tüm ekilebilir alanın % 25’i iken, bu oran Türkiye’de % 2.6 düzeyindedir. Aynı zamanda çayır-mera alanlarının genel arazi içindeki oranı % 18.7 olmasına karşılık bu oran Fransa’da % 25.2, Avustralya’da % 58.8, Arjantin’de % 51.8 dolayındadır (Anonymous,1996 d).

Nüfus artışında Dünya’da 16. sırada yer alan Türkiye’nin tarım ve hayvancılık potansiyelini gerçekçi bir biçimde belirlemesi, bu sektörlerle ilgili politikalarını, verimliliğin ve yetiştirici gelirlerinin artırılması yönünde kullanması gerekmektedir.

Sektörün gelişmesi için, yapısal sorunlarını çözecek finansman gereksiniminin karşılanmasında AB’deki FEOGA benzeri bir fona ihtiyaç vardır. Diğer taraftan Birlik Ortak Tarım Politikası

ilkelerine benzer politikaların hayata geçirilmesi ve uygulanması, Türkiye'nin AB ne entegrasyonunda hayati önem taşımaktadır.

Zira AB'ni en çok endişelendiren konu, Türkiye'nin tarım ve hayvancılık sektörünün yapısal bozukluğu yani irrasyonelliğidir. Birlik bu yapıyı düzeltmenin getireceği mali yükümlülüğü üstlenmek istememektedir. O nedenle Türkiye'nin AB'ne tam üyelik başvurusu görünürde başka siyasi nedenleri de öne sürülerek, birlik organlarınca geciktirilmektedir.

1.1.1. Verimlilik

Bilindiği üzere; sahip olunan hayvanın niteliği ve verim gücü, sayıdan çok daha önemlidir. Türkiye'de hayvan varlığının sayısal olarak AB ülkelerine üstünlüğü söz konusu olsa bile, birim başına verimlilik düzeyi oldukça düşüktür. Türkiye de 1987-1994 döneminde sağılan inek sayısı, süt üretimi ve verimliliği ait veriler Tablo 1.7 de gösterilmiştir.

Tablo 1.7 Yıllara Göre Sağılan İnek Sayısı, Hayvan Başına Süt Üretim, Verimleri (Kg) (1987=100)

Yıllar	Sağılan İnek Sayısı (bin baş)	Süt Üretimi (ton)	Ortalama süt verimi	süt verim oranı
1987	6 247	9 789	1.57	100.00
1988	6 269	9 890	1.58	100.68
1989	6 154	9 633	1.57	99.22
1990	5 893	9 618	1.63	104.27
1991	6 119	10 240	1.67	102.53
1992	6 070	10 279	1.69	101.19
1993	6 032	10 405	1.72	101.86
1994	6 082	10 562	1.74	100.67
1995	5 886	10 602	1.80	103.72
1996	5 968	10 761	1.80	100.11
1997	8 914	10 076	1.13	62.69
1998	8 832	9 970	1.13	99.87
1999	8 965	10 081	1.12	99.61
2000	8 732	9 793	1.12	99.74
2001	8 489	9 495	1.12	99.73

Kaynak: Anonymous, 1995 b; Anonymous, 2002a.

Tablo 1.7' nin incelenmesinde anlaşılacağı gibi; 1987-2001 döneminde sağılan inek sayısında ki artışa karşılık, süt üretiminde, buna bağlı olarak ortalama süt veriminde azalma meydana gelmiştir. Günümüze kadar, süt inekçiliğinin geliştirilmesi, süt üretiminin artırılması konusunda uygulanan hayvancılık politikaları iç çelişkiler ve tutarsızlıklar sebebiyle üretimde ve verimlilikte beklenen artış sağlanamamıştır.

Sağılan hayvan başına yıllık ortalama süt veriminin düşüklüğü Türkiye'de süt arzını kısıtlayan en önemli faktördür. Hayvanların ırkı, yemleme tekniği ve hayvan hastalıkları süt üretimini ve verimliliği etkileyen en önemli faktörlerdir.

Türkiye'de hayvan varlığının önemli bir kısmı süt ve et verimi düşük yerli hayvan ırklarından oluşmaktadır. İslah edilmiş melezler ile saf ırkların miktarı istenen düzeyde değildir. Süt hayvancılığı ile ilgili bakım ve besleme bilgisinin yeterince yetiştiriciye ulaştırılamaması, gerek kültür ırkı ve melezlerinde, gerekse yerli ırklarda verim düşüklüğüne sebep olan diğer önemli bir faktör olmaktadır. Yıllara göre Türkiye ile AB ülkelerinin hayvan başına süt verimleri ve bunların oransal karşılaştırılması Tablo 1.8 de verilmiştir.

Tablo 1.8 Türkiye ve AB Ülke.Süt İneği Ortalama Verimliliği ve Verim Artış Oranları (baş/kg) (%).

Ülkeler	1979/81	%	1991	%	1992	%	1993	%
---------	---------	---	------	---	------	---	------	---

Türkiye	1 300	2.4	1 408	2.1	1 436	2.1	1 450	2.1
Danimarka	4 920	8.9	6 212	9.4	6 504	9.6	6 555	9.4
Fransa	3 707	6.7	4 887	7.4	5 096	7.5	5 349	7.7
Almanya	4 178	7.6	4 831	7.3	5 034	7.4	5 369	7.7
Hollanda	5 025	9.1	6 068	9.1	6 273	9.2	6 439	9.3
İngiltere	4 755	8.6	5 292	8.0	5 407	8.0	5 461	7.9
İrlanda	3178	5.8	3 853	5.8	3 951	5.8	4 228	6.1
İtalya	3 478	6.3	3 812	5.7	3 916	5.8	3 887	5.6
İspanya	3 255	5.9	3 759	5.7	3 846	5.7	4 143	6.0
Portekiz	2 123	3.9	3 836	5.8	4 018	5.9	3 871	5.6
Yunanistan	1 867	3.4	2 264	3.4	2 000	2.9	1 986	2.9
Avusturya	3 509	6.4	3 848	5.8	3 907	5.8	3 940	5.7
Finlandiya	4 572	8.3	5 821	8.8	5 793	8.5	5 828	8.4
İsveç	5 257	9.6	6 058	9.1	6 030	8.9	6 367	9.2
Belçi.-Lux.	3 876	7.0	4 454	6.7	4 631	6.8	4 691	6.7
Dünya ort.	1 970	6.7	2 078	6.7	2 043	6.7	2 029	6.7
Toplam	55 000	100.00	66 403	100.00	67 842	100.00	69 564	100.00

Kaynak: Karabağlı ve Alptekin, 1996.

Tabloda da görüldüğü gibi, Türkiye; verimlilik artışı yönünden 1979/1981 döneminde % 2.4 ve 1991-1992-1993 yıllarında ise % 2.1 oranı ile AB ülkeleri arasında en düşük süt verimlilik artışı sağlayan ülke konumundadır.

Buna karşılık AB içinde 1979/81 döneminde verimlilikte en yüksek oranı % 9.6 ile İsveç, % 9.1 ile Hollanda ve % 8.9 ile Danimarka yer alırken, 1991 yılında; % 9.4 ile Danimarka ve % 9.1 ile İsveç, 1992 yılında; % 9.6 ile Danimarka ve % 9.2 ile Hollanda, 1993 yılında ise % 9.4 ile Danimarka ve % 9.3 ile Hollanda en yüksek verimlilik düzeyine ulaşmışlardır. Birlik içinde en düşük süt verimlilik oranı ise Yunanistan'da görülmektedir.

AB' deki süt sığırcılık işletmelerinde 1985 yılında işletme sayısı 1973 yılına göre % 43 azalırken, mevcut işletmelerdeki hayvan sayısı da % 50 oranında artmıştır. 1973 yılında işletme başına düşen inek sayısı 11 baştan, 1991 yılında 18 başa yükselmiştir. Bu durum işletmelerin daha rasyonel hale geldiğini ve verimliliklerle birlikte, işletme ölçeklerinin büyüdüğünü göstermektedir (Aral ve Sakarya, 1989).

Hollanda'da 1984 yılından itibaren AB tarafından süt üretimine getirilen kota uygulaması sonucu işletmelerdeki hayvan sayıları artışı durdurulmuş, bir yerde sabitlenmiştir (Hamsvoort ve Vlieger, 1995). Bu uygulamaya karşın, işletmelerde hayvan başına süt veriminde artış sağlanmıştır. Küçük ölçekli işletmeler ya büyük işletmelere devredilmiş, ya da kapatılması yoluna gidilmiştir.

Uygulanan bu politikalar sonucu, toplam işletme sayısının % 35'i 50 baş ve üzeri büyüklüğe ulaşmış ve ayrıca üretim artışı da sağlanmıştır. Bununla birlikte 50 baş ve üzeri büyüklükteki işletmelerde üretim artışı 30 başlık işletmelerden daha az olmuştur.

Ayrıca Hollanda'da, biriken süt ürünleri stoklarını eritmek ve üretimi kısmak amacıyla süt sığırcı işletmelerine uygulanan kota sistemiyle birlikte süt fabrikalarının sayısında da azalmaya gidilmiştir. Süt fabrikalarının sayısı 200 den 86 ya inerken, süt müteşebbislerinin sayısı da 84 ten 22 ye düşmüştür.

Hollanda'da toplam 13 kooperatifin süt sektöründeki payı % 84 olup, en büyük 3 kooperatifin pazar payı ise % 80 dolayındadır (Elhorst, 1994).

AB de özellikle büyük ölçekli işletmelerde ihtisaslaşma yaygındır. 1985 yılı itibariyle toplam 1 378 600 süt sığırcılık işletmesi mevcut olup işletme başına ortalama 17.8 süt hayvanı düşmektedir. Türkiye’de ise aynı dönemde işletme başına düşen hayvan sayısı 2.18 baş civarında olmuştur.

AB de 1986 yılında 101.2 milyon ton süt üretilmiştir. Toplam üretimin yarıya yakını Fransa ve Almanya tarafından üretilmektedir. Yine aynı yıl 20 milyon ton pastörize süt, 3.9 milyon ton peynir, 2.1 milyon ton tereyağı, 2.7 milyon ton süt tozu elde edilmiştir. Kişi başına isabet eden süt üretimi 397 kg’a ulaşmıştır. İçme sütü Luxemburg’ta 83.5 kg, Hollanda’da 93.7 kg, İngiltere’de 127.3 kg, Danimarka’da 130.2 kg., ve İzlanda’da 185.8 kg olmuştur. AB de kişi başına düşen içme sütü tüketimi, ortalama 99 kg dolayındadır. Birlik üyesi ülkelerde üretilen sütün tamamı sanayide işlenmektedir.

Türkiye ile AB-15 ülkeleri arasındaki inek sütü (kg/baş) verimliliği Tablo 1.9’da verilmiştir

Tablo 1.9 Türkiye ile AB-15 ülkeleri arasındaki inek sütü (kg/baş) verimliliği

Yıllar	Türkiye	%	AB-15	%	Tür/AB-15 değ.or.
1993	1 476	100.00	5 113	100.00	28.87
1994	1 501	101.70	5 166	101.00	29.06
1995	1 576	105.00	5 289	102.40	29.80
1996	1 586	100.60	5 396	102.00	29.39
1997	1 593	100.40	5 455	101.10	29.20
1998	1 609	101.00	5 552	101.80	28.98

*AB-15=100 1993=100

Kaynak: Sakarya-Uysal,2002.

Tabloda da görüldüğü gibi,Türkiye’de inek başına ortalama süt verimi 1993-1998 yılları arasında çok fazla değişmediği görülmektedir. Aynı şekilde AB-15 ülkelerinin de de aynı dönem içinde verimlilikte anlamlı bir değişiklik olmamıştır.

Bununla birlikte Türkiye-AB-15 ülkeleri arasındaki inek başına düşen verimliliğin AB-15 ülkeleri lehine oldukça fazla olduğu görülmektedir. Nitekim tablo verilerinde de görüleceği gibi Türkiyede ki ineklerin yaklaşık %29 oranında daha az verimliliğe sahip oldukları gözlenmektedir. Bu durum ülkemizde hala süt sığırcı işletmelerinde yeterli verimliliğin sağlanamadığını ortaya koymaktadır.

1.1.3.Tüketim

Nüfustaki artış, gelir düzeyinin yükselmesi, sağlıklı ve dengeli beslenme bilincinin gelişmesine paralel olarak süt ve süt ürünlerine olan talep de artmaktadır.

Toplumların sağlıklı ve güçlü olması ile süt ve mamülleri tüketimi arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Süt ve mamüllerinin fazla tüketildiği ülkelerdeki kişiler daha sağlıklı ve ortalama yaşam süreleri daha uzun olmaktadır.

Türkiye’de üretilen sütün yaklaşık % 20’si içme sütü , % 20’si peynir, % 23’ü yoğurt, % 35’i krema ve tereyağı, % 1.6’sı süt tozu, % 0.4’ü dondurma olarak tüketilmekte olup, içme sütü olarak her yaştaki nüfusun tükettiği miktar 34.1 kg. dır. Süt tüketim miktarları, gelir grupları arasında değişiklik göstermektedir. Örneğin; 1984 yılında en düşük gelir grubu, ortalama süt tüketiminin 1/5 ini tüketirken, en yüksek gelir grubu ortalama tüketimin 2 katına yakın süt tüketmiştir (Anonymous, 1996 g).

Diğer hayvansal ürünlerde olduğu gibi süt tüketiminde de, kişi başına düşen milli gelir düzeyi önem taşımaktadır. Ekonomide, satın alınan mal miktarı, yani talep miktarı üzerine gelir değişmelerinin nasıl etki ettiği gelir esnekliği ile ölçülmektedir.

Sütün gelir esnekliği çok yüksek değildir. Bu konuda yapılan çeşitli çalışmalarda sütte gelir esnekliği ortalama 0.58, peynirde 0.70, tereyağı ve yoğurtta 0.55 olarak tesbit edilmiştir. Bu durum, tüketimin

artırılmasında gelir artışının yanısıra, tüketimi etkileyen diğer faktörlere de dikkat edilmelidir. Devlet Planlama Teşkilatının tesbitlerine göre fiyat değişiklikleri karşısında tüketici duyarlılığı yani fiyat esnekliği; inek sütünde - 0.50, koyun ve keçi sütünde - 0.30 dur (Anonymous, 1996 g).

Türkiye’de hızlı nüfus artışı ve gelir seviyesindeki yükselme dikkate alındığında süt ve ürünlerine olan talebin gelecek yıllarda artması üretim artışını zorunlu kılmaktadır.

Türkiye’de üretilen sütün yaklaşık % 10’unun buzağılara içirildiği, % 5’inin zayi olduğu, ancak % 85’inin tüketime sunulmuş olabileceği tahmin edilmektedir (Günlü, 1997).

Türkiye’de 1970 yılında kişi başına çiğ süte eşdeğer süt ve ürünlerinin tüketim miktarı 99.5 kg/yıl iken bu rakam 1990 yılında 161.1 kg/yıl a ulaşmıştır. Bu durum kişi başı tüketimde bir artış kaydedildiğini ifade etmektedir. Çağdaş beslenme standartlarına göre bir kişinin günde 0.5 kg ve yılda 180 kg kadar süt yada ürünlerini tüketmesi gerektiği bildirilmektedir (Tanrıverdi ve ark.,1993).

Gelişmiş batılı ülkelerde yılda kişi başına tüketilen çiğ süte eşdeğer süt ve ürünlerinin miktarı ABD’de 300 kg, İngiltere’de 365 kg, İsviçre’de 433 kg, Kanada’da 441 kg ve İrlanda’da 644 kg. dr. Gelişmiş ülkelerdeki 350 kg/yıllık tüketim miktarı Türkiye’nin yaklaşık 2.2 katı kadardır (Günlü,1997).

Avrupa Birliğinde süt ve süt ürünlerinde kendi kendine yeterlilik oranları Tablo 1.10 da verilmiştir

Tablo1.10 AB’de Süt ve Süt Ürünlerinde Kendi Kendine Yeterlilik Oranları

Ürün Çeşidi	1979 – 1981 (%)	1994 (%)
Konsantre süt	154	196.5
Tereyağı	118	128.6
Krema ve tam yağlı süt tozu	337	347.7
Yağsız süt tozu	126	105.5
Peynir	106	107.9
Taze süt ürünleri	101	100.9

Kaynak: Anonymous, 1997c.

Tabloda görüldüğü gibi toplumun 1979-1981 arası dönemde konsantre sütte kendine yeterlilik oranı % 154’ten % 27.6 artışla 1994 yılında % 196.5’e çıkmıştır. Tereyağında ise yeterlilik % 118’den % 8.9 artışla % 128.6’ya, peynirde % 106’lık oran % 1.79 artışla % 107.9’a yükselmiştir. Taze süt ürünlerinde ise % 101’den % 0.09 azalışla % 100.9 oranına düşmüştür.

Süt ve mamülleri üretiminde sağlanan bu artışlar Avrupa Birliği’nde gıda stoklarının oluşmasına yol açmıştır. 1999 yılı Nisan ayı itibariyle Birlik’te 45 888 bin ton tereyağı ve 217 bin ton yağsız süt tozu stoku ortaya çıkmıştır.Süt mamüllerinde uygulanan pazar ve fiyat politikaları, üretim artışında başlıca neden olmuştur.

Türkiye’de süt ve süt ürünlerinin dış satımın ve alımın az olması, bu üretim dalında kendi kendine yeterlidir denebilir. Ancak; ülke düzeyindeki tüketiminin düşüklüğü, gerçekte süt ve süt üretim dalında bir açığın olduğunu göstermektedir. Çünkü; Türkiye’de gerek mevcut ekonomik koşullar, gerekse enflasyon vb. etkenlerin tüketicinin alım gücünü düşürmesine bağlı olarak bir talep yetersizliği mevcuttur.

AB de süt pazarlamasında kooperatifler önemli bir konuma sahiptir. Örneğin; pazarlanan sütün Danimarka - Luxemburg - Hollanda’ da % 86-88, Belçika’da % 65, Fransa’ da % 52, İtalya’ da % 32’si kooperatiflerce yapılmaktadır. Diğer yandan, hayvan yeminin Danimarka’da % 47’si, İsviçre’de % 50’si, Almanya’da % 50-60’ı, Fransa’da % 45’i, ABD’de % 22’si, Türkiye’ de ise % 9.5’i kooperatiflerce karşılanmaktadır. Süt ve ürünlerinin Fransa’da % 49’u, Hollanda’da % 82’si, Almanya’da % 70’i, İrlanda’da % 99.5’i, Danimarka’da % 92’si, Portekiz’de % 75’i, Luxemburg’da % 80’i, Belçika’da % 60’ı, Türkiye’de ise % 2.9’u kooperatiflerce pazarlanmaktadır. (Anonymous, 1996 d).

Avrupa Birliği, dünya konsantre süt ticaretinde % 70.8, tam yağlı sütte % 64.3, peynirde % 47.2, tereyağında % 45.5, yağsız süt tozunda ise % 25.6 oranında önemli bir paya sahiptir.

1.2. Türkiye' de Süt Sanayii

Süt sanayii; ham maddesini hayvancılık sektöründen alan ve bu hammaddeye ileri teknolojiler uygulayarak işleyen, depolayan, dağıtan ve tüketime sunan önemli bir sanayi koludur (Aral,1984). Türkiye'de özel kesim süt sanayi işletmelerinin bölgeler itibariyle dağılımları ve kapasitelerine ilişkin veriler Tablo 1.11 de verilmiştir.

Tablo 1.11 Tarımsal Bölgelere Göre Süt İşleme Sanayilerinin Dağılımları ve Kapasiteleri (Ton/Yıl)

Bölge	İşletme sayısı(adet)	Kapasite (ton/yıl)	%
Orta-Kuzey	106	583 878	9.5
Ege	505	2 050 651	33.3
Marmara	344	1 740 115	28.3
Akdeniz	82	371 273	6.0
Kuzey doğu	34	242 583	3.9
G.Doğu	19	109 938	1.8
Karadeniz	68	395 420	6.4
Ortadoğu	17	109 274	1.8
Orta güney	125	550 643	8.9
Toplam	1 300	6 153 775	100.0

Kaynak:Anonymous, 2000

Tabloda yer alan süt sanayi işletmeleri; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca denetlenen ve belirli kapasitelerin üzerindeki süt fabrikası ve mandıraları kapsamaktadır.

Özel kesime ait süt sanayii işletmelerinin % 33' Ege bölgesinde, % 28'i Marmara Bölgesinde olmak üzere Türkiye sıralamada ilk sıraları alırken, en son sıraları ise; % 1.8 ile Güney ve Ortadoğu bölgeleri almaktadırlar. Kooperatifler bünyesinde faaliyet gösteren süt işleme tesislerinin kapasitelerine göre sıralamasında; % 32.5 ile Ege ve % 18.3 ile Karadeniz ilk sırada yer alırken bunları, % 18.0 ile orta-kuzey ve % 12.1 ile Marmara Bölgesi takip etmektedir (Yıldırım,1976).

Ülkemizdeki 1000 ton/yıl ve üzeri kapasiteli süt vr süt ürünleri işletmelerinin %6 sını kooperatif işletmeleri oluşturmaktadır (Anonymous, 2000)

Gerek zel ve gerekse kooperatif bünyesinde yer alan süt işleme tesislerinin toplam kapasiteleri ve sayıları açısından Marmara bölgesi ilk sırada yer almakta ve bunu Ege bölgesi izlemektedir. Bu verilere göre süt sanayi işletmelerinin Marmara ve Ege bölgelerinde yoğunlaştığı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye' de sütün elde edilifinden tüketim noktasına kadar ulaşmasındaki pazarlama sistemi; üreticiler, toplayıcılar, mandıralar, süt işleme yerleri, süt ve süt ürünleri şirketleri ve kooperatiflerdir. Bazı üreticiler üretimlerini doğrudan tüketime sunarken, bazıları yerel alıcılara, süt üretim ve pazarlama kooperatiflerine, süt işleme tesislerine yada bu tesislere ait süt toplama merkezlerine vermektedir. Sokak stleri, bakkallar, gıda pazarları, tüketiciler kooperatifleri, süt ve ürünleri pazarlamasının son halkasını oluşturmaktadırlar.

Sanayiye gelen sütün % 45.17'si pastörize süt, % 17.8'i sterilize ve kondense süt, % 22.98'i yoğurt, % 6.14' beyaz peynir, % 1.05'i kaşar, % 0.71'i tereyağ, % 5.06'sı ayran ve % 0.26'sı krema yapımında kullanılmaktadır (Anonymous, 1992).

Üretilen sütün ancak % 18'i modern fabrikalarda işlenmekte, % 47 si ise açık süt olarak hijyenik koşullardan yoksun bir biçimde pazarlanmaktadır (Anonymous, 2000).

Süt ve süt ürünleri sanayii, Almanya'da 1876, İngiltere'de 1880 yıllarında faaliyete geçmesine karşılık, Türkiye'de ancak 1960 yılından itibaren bir gelişme göstermiştir.

Süt Endüstri Kurumu 1962 yılında; üreticinin sütünü değerlendirmek, tüketim merkezlerine sağlıklı süt ürünlerini sağlamak, özel sektörü bu alanda faaliyette bulunmaya teşvik ve ona önderlik etmek, Türkiye’de süt endüstrisinin gelişimini sağlamak, kooperatifleşmeyi teşvik etmek gibi çok yönlü amaçları gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Buna paralel olarak özel sektör yatırımları da devreye sokulmuş, (9 özel sektör işletmesi) ve toplam 761 700 ton/yıl kapasiteye ulaşılmıştır. Ayrıca kamu kuruluşları ile kooperatifler 296 500 ton / yıl olmak üzere, genel toplam 1 058 200 ton/yıl süt işleme kapasitesi gerçekleştirmişlerdir. 1992 yılında özelleştirme kapsamında SEK’ na bağlı tüm işletmeler elden çıkarılarak özel kesime satılmıştır.

DİE 2001 yılı verilerine göre süt üretimi 9 495 000 ton olmuştur. Bunun 8 489 000 tonunu sığır sütü oluşturmaktadır. Sığır sütü toplam süt üretiminin % 89 unu teşkil etmektedir (Anonymous 2002a).

Süt sanayii 1994 yılında toplam 1 516 200 ton çiğ süt işleme kapasitesine yükselmiş, 1997 yılı itibarıyla toplam süt işleme kapasitesi 5.5 Milyon tona ulaşmıştır. DPT verilerine göre Türkiye’de 6 080 000 ton içme sütü ve süt mamülü tüketilmektedir. Türkiye’de kurulu pastörize süt üretim kapasitesi 171 000 ton, dayanıklı süt üretim kapasitesi 105 300 ton olarak verilmektedir. Toplam süt üretim tesislerinin kapasite kullanım oranları ise; oldukça düşüktür. Üretilen sütün ancak % 45’i modern tesislerde (2500 ton/yıl kapasiteli UHT tesisi) ve hijyenik koşullarda işlenmektedir (Alptekin,1995).

Sütün fiziksel ve kimyasal özellikleri ve çabuk bozulabilen bir ürün olması sebebi ile sanayide etkin bir değerlendirme ve rasyonel bir pazarlama organizasyonu, sektörün gelişebilmesi için son derece önemlidir. Gelişmiş ülkelerde ve AB’de üretilen sütün hemen hemen tamamı sanayide işlenmektedir.

Süt sanayiinde modern işletmeler, kurulu kapasitenin % 10’unu oluştururken, bu işletmelerin kapasite kullanım oranları da % 50 dolayındadır. Kurulu kapasitenin % 90’ına sahip diğer işletmelerde ise kapasite kullanım oranı % 25 düzeyindedir (Anonymous,1998 b).

Türkiye’de süt mamüllerinin gerek üretim ve kalite yönünden, gerekse fiyat yönünden AB ülkeleri ile rekabeti mümkün görülmemektedir. Başka bir deyişle Türkiye’nin bu alanda ihracat şansı oldukça düşüktür.

Süt sanayiinde; gelişmiş ülkeler bir dizi uygulamalarla (fiyat tedbirleri, girdi sübvansiyonları, arzla ilgili tedbirler vb.) piyasaya arz edilen ürün ile talep arasında denge kurmakta büyük başarı sağlamışlardır. Sanayileşmiş ve OECD ülkelerinde üreticilerin gelir durumları dikkate alınarak destekleme anlamında bir fiyat politikası uygulanmaktadır. Bu ülkelerde süt fiyatlarının serbest bırakılmasına karşılık, fiyat önceden belirlenen fiyatın altına düştüğünde bazı telafi edici ödemeler uygulanmakta, fiyatlar arasındaki fark üreticiye sübvansiyon olarak ödenmektedir. Diğer bir uygulama ise; üreticinin eline tesbit edilecek fiyatın geçmesini sağlayacak şekilde toptan ve perakende satış fiyatları devletçe belirlenmekte, bu fiyattan süt satın alınarak piyasa fiyatının altında bir fiyat oluşumu önlenmekte ve tüketici korunmaktadır.

1.3. Holstein Friesian Süt Sığırı Irkının Özellikleri

Holsteinler kültür ırkı süt sığırlarıdır. Siyah-Beyaz Alaca sığır ırkı da denildiği gibi değişik ülkelerde farklı adlarla anılan bu ırk Türkiye’de Siyah Alaca yada Hollanda ırkı olarak isimlendirilir.

Holstein ırkının ana vatanı Hollanda’nın Frizya bölgesidir. Hollanda siyah-beyaz alaca sığır yetiştiricileri bir araya gelerek 1879 yılında Frizya Soy Kütüğü Derneğini kurmuşlardır. Dernek seleksiyon çalışmalarını belirli bir düzene koyarak ırkın verimliliğini artırmaya başlamıştır. Daha sonra bu ırk Almanya, ABD, Kanada ve diğer ülkelere dağılmıştır. Türkiye’ye bu ırk 1958 yılında ABD’den ithal edilerek getirilmiş, daha sonra ithalata Hollanda, Almanya, İtalya ve İsrail gibi ülkelerden devam edilmiştir. İthal edilen hayvanlar özellikle Marmara ve Ege bölgesinde yoğunlaşmakla birlikte tüm bölgelere dağılmıştır.

Dünyada süt verimi en yüksek sığır ırkı olarak tanımlanan Holsteinler, ancak iyi bir bakım ve besleme ile istenen verim düzeyine ulaşmaktadırlar. Bu hayvanlar daha çok zengin çayır ve meraya sahip ılıman iklim bölgelerinde en yüksek verime ulaşmaktadır. Soğuğa karşı dayanıklı olmalarına karşı sıcaklığa karşı oldukça duyarlıdır (Alpan,1994).

1.4. A.B Üyesi Ülkelerde Holstein Friesian Süt Sığırı Irkının Dağılımı ve Süt Verimleri.

Avrupa ülkelerinde Holstein ırkı süt sığırlarının 1979-1993 arası dönemde 305 günlük süt verimleri Tablo 1.12 de verilmiştir.

Tablo 1.12 AB Ülkelerindeki Holstein Irkı Süt Sığırlarındaki Sayısal Değişim ve Süt Verimleri

Ülke	1993/ 1994		1994 / 1995			
	Sayı (baş)	Süt (kg/baş)	Sayı (baş)	Artış (%)	Süt (kg/baş)	Artış (%)
Hollanda	693 154	7 511	708 218	2.17	7 576	0.87
Belçika	134 510	6 970	132 903	-1.19	7 165	2.80
Danimarka	381 854	7 036	402 446	5.39	7 149	1.61
Fransa	397 529	7 140	419 660	5.57	7 281	1.97
İtalya	858 986	7 596	888 171	3.40	7 729	1.75
Luxemburg	8 384	6 478	12 719	51.71	6 655	2.73
İsviçre	44 637	6 616	44 972	0.75	6 575	-0.62
İspanya	235 000	7 057	257 500	9.57	7 199	2.01
Avusturya	14 790	6 273	15 379	3.98	6 279	0.10
Portekiz	80 500	6 480	62 988	-21.75	6 642	2.50
İsveç	151 943	7 953	159 562	5.01	8 106	1.92
Finlandiya	56 035	7 158	57 376	2.39	7 161	0.04
Almanya	2 700 000	6 154	1 499 951	-44.44	6 619	7.55

Kaynak:Anonymous 1997a; Anonymous 1996e.

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi; 1993-1994 yıllarında Holstein ırkı süt sığırlarının sayısal olarak en yoğun olduğu ülkelerin sırasıyla Almanya, İtalya, Hollanda, Fransa ve Danimarka olduğu görülmektedir. 1994-1995 yıllarında bu ırkın bazı ülkelerde önemli oranda (Almanya’da % 44.44, Portekiz’de % 21.75, Belçika’da ise % 1.19) azalmalar olmuştur. Buna karşılık inek başına süt verimliliğinde ise Almanya’ da % 7.55, Belçika’ da % 2.80, Portekiz’de ise % 2.50 oranında artışlar gerçekleşmiştir.

AB’ne üye ülkeler arasında dikkati en çok çeken ülke Almanya dır. Bu ülkede mevcut Holstein sayısında yarıya yakın azalmaya karşılık, birim inek başına süt veriminde, AB ülkeleri içinde en yüksek düzeye ulaşmıştır. Almanya’da inek başına süt veriminde sağlanan artışı, bu ülkede uygulanan bilinçli işletme politikalarına ve buna bağlı olarak işletme ölçeklerinin büyümesine bağlamak mümkündür.

1.5. Bursa İlinin Demografik ve Sosyo Ekonomik Yapısı

Hayvansal üretimin il ve bölge ekonomisinde yeri ve önemine değinmeden önce Bursa'da ekonomik faaliyet içinde yer alan insan unsuru, başka bir deyişle nüfusun çevre iller ve Türkiye ile demografik ve sosyo-ekonomik bir karşılaştırmasını yapmakta yarar görülmüştür.

Bursa ili 10 819 km² yüzölçümüne sahip, 2000 yılı itibariyle nüfusu 2 125 140 olup, km² ye 194 kişi düşmektedir. Toplam nüfusun % 23.3 ü kırsal alanda (Bucak ve köylerde), geri kalan % 76.7'si kentlerde yaşamaktadır (Anonymous,1990 b, Anonymous,1996 b ve Anonymous, 2003c). Bursa ili 15 ilçe, 45 belde ve 682 köye sahip olup, biri Büyükşehir olmak üzere 54 belediyeye sahip bulunmaktadır. Toplam 1 081 954 ha. olan tarım alanının % 23.43'ünü oluşturan 111 182 ha. sulanmaktadır.

DPT tarafından yapılan illerin sosyo ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmasına göre Bursa ili birinci derecede gelişmiş iller arasında yer almaktadır. İller itibariyle sosyo ekonomik gelişmişlik sıralaması ve endekslerine göre ise 79 il içerisinde 5. sırada bulunmaktadır. Bursa ilindeki nüfusun demografik gelişme endeksi Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 1.13 de verilmiştir.

Tablo 1.13 Türkiye ve Bursa İlinde Nüfus Artışları ve Demografik Gelişme Endeksi (1927=100)

Yıllar	Türkiye	%	Nüf. Yoğ.	Bursa	%	Nüf.yoğ.
1927	13 648 270	100.0	18.0	399 942	100.0	37.0
1950	20 947 188	153.5	27.0	545 919	136.5	50.5
1960	27 754 820	203.4	36.0	693 894	173.5	64.1
1980	44 736 957	327.8	58.0	1 148 492	287.2	106.2
1990	56 473 035	413.8	73.0	1 603 137	400.8	148.2
2000	67 803 927	496.8	88.0	2 125 140	531.4	196.4

Kaynak: Anonymous,1995 b.

1927 - 2000 yılları arasındaki Bursa ilinin nüfus artış hızının (demografik gelişme endeksi) Türkiye ortalamasına yakın bir değerde olduğu görülmektedir. Buna karşılık Bursa'da 1927 de km² ye isabet eden nüfus yoğunluğu 37 kişi iken, bu oran 2000 yılında yüzde 300 oranında artarak 196'ya yükselmiştir. Aynı dönemde Türkiye genelinde km² ye düşen nüfus yoğunluğu 18 kişiden yüzde 488 oranında artarak 2000 yılında 88 kişiye ulaşmıştır. Bu tesbitler; Bursa'nın 1927 yılından bu yana nüfus artışında Türkiye ortalamalarına yakın nüfus yoğunluğunda yüksek bir demografik gelişme gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bursa ili ve çevre illerde şehir köy nüfusları ile nüfus yoğunluğuna ait karşılaştırmalı bilgiler ise Tablo 1.14 te verilmiştir.

Tablo 1.14 Bursa ve Çevre İllerde Şehir ve Köy Nüfusları ile Nüfus Yoğunlukları (Kişi/km²)

İller	Toplam	Şehir nüfusu	%	Köy nüfusu	%	Nüf.yoğ.
Bursa	2 125 140	1 630 940	77	494 200	23	204
Bilecik	194 326	124 380	64	69 946	36	45
Kütahya	656 903	318 869	49	338 034	51	56
Balıkesir	1 076 347	577 595	54	498 752	46	75
Kocaeli	1 206 085	722 905	60	483 180	40	334
Türkiye	67 803 927	4 400 6274	65	23 797 653	35	88

Kaynak:Anonymous, 1995 b; Anonymous, 2003a

DİE 2000 yılı nüfus sayımı verilerine göre; 2 125 140 olan Bursa ili nüfusunun % 77'si şehirlerde, % 23'ü ise kırsal alanda yaşamaktadır. Şehirleşme açısından Türkiye ortalamasının üstünde olan Bursa; komşu iller içinde de ilk sırada yer almıştır. İl'de nüfus yoğunluğu Türkiye ortalamasından yaklaşık 2 kat yüksek olmasına karşılık, komşu iller içinde Kocaeli'nden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Bursa ilinin 1950-2000 yılları arasındaki dönemde kırsal nüfusa ait bilgiler de Tablo 1.15 te verilmiştir.

Tablo 1.15 Türkiye ve Bursa İlinde Kırsal Nüfusun Oransal Olarak Dağılımı (1950-2000).

Yıllar	Türkiye	%	Bursa	%
--------	---------	---	-------	---

1950	15 702 851	75	337 172	67
1960	18 895 089	68	383 470	62
1970	21 914 075	62	420 456	51
1980	25 091 950	56	511 582	45
1985	23 798 701	47	483 921	37
1990	23 146 684	41	445 332	28
2000	23 797 653	35	494 200	23

Kaynak: Anonymous, 1995 b; Anonymous, 2003a.

Tablonun incelenmesinde görüleceği gibi; 1950-2000 yılları arasında elli yıllık dönemde; Türkiye’de kırsal nüfus % 75’lerden % 35’e indiği halde, aynı dönemde kırsal nüfus mutlak değer olarak yaklaşık % 66’lık bir artış kaydetmiştir. Başka bir deyişle 1927-2000 arası dönemde kırsal nüfusun oransal olarak azalmış olmasına karşılık, mutlak değer olarak yaklaşık 8 milyon kişi daha arttığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde Bursa ilinde kırsal nüfus % 67’den % 23’e düşmüştür. Buna karşılık mutlak değer olarak % 147’lik bir artış ile kırsal nüfus 108 160 kişi daha artmıştır. Sonuç olarak kırsal kesim nüfusunun azalışı değil artışı söz konusudur. Türkiye ve Bursa ilinin iktisaden aktif ve inaktif yaş gruplarının karşılaştırmalı olarak % dağılımına ait veriler Tablo 1.16 da verilmiştir.

Tablo 1.16 Türkiye ve Bursa İlinde Aktif ve İnaktif Yaş Gruplarının Yüzde Dağılımı (kalacak)**

Yaş grupları	Bursa	%	Türkiye	%
0-14	472 655	29.0	19 745 352	35.0
15-64	1 045 421	65.8	34 265 838	60.7
65+	83 792	5.2	2 417 363	4.3
Toplam	1 601 868	100.0	56 428 553	100.0

Kaynak: Anonymous, 1990 a.

1990 yılı verilerine göre Bursa’da 0-14 yaş grubunda bulunanlar Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. 15 – 64 ve 65 ve üzeri yaş grubunda bulunanlar ise Türkiye ortalamasının üstünde bulunmaktadır. Bursa ilindeki iktisaden aktif olan nüfusun istihdam alanı ve cinsiyete göre dağılımı ve bu dağılımın toplam içindeki oranları Tablo 1.17 de verilmiştir.

Tablo 1.17 Bursa İlinde İktisaden Aktif Nüfusun İstihdam Alanı ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Sektörler	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%
Tarım Hayv., Orman, Balık.	277 808	33.6	119 199	42.9	158 609	57.1
Madencilik	2 046	0.25	1 953	95.5	93	4.5
İmalat sanayii	227 151	27.5	170 381	75	56 770	25.0
Elektrik-Gaz-Su	3 389	0.4	3 067	90.5	322	9.5
İnşaat	40 862	4.9	40 143	98.2	719	1.8
Toptan, Perakende Ticaret	97 554	11.8	81 891	83.9	15 663	16.1
Ulaştırma, Haberleşme	28 118	3.4	26 557	94.4	1 561	5.6
Mali kurumlar	23 925	2.9	15 816	66.1	8 109	33.9
Toplum hizm.	124 756	15.1	91 535	73.4	33 221	26.6
Diğer hizmetler	655	0.1	517	78.9	138	21.1
Toplam	826 264	100.0	551 059	67.0	275 205	33.0

Kaynak: Anonymous, 2003a.

Tabloda da görüleceği üzere ilde iktisaden aktif nüfusun yaklaşık % 34’ü kırsal alanda istihdam edilmektedir. Geriye kalanlardan yaklaşık % 28’i imalat sanayi sektöründe yer almışlardır. Kırsal alandaki istihdamın % 57’si kadınlar, % 43’ü ise erkeklerden oluşmaktadır. Kırsal alanda bu istihdam dağılımı ile Bursa ilinde kırsal alandan göçün “ tekil erkek göçü “ şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, bu durum özellikle hayvancılıkta yetiştiriciye götürülecek yayım hizmetlerinin hedef kitesinin de kadınlar olduğunu göstermektedir.

Bursa ve çevre illerinin aldığı ve verdiği göçlere ilişkin veriler Tablo 1.18 de yer almaktadır .

Tablo 1.18 Bursa ve Çevre İllerin Aldığı ve Verdiği Göçler ile Aldığı Göçlerin Oranı

İller	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Alınan göç oranı
Bursa	141 460	57 819	83 641	62
Bilecik	17 269	14 260	3 009	20
Kütahya	26 327	30 936	4 609	-9
Balıkesir	65 588	60 740	4 848	5
Kocaeli	137 408	54 146	83 262	108

Kaynak: Anonymous, 2002a.

1970 yılından itibaren sanayi yapısındaki değişme ve gelişme sonucu hızlı kentleşme, ilin aldığı göçün boyutlarını büyütmüş il dışına göçü ise azaltmıştır. Tablonun incelenmesinden görüleceği gibi; Bursa ve Kocaeli illerinin en fazla göç aldığı, Bursa'nın göç alma hızının yüzde 62 ile Kocaeli ilinden sonra geldiği anlaşılmaktadır. Bursa ilinin Marmara bölgesinin birinci derecede gelişmiş, sanayileşmeyi ve kalkınmayı başarmış bir ili olmasına rağmen, sektörler arası dengeli bir kalkınma ile beraber ekonomik gelişmenin sağlanmasında halen sorunları da bulunmaktadır.

1.6. Bursa İli Hayvancılığının Genel Değerlendirilmesi

Bursa ili gerek ekonomik yapısı gerekse coğrafi şartları nedeniyle hayvansal üretim için önemli potansiyele sahiptir. İlin büyükbaş hayvan varlığında son 10 yıl içerisinde meydana gelen değişikliklere ait bilgiler Tablo 1.19 da verilmiştir.

Tablo 1.19 Bursa İli Büyükbaş Hayvan Varlığında Oluşan Değişme ve Gelişmeler

	1986	%	1988	%	1990	%	1992	%	1994	%	1996	%	2003	%
Kültür	40 886	28	51 332	39	39 824	36	52 817	34	58 675	38	72 955	46	78 429	53
K.Mel.	64 543	45	60 546	46	54 243	49	76 644	50	76 634	49	67 539	43	59 373	40
Yerli	38 183	27	19 743	15	16 252	15	25 260	16	19 626	13	17 589	11	9 167	6
Toplam	143 612	100	131 621	100	110 319	100	154 721	100	154 935	100	158 083	100	146 969	100

Kaynak: Anonymous, 1996 f; Anonymous, 2003c.

Bursa ilinde 1986 yılında sığır popülasyonunu içinde kültür ırkı hayvan varlığı % 28 iken 2003 yılında % 53'e çıkmıştır. Yine 1986 yılındaki % 45 olan kültür melezi oranı 2003 yılında % 40' gerilemiştir. Yerli ırk hayvan kompozisyonunun ise aynı dönemde yaklaşık % 80 oranında azalarak % 6 ya düştüğü tablo verilerinden anlaşılmaktadır.

Özellikle son on yılda görülen bu olumlu gelişme diğer iller içerisinde hedef alınması gereken bir durumdur. İlde; kültür ırkı hayvan varlığında önemli oranda artış sağlanırken düşük verimli ırkların sayısı azalması süt sığırları işletmeleri açısından istenen bir özellik olmuştur.

İlde büyük baş hayvan varlığının genetik yapısında görülen bu olumlu gelişme oransal olarak Türkiye genelinin çok üstündedir. Örneğin 1996 yılı verilerine göre Türkiye toplam sığır popülasyonunun da, kültür ırkı hayvanların payı % 14.77 iken, bu oran Bursa ilinde % 46'ya ulaşmıştır. Kültür ve kültür melezi toplam oranı Bursa'da % 89'luk önemli bir pay alırken Türkiye genelinde bu oran % 57 civarındadır.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı verilerine göre Türkiye genelindeki sığır popülasyonunun % 42.8'i yerli ırk iken Bursa'da bu oran % 6 dolayındadır. Bursa ilinde kültür ırkı ve melezleri olarak Holstein ırkı sığırlar yaygın olarak bulunmaktadır.

Bu istatistik veriler, Bursa ilinde hayvancılık işletmelerinde verim düzeyi yüksek kültür ırkı ve melezi sığırların yaygın olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bursa ili ve ilçelerinde mevcut büyükbaş hayvan varlığına ait değerler Tablo 1.20 de verilmiştir. Merkez ilçe bünyesinde Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım ilçeleri yer almaktadır.

Tablo 1.20 Bursa İli Merkez ve İlçelerindeki Sığır Varlığı ve Sürü Kompozisyonu (1996 yılı)

İlçeler	Holstein	%	%*	Melez	%	%*	Yerli	%	%*	Toplam	%
Merkez	8 820	12.1	28.3	21 450	31.8	68.8	921	5.2	2.9	31 191	19.7
B.Orhan	350	0.5	5.2	4 120	6.1	61.1	2 275	12.9	33.7	6 745	4.3
Gemlik	500	0.7	21.7	1 400	2.1	60.9	400	2.3	17.4	2 300	1.5
Gürsu	340	0.5	26.6	730	1.1	57	210	1.2	16.4	1 280	0.8
Harmancık	680	0.9	22.5	1 544	2.3	51.1	799	4.5	26.4	3 023	1.9
İnegöl	8 310	11.4	50.3	7 453	11	45.1	757	4.3	4.6	16 520	10.5
İznik	930	1.3	14.4	3 240	4.8	50	2 310	13.1	35.6	6 480	4.1
K.Bey	10 945	15	66.1	3 627	5.4	21.9	1 984	11.3	12	16 556	10.5
Keles	4 871	6.7	66.3	2 136	3.2	29.1	343	2	4.7	7 350	4.6
Kestel	1 826	2.5	46.5	1 650	2.4	42	451	2.6	11.5	3 927	2.5
Mudanya	3 570	4.9	76	1 060	1.6	22.6	70	0.4	1.5	4 700	3.0
M.K.Paşa	14 330	19.6	48.2	10 650	15.7	35.8	4 770	27.1	16	29 750	18.8
Orhaneli	4 100	5.6	50	2 200	3.3	26.8	1 900	10.8	23.2	8 200	5.2
Orhangazi	1 263	1.7	27.9	2 969	4.4	65.6	294	1.7	6.5	4 526	2.9
Y.Şehir	12 120	16.6	78	3 310	4.8	21.3	105	0.6	0.7	15 535	9.8
Toplam	72 955	100.0	46.1	67 539	100.0	42.7	17 589	100.0	11.1	158 083	100.0

* İlçelerin kendi içindeki oranıdır.

Kaynak: Anonymous, 1997d.

Tabloda görüldüğü gibi Bursa ilinde mevcut toplam 158 083 baş ineğin % 46.1'i Holstein, % 42.7'si melez ve % 11.1'i ise yerli ırk ineklerden oluşmaktadır.

İldeki toplam inek varlığının % 20 sini oluşturan 31 191 baş ineğin bulunduğu merkez ilçede popülasyonun % 28.3 kültür ırkı, % 68.8 melez ve % 3 de yerli ırktır. Merkez ilçeyi 29 750 başla izleyen Mustafa Kemal Paşa ilçesinde sığırların % 48.2'si Kültür, % 35.8'si melez ve % 16'sı ise yerli ırktır. Karacabey ilçesinde 16 556 baş, İnegöl ilçesinde 16 520 baş, Yenişehir ilçesinde 15 535 baş sığır mevcudu bulunmaktadır. En az hayvana sahip ilçe ise 1 280 başla Gürsu ilçesidir.

İlde mevcut toplam 72 955 baş Holstein ırkının ilçelere göre dağılımı sırasıyla; Mustafa Kemal Paşa ilçesi % 19.6, Yenişehir % 16.6 ve % 15'i Karacabey ilçesinde bulunmaktadır. Kültür ırkı hayvan sayısı en az olan ilçeler ise B.Orhan ve Gürsu dur.

İlde 67 539 baş melez hayvanın ilçelere göre dağılımına bakıldığında; bu ırk hayvanların sayı olarak yoğunlaştığı yer merkez ilçe olup % 32 lik bir payla 1. Sırada bulunmakta, en az pay alan ilçe ise % 1.1 ile Gürsu ilçesidir. Toplam 17 589 baş yerli ırk ineğin olduğu ilde; en fazla yerli ırk hayvan % 35.6 ile İznik ilçesinde bulunmakta, en az yerli ırk sığırına sahip ilçe ise % 0.7 ile Yenişehir ilçesi gelmektedir.

Bilindiği üzere bölge veya il bazında hayvan sayıları yanında, bu hayvanların işletmeler arasındaki dağılımları, diğer bir deyimle işletme ölçekleri ve konunun ekonomik yönden irdelenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bursa ilindeki işletmeler ölçeklerine göre değerlendirildiğinde, süt sığırcılık işletmelerinin % 79.3'ü 1-4 baş, % 17.4'ü 5-10 baş hayvana sahip küçük ölçekli işletmelerdir.

Orta ölçekli işletme olarak değerlendirilen 11-50 baş arasındaki işletmeler toplam işletme sayısının % 3 ünü teşkil etmektedir. 51-100 baş ve üzeri süt sığırcısına sahip büyük ölçekli işletme sayısı ise sadece 50 adet olup, toplam işletme sayısı içindeki oranı % 0.3 tür (Anonymous, 1995 a).

İlde işletme ölçeklerinin küçüklüğü, sektörün kırsal ekonomik kalkınmadaki etkinliğini azaltan bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Çünkü üretimde ihtisaslaşmamış bu işletmelerde kaynak kullanımında iktisadiliği ve rasyonelliği sağlamak kolay görülmemektedir. Gerçekte üretim maliyetlerinin yüksek olduğu bu işletmelere süratle rasyonel bir yapı kazandırılarak işletme ölçeklerinin büyütülmesi hedeflenmelidir. Bu girişim işletme yapısını il ve bölge düzeyinde daha rasyonel hale getirecek ve kırsal alanda intersektörel etkileşimi hızlandırarak kırsal ekonomik

kalkınmayı sağlayacaktır. Bursa ili merkez ve ilçelerinde mevcut süt sığırcılık işletme sayısı ve faaliyet durumları ile ilgili veriler Tablo 1.21 de verilmiştir.

Tablo 1.21 Bursa ili Merkez ve İlçeleri Süt Sığırcılık İşletmeleri Faaliyet Durumları

	İşletme sayısı (adet)	Aktif işletme (adet)	Faaliyet oranı
Merkez	508	316	62.2
Karacabey	242	210	86.8
Yenişehir	493	304	61.7
İnegöl	142	102	71.8
Mudanya	138	111	80.4
Gemlik	26	20	76.9
Orhaneli	33	31	93.9
Keles	31	20	64.5
Kestel	119	83	69.7
İznik	50	47	94.0
Gürsu	13	9	69.2
Orhangazi	11	11	100.0
B.Orhan	3	3	100.0
Harmancık	2	2	100.0
Mustafa Kemal Paşa	424	416	98.1
Toplam	2 232	1 685	75.5

Kaynak: Anonymous, 1996f.

Tabloda görüldüğü gibi; 1996 yılı itibariyle Bursa genelinde toplam 2 232 mevcut kurulu süt sığırcılık işletmesinin ancak % 75.5'i yani 1 685 adedinin faal durumda olduğu anlaşılmaktadır. Geriye kalan süt sığırcılık işletmeleri ise atıl vaziyette olup, bu birimlerde üretim yapılmamaktadır.

Aktif işletmelerin ilçelere göre dağılımı incelendiğinde; Merkez ilçe ve Yenişehir'de % 62'sinin, Mustafa Kemal Paşa ilçesinde % 98'i ve Karacabey ilçesinde ise % 87' sinin fiilen çalışmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Bursa ili süt sığırcılık işletmelerinde bugün entansifleşme düzeyi, aynı zamanda işletme ölçeklerinde belirli bir rasyonelleşme eğilimi giderek ağırlık kazanmaktadır. Bu eğilim Türkiye de süt sığırcılığında mevcut gelişmenin üzerinde bulunmaktadır. Bu olumlu yapısal gelişmeler yanında süt sığırcılık işletmelerinde hala çözüm bekleyen sağlık, teknik ve ekonomik sorunların bulunduğunu da unutmamak gerekir.

1.6.1 Hayvancılığın İl Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Ülke tarımsal üretim değerinin % 3.5'i Bursa ili tarafından gerçekleştirilmektedir (Anonymous,1996 b). Hayvansal üretim, geçmiş yıllardan beri il ekonomisinde önde gelen ekonomik faaliyetlerden biri olmuştur.

Bursa Tarım İl Müdürlüğü'nün 1995 yılı verilerine göre kırsal gelirin Gayri Safi Hasıla (GSH) içindeki dağılımı; Gayri Safi Hasıla içinde sebze gelirlerinin payı % 33.46, meyve geliri % 27.84, hayvansal ürünler geliri % 18.45, tarla ürünlerinin payı ise % 14.38 dir. Diğer bir deyişle il genelinde Gayri safi hasıla içinde bitkisel ürün gelirlerinin payı % 75, hayvansal ürün gelirlerinin payının ise % 25 civarında olduğu söylenebilir. Bu verilere göre Bursa ilinde bitkisel üretimin ağırlıklı olduğunu, hayvansal üretime ilişkin koşulların uygun olmasına karşılık ancak bitkisel üretimin 1/3 ü oranında hayvansal üretimin yapıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bursa ilinde ilçelere göre hayvansal ürün gelirleri ve bu gelirin toplam tarımsal gelir içindeki payları ise Tablo 1.22 de verilmiştir.

Tablo 1.22 Bursa İli Merkez ve İlçelerde Tarımsal ve Hayvansal Üretim Gelirlerinin Mutlak ve Oransal Değerleri ile Hayvansal Üret.Gel.in Top. Tarımsal Gelirler İçindeki Payı (%) (1996)

	Tarımsal üretim geliri (milyon TL)	%	Hayvansal üretim geliri (milyon TL)	%	Hayvansal ü. /Tarımsal ü.
Merkez	15 745 355	17.63	6 309 602	41.82	40.07
Büyük Orhan	936 113	1.05	306 243	2.03	32.71
Gemlik	5 777 898	6.47	243 135	1.61	4.21
Gürsu	1 650 653	1.85	93 239	0.62	5.65
Harmancık	461 987	0.52	152 365	1.01	32.98
İnegöl	5 206 945	5.83	1 438 155	9.53	27.62
İznik	5 708 650	6.39	322 119	2.14	5.64
Karacabey	20 103 483	22.51	1 222 817	8.11	6.08
Keles	1 112 544	1.25	406 082	2.69	36.50
Kestel	2 718 941	3.04	224 649	1.49	8.26
Mudanya	5 843 295	6.54	453 385	3.01	7.76
M.Kemal Paşa	11 589 685	12.98	2 001 176	13.26	17.27
Orhangazi	4 616 673	5.17	442 561	2.93	9.59
Orhaneli	1 752 483	1.96	378 160	2.51	21.58
Y.Şehir	6 086 319	6.81	1 092 766	7.24	17.95
Toplam	89 311 024	100.00	15 086 454	100.00	16.89

Kaynak: Anonymous, 1996 f.

Tablonun incelenmesinden görüldüğü gibi; Bursa genelinde hayvansal üretim gelirlerinin toplam tarımsal üretim gelirler içindeki payı % 16.89 olup, parasal değer olarak 15 086 454 milyon TL dir. İlçelere göre hayvansal üretimden en yüksek geliri hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı Merkez ilçe % 41.82 ile ilk sırada yer alırken, bunu % 13.26 ile Mustafa Kemal Paşa, % 9.53 ile İnegöl, % 8.11 ile Karacabey, % 7.24 ile Yenişehir izlemektedir. En düşük hayvansal üretim gelirleri ise Harmancık, Kestel ve Gemlik ilçelerinde bulunmuştur. Tarımsal üretim içindeki hayvansal üretim oranları incelendiğinde; en yüksek oranların başta merkez ilçeleri olmak üzere Keles, Büyük Orhan, Harmancık, İnegöl, Orhaneli ilçelerinde bulunduğu görülmektedir. Bu açıklamalardan Bursa ilinde Merkez ilçeler dışında kırsal kesim gelirlerinde hayvansal üretim gelirlerinin önemli yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Bursa'da hayvansal ürün üretim miktarları ve dağılımına ilişkin veriler de Tablo 1.23 te gösterilmiştir.

Tablo 1.23 Bursa İlinde Hayvansal Ürün Üretiminin Ürünlere Göre Dağılımı

Ürün çeşidi (Ton)	1980	1993	artış %	2002	Artış %
Et	25 603	21 314	-16.75	28 241	10.30
Süt	363 406	291 020	-19.92	392 494	8.00
Yumurta-Adet	157 949 000	380 500 000	140.9		
Yapağı,merinos yünü	867	692	-20.18	426	-50.87
Bal	239 930	397 271	65.58	419	-99.83
Yaş ipek kozası	746 848	120 696	-83.84		

Kaynak: Anonymous, 2003c.

Tabloda görüleceği gibi 1980-1993 döneminde yumurta ve bal üretimi artarken, et, süt, yapağı ve koza üretimlerinde düşmeler meydana gelmiştir. İlde süt üretiminde 1980 yılına göre 1993 yılında yüzde 20 civarında bir gerileme söz konusudur. Süt üretimindeki bu azalma il ve bölgelerdeki fiyat istikrarsızlığına, işletmeler için girdi maliyetlerinin yüksekliğine ve genel ekonomik politika çelişkileri gibi faktörlere bağlanabilir. Ayrıca İlde faaliyette bulunan süt sığırcılık işletmelerinin küçük ölçekli olması üretimin rasyonelleşmesine olanak vermemektedir.

1.6.2. Bursa İli Hayvan Varlığı

Bursa ilinde türlere göre hayvan sayıları ve toplam içinde yüzde dağılımları Tablo 1.24 de gösterilmiştir.

Tablo 1.24 Bursa İli Hayvan Varlığı (Baş)

Sığır-Kültür	72 955	At	6 521
Sığır-Melez	67 539	Hindi, ördek, kaz	37 705
Sığır-Yerli	17 589	Tavuk (yumurta)	2 477 800
Manda	995	Tavuk-broyler	1 015 100
Koyun	327 061	Arı kovanı-yerli (adet)	3 165
Kıl keçisi	91 226	Arı kovanı-fenni (adet)	3 349
		İpek böceği/kg	17 244

Kaynak: Anonymous, 2003c.

Bursa ili Tarım il müdürlüğünün 1996 yılı verilerine göre toplam büyük ve küçük baş hayvan sayısı 583 886 baştır. Hindi, ördek, kaz sayısı 37 705 adet, 2 477 880 adet yumurta tavuğu, 1 015 100 adet broyler, arı kovanı 6 514 adettir. Anlaşılacağı gibi ilde hayvancılık açısından önemli bir üretim potansiyeli mevcuttur. Bursa ili Türkiye hayvan varlığının sığırdan %1.4 üne, manda da % 0.3 üne, koyunda % 0.8 ine, kıl keçisinde ise % 0.9 una sahip bulunmaktadır.

İlde mevcut toplam büyük ve küçük baş hayvan varlığı (sığır,koyun,keçi) içinde ilk sırayı % 57 ile koyun alırken, bunu % 27 ile sığır varlığı izlemekte ve geri kalanı da kıl keçisi ve manda oluşturmaktadır. Bursa ilinde toplam süt üretiminin hayvan türlerine göre dağılımı Tablo 1.25' te verilmiştir.

Tablo 1.25 Toplam Süt Üretimi ve Hayvan Türlerine Göre Dağılımı ve Oranları

	Süt üretimi (Ton)	%
Türkiye toplamı	10 761 000	2742.39
İnek	306 211	78.04
Koyun	7 275	1.85
Keçi	2 115	0.54
Toplam	392 395	100.00
Bursa oranı		3.6

Kaynak: Anonymous, 2003c.

Tabloda görüldüğü gibi ilde toplam süt üretimi Türkiye toplamının yaklaşık % 3.6 sını oluşturmaktadır. Bursa İli süt üretiminin hayvan türlerine göre dağılımına bakıldığında; en yoğun üretimin % 78 ile İnek sütünde olduğu, bunu yaklaşık % 2 ile koyun süütü üretiminin izlediği tablo verilerinden anlaşılmaktadır. Bursa İli Hayvansal Üretim Değerleri Tablo 1.26 da verilmiştir.

Tablo 1.26 Bursa İli Hayvansal Üretim Değerleri

	Üretim(ton)	Değeri (mily.TL)	Üret.değ.oranı
Toplam hay.üret.	383 792	169 876 850	22.20
Süt	315 601	72 653 475	9.50
Et	31 161	59 845 725	7.84
Yumurta	36 114	35 341 950	4.60
Yapağı-kıl	4 70.5	224 200	0.03
Arıcılık ür.	446	1 811 500	0.23

Kaynak: Anonymous,2003c.

Tablo verilerinde; Bursa ilinin hayvansal üretimin % 22 olduğu, bunun yaklaşık % 9 unu ise süt üretiminin oluşturduğu anlaşılmaktadır.

1.6.3. Bursa İlinde Arazi Yapısı ve Yem Üretimi

Bursa ili 1 081 954 hektar arazi varlığına sahiptir. Bu arazinin 437 164 hektarı kültür arazisi olup, bunun 301 445 hektarı tarla arazisi, geri kalanı da sebze-meyve-bağ-zeytinlik olarak değerlendirilmektedir. Tarla alanlarının ise % 25.43'ü sulanmaktadır. Bursa ilinin arazi dağılımı Tablo 1.27 de verilmiştir.

Tablo 1.27 Bursa İlının Arazi Varlığı ve Dağılımı

Arazi	Alan (ha).	%
Çayır-mera	4 728	4.37
Orman	486 456	44.96
Diğer	111 054	10.26
Tarıma elverişli arazi	437 164	40.41
Toplam	1 081 954	100.00

Kaynak: Anonymous,1996 f.

Bursa ilinin tabloda da görüldüğü gibi toplam alanın % 40.4 lük bölümü tarımsal üretim için kullanılmaktadır. Geriye kalan arazi varlığının % 45'ini orman ve fundalıklar kaplarken, % 4.37 sini çayır-mera, % 10.2 sini de diğer alanlar teşkil etmektedir. Kültür arazisi ve çayır-mera alanlarının ilde sanayileşmeye paralel olarak azalması, coğrafi koşulların sınırlı olması hayvancılığı, özellikle yem açısından olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye, Bursa ve Marmara Bölgesinin karşılaştırmalı olarak çayır-mera alanları ile bir büyükbaş hayvana düşen çayır-mera alanına (ha) ilişkin veriler Tablo 1.28 de verilmiştir.

Tablo 1.28 Türkiye, Marmara Bölgesi ve Bursa İlinde Çayır-mera Alanları

	Toplam alan (ha)	Çayır-mera (ha)	%	BHB/Çayır-mera (ha)
Türkiye	77 797 127	21 700 000	27.89	0.81
Marmara böl.	18 507 900	483 641	2.61	0.51
Bursa	1 081 954	4 728	4.37	0.22

Kaynak: Anonymous, 1989 ; Anonymous 1996 f.

Türkiye genelindeki çayır-mera alanı toplam arazi varlığının yaklaşık % 28 ini teşkil etmektedir. Bu oran Bursa ilinde % 4 dolayındadır. Türkiye çayır-mera alanının yaklaşık % 0.02 si kadardır. İlde BBHB'ne düşen çayır-mera alanı, 0.22 ha. olup, Türkiye ortalamasının çok altındadır. İlde meraların gerek alan ve gerekse nitelik olarak gerilemesi, ahır hayvancılığına yönelmeyi zorlu kılmıştır. İlde entansif süt sığırcılık işletmelerinin % 80 inde ortalama işletme ölçeği daha önce belirtildiği gibi 5 baş dolayındadır. 1950 li yıllardan beri ilde uygulanan yanlış tarım politikaları, hızlı nüfus artışı, sanayileşme vb. nedenlerle çayır-mera alanlarının giderek küçülmesi, 1950 öncesindeki ektansif olmakla beraber rasyonel bir yapı gösteren üretim ölçeğinin giderek küçülmesine neden olmuştur. Bursa ilindeki yem sanayii, kapasiteleri ve kapasite kullanım oranlarına ilişkin veriler Tablo 1.29 da verilmiştir .

Tablo 1.29 Bursa İlindeki Yem Sanayii Kuruluşları ve İlçelere Göre Dağılımları, Kapasite ve Kapasite Kullanım Oranları (1996).

İlçeler	Fabrika sayısı	%	Kapasite (ton/gün)	%	Kullanılan kapasite oranı
Merkez	22	27.2	122	47.3	68
İnegöl	29	35.8	48	18.6	80
Orhangazi	9	11.1	24	9.3	55
Karacabey	13	16.0	20	7.8	65
M.Kemal Paşa	8	9.9	44	17.1	58
Toplam	81	100.00	258	100.00	65,2*

Kaynak: Anonymous,1996 f. * Ortalama değer.

İlde mevcut yem sanayii işletme sayısı 81 olup, toplam üretim kapasitesi 258 ton/gün civarındadır. Bu yem fabrikalarının ilçelere göre dağılımı araştırıldığında; fabrikaların % 35.8'i hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı İnegöl ilçesinde, % 27.2'si Merkez ve % 16'sı Karacabey ilçelerinde bulunmaktadır.

Tüm işletmelerdeki ortalama kapasite kullanım oranı % 65.2 dir. Kapasite kullanım oranı en yüksek işletmeler İnegöl ilçesinde olup, bunu Merkez ilçe ve Karacabey ilçesi takip etmektedir. İlde yem sanayii kuruluşlarının ortalama kapasite kullanım oranları % 50' nin üzerindedir.

Süt sığırıcılığında kaliteli ve yeterli kaba yem üretimi hayati bir önem taşır. Süt inekçiliği gelişmiş ülkeler bu sorunu nitelikli çayır, mera ve silaj üretimi ile çözmüşlerdir. İşletmelerde silaj üretiminin artışı, süt üretiminde maliyetleri azaltmakta ve süt kalitesini de arttırmaktadır. Bursa ilindeki silaj yapımı ile ilgili çalışmalar ve üretimler Tablo 1.30 da yer almıştır

Tablo 1.30 Bursa İlinde Yıllara Göre Silaj Yapan Yetiştiriciler, Köy Sayıları ve Üretim Miktarları.

Yıllar	Köy sayısı	Yetiştirici sayısı	Üretim (ton)
1990	4	32	1 100
1991	28	57	4 900
1992	63	205	18 589
1993	128	523	51 376
1994	204	1 273	100 358
1995	256	2 767	167 651
1996	295	3 692	238 332

Kaynak: Anonymous,1996 f.

Tabloda da görüldüğü gibi, 1990 yılındaki 1100 tonluk silaj üretimi yıllar içinde gerek köy sayısının ve gerekse buna paralel olarak yetiştirici sayısının da artışı ile 1996 yılında 238 332 ton a ulaşmıştır. İlde silaj üretiminin son yıllarda büyük gelişme kaydettiği, üretimin 6 yıl içinde yaklaşık 238 kat artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu durum, kaliteli kaba yem üretiminde sağlanan gelişmeyi de ifade etmektedir. İlde son üç yılda silaj üretimi yetiştiricisi ve köy sayısında artışa paralel olarak üretimde de önemli artışlar olmuştur. Silaj üretimindeki artış eğilimi ilde süt hayvancılığının gelişiminde olumlu yönde etkilemiştir.

Hayvancılık işletmelerinin faaliyetlerinin kârlı ve verimli olarak devam etmesi için, toplam maliyet giderleri içerisinde önemli bir yer tutan yemin kaliteli, bol ve ucuza temin edilmesi şarttır.

Bursa'da hayvancılıkta başarı sağlamanın diğer bir önemli koşulu da verimliliği arttırmaya yönelik ıslah çalışmalarıdır. Islah çalışmalarında başarıyı sınırlayan nedenleri; ekonomik politikalar yanında teknik yetersizlik, eleman, ekipman ve organizasyon noksanlıkları olarak sıralamak mümkündür. Bursa il Tarım Müdürlüğü verilerine göre 1997 yılı sığır suni tohumlama faaliyetlerine ilişkin veriler Tablo 1.31 de verilmiştir .

Tablo 1.31 Bursa İlinde Sığır Suni Tohumlama Uygulamaları

Yılı	Köy sayısı	Tohumlanan hayvan sayısı	Endeks
1984	194	17 945	100
1988	322	31 044	173
1992	407	39 397	127
1996	568	33 000	84
1997	591	32 534	99

Kaynak: İl Müdürlüğü verileri.

Tabloda da görüleceği gibi Bursa ilinde suni tohumlama faaliyetlerinde 1984 yılına göre 1988 yılında yüzde 73 oranında önemli bir artış kaydedilmiştir. Daha sonraki yıllarda ise suni tohumlama yapılan köy sayısındaki artışa rağmen tohumlanan inek sayısında düşüşler olmuştur. İlde suni tohumlama faaliyetlerinin yürütülmesinde ortaya çıkan bu başarısızlığı başta teknik eleman, ekipman ve organizasyon olmak üzere politika yetersizliklerine bağlamak mümkündür.

İlde yapılan suni tohumlama uygulamalarının kamu, özel sektör ve kooperatifler arasında dağılımı Tablo 1.32 de verilmiştir.

Tablo 1.32 Bursa İlinde Özel Sektör, Kooperatifler ve Tarım İl Müdürlüğü'nün

Suni Tohumlama Faaliyetleri ve Dağılımı (1996 yılı).

Sektör	Tohumlanan hayvan sayısı	%
Özel sektör	5 482	12
Kooperatifler	2 011	4
İl Tarım Müdürlüğü	39 681	84
Toplam	47 174	100

Kaynak: Anonymous, 1996 f.

Tabloda da görüldüğü gibi 1996 yılı içindeki suni tohumlama faaliyetlerinin yüzde 84'ü ağırlıklı olarak Tarım Bakanlığı İl Müdürlüğü'nce gerçekleştirilmiştir. Özel sektörde ise; gerek kooperatifler, gerekse serbest veteriner hekimler tarafından yapılan suni tohumlama faaliyetlerinin ilde istenen düzeyde olmadığı ve yetersiz kaldığı görülmektedir. İlde hayvan ıslahında başarı sağlamada özel sektörün suni tohumlama konusunda mevcut faaliyetini geliştirmesi ve bunun desteklenmesi önem arz etmektedir.

1.6.4. Bursa İlinde Hayvancılığa Dayalı Süt Sanayi Kuruluşları

Üretilen sütün modern tesislerde işlenerek tüketime sunulması, bir yandan tüketiciye sağlıklı süt ve ürünlerinin ulaştırılmasını sağlarken, tüketimi de arttırmaktadır. Diğer yandan da üretici ürettiği sütü daha kolay ve yüksek fiyattan pazarlama olanağına kavuşmaktadır. İlde mevcut süt sanayi kuruluşlarına ilişkin veriler Tablo 1.33 de gösterilmiştir.

Tablo 1.33 Bursa İlinde Faaliyet Gösteren Süt San. İşlet. İlçelere Göre Dağılımı ve Kurulu Kapasitesi

	Sayı (adet)	%	Kapasite (ton/yıl)	%
Merkez	22	23.91	38 000	15.87
M.Kemal Paşa	29	31.52	115 000	48.02
İnegöl	9	9.78	26 000	10.86
Karacabey	13	14.13	28 000	11.69
Yenişehir	8	8.70	11 500	4.80
Keles	2	2.17	2 500	1.04
Orhaneli	3	3.26	3 000	1.25
Orhangazi	2	2.17	2 500	1.04
Mudanya	1	1.09	1 000	0.42
İznik	1	1.09	10 000	4.18
Harmancık	1	1.09	1 000	0.42
Büyük Orhan	1	1.09	1 000	0.42
Toplam	92	100.00	239 500	100.00

Kaynak: Anonymous 1996 f.

Tabloda görüldüğü gibi Bursa'da faaliyet gösteren 92 süt sanayi işletmesinin toplam süt işleme kapasitesi 239 500 ton/yıl dır. Süt sanayii işletmelerinin önemli bir bölümü yüzde 31.52 ile Mustafa Kemal Paşa ilçesinde yer alırken, bunu yüzde 23.91'i Merkez ilçede ve yüzde 14.13 ile Karacabey ilçesinde izlemektedir. İlde, toplam kurulu kapasitenin ilçelere göre dağılımı yüzde olarak; Mustafa Kemal Paşa ilçesinde 48.02, Merkez ilçede ise 15.82, Karacabey ilçesinde 11.69, ve İnegöl ilçesinde ise 10.86 dır.

1.6.5. Bursa İlinde Hayvan Üreticilerinin Örgütlenme Düzeyi

Bölgede ve Bursa ilinde kırsal kesimdeki sosyal ve iktisadi refah düzeyinin artırılması, hayvancılık sektöründe üreticilerin örgütlenme düzeyleri ile yakından ilgilidir.

Bursa ili merkez ve ilçelerinde çoğunluğu tarımsal amaçlı olmakla birlikte ,su ürünleri, hayvancılık, orman ve köy kalkınma kooperatifleri adı altında ekonomik örgütlenmeler mevcuttur. Bursa ilindeki Tarımsal amaçlı kooperatifler ve birliklerin sayısına ilişkin sayısal veriler Tablo 1.34 de verilmiştir.

Tablo 1.34 Bursa İlinde Tarımsal Amaçlı Kooperatifler

Kooperatif adı	Birliğin kapsamı	Merkezi	Koop. sayısı	%	Or.sayısı	%
Sulama koop. birliği	Bursa, Çanakkale Balıkesir	Bursa	28	12.3	2 654	10.8
Su ürünleri koop.birliği	Bursa, Kütahya, Bilecik, Eskişehir	Bursa	4	1.8	648	2.6
Hayvancılık koop.birliği	Bursa, Bilecik	Bursa	5	2.2	1 840	7.5
Orman koop.birliği	Bursa, Bilecik	Bursa	1	0.4	56	0.2
Tarım koop.birliği	Bursa	Bursa	190	83.3	19 305	78.8
Toplam			228	100.00	24 503	100.00

Kaynak: Anonymous, 1996 f.

İl'de, kooperatifleşme düzeyinin yüksek olduğu tablonun incelenmesinden anlaşılmaktadır. Kırsal alanlarda çeşitli amaçlarla kurulmuş Toplam 228 kooperatifte 24 503 ortak üye bulunmaktadır. İlde hayvancılıkta kooperatifleşme düzeyi ise yetersizdir. Toplam kooperatif sayısı içinde hayvancılık kooperatiflerinin sayısı % 2.2 ve ortak sayısı itibarıyla de % 7.5 lik bir paya sahiptir. İlde tarımsal amaçlı kooperatiflerin % 95.6 oranı ile daha yoğun olduğu ve üye açısından ise % 89.6 lik bir paya sahip oldukları görülmektedir.

Buraya kadar yapılan değerlendirmelerden ilde üretici örgütlenmesinin bitkisel üretim ağırlıklı olduğu, hayvancılıktaki örgütlenmenin ise çok yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Üye sayıları yanında işletme sermayelerinin yetersizliği kooperatiflerden beklenen başarıyı sınırlamaktadır.

İlde kooperatiflerden beklenen yararın azamileştirilmesinde kooperatif modelinin de önemi ortaya çıkmaktadır (Yıldırım,1992). Zira bugüne kadar kırsal alanda kurulmuş çok amaçlı kırsal kalkınma kooperatif modeli sektörel etkinliğini sağlayamamış, kooperatifçiliğe bağlanan umudu ve güveni de azaltmıştır. O nedenle ilde çok amaçlı kırsal kalkınma kooperatif modeli yerine, üretim alt sektörlerine göre faaliyet gösteren besi, süt, tavukçuluk, arıcılık vb; üretimi sanayi ve pazarlama ile entegre eden ihtisas kooperatiflerine yönelmesi gerekmektedir.

Kooperatif yapısı dışında hayvancılık alanında kurulmuş olan diğer bir örgütte Bursa Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'dir. Birlik, Merkez ilçede (Nilüfer, Osmangazi, Yıldırım), Mustafa Kemal Paşa, Karacabey, İnegöl, Yenişehir ilçelerinde ve Akçalar beldesinde örgütlenmiştir.

Araştırma kapsamındaki işletmelerin çoğunluğunun Yetiştirici Birliği yanında hayvancılık kooperatiflerine de üye oldukları anlaşılmaktadır. Kooperatiflerin; süt pazarlaması, girdi temini ve sağlık konularında yetiştiricilere aktif olarak hizmet götürmeleri, ekonomik açıdan ve prestij açısından daha güçlü konumda olmalarını sağlamıştır. Sadece verim kayıtları ve damızlık satışları ile faaliyetlerini sınırlandıran birlik yapısı istenen gelişmeyi sağlayamamış, hedeflediği hizmetlerin yapılması konusunda yapılanmayı tam olarak gerçekleştirememiştir. Bu durum Türkiye'deki tüm hayvancılık birliklerinin önünde duran en büyük engeldir. Türkiye'de kurulu kooperatiflerin gerçek anlamda bir kooperatif yapısına uygun ve üst örgütlenmelerini tamamladıklarını söylemekte zordur. Bursa ilinin içinde bulunduğu bölgenin kooperatifleşme sorunlarını; eğitim, yönetim, finansman ve kooperatif model başlıkları altında toplamak mümkündür.

1.6.6.Süt Sığırcılığı Enformasyon Sistemi Projesi

Türkiye de soy kütüğü sistemini oluşturmak ve yetiştirici birliklerinin kurulması ile güçlenmelerine katkıda bulunmak, sonuçta merkez birliğini oluşturmak amacıyla Türk ve Alman hükümetleri

arasında imzalanan ve 22 Kasım 1990 tarihinde yürürlüğe giren "Sığır Yetiştiriciliği Enformasyon Sistemi Projesi", Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretimi Geliştirme Genel Müdürlüğü ile Alman GTZ kurumu (Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit GmbH) tarafından yürütülmektedir. Proje 1999 yılı sonunda sona erecektir. Proje Bursa, Sakarya, Konya, Samsun, Edirne, Kırklareli, Eskişehir illerinde uygulanmaktadır. Toplamı 11 milyon DM olan proje bütçesi finansmanının yarısını Türkiye, diğer yarısını ise Alman Hükümetleri karşılamaktadır. Proje kapsamındaki illerde yetiştirici birliklerine kayıtlı işletme ve dışı hayvan varlığı ve oranlarına ilişkin veriler Tablo 1.35 de verilmiştir.

Tablo 1.35 GTZ Projesi Kapsamındaki İller, Yetiştirici Birlikleri, Hayvan Varlığı (Baş) ve Oranları

İller	İşletmesayısı	%	İnek	%	Düve	Dişi dana	Dişi buzağı	Toplam	%
Bursa	194	40.50	2 127	46.71	1 362	509	149	4 147	49.01
Edirne	83	17.33	557	12.23	202	159	40	958	11.32
Eskişehir	34	7.10	296	6.50	120	74	44	534	6.31
Kırklareli	47	9.81	436	9.57	188	122	61	807	9.54
Konya	34	7.10	423	9.29	145	126	46	740	8.75
Sakarya	39	8.14	352	7.73	100	109	57	618	7.30
Samsun	48	10.02	363	7.97	155	102	37	657	7.77
Toplam	479	100.00	4 554	100.00	910	1 201	434	8 461	100.00

Kaynak: Anonymous, 1997 b.

Tabloda görüldüğü gibi işletme sayısı itibarıyla Bursa ilinin % 40.50 oranıyla ilk sırada yer aldığı, bunu % 17.33 ile Edirne ve diğer illerin izlediği görülmektedir. Eskişehir ve Konya illeri 34 işletme ile illerin en sonunda yer almaktadırlar. İşletmelerdeki inek sayısı açısından Bursa ili % 46.71 ile birinci, Edirne % 12.23 ile ikinci sırada yer almaktadır. En az sayı, % 7.73 ile Sakarya ilinde bulunmaktadır.

Proje kapsamına giren 7 ilde toplam 8 461 baş hayvan bulunmaktadır. Toplam hayvan miktarının yarısına yakını Bursa ilinde bulunmaktadır. Projeden en fazla yararlanan il konumundaki Bursa'nın bu avantajını iyi kullanması, hayvancılığın il ekonomisinde yerini daha da önemli kılacaktır. Toplam hayvan sayısının kalan diğer yarısının da 6 il arasında paylaşıldığı görülmektedir.

Proje kapsamındaki 6 ilin toplam hayvan varlığı ancak Bursa ili kadardır. Bu durum projenin değerlendirilmesi açısından da Bursa ilinin değerlendirme sonuçlarının önemini ortaya koymaktadır. Projenin uygulandığı süre içerisinde Ankara daki proje merkez bürosunun, Bursa iline ilin işletme ve hayvan varlığıyla uyumlu olacak şekilde gerekli önem verdiğini söylemek zordur.

Projenin geleceğine dönük kaygılar nedeniyle, önce yasal mevzuat zorlanarak Bursa'nın ilçelerinde hayvancılık kooperatifleri, arkasından da 904 sayılı yasadaki düzenleme ile İl Yetiştirici Birliği kurdurulmuştur.

Bursa'da kooperatif-birlik bütünleşmesinin sağlanamaması, aynı üyeye sahip iki ayrı yapının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum projenin başarısında en büyük handikapı oluşturmuştur. Proje kapsamındaki iller ile bu illerin 1995-1996-1997 yıllarındaki hayvan sayıları ve endeks değerleri Tablo 1.36 da verilmiştir.

Tablo 1.36 Proje Kapsamındaki İllerin Yıllara Göre Hayvan Sayıları ve Endeks Değerleri

İller	1995	1996	1997	1995	1996	1997

Bursa	1 651	2 222	3 046	43.56	37.83	45.10
Edirne	421	703	786	11.11	11.97	11.64
Kırklareli	698	1 285	1 215	18.42	21.88	17.99
Eskişehir	236	378	452	6.23	6.44	6.69
Konya	389	549	587	10.26	9.35	8.69
Samsun	210	358	327	5.54	6.09	4.84
Sakarya	185	379	341	4.88	6.45	5.05
Toplam	3 790	5 874	6 754	100.00	100.00	100.00

Kaynak: GTZ Projesi merkez büro verileri.

Projenin uygulandığı illerin genelinde hayvan sayılarında, 1995 yılına göre 1996 yılında % 58.71, 1997 yılında ise % 82.49 luk artışlar olmuştur. 1995 yılındaki hayvan sayıları incelendiğinde Bursa ilinin % 43.56 ile ilk sırada geldiği, 1996 yılında tüm illerdeki oransal azalmaya rağmen % 37.83 ile yine ilk sırada bulunduğu görülmektedir. 1997 yılında da % 45.1 lik oran ile yine birinci sırada yer almaktadır.

İller içinde 1995 yılında hayvan sayısına göre sıralamada Bursa'yı sırasıyla izleyen iller sırasıyla Kırklareli, Edirne, Konya, Eskişehir, Samsun ve Sakarya olmuştur. 1996 yılında ise son sıralardaki Sakarya Samsun'un önüne geçmiştir, 1997 yılında da bu sıralama bozulmamıştır. Her üç yıldaki veriler de göstermektedir; proje de Bursa Hayvan varlığı açısından önemli bir yere sahiptir.

Proje kapsamındaki illerin 305 günlük laktasyon periyodundaki hayvan başına yıllık ortalama süt verimleri ile endeks değerleri Tablo 1.37'de verilmiştir.

Tablo 1.37 GTZ Projesine Dahil İllerin Süt Ver. (Baş-Kg-yıl)

İller	1995	1996	1997	1995	1996	1997
Genel	5 221	5 023	5 597	100.00	100.00	100.00
Bursa	5 586	5 528	5 991	106.99	110.05	107.04
Edirne	5 070	5 031	5 350	97.11	100.16	95.59
Kırklareli	5 214	4 943	5 191	99.87	98.41	92.75
Eskişehir	4 485	4 063	4 613	85.90	80.89	82.42
Konya	4 797	4 667	5 432	91.88	92.91	97.05
Samsun	4 280	4 071	5 270	81.98	81.05	94.16
Sakarya	4 621	4 410	4 782	88.51	87.80	85.44

Kaynak: Anonymous, 1997 b.

Verim kayıtları incelendiğinde proje kapsamındaki illerde ortalama süt verimi 1995 yılında inek başına 5 221 kg olmuştur. Bu verim düzeyi 1996 yılında % 3.79 oranında düşerken, 1997 yılında % 7.20 oranında artmıştır. Yıllar itibariyle iller arasında süt veriminin en yüksek olduğu il Bursa olmuştur. Bu ilde iller ortalama süt veriminin üzerinde olmak üzere 1995 yılında % 6.99, 1996 yılında % 10.05 ve 1997 yılında ise % 7.04 daha fazla süt verimi gerçekleşmiştir.

İller arasındaki süt verim düzeyi sıralamasında Bursa dan sonra gelen iller 1995 yılında; Kırklareli, Edirne, Konya, Sakarya, Eskişehir ve Samsun olmuştur. Ancak bu illerin süt verimleri genel verim ortalamasının gerisinde kalmıştır. 1996 yılında Bursayı izleyen iller Edirne, Kırklareli, Konya, Sakarya, Samsun ve Eskişehir olurken, Edirne ili verimlilikte genel verimlilik oranına ulaşabilmiş, diğer iller ise 1995 yılında olduğu gibi genel verimlilik oranının altında bir verimliliğe sahip olabilmişlerdir. 1997 yılında ise İkinci sıradan itibaren Konya, Edirne, Samsun, Kırklareli, Sakarya ve Samsun şeklinde sıralanmışlardır. Yine bu yılda da Bursa dışındaki illerin verimliliği genel verimlilik ortalamasından düşük olmuştur. Bursa ilinde çeşitli laktasyon periyotlarında inek sayıları ve oranları Tablo 1.38' de verilmiştir.

Tablo 1.38 Çeşitli Laktasyon Periyodundaki İnek Sayısı ve Oranları (1996 Yılı)

	İnek sayısı
--	-------------

Laktasyon	Baş	%
1	5 017	43
2	3 730	32
3	1 318	11
4	832	7
5+	759	7
Toplam	11 656	100

Kaynak: Anonymous, 1997 b.

İlde birliğe üye işletmelerde kayıtlı toplam 11 656 baş inek mevcuttur. Bu ineklerin yüzde 43 ünün 1. laktasyonda, yüzde 32 sinin 2. laktasyonda, yüzde 11 inin 3. laktasyonda, yüzde 14 ünün ise 4 ve daha yukarı laktasyon periyodunda bulunmaktadır.

Tablonun incelenmesinden görüleceği gibi; işletmelerdeki laktasyon periyodu arttıkça inek sayısının azaldığı anlaşılmaktadır. Böylece, işletmelerde sık aralıklarla mevcut sürünün yenilendiği anlaşılmaktadır.

Holstein süt sığırlarında süt verimi 3. ve 4. laktasyonlarda maksimum düzeye ulaşmaktadır. 3. ve 4.laktasyon periyotlarından sonra işletme sahipleri bu hayvanları işletmeden çıkarmaktadırlar. İşletmeler bu hayvanların yerine aynı laktasyon düzeyinde hayvan koyamamakta, işletmesinde mevcut genç hayvanlardan yararlanma yoluna gitmektedir. Bu hayvanların istenen verim düzeyinde olmamaları, üretimi azaltmakta ve sonuçta işletmede üretim maliyetini arttıran bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genetik kapasitesi yüksek olan Holstein ırkı ineklere yeterli bakım ve besleme koşullarının sağlanamaması nedeniyle ayak, meme ve fertilitte sorunları meydana gelmektedir. Bu sorun ineklerin yeterince süt ve yavru vermeden işletmeden uzaklaştırılmasına neden olmaktadır. Tüm bu olgular; proje kapsamındaki birlik üyesi işletmelerde yayım hizmetlerinin yetersizlik olduğunu ortaya koymaktadır.

904 sayılı Hayvan Islah Kanunu'na eklenen bir hükümlerle illerde kurulan Damızlık Sığır Yetiştirici Birlikleri, üst örgütleri olan Merkez Birliğini oluşturmuşlardır. Şu anda merkez birliğine bağlı 18 İl Birliği bulunmaktadır. Bunlar Aksaray, Antalya, Aydın, Balıkesir, Burdur, Bursa, Denizli, Edirne, Eskişehir, Isparta, İzmir, Kırklareli, Konya, Manisa, Muğla, Sakarya, Samsun, Tekirdağ, Çanakkale ve Uşak İl Birlikleridir. Merkez Birliğini oluşturan Damızlık Süt Sığır Yetiştirici Birliklerinin 1997 yılı itibarıyla soy kütüğü kaydı tutulan işletme sayıları, hayvan sayıları ve oranları Tablo 1.39 da verilmiştir.

Tablo 1.39 Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliğine Bağlı Birliklerin İl Düzeyinde Soy Kütüğü Kaydı Tutulan İşletme ve Hayvan Sayıları (baş) ve Oranları (1997).

	İşletme sayısı	%	İnek sayısı	%	Dişi hayvan sayısı	%
Aksaray	61	2.28	101	0.49	180	0.44
Antalya	45	1.68	285	1.39	539	1.31
Aydın	429	16.05	2 444	11.89	4 993	12.16
Balıkesir	176	6.58	1 852	9.01	3 655	8.90
Burdur	43	1.61	328	1.60	718	1.75
Bursa	401	15.00	4105	19.98	8 312	20.24
Denizli	26	0.97	180	0.88	395	0.96
Edirne	271	10.14	1 376	6.70	2 761	6.72
Eskişehir	87	3.25	647	3.15	1 237	3.01
Isparta	14	0.52	133	0.65	253	0.62
İzmir	237	8.87	3 804	18.51	7 470	18.19
Kırklareli	345	12.91	1 577	7.67	3 142	7.65
Konya	45	1.68	666	3.24	1 372	3.34
Manisa	65	2.43	944	4.59	1 948	4.74
Muğla	34	1.27	278	1.35	533	1.30
Sakarya	87	3.25	412	2.00	837	2.04
Samsun	107	4.00	604	2.94	1 095	2.67
Tekirdağ	154	5.76	495	2.41	1 004	2.45
Uşak	46	1.72	319	1.55	617	1.50
Toplam	2 673	100.00	20 550	100.00	41 061	100.00

Kaynak:GTZ Projesi merkez büro verileri.

Tabloda izlendiği gibi, damızlık sığır yetiştiricileri merkez birliğine bağlı tüm birliklerde soykütüğü kaydı tutulan toplam 2 673 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin en yoğun olarak bulunduğu illerin başında 429 işletme ve % 16.05 ile Aydın ili gelmektedir. Bunu sırasıyla 401 işletme ve % 15 oranıyla Bursa ili, % 12.91 ile Kırklareli, % 10.14 ile Edirne ili izlemektedir. En düşük işletme oranları ise sırasıyla % 0.52 ile Isparta ili ve % 0.97 ile Denizli dir.

İl bazında işletmelerde mevcut inek sayısı toplam içinde en yüksek payı % 19.98 ile Bursa ili almaktadır. Bunu sırasıyla % 18.51 ile İzmir ili, % 11.89 oranı ile Aydın İli izlemektedir. Merkeze bağlı birliklerde en az ineğe sahip iller ise; % 0.49 oranı ile Aksaray ve % 0.65 oranı ile Isparta illeridir.

Sahip olunan dişi hayvan sayısı yönünden; en fazla hayvanın olduğu iller sırasıyla % 20.24 oranıyla Bursa, % 18.19 oranı ile İzmir, % 12.16 oranı ile Aydın ilidir. En az dişi hayvana sahip iller ise % 0.44 ile Aksaray ve % 0.62 ile Isparta olmuştur.

İrk ıslahı çalışmasında temel olan, soy kütüğü kayıtlarının ve buna bağlı olarak ta verim kayıtlarının tutulmasıdır. Türkiye’de şu anda bu tip çalışmaya en yatkın ve istekli işletmeler Holstein ırkı hayvanlara sahip işletmeler gözükmektedir. Tablo 1.38 deki verilerde izlendiği gibi Holstein ırkının Marmara ve Ege Bölgesinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Yetiştirici Birliklerindeki soy kütüğü kaydı tutulan işletmelerin kültür ırkı (Holstein ırkı) popülasyonuna sahip olmaları birlikler açısından ayrıca önem taşımaktadır.

Tablo 1.39 da verilen istatistiki verilerin incelenmesinden anlaşılacağı üzere, Bursa ili; merkez birliğini oluşturan 19 il arasında, toplam işletme sayısı içinde Aydın ilinden sonra 2. sırayı, gerek inek ve gerekse toplam dişi hayvan sayısı yönünden 1.sırayı almıştır. Bursa ili bu potansiyeli ile bu çalışmada merkez birliğine bağlı yetiştirici birliklerinin mevcut yapısının, teknik ve ekonomik sorunların ortaya konulmasında önemli rol oynayacaktır.

1.7. Konu İle İlgili Çalışmalar

Yasankul (1974); Ülkemizde Hayvansal Üretimde Bölgelerarası Verimlilik Karşılaştırılması isimli araştırmasında; araştırmaya konu olan 43 ildeki toplam hayvansal ürünler üretim değeri içindeki süt üretiminin % 22.9 olduğunu belirlemiştir. Araştırmacı, hayvansal ürünler üretiminde en önemli girdinin yem olduğunu tesbit etmiş ve bunun toplam girdi değerleri içindeki oranını da % 80 olarak bulmuştur. Ayrıca, bu araştırmada Marmara Bölgesinde yem giderlerinin toplam girdiler içindeki oranının % 75, bu oranın Bursa ili için % 71 olduğu tesbit ederek, yem girdisinde sağlanacak verimliliğin toplam üretimi önemli derecede etkileyeceği sonucuna varmıştır.

Aras ve İzmirli (1976); İzmir yöresinde yaptıkları çalışmada araştırma kapsamına aldıkları işletmelerde brüt hasılanın % 54.24'ünün süt satışından, % 7.27'sinin gübre ve buzağı satışlarından, % 32.47'sinin hayvan envanter kıymet artışından olmak üzere işletme gelirlerinin % 93.98'ini hayvancılık gelirlerinin oluşturduğunu tesbit etmişlerdir. Ayrıca süt üretim maliyetinin % 51.11'ini yem giderinin oluşturduğunu saptamışlar, işletmelerde ortalama rantabiliteyi ise negatif olarak bulmuşlardır.

Ayyıldız (1978); Erzurum ili köylü işletmelerinde inek sütü maliyetleri üzerine yaptığı çalışmada, süt üretim maliyetini hesaplamış ve sığır başına yılda 280-559 erkek iş saati kullanıldığını saptamıştır.

Esen ve Akın (1978); Süt sığırcılığı işletmelerinde verimlilik ve ekonomik analiz amacıyla devlet ve özel sektöre ait işletmelerde yaptıkları çalışmada; sığır başına süt veriminin 2 674 kg olduğunu, süt gelirlerinin % 55.8; hayvan satış gelirlerinin % 8.2; gübre satışlarının % 33.4, stok artışlarının % 2.6, yem giderlerinin % 61.1, amortisman ve faiz giderlerinin % 22.1, işgücünün % 15.9, sağlık harcamaları ve diğer giderlerin % 0.9 olduğu hesaplanmıştır. Araştırmacılar, özel kesim işletmelerinin % 31 oranında zarar ettiklerini saptamışlardır. Bu araştırma, Devlet Üretim Çiftliklerindeki ortalama sürü büyüklüğünün 148 baş olduğunu, işletme gelirlerinin % 70'ini süt, % 20.52'sini hayvan satışları, % 6.5'ini gübre, % 3'ünü ise stok artışlarının oluşturduğunu ortaya çıkarmıştır. İşletme giderlerinde ise; yemin % 62.3, amortismanların % 17.7, işgücünün % 1.3, diğer giderler ile veteriner sağlık giderlerinin ise % 0.7 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacılar Devlet Üretim Çiftliklerinde masraf - hasıla oranının 0.823, özel kesim işletmelerinde ise bu oranın 0.685 olduğunu tesbit etmişlerdir.

Dostoğlu (1981); Türkiye sığırcılığında damızlık sorunu ve ıslah edilen ırklardan yararlanma düzeyi üzerine yaptığı araştırmada; siyah-alaca ırkı işletmelerde gelirlerin % 73'ünün süttan, % 8'inin buzağıdan, % 14'ünün hayvan satışlarından, % 5'inin ise gübre geliri olduğunu, sektörler itibariyle ise özel işletmelerde bu gelirlerin sırasıyla % 77, 9, 9, 5 yarı özel işletmelerde % 71, 8, 17, 4 ve devlet işletmelerinde ise % 51, 12, 25, 12 olduğunu tesbit etmiştir.

Tanık (1982); Ankara ilinde projeye dayalı entansif süt sığırcılığı işletmelerinde yaptığı araştırmada giderlerin oransal dağılımını % olarak yemde 58.72, işgücünde 11.40, veteriner sağlıkta 1.43, akaryakıt-sıvımda 1.78, faizde ve kredilerde 9.33, sigortada 3.66, amortismanda 2.73 olarak tesbit etmiştir. Bu araştırmada işletme gelirlerinin % olarak 50.97'sinin süt satışından, 22.67'sinin damızlık satışından, 11.05'inin stok artışından, 15.31'inin ise gübre satışlarından elde edildiğini belirtmiştir.

Deniz (1983); Kastamonu ilinde projeli entansif süt sığırcılığı işletmelerinde maliyet analizleri ve verimlilik durumlarının tesbiti amacıyla yaptığı araştırmada; işletmelerin brüt gelirleri içinde süt satışlarının % 52.31, hayvan envanter kıymet artışının % 16.08 pay aldığını bulmuştur. Masraflar genel toplamı içinde yemin ortalama % 49.24, işgücünün % 12.54, kredi faizinin ise % 9.91 olarak yer aldığını tesbit etmiştir. Araştırmacı, bütün işletmelerde sağılan inek sayısını ortalama 7 baş, ortalama süt verimlerini 3 960 kg, işletmelerde rantabilite genel ortalamasını ise 22.98 olarak bildirmiştir.

Kahya ve Talim (1985); İzmir, Manisa ve Aydın illerinde uygulanan Entansif Süt Üretim Projelerini ekonomik yönden değerlendirmişlerdir. Araştırmacılar işletmelerde toplam brüt hasılanın % 57'sinin süt sığırcılığından sağlandığını, maliyeti oluşturan masraf unsurları içinde yem giderinin % 45.68 ile ilk sırayı aldığını, bunu sırasıyla % 14.85 ile hayvan varlığının faiz karşılığı, % 9.38 ile alet ve ekipmanın faiz karşılığının oluşturduğunu tesbit etmişlerdir. Araştırmacılar işletme gelirlerinin % 62'sinin süt geliri, % 5'inin gübre gelirinden elde edildiğini, brüt üretim değerinin ise ortalama olarak

giderlerin %82 sini karşıladığını ortaya koymuşlardır. Üretilen sütün %87'sinin satıldığını, % 3'ünün aile içinde tüketildiğini, %10'unun buzağılara içirildiğini, süt satışlarının %70'inin fabrikalara yapıldığını, yıllık işletme giderleri içindeki yemin %70.47; projelerde masraf - hasıla oranının 1.093 olduğunu, 10 yıllık uygulama sonucunda projelerden % 9.3'lük kar elde edildiğini ortaya koymuşlardır.

Kahya (1986); Entansif Süt Üretim (I.ve III.Hayvancılık) Projelerinin İzmir bölgesindeki uygulamalarına ilişkin olarak yaptığı araştırmasında; toplam giderler içindeki yem giderlerinin %53, inek sermayesi faiz karşılığının %13, inek amortismanlarının %11 olduğunu, üretilen sütün %87'sinin pazarlandığını, %3'ünün işletmelerde tüketildiğini, %10'unun buzağılara içirildiğini tesbit etmiştir. Gelirlerde ise sütün %57, hayvan envanter kıymet artışının %28, damızlık ve kasaplık sığır satışının

%10, gübre değerinin %5 olduğunu tesbit etmiştir. Yapılan bu araştırma 15-20-40 ve 60 başlık süt sığırcılık işletmelerinde belirli oranda net kâr sağlandığını buna karşılık 30 başlık işletmelerde ise gelirlerin ancak giderleri karşıladığını, projelerdeki masraf-hasıla oranının 1.088 olduğunu, 10 yıllık uygulamada projelerden %8.8 kâr elde edildiğini ortaya koymuştur.

İnan (1986); Tekirdağ ilinde süt sığırcılık işletmelerinde yaptığı araştırmada işletmelerin net kâr düzeyinin çok düşük olduğunu belirterek, mali oranlarını %1.96, özsermaye karlılık oranlarını %0.1, sermaye devir hızını 14.99 olarak belirlemiştir.

Dawson ve Hubbart (1987); İngiltere Wales süt sığırcılık sektöründe yönetim ve ölçek ekonomilerinin etkisini incelerken, daha iyi yönetilen işletmelerin daha düşük ortalama maliyetle aynı üretim düzeyini gerçekleştirdiklerini ve bunların büyük çapta optimum üretim kapasitesine sahip olduklarını belirlemiştir.

Kundu ve Basu (1988); Hindistan' da Holstein- Friesian melezi ve Mura Buffaloları üzerine yaptıkları araştırmada; işletmelerde kaynakların optimum kullanılması halinde Holstein-Friesian melezlerinin süt üretiminde % 9.80, Bufalalarda ise % 26.34'lük bir artış sağlanabileceğini belirlemiştir.

Tarabla ve Dodd (1990); Yaptıkları araştırmada; İrlanda süt sığırcılık işletmelerinde çalışan personelin bazı sosyo-demografik özellikleri ile çiftlik verimliliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacılar, çalışanların sosyo-demografik özelliklerinin işletme verimliliğini %14.44 - 34.35 oranlarında etkilediklerini saptamışlardır.

Smith et al. (1991); Süt sığırcılık işletmelerinde işletme yönetimi Newyork, 1990 konulu araştırmalarında; Newyorktaki 395 süt sığırcılık işletmelerinde modern metodlar ve muhasebe yöntemleri kullanılarak nakit akışı, işletme kârlılığı ve mali gelişmesi incelenmiştir. Araştırmacılar, geleneksel yöntemleri yeni değerlendirme yöntemleri ile birleştirerek yönetim performansı ve mali başarı durumunu göstermeye çalışmışlardır. İşletmelerde ortalama 107 baş sığırın bulunduğunu ve 8044 kg süt satışının gerçekleştiğini, bu değerlerin eyalet ortalama ölçek ve yönetim seviyesinin üzerinde bulunduğunu, envanter kıymet artışı hariç net işletme gelirinin işletme başına ortalama 47020 Dolar olarak bulunduğunu, işletmeye yatırılan sermayenin getirisi ile beraber toplam sermaye getirisinin 1990 yılında ortalama % 6 olarak gerçekleştiğini saptamışlardır.

Conlın (1991); Minnesota süt sığırcılık işletmelerinin 1991 yılı süt üretim maliyetleri ile işletme kârı ve finansal performansını incelemiştir. Araştırmacı, kârlılığın çiftlikten çiftliğe büyük bir oranda değişmekle birlikte, yüksek oranda kâr elde eden firmaların ortak özelliklerinin, işletme ölçeklerinin büyük, hayvan başına verimliliklerinin yüksek, yem giderlerinin düşük olduğunu ve üretim sırasında, maliyetlerin her aşamada daha pratik olarak kontrol edilebildiğini ortaya koymuştur.

Sharma ve Sing (1994); Himachal Pradesh kırsal kesimindeki süt sığırcılık işletmelerinde süt üretimi, tüketimi ve pazarlama kanallarının tesbiti amacıyla yaptığı ekonomik analizde; işletmeler iki grup altında toplanmıştır. Bu işletmelerde işletme başına ortalama hayvan sayısının 3.37 ve 3.04 baş, süt üretiminin ortalama 9 965 litre ve 4 545 litre olduğunu, bu üretimin 3 231 ve 1 845 litresinin işletmelerde tüketildiğini, geri kalanın ise pazarlandığını, işletmelerde tüketilen sütün toplam süt

üretimine oranının işletme ölçeği büyüdükçe düştüğünü tesbit etmişlerdir. Araştırmacılar, iki grup işletmede süt üretiminin %67.67-60.73'ünün pazarlandığını, bunların %41.40-50.15'inin süt sanayisine, % 11.18 ve % 30.05'inin sokak sütçülerine yada doğrudan tüketicilere satıldığını ortaya koymuşlardır.

Kumbhakar (1993); Utah'ta, büyük, orta ve küçük ölçekli süt sığırcılık işletmelerinde, girdi fiyatlarındaki artış-azalış ile destekleme fiyatlarının azalmasının işletme kârlılığı üzerine etkisini araştırırken; küçük ölçekli işletmelerin, orta ve büyük ölçekli işletmelere oranla daha az kârlı olduğu ve bu işletmelerin destekleme fiyatlarındaki dalgalanmalardan veya girdi fiyatlarındaki yükselmeden daha fazla etkilendikleri sonucuna varmıştır.

Ram et al. (1993); Hindistan 'da küçük marjinal ve topraksız işletmelerin durumlarını inceledikleri araştırmalarında; süt maliyeti içinde yem maliyetinin % 64 olduğunu, süt üretim maliyetinin küçük işletmelerde diğerlerine oranla daha yüksek bulunduğunu tesbit etmişlerdir.

Vural (1993); 1980-1990 yılları arasındaki sığır eti ve süt üretiminin analizini yaptığı araştırmasında; süt üretimini SEK fiyatları, perakende pazar fiyatları ve fiyat riskinin etkilediğini, yem üretim artışının süt üretimini de artırdığını belirlemiş, süt üretimindeki azalmayı ise, üretimin gelişmemesine, pazarlama kanallarındaki olumsuz yapıya ve fiyatların düşüklüğüne bağlamıştır.

Binici ve Akdemir (1993); Aşağı Seyhan ovasında süt sığırcılığı yapan işletmelerde yem giderlerinin minimizasyonu amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmacılar, işletmelerde hayvan beslemede kullanılan rasyon yerine, doğrusal programlama tekniği kullanılarak hazırlanan rasyonun kullanılması durumunda kış aylarında yem giderlerinin % 40.68 oranında azaltılabileceğini ve buna bağlı olarakta süt üretim maliyetlerinde % 22.5 oranında tasarrufun sağlanabileceğini ortaya koymuşlardır.

Nicholson et al (1993); Newyork ve Ontario süt sığırcılık işletmelerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesinde; ABD'nin Newyork kenti ile Kanada'nın Ontario kenti süt sığırcılık işletmelerinin özellikleri, gelirleri, üretim maliyetleri, kârlılık ve etkinlik ölçütlerini karşılaştırmışlardır.

Araştırmacılar, sığır başına süt üretimi ile işletme başına satılan süt miktarının Newyork süt sığırcılık işletmelerinde daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bununla birlikte 45.4 kg süttten elde edilen gelirin Ontario'da Newyork'tan 3 Dolar daha yüksek, işletme masraflarının 0.67-0.89 Dolar (% 8-6) arasında Ontario'da daha yüksek, toplam maliyetlerin (sermaye faizi, işçilik, yönetim giderleri) Newyork süt sığırcılık işletmelerinde 5-6 Dolar daha düşük olduğunu tesbit etmişlerdir.

Araştırmada, Ontario'da sermayenin alternatif maliyetinin yine 45.4 kg süt için 1.19 dolar olduğu ortaya konulmuştur. Diğer yandan Newyork süt sığırcılık işletmelerinin iş gücü kullanımında ve yem girdisi kullanımında daha etkin olduğu açıklanmıştır.

Maninder et al. (1994); Pencap bölgesinde küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin ve bunların şehre olan uzaklıkları dikkate alınarak gelişigüzel seçilen 50 işletmenin süt üretimi ve tüketim durumlarını araştırmışlardır. Araştırmacılar, üretilen sütün süt toplayıcılarına satılan kısmı, şehre olan uzaklık ve günlük süt üretimi arasındaki ilişkiyi önemli bulmuşlardır.

Sing ve Sing (1994); Pencap-Hindistan'da süt pazarlamasının ekonomik yönü üzerine yaptıkları araştırmada; işletme gelirleri içinde süt hayvancılığının payının % 20, küçük-orta ve büyük ölçekli işletmelerde; süt maliyetinin litre başına 3.12, 2.91 ve 2.67 Rs, karlılık oranlarını ise % olarak sırasıyla 36.22, 41.24 ve 58.43 olduğunu belirtmişlerdir.

Aksoyak (1995); Konya ilinde yaptığı araştırmada, işletmelerde hayvansal üretim değerinin %94.68'inin süt sığırcılığından elde edildiğini, cari masrafların %67.74'ünün yem, ekonomik rantabilitenin %2.84, mali rantabilitenin %2.22 olduğunu saptamıştır.

Kumbhakar ve Heshmati (1995); İsveç süt sığırcılık işletmelerinde teknik etkinlik düzeyinin belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışmada; ölçeğin verimini küçük işletmelerde 0.79, orta ölçeklerde 0.78, büyüklerde ise 0.77, teknik etkinlik düzey ortalamasını da % 84.74 olarak bildirmiştir.

Ahmad ve Bravo- Ureta (1995); Amerika Birleşik Devletlerinin Vermont bölgesinde 96 adet süt sığırcılık işletmesinin 1971-1984 yılları arası işletme sonuçlarının değerlendirildiği çalışmada; teknolojik ilerlemenin, işletmedeki teknik etkinliğin ve girdi kullanımındaki artışların süt üretimini %56 oranında olumlu etkilediğini, üretimdeki %44 oranındaki artışın ise işletmedeki verimlilik artışından kaynaklandığını, sonuçta bu gelişmeler ile işletmelerdeki süt üretiminde yıllık % 2.5 lik artış sağlandığını açıklamışlardır. Araştırmacılar işletmelerdeki toplam verimliliğin %94'ünün teknolojik ilerlemeden, %6'sının ise teknik etkinlik artışından kaynaklandığını belirlemiştir.

Rust et al.(1995); Normal yemleme ile rotasyonel otlatmanın kârlılığa etkisi konulu araştırmalarında; Jersey ve Jersey x Holstein melezlerinden oluşan inekler mayıs ayı ortalarından kasım ayına kadar otlatılmış, bu sürede kontrol gurubu hayvanların %7 daha fazla süt verdikleri belirlenmiştir. Rotasyonel otlatılan hayvanlarda hayvan başına getirinin giderlerin düşüklüğü (yemleme, bakım, alet ve ekipman ile işçilik giderleri) nedeniyle normal beslenen hayvanlara oranla %64 oranında daha yüksek olduğunu, yoğun rotasyonel otlatmanın sütçü sürüler için bir alternatif olduğu, ancak Amerika'nın kuzeyinde yetiştiricilerin ilkbahardan sonbahara kadar kaba yem stoklamaya ihtiyaç duydukları ortaya konulmuştur.

Elbehri ve Ford (1995); Pensilvanya eyaletinde ekstansif ve entansif beslemenin kârlılığa olan etkisini tesbit amacıyla yaptıkları çalışmada; 10 adet ekstansif besleme ile entansif beslenen gruplar model olarak ele alınarak, herbir model için en düşük maliyetli rasyon oluşturulmuştur. Net çiftlik nakit geliri ve net değerler (vergiler çıktıktan sonra) kârlılık kriteri olarak kabul edildiğinde, ekstansif beslemede entansif beslemeye göre yıllık çiftlik nakit gelirinin (eşit süt üretim seviyesinde-18 000 libre/inek-yıl) % 14-25 oranında daha yüksek olduğu, bu oranın 60 başlık bir holstein çiftliğinde yıllık 8 400-12 400 Dolar ilave net gelir demek olduğu belirlenmiştir. Araştırmacılar, ekstansif beslemede süt maliyetinin inek başına ortalama 1.2-1.42 Dolar düştüğünü, ekstansif ve entansif beslemelerde süt verimi yönünden bir fark olmaması durumunda yetiştiricilerin entansif beslemeyi tercih ettikleri, ancak süt veriminin %4-6 oranında düşmesi durumunda besleme tercihlerini ekstansif beslemeye doğru kaydardıklarını ortaya koymuşlardır.

Kerr et al. (1995); Tropikal ve subtropikal çevrelerde süt sığırlarının verimliliğini etkileyen faktörler konulu araştırmalarında; Quesland,Avustralya'da süt sığırlarının verimliliğini etkileyen faktörleri belirlemiştir. Araştırmacılar çalışmanın yapıldığı bölgedeki koşullarda toplam süt üretimini etkileyen faktörler olarak; ilave yem miktarı, kış yemini temin için ayrılan yem ekim alanı ile süt sağımı için ayrılan alanlar gibi faktörleri belirlemişler ve bu faktörlerin araştırmanın yapıldığı 6 bölge için aynı olabildiğini ortaya koymuşlardır.

Smith et al. (1995); Süt sığırı işletmelerinde maliyet, verimlilik ve kârlılık gibi olguların değerlendirilmesinde muhasebe ve diğer bilgilerin önemli olduğunu, ayrıca geliştirilen değerlendirme teknikleri ile işletmelerde iyi bir yönetim performansının mali başarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Fidan (1996); Kütahya ilinde yaptığı araştırmada; Merkez ilçede pazara yönelik süt sığırcılığına yer veren tarım işletmelerinde toplam gayrisafi üretim değerinin %68.49'unu hayvansal üretim oluşturmuştur. 1-8 başlık süt sığırcılık işletmelerinde toplam gelirin %60.88'inin süt geliri, %37.51nin hayvan envanter kıymet artışı, %1.54 'ünün gübre, 9 baştan daha büyük işletmelerde ise bu oranların sırasıyla %60.42, %37.91, %1.60 olduğunu tesbit edilmiştir.

Karakaş (1996); Bursa ilinde yaptığı araştırmada işletmeleri 1-5 (%68.1), 5-10 (%23.6), 10-20 (%6.9) ve 20+ (%1.4) olarak sınıflandırmış, toplam masraflar içindeki girdileri; yemde %53.5, işçilikte % 16.1, kredi faiz giderlerinde %19.2, veteriner sağlık giderlerinde %7.5, enerji giderlerinde %0.5, amortisman giderlerinde %1.8 ve diğer giderlerde %1.1 olarak tesbit etmiştir. Araştırmacı, işletme gelirlerini oluşturan süt ve hayvan satışları gelirlerinin toplam gelirler içindeki payını gruplara göre sırasıyla %61.5, 68.3 ve 64.7 olarak bildirmektedir. Ayrıca, süt gelirinin işletme ölçeklerine göre dağılımının %58.3, 53.3, 57.3 olduğu ve gübre gelirinin %26-2.5 arasında değiştiği, masraf-hasıla oranınının 1.13 olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Erkuş ve ark. (1996); Tekirdağ ili tarım işletmelerinde ithal ve kültür melezi süt sığına sahip süt sığırcılık işletmelerinin faaliyetlerinin karşılaştırmalı olarak ekonomik yönden analizini yapmışlardır. Araştırmada kültür melezi işletmelerde işletme ortalamasının 3.1 baş, ortalama süt veriminin 4 366 kg, ithal süt sığına olan işletmelerde işletme ortalamasının 4.2 baş ve süt veriminin 5 729 kg olduğu ortaya konulmuştur. Araştırmacılar, kültür melezi işletmelerde işletme gelirlerinin %78.05'ini süt satışları,

%15.19'unu hayvan envanter kıymet artışı, %1.94'ünü gübre satışı, ithal süt sığına işletmelerinde ise işletme gelirlerinin %79.93'ünü süt satışı, %15.76'sını hayvan envanter kıymet artışı, %1.66'sını gübre satışı olduğunu tesbit etmişlerdir. Araştırmada, işletme gelirlerinde; ithal süt sığına işletmelerdeki gelirlerin kültür melezi işletmelere oranla %29.47 daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. İthal süt sığına işletmelerinde ekonomik rantabiliteyi %11.08, mali rantabiliteyi %9.03, kültür melezi işletmelerde ise ekonomik rantabiliteyi %14.06, mali rantabiliteyi ise %12.73 olarak bildirmişlerdir.

Ayrıca bu araştırmada, kültür melezi işletmelerde; sütün %94.77'sinin, ithal süt sığına işletmelerinde ise %95.06'sının pazarlandığını, kültür melezi işletmelerde 1 baş sığına 0.79 sa/gün, ithal süt sığına işletmelerinde ise 0.71 sa/gün işgücü gerektiğini, kültür melezi işletmelerde yem giderinin 62.18, işçiliğin %17.37, ithal süt sığına işletmelerinde yem giderinin %68.41, işçiliğin %12.77 oranında olduğunu ortaya koymuşlardır.

Turner ve Robbins (1996); Güney Batı İngiltere'de 1994 -1995 yıllarında çiftlik gelirleri üzerine yaptıkları araştırmada; benzer nitelikteki 227 işletmeyi 5 alt gruba ayırarak (uzman sütçü, büyük ölçüde uzman sütçü ve koyuncu işletmeler, tepelik ve yukarı bölge sütçüleri ve diğer işletmeler) incelemişlerdir. Uzman sütçü işletmelerde 1993-1994 döneminde çıktı değeri %1 artarken, yüksek maliyetler sonucu gelirlerin çiftlik başına 12 076 pound'a düştüğünü, bunun da kiracının sermayesinin % 3'üne eşdeğer olduğunu tesbit etmişlerdir. Araştırmacılar, büyük ölçüde uzman sütçü işletmelerde kârlılıktaki düşmenin diğer gelirlerle hafifletildiğini, sütçü olan 3. grup işletmelerde çıktı %1 oranında düşerken, değişen maliyetlerin % 4, sabit maliyetlerin %2 oranında yükseldiğini ve çiftlik başına 5024 poundluk yönetim ve yatırım geliri kaybı oluştuğunu ortaya koymuşlardır. Araştırmada; tepelik ve yukarı bölge sütçü işletmelerinin yine %1 çıktı kaybına uğradıkları, 1980 yılına göre ağırlıklı olarak güney-batı net çiftlik gelirleri cari fiyatlarla fiat artışının %56 daha yüksek gerçekleştiği, fakat reel anlamda %2'lik bir düşme yaşandığı sonuçlarına varılmıştır.

Gilbert ve Pellerin (1996); Süt sığırcılığı yapan işletmelerin etkinliği konulu araştırmasında; 1985-1994 yılları arasındaki dönemde Quebec eyaletinde üretilen sütün iki kat arttığını, ortalama süt veriminin inek başına 5 198-6 757 litreye ulaştığını, aynı dönemde süt satış gelirinin 11.33 Dolar/hl den 17.44 Dolar/hl ye çıktığını ve işletme başına yıllık gelirin ise 28 337 dolar arttığını, işletmelerin temel gelirinin (%86.9'unun-1994 verilerine göre) süt ve süt ürünlerinin satışından oluştuğu, yem maliyetleri, kredi faizleri ve makina giderlerinin 1985 yılında % 52.4 olduğunu, 1994 yılında ise bu giderlerin %44.4'e düştüğünü ,yem giderlerinin 1994 yılında ortalama işletme masraflarının %17.8'ini oluştururken, bu oranın 1985 te %18.4 oranında gerçekleştiğini belirlemişlerdir. Araştırmacılar, ortalama süt maliyetinin bu dönemde %4.6 arttığını ve 40.38 Dolar'dan, 42.24 Dolar/hl'ye çıktığını, pazarlama maliyetlerinin 6.79 dolardan 4.04 Dolar/hl'ye düştüğünü, gübre maliyetlerinin ise 1985 yılında 2.01 Dolar/hl'den 1994 yılında 1.57 Dolar/hl'ye indiğini ortaya koymuşlardır. Araştırmada; veteriner ve tohumlama giderlerinin aynı dönemde 2.31 Dolar/hl' ye yükseldiğini, diğer gider artışlarının ise makina, tohum ve binaya ait gider artışları olduğunu, 1 hl süt için harcanan işgücünün 1985 yılında 2.25 saattan 1994 yılında 1.77 saata düştüğünü (bu düşüş işgücünde verimlilik artışı olarak yorumlanmıştır), 1985 yılında işletmedeki iş gücünün % 85'inin aile işgücü ile sağlandığını, 1994 yılında ise bu oranın % 88'e çıktığını araştırmacılar açıklamışlardır.

Bailey et al.(1997); Midwest bölgesindeki büyük ölçekli süt sığırcılık işletmelerinin ekonomik fizibilite ile ölçek ekonomisi arasındaki ilişkiyi ortaya koymuşlar, işletmeleri 150-299, 300-499, 500-999 ve 1000+ baş olarak gruplandırıp her grup için finansal analizler gerçekleştirmişlerdir.

Araştırmacılar, işletme giderlerinin ölçeğe göre değişimini ortaya koyarak bölge için optimum işletme ölçeğinin 500 ila 1000 baş arasındaki işletmeler olduğunu belirlemişlerdir.

Günlü (1997); Konya iline yönelik yaptığı araştırmasında; il genelinde süt sığırcılık işletmelerinde maliyeti oluşturan masraf unsurları arasında yemin % 49,99 ile ilk sırayı aldığını, bunu %32.78 ile işçilik, %7.18 ile amortisman giderleri, %1.41 ile bakım onarım, % 4.69 ile veteriner ve ilaç, %3.93 ile diğer masrafların izlediğini tesbit etmiştir. Yapılan bu araştırmaya göre işletme gelirlerinde ilk sırayı % 56.78 ile süt satış geliri almış, bunu sırasıyla % 21.63 ile buzağı satış geliri, % 1.27 ile gübre geliri takip etmiştir. 1995 yılında ekonomik rantabilite -5.46, 1996 yılında 30.14, rantabilite faktörü ise adı geçen yıllar için sırasıyla -13.08 ve 34.75 bulunmuştur. Araştırmacı Konya ili süt sığırcılık işletmelerinde kullanılan girdilerin optimum seviyeden uzak kaldığını, pazarlama ve örgütlenmedeki yetersizliklerin rasyonelleşmeyi olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur.

2.GEREÇ ve YÖNTEM

2.1 Gereç

Araştırmanın materyalini halen devam etmekte olan “Sığır Yetiştiriciliği Enformasyon Sistemi ” (GTZ) projesi kapsamındaki Bursa İli; Nilüfer, Osmangazi, Yıldırım, Mustafa Kemal Paşa, Yenişehir, İnegöl, Karacabey ilçeleri ile Akçalar beldesinde süt sığırcılığı yapan 78 işletmenin 1995 -1996 ve 1997 yıllarına ait veriler oluşturmuştur. GTZ Projesinin gerek Bursa Bürosu, gerekse Ankara Merkez Bürosundaki verim kayıtları ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Bursa İl ve İlçe Müdürlükleri ve T.C. Ziraat Bankası verilerinden de kontrol amacıyla yararlanılmıştır.

2.2 Yöntem

2.2.1.Örneğe Dahil Edilecek İşletmelerin Belirlenmesi

Araştırma kapsamına alınacak olan işletmelerin belirlenmesinde; Bursa İli Proje koordinatörlüğü ve merkez büro ile ön görüşmeler yapılmış il genelinde projeye bağlı olarak süt sığırcılığının yoğun olarak yapıldığı ilçeler ve işletmeler belirlenmiştir. İşletme sahipleri ile ön görüşme yapmak ve işletme varlıklarına ait bilgileri derlemek amacıyla işletmelere ayrıca envanter anketi uygulanmıştır (Aziz, 1990). Anket çalışması işletmelere gidilip yüz yüze görüşülerek yapılmıştır.

Envanter çalışması sırasında Bursa ilindeki projeli toplam 78 süt sığırcılık işletmesi, ölçekler itibariyle küçük (5-14 baş), orta (15-24 baş) ve büyük (25+ baş) ölçekli işletmeler olarak sınıflandırılmıştır. Proje gereği en az 5 baş ineği olan işletmelerin araştırma kapsamına alınması nedeniyle taban sayı 5 olarak alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan bu işletmelerde yılda iki kez olmak üzere toplam 6 anket uygulanmıştır.

2.2.2.Verilerin Değerlendirilmesi

Uygulanan anketlerden elde edilen veriler ile, GTZ Bursa proje bürosu ve Ankara merkez bürodaki işletme verileri Microsoft Excel programı yardımıyla değerlendirilmiştir (Soft.Art.Inc.1984).

2.2.2.1 Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Tesbiti

Araştırma kapsamındaki işletmelerde maliyeti oluşturan masraf unsurları aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır;

Yem Giderleri : İşletmelerin kaba ve kesif yem giderleri ayrı ayrı derlenmiştir. Satın alınan kesif ve kaba yemler satın alma fiyatlarıyla, işletmede üretilenler avlu maliyetiyle fiyatlandırılmıştır (Açıl,1977).

İşçilik Giderleri: İşçilik giderleri aile işgücü ve yabancı işgücü olarak incelenmiştir. Aile iş gücünde, süt sığırcılığına aktif olarak katılan aile bireyleri yaş, cinsiyet ve yaptıkları işe göre (Çetin ve Koyuncu, 1991) erkek iş gücü birimine çevrilerek, proje bürosunun aylık ekonomik verilerinden ve tarım kesimi asgari ücretinden yararlanarak fiyatlandırılmıştır.

Yabancı iş gücüne işletme tarafından yapılan ayni ve nakdi tüm ödemelerin tesbitinde işletme sahiplerinin beyanları esas alınmıştır.

Veteriner Sağlık Giderleri: İşletme sahibinin üretim sürecinde süt sığırcılığı ile ilgili olarak yaptığı, veteriner muayene ve tedavi ücretleri, aşı-ilaç giderleri, dezenfeksiyon ve suni tohumlama masrafları veteriner sağlık giderleri bölümünde değerlendirilmiştir. Bu giderler yetiştirici ve proje ekibindeki veteriner hekimlerin beyanları ile aylık ekonomik veriler dikkate alınarak saptanmıştır.

Sigorta Giderleri: İşletmenin canlı demirbaş ve taşınmazlarının sigorta prim bedelleri dikkate alınmıştır. Sigorta giderlerinde yetiştirici beyanları ile T.C.Ziraat Bankasının zirai sigorta kriterleri gözönünde bulundurulmuştur.

Bakım ve Onarım Giderleri: Bakım ve onarım masraflarının tesbitinde işletme sahibinin beyanı dikkate alınmıştır. Bunun mümkün olmadığı durumda; ahır, yem depoları, bakıcı binalarının iktisap bedelinin % 1'i bakım, % 2'si onarım olmak üzere toplam % 3'ü bakım ve onarım gideri olarak değerlendirilmiştir (Açıl,1977).

Amortismanlar: Süt sığırcılığında kullanılan bina ve ekipmana ait amortisman, iktisap ve hurda değerleri dikkate alınarak eşit aralıklı amortisman yöntemiyle hesaplanmıştır (Aras,1969). Canlı demirbaşlarda amortisman ise işletmedeki süt ineklerinin damızlık değeri ile kasaplık değeri arasındaki farkın ekonomik ömrüne bölünmesiyle bulunmuştur (Açıl,1977). Damızlık değerler belirlenirken proje bürosunun aylık ekonomik verilerinden yararlanılmış ve hayvanların ekonomik ömürleri 7 yıl olarak alınmıştır.

Envanter Kıymet Değişimi: Sağmal ineklere amortisman ayrıldığı için envanter kıymet değişimi; işletmedeki düve, dana, tosun ve boğaları (Aras.A ve İzmirli.R,1976) kapsamaktadır. Bu hesaplamada hayvan değeri, işletmedeki hayvanların yıl sonu değerleri ile yıl başı değerlerinin ortalaması alınarak (sabit fiyatlarla) hesap edilmiştir. 5 aylıktan büyük olanlar (danalar) envanter değişimine dahil edilmişlerdir. 5 aylıktan küçük olanlar buzağı geliri olarak değerlendirilmiştir

Envanter Kıymet Değişiminin Hesaplanmasında kullanılan formül aşağıda verilmiştir.

$$EKD=YSD+SHD+ETHD-(YBD+SAHD)$$

EKD=Envanter kıymet değişimi
YSD=Yıl sonu sürü değeri
SHD=Satılan hayvanların değeri
ETHD=Evde tüketilen hayvan değeri
YBD=Yılbaşı sürü değeri
SAHD=Satın alınan hayvan değeri

İşlem sonucunda (-) çıkan sonuç masraf unsuru, (+) çıkan sonuç ise işletme geliri olarak değerlendirilmiştir.

Yabancı Sermaye Faizi: İşletmenin sabit ve işletme sermayesi için alınan kredilere uygulanan faiz incelenmiştir. İşletmelerin projeli işletme olmaları ve Ziraat Bankası kredisi kullanmaları nedeniyle faiz hesaplamasında Ziraat Bankasının hayvancılık kredileri uygulama esasları dikkate alınmıştır.

Genel İdare Giderleri: Süt sığırcılık işletmelerinde genel idare giderleri olarak satış gelirinin yüzde 3'ü alınmaktadır (Açıl,1977). Fakat araştırma sırasında işgücü, yetiştirici beyanına dayanarak hassas bir şekilde değerlendirildiği için bu gider unsuru dikkate alınmamıştır.

Diğer Giderler: Elektrik, akaryakıt, ısıtma, ulaştırma, altlık, sigorta, su, haberleşme, kırtasiye vb. harcamaları içine almaktadır.

Tali Gelirler: Süt geliri dışındaki buzağı ve gübre gelirleri, tali gelir olarak dikkate alınmıştır (Aras ve İzmirli,1976). Buzağı gelirleri 5 aylıktan küçük buzağuların değeri tesbit edilerek, gübre gelirleri ise yetiştirici beyanları ile literatür verileri (Balaban ve Şen,1988) dikkate alınarak hesaplanmıştır.

2.2.2.2 İşletme Sonuçlarının Hesaplanması

Birim Maliyet

Süt üretimindeki masraflar genel toplamını oluşturan unsurlar içerisinde yem, işçilik, veteriner sağlık, sigorta ve bakım-onarım giderleri, amortismanlar, envanter kıymet değişimi (Negatif çıkan sonuçlar), yabancı sermaye faizleri ve diğer giderler yer almıştır. Tali gelirler içerisinde ise buzağı ve gübre gelirleri dikkate alınmıştır. Süt maliyeti çiftlik avlusu maliyetidir (Açıl,1977). Birim üretim maliyeti aşağıdaki formülle hesaplanmıştır (TL).

Birim üretim maliyeti = Masraflar genel toplamı -Tali gelirler / Üretim miktarı (kg)

Masraf - Hasıla (O/İ) Oranı

İşletme gelirlerinin toplamı olarak; süt satış geliri, gübre geliri, buzağı geliri ve envanter kıymet artış (pozitif değerler) değeri dikkate alınmıştır. Bu toplamı masraflar genel toplamına oranlayarak masraf-hasıla oranı tesbit edilmiştir. Bu oran ekonomiklik (iktisadilik) oranı olarak da tanımlanmaktadır. Masraf-hasıla oranı aşağıdaki formülle hesaplanmıştır. (Müftüoğlu, 1989).

Masraf - hasıla oranı = İşletme gelirleri toplamı / Masraflar genel toplamı

Ekonomiklik oranı 1 ise satış değerleri ile maliyetler eşit (kâra geçiş noktasını), birden büyük ise işletme kârda, küçük ise zarardadır (satış gelirleri maliyetlerin altındadır).

Gayri Safi Hasıla

Gayri safi hasıla yıl içindeki süt sığırcılık işletmelerinde elde edilen işletme gelirlerinin toplamıdır. Bu gelirleri; süt satışı gelirleri, gübre satışları, buzağı satışı gelirleri ile hayvan envanter kıymet artışı oluşturmuştur. Gayri safi hasıla, işletme bütünü için hesaplanan bir başarı ölçüsüdür (Erkuş ve Demirci,1996).

Safi Kâr

Safi kâr, gayri safi hasıladan istihsal masraflarının çıkarılmasıyla bulunmuştur. Safi kâr aşağıdaki formülle hesaplanmıştır.

Safi kâr = Gayri safi hasıla - Masraflar genel toplamı (Aksöz,1972).

Sosyal Gelir

Sosyal gelir, safi kâra işletme sahibinin ve ailesinin işletmede harcadığı işgücünün ücret karşılığı ile yabancı işçilere ödenen ücret ve vergilerin eklenmesiyle hesaplanmıştır. Sosyal gelir; işletmenin milli ekonomiye katkısını ölçmede kullanılan bir kıstastır (Aksöz,1972).

Sosyal gelir = Safi kâr + (İşçilik giderleri + vergiler)

Vergiler olarak yüzde 1 stopaj değeri alınmıştır.

2.2.2.3 Sermaye Yapısının Tesbiti

Sermaye yapısının oluşturulmasında işletmelerden sağlanan veriler ışığında aşağıda belirtilen yöntem kullanılmıştır (Aksöz,1972, Aras,1969).

- I. Aktif sermaye
  - A. Gayrimenkul sermayesi
  - B. Hayvan sermayesi
  - C. İşletme sermayesi
    - 1 .Ekipman sermayesi
    - 2 .Malzeme sermayesi
      - a . Yem
      - b . Akaryakıt
    - 3. Nakit Para
- II. Pasif sermaye
- III. Öz sermaye (I-II)

I . Aktif sermaye grubu

Gayrimenkul sermayesi : işletmenin süt sığırcılığında kullanılan barınaklar, yem depoları, silolar, diğer binaların edinim bedelleri dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Hayvan sermayesi : İşletmenin dönem sonunda sahip olduğu inek, düve, dana ve damızlık boğaların değerleri dikkate alınmıştır.

İşletme sermayesi : Gayrimenkul ve canlı demirbaşlardan yararlanmaya imkan veren alet ekipman ve malzeme sermayesiyle işletme kasasındaki nakit para toplamı işletme sermayesinin tamamını oluşturmaktadır.

Ekipman sermayesi : İşletmede üretimde kullanılan alet ve makinaların alım değerleri dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Malzeme sermayesi : İşletmede tüketilen yem ile akaryakıt giderleri dikkate alınarak hesaplanmıştır.

Nakit para sermayesi : İşçilik, bakım ve onarım giderleri, toplam amortisman karşılıkları ile diğer giderleri karşılamak üzere banka yada kasada işletme emrine hazır olarak bulundurulmuş nakit parayı ifade etmektedir.

Pasif sermaye: İşletmenin şahıs yada banka ve kooperatif gibi kurumlara olan her türlü borçlarından meydana gelmektedir.

Öz sermaye: Aktif sermaye ile pasif sermaye arasındaki farktan oluşmaktadır.

2.2.2.4 Rantabilite Rasyolarının Oluşturulması

Mali rantabilite

Buna aynı zamanda öz sermaye rantabilitesi de denilmektedir. İşletme öz sermayesinin ne derece verimli kullanıldığını ve işletmenin başarısını ortaya koyan önemli bir kriterdir (Alpugan ve arkadaşları,1990).

Mali rantabilite = Safi kâr / Öz sermaye dir.

Ekonomik rantabilite

İşletmenin sütün sığırıcılığında kullandığı tüm ekonomik kaynakların ne derece etkin kullanıldığının bir göstergesidir.

Ekonomik rantabilite = (Safi kâr +Yabancı sermaye faizi) / İşletmeye yatırılan toplam sermaye (aktif sermaye) dir (Erkuş ve arkadaşları,1996) (Aksöz, 1972).

Rantabilite faktörü

İşletmelerde belirli bir zaman içinde elde edilen karın o işletme emrinde kullanılan sermayeye oranlanması ile elde edilen rantabilite, nisbi büyüklüklerle işletme sonuçlarının değerlendirilmesine olanak sağlar (Alpugan ve ark.,1990).

Rantabilite faktörü işletme sonuçlarının değerlendirilmesinde kullanılan göstergelerden biridir. Hesaplanmasında işletme safi kâr ile yabancı sermaye faizi toplamının gayrisafi hasılaya oranlanması ile bulunur (Aksöz,1972).

Rantabilite faktörü = (Safi kâr+Yabancı sermaye faizi / Gayri safi hasıla)*100

3. BULGULAR

3.1.Genel Bulgular

Çalışmada, genel bulgular alt başlığı altında işletme giderleri, gelirleri, süt üretimleri, rantabilite rasyoları, gayri safi hasıla, safi kâr ve sosyal gelir v.b konularda tablolar oluşturularak gerekli açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca bulgular bölümünde verilemeyen işletmelere ilişkin detaylı bilgi ve veriler EKLER kısmında yer almıştır.

3.1.1. İşletme Giderleri

Bursa İli süt sığırcılık işletmelerinde maliyeti oluşturan masraf unsurlarının işletme ölçeklerine göre değerleri Tablo 2.1’de verilmiştir (envanter kıymet değişimi pozitif çıktığı için masraf unsurları içinde yer almamıştır).

Tablo 2.1 Bursa İli Süt Sığırcılık İşl.Mas.Un. İşletme Ölçeklerine Göre Oransal Dağılımları

	Yem	İşçilik	Bakım onarım	Amortisman	Vet. sağlık	Faiz	Diğer
İl geneli	58.14	22.31	1.29	5.96	3.74	3.01	5.55
K.Ölç.İ.	53.89	24.98	1.70	6.24	3.55	3.74	5.89
O.Ölç.İ.	60.83	20.26	1.03	5.88	3.87	2.41	5.72
B.Ölç.İ.	63.41	20.02	0.83	6.27	3.93	2.37	3.73

İl genelinde maliyeti oluşturan masraf unsurları içinde ortalama %58.14 ile yem gideri ilk sırayı almış, bunu %22.31 ile işçilik giderleri izlemiştir. Amortismanlar %5.96, diğer giderler %5.55, veteriner sağlık giderleri %3.74, faiz giderleri %3.01, bakım ve onarım giderleri ise %1.29 bulunmuştur.

İşletme ölçeklerine göre durum incelendiğinde; küçük ölçekli işletmelerde maliyeti oluşturan masraf unsurlarından %53.89 ile yem, %3.55 ile veteriner sağlık giderleri il ortalamasının üzerinde; % 24.98 ile işçilik, %1.70 ile bakım onarım, % 6.24 ile amortisman, %3.74 ile faiz ve %5.89 ile diğer giderler il ortalamasının altında bulunmuştur.

Orta ölçekli işletmelerde işletmelerde ise; yem gideri %60.83, veteriner sağlık %3.87 ve diğer giderler %5.72 ile il ortalamasının üzerinde bir değere sahip iken, işçilik gideri %20.26, bakım onarım %1.03, faiz %2.41 ile il ortalamasının altında gerçekleşmiştir.

Büyük ölçekli işletmelerde işletme giderlerinin toplam maliyet içindeki dağılımı; %63.41 ile yem giderleri ve %6.27 ile amortismanlar il ortalamasının üzerinde, işçilik giderleri %20.02, veteriner sağlık giderleri %3.93, diğer giderler %3.73, faiz giderleri %2.37 ve bakım onarım giderleri %0.83 ile il ortalamasının altında tesbit edilmiştir. İşletme ölçeklerine göre süt sığırcılığı işletmelerinde maliyeti oluşturan masraf unsurlarının yıllar itibarıyla oransal dağılımı da tablo 2.2’ de verilmiştir.

Tablo 2.2 Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Oransal Dağılımı (1995-1997)

	1995				1996				1997			
	Yem	İşçilik	Amor	Faiz	Yem	İşçilik	Amor.	Faiz	Yem	İşçilik	Amor	Faiz
İl geneli	53.00	21.63	8.52	7.72	61.37	21.08	4.68	0.80	60.0	24.2	4.69	0.51
K.Ölç.İ.	50.11	20.56	9.06	9.51	55.95	25.70	5.05	1.06	55.6	28.7	4.62	0.65
O.Ölç.İ.	55.18	22.47	8.21	6.08	64.33	17.29	4.58	0.65	63.0	21.0	4.84	0.49
B.Ölç.İ.	55.92	22.63	7.85	6.32	67.32	17.84	4.63	0.53	67.0	19.6	4.63	0.26

Tablo 2.2 Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Oransal Dağılımı (1995-1997)

	1995			1996			1997		
	Bak.Onar	Vet.Sağ.	Diğer	Bak.Onar	Vet.Sağ.	Diğer	Bak.Onar.	Vet.Sağlık	Diğer
İl geneli	2.40	3.36	3.37	0.92	4.03	7.12	0.55	3.83	6.15
K.Ölç.İ.	3.08	3.06	4.62	1.28	3.93	7.03	0.75	3.66	6.03
O.Ölç.İ.	1.77	3.53	2.76	0.81	4.05	8.29	0.50	4.04	6.11
B.Ölç.İ.	1.87	3.73	1.68	0.39	4.18	5.11	0.23	3.89	4.41

İl genelinde 1995 yılına göre yem giderindeki artış 1996 da 1997 yılından daha yüksek olurken, işçilik giderleri 1997 yılında artış göstermiştir. Amortismanlar, 1995 yılına göre 1996 ve 1997 de azalırken aynı azalış faiz ve bakım onarım giderlerinde de görülmüştür. Veteriner sağlık giderlerinde yıllara göre artış görülürken, 1995 yılına göre 1996 ve 1997 yılında diğer giderler kaleminde önemli artışlar meydana gelmiştir. Masraflar genel toplamı içinde maliyet unsurlarının, işletme ölçekleri ve yıllara göre oransal dağılımı incelendiğinde; işletme giderleri arasında ilk sırada yeralan yem gideri; küçük ölçekli işletmelerde il ortalamasının altında, orta ve büyük ölçekli işletmelerde ise il ortalamasının üzerinde teşekkül etmiş, 1996 – 1997 yıllarında ise artış oranları aynı düzeyde bulunmuştur.

Giderler içinde ikinci sırada yer alan işçilik, küçük ölçekli işletmelerde 1995 yılında il ortalamasının altında, 1996 ve 1997 yıllarında ise il ortalamasının üstünde olurken, orta ve büyük ölçekli işletmelerde il ortalamasının altında kalmış, özellikle 1997 yılında büyük ölçekli işletmelerdeki işçilik gideri diğer işletmelere göre en düşük düzeyde tesbit edilmiştir.

Amortisman giderleri; küçük ölçekli işletmelerde 1995 ve 1996 yıllarında il ortalamasının üzerinde, 1997 yılında il ortalaması düzeyinde olmuş, orta ve büyük ölçekli işletmelerde 1995’de il ortalamasının altında, 1996 ve 1997 yıllarında ise yaklaşık aynı oranda kalmıştır.

Faiz ve bakım-onarım giderleri; küçük ölçekli işletmelerde il ortalamasının üzerinde, orta ve büyük ölçekli işletmelerde il ortalamasının altında kalmış, yıllar itibariyle 1996 ve 1997 yıllarında ise oransal olarak azalmıştır.

İşletmeler için büyük önemi olan veteriner sağlık masraflarının toplam içerisindeki payı; küçük ölçekli işletmelerde il ortalamasının altında, orta ve büyük ölçekli işletmelerde üzerinde olurken, 1996 yılında tüm işletme ölçeklerinde artmış, 1997 yılında ise azalış kaydetmiştir.

Maliyeti oluşturan masraf unsurları içinde son kalem olan diğer giderler; küçük ölçekli işletmelerde en yüksek oranda bulunurken, büyük ölçekli işletmelerde en düşük oranda olduğu tesbit edilmiştir.

Genelde maliyet unsurları ülkede yaşanan yüksek enflasyon nedeniyle yıllara göre artış eğilimi göstermektedir. Bu artışın yukarıda değinildiği üzere işletme ölçeklerine göre yansımaları farklı olmaktadır. Bursa ilinde, Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım ilçeleri Merkez ilçe içinde yer almaktadır. Akçalar belde olup, diğer ilçelerle birlikte değerlendirilmiştir. Bursa il geneli ve ilçelerinde maliyeti oluşturan masraf unsurlarının ortalama oransal dağılımı tablo 2.3’ de, yıllara göre oransal dağılımları ise tablo 2.4’ te verilmiştir.

Tablo 2.3 Bursa İli ve İlçelerinde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Oransal Dağılımı (%)

	Yem	İşçilik	Bak.Onar.	Amortisman	Vet.Sağ.	Faiz	Diğer
İl geneli	58.14	22.31	1.29	5.96	3.74	3.01	5.55
Nilüfer	59.32	22.66	1.01	5.47	3.80	4.36	3.38
Osmangazi	62.38	19.47	1.02	5.95	3.84	3.11	4.23
Yıldırım	52.22	29.01	0.72	5.54	3.34	3.70	5.47
M. Kemal Paşa	61.56	21.84	1.16	5.84	3.94	2.05	3.61

Yenişehir	58.89	19.68	1.27	5.64	3.71	2.23	8.59
İnegöl	50.63	25.45	2.69	6.70	3.72	2.35	8.46
Karacabey	61.28	19.64	1.22	5.97	3.69	1.74	6.47
Akçalar	54.30	25.22	1.04	6.12	3.59	4.72	5.01

Tabloda görüleceği üzere il geneli ve ilçeler bazında da masraf unsurlarının oransal dağılımında ilk sırayı yem almaktadır. Süt sığırcılığının yoğun olarak yapıldığı Osmangazi, Mustafa Kemal Paşa, Karacabey ve Nilüfer gibi ilçelerde yem gideri oransal olarak daha yüksek ve il ortalamasının üzerinde bulunmuştur. İşçilik giderleri Nilüfer, Yıldırım ve İnegöl ilçeleri ile Akçalar beldesinde il ortalamasının üzerinde tesbit edilmiştir. Bakım-onarım giderleri İnegöl ilçesinde, yüzde 5.47 ve 6.70 arasında bulunan amortisman giderleri Mustafa Kemal Paşa ve İnegöl ilçesi ile Akçalar beldesinde, veteriner sağlık giderleri yüzde 3.34 ile 3.94 arasında olup Nilüfer, Osmangazi ve Mustafa Kemal Paşa ilçelerinde, faiz giderleri Nilüfer, Osmangazi, Yıldırım ilçeleri ile Akçalar beldesinde, yüzde 8.59-3.38 arasında bulunan diğer giderler ise Yenişehir, İnegöl ve Karacabey ilçelerinde il ortalamasının üzerinde saptanmıştır.

Tablo 2.4 Bursa İli Merkez ve İlçelerinde Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Oransal Dağılımı (1995-1997)

	1995				1996				1997			
	Yem	İşçilik	Amor	Faiz	Yem	İşçilik	Amor	Faiz	Yem	İşçilik	Amor	Faiz
İl geneli	53.00	21.63	8.52	7.72	61.37	21.08	4.68	0.80	60.04	24.23	4.69	0.51
Nilüfer	52.60	21.15	7.68	11.18	65.03	20.96	4.18	1.17	60.33	25.86	4.55	0.74
Osmangazi	53.72	21.69	8.43	8.20	67.46	17.05	4.66	0.70	65.97	19.66	4.77	0.42
Yıldırım	53.78	21.43	9.52	8.38	51.32	30.85	3.28	1.74	51.56	34.75	3.81	0.99
M. K. Paşa	56.05	22.84	8.30	5.09	64.60	20.31	4.71	0.59	64.02	22.36	4.52	0.47
Yenişehir	53.14	21.32	8.06	6.24	61.36	16.78	4.54	0.26	62.17	20.93	4.31	0.18
İnegöl	51.78	21.02	9.58	5.43	50.52	26.18	5.35	0.91	49.60	29.15	5.16	0.70
Karacabey	55.23	22.69	8.78	5.05	66.51	16.24	4.37	0.10	62.09	19.99	4.75	0.07
Akçalar	49.18	20.61	8.50	11.86	56.78	26.20	4.99	1.47	56.94	28.86	4.86	0.83

	1995			1996			1997		
	Bak.onar	Vet.sağlık	Diğer	Bak.onar	Vet.sağlık	Diğer	Bak.onar	Vet.sağ.	Diğer
İl geneli	2.40	3.36	3.37	0.92	4.03	7.12	0.55	3.83	6.15
Nilüfer	2.55	3.64	1.20	0.29	3.88	4.49	0.18	3.88	4.46
Osmangazi	2.01	3.63	2.32	0.65	4.00	5.48	0.40	3.90	4.88
Yıldırım	1.65	3.91	1.33	0.32	2.90	9.59	0.19	3.21	5.49
M. K. Paşa	2.73	3.58	1.41	0.48	4.38	4.93	0.28	3.86	4.49
Yenişehir	2.43	3.72	5.09	0.84	3.93	12.29	0.53	3.48	8.40
İnegöl	4.60	3.38	4.21	2.18	3.93	10.93	1.30	3.85	10.24
Karacabey	2.26	3.34	2.65	0.85	3.81	8.12	0.56	3.91	8.63
Akçalar	1.26	2.58	6.01	1.19	4.24	5.13	0.68	3.95	3.88

Maliyeti oluşturan masraf unsurları içinde ilk sırada yer alan yem giderlerinin deki değişim yıllar itibarıyla; 1995 yılında Mustafa Kemal Paşa ilçesinde, 1996 yılında Karacabey ilçesinde ve 1997 yılında yine Mustafa Kemal Paşa ilçesinde yüksek bulunurken, en düşük değerler; 1995 yılında Akçalar beldesinde, 1996 ve 1997 yıllarında ise İnegöl ilçesinde tesbit edilmiştir.

Yıllar itibarıyla işçilik giderleri; en yüksek 1995 yılında Mustafa Kemal Paşa ilçesinde, 1996 ve 1997 yıllarında ise Yıldırım ilçesinde tesbit edilmiştir. En düşük değerler ise; 1995 yılında Akçalar beldesinde, 1996 yılında Karacabey ilçesinde, 1997 yılında ise Osmangazi ilçesinde olmuştur.

Amortisman giderlerinin en yüksek gerçekleştiği ilçe; 1995-1996-1997 yıllarında İnegöl, en düşük gerçekleştiği ilçeler ise; 1995 yılında Nilüfer, 1996 ve 1997 yıllarında Yıldırım ilçeleridir.

Faiz giderlerinin yıllara göre en yüksek oranda pay aldığı ilçeler; 1995 yılında Akçalar beldesi, 1996 ve 1997 yıllarında Yıldırım ilçesi olurken, en düşük oranlar ise her 3 yılda da Karacabey ilçesinde gerçekleşmiştir.

Bakım ve onarım giderlerinde yıllar itibariyle en yüksek oranlar; 1995 yılında Mustafa Kemal Paşa ilçesinde, 1996 yılında İnegöl ilçesinde, 1997 yılında ise Akçalar beldesinde saptanırken, en düşük değerler 1995 yılında Akçalar beldesinde, 1996 ve 1997 yıllarında Nilüfer ilçesinde olduğu ortaya konmuştur.

Veteriner sağlık giderlerinde işletmelerden en yüksek harcamayı yapan ilçeler; 1995 yılında Yenişehir ilçesi, 1996 yılında Mustafa Kemal Paşa ilçesi ve 1997 yılında Akçalar beldesi dir. Bu grupta en düşük giderlere; 1996 yılında Akçalar beldesi, 1996 ve 1997 yıllarında Yıldırım ilçesi sahip olmuştur.

Masraf unsurları içindeki son kalem olan diğer giderlerde en yüksek değerler; 1995 yılında Akçalar beldesinde, 1996 yılında Yenişehir ilçesinde, 1997 yılında ise İnegöl ilçesinde belirlenirken, en düşük değerlerin saptandığı ilçeler; 1995 ve 1996 yıllarında Nilüfer, 1997 yılında ise Akçalar beldesi dir.

3.1.2 İşletme Gelirlerinin Dağılımı

Araştırma kapsamına alınan işletmelerde ölçeklere göre ortalama işletme gelirlerini oluşturan süt satış gelirleri, buzağı gelirleri, hayvan envanter kıymet artışları ve gübre gelirlerinin dağılımı tablo 2.5' te verilmiştir.

Tablo 2.5 Bursa İl Geneli ve İşletme Ölçeklerine Göre İşletme Gelirlerinin Oransal Dağılımı (%)

İşletmeler	Süt	Buzağı	EKA	Gübre
İl geneli	59.07	12.45	27.12	1.36
K.Ölç.İ.	57.08	12.99	28.51	1.42
O.Ölç.İ.	58.26	12.47	27.92	1.35
B.Ölç.İ.	62.36	12.25	24.05	1.35

Bursa ili genelinde, süt sığırcılık işletmelerinde işletme gelirlerinden en yüksek payı % 59.07 ile süt satış gelirleri almaktadır. EKA ise % 27.12, en düşük payı ise % 1.36 ile gübre almaktadır. İl genelinde buzağı gelirinin payı % 12.45 olurken, işletme ölçeklerine göre bu gelirin oransal dağılımında önemli farklılıklar görülmemiştir.

İşletme ölçeklerine göre gelir unsurlarının % dağılımına bakıldığında; Süt geliri; küçük ve orta ölçekli işletmelerde il ortalamasının altında kalırken, büyük ölçekli işletmelerde % 62.36 ile il genelinden yüksek bulunmuştur. Buzağı geliri ile Envanter Kıymet Artışı (EKA) küçük ölçekli işletmelerde il ortalamasının üzerinde, orta ve büyük ölçekli işletmelerde ise altında kalmış, gübre gelirlerinin payı ise küçük ölçekli işletmelerde il ortalamasının üzerinde diğer işletme ölçeklerinde ise altında bulunmuştur. Süt sığırcılık işletmelerinin 1995-1997 yılları arasında, işletme gelirlerinin il genelinde ve işletme ölçeklerine göre oransal dağılımı da tablo 2.6' da verilmiştir.

Tablo 2.6 Bursa İl Geneli ve İşletme Ölçeklerine Göre İşletme Gelirlerinin Oransal Dağılımı (1995-1997) (%)

	1995				1996				1997			
	Süt	Buzağı	EKA	Gübre	Süt	Buzağı	EKA	Gübre	Süt	Buza.	EKA	Güb.
İl geneli	55.64	9.74	32.7	1.91	60.56	13.57	24.56	1.31	60.23	14.55	24.29	0.93
K.Ölç.İ.	55.28	10.14	32.6	1.98	57.89	14.08	26.69	1.34	58.09	14.77	26.19	0.95
O.Ölç.İ.	52.21	9.26	36.7	1.82	61.63	13.41	23.68	1.28	60.94	14.75	23.36	0.95
B.Ölç.İ.	61.35	9.65	27.1	1.90	62.18	13.24	23.33	1.25	63.55	13.85	21.71	0.89

Tablonun incelenmesinden görüleceği gibi; yıllar itibariyle 1995 yılına göre 1996 ve 1997 yıllarında EKA hariç diğer işletme gelirlerinin oransal dağılımında artış olmuştur. Bursa il genelinde 1995 yılı

İtibariyle süt sığırcılık işletmelerinde işletme gelirlerinin % 55.64'ü süt, % 9.74'ü buzağı, % 32.7'si envanter kıymet artışı ve % 1.91'i gübre satış gelirlerinden meydana geldiği, 1997 yılında ise bu değerlerin sırasıyla % 60.27, 14.55, 24.29, 0.93 olarak gerçekleştiği tesbit edilmiştir. Süt satış gelirleri 1995 yılında küçük ve orta ölçekli işletmelerde, 1996 ve 1997 yıllarında ise sadece küçük ölçekli işletmelerde il ortalamasının altında kalırken, diğer işletmelerde süt gelirlerinin payı il ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir.

Buzağı gelirlerinin payı, araştırmanın yapıldığı yıllarda küçük ölçekli işletmelerde il ortalamasının üzerinde bulunurken, 1995 yılında orta ölçekli, 1996 yılında orta ve büyük ölçekli işletmelerde, 1997 yılında ise sadece büyük ölçekli işletmelerde il ortalamasının altında bir değer almıştır. Envanter kıymeti artışından sağlanan gelirin toplam gelir içerisindeki % payı; 1995 yılında küçük ve büyük ölçekli işletmelerde, 1996 ve 1997 yıllarında ise orta ve büyük ölçekli işletmelerde il ortalamasının altında, diğer ölçeklerde ise il ortalamasının üzerinde olmuştur.

Gübre gelirlerinin payı 1995 yılında orta ve büyük ölçekli, 1997 yılında ise büyük ölçekli işletmelerde il ortalamasının üzerinde bulunmuştur. Bursa il geneli ve ilçeler itibariyle gelir unsurlarının oransal dağılımları tablo 2.7 olarak verilmiştir.

Tablo 2.7 Bursa İl Geneli ve İlçelere Göre İşletme Gelirlerinin Oransal Dağılımları (%)

	Süt	Buzağı	EKA	Gübre
İl Geneli	59.07	12.45	27.11	1.36
Nilüfer	58.49	13.06	27.03	1.43
Osmangazi	64.05	12.48	22.14	1.33
Yıldırım	58.46	11.27	28.99	1.28
M. Kemal Paşa	59.11	12.37	27.16	1.32
Yenişehir	57.31	11.79	29.58	1.33
İnegöl	56.79	14.59	27.00	1.62
Karacabey	61.23	11.93	25.56	1.28
Akçalar	54.70	13.25	30.63	1.42

İlçeler itibariyle işletme gelirlerinin oransal dağılımı incelendiğinde; süt gelirinin payı; Osmangazi, Karacabey ve Mustafa Kemal Paşa ilçelerinde; buzağı gelirinin payı; İnegöl ve Nilüfer ilçelerinde, EKA'nın payı; Akçalar beldesi ve Yenişehir ilçesinde, gübre gelirlerinin payı; İnegöl ilçesinde en yüksek değerde bulunmuştur. Süt gelirinde Akçalar beldesi, buzağı ve gübre gelirlerinde Yıldırım ilçesi, EKA da ise Osmangazi ilçesi en düşük oransal değere sahip bulunmuştur. Yıllar itibariyle Bursa il geneli ve ilçelerde işletme gelirlerinin dağılımları da tablo 2.8' de verilmiştir.

Tablo 2.8. Yıllara Göre Bursa İl Geneli ve İlçelerinde İşletme Gelirlerinin Oransal Dağılımları (%)

	1995				1996				1997			
	Süt	Buzağı	EKA	Gübre	Süt	Buzağı	EKA	Gübre	Süt	Buzağı	EKA	Gübre
İl Geneli	55.64	9.74	32.70	1.91	60.56	13.57	24.56	1.31	60.23	14.55	24.29	0.93
Nilüfer	60.53	10.61	26.78	2.08	57.81	11.92	29.21	1.06	57.21	16.66	25.12	1.01
Osmangazi	58.69	8.96	30.61	1.74	66.42	13.53	18.92	1.13	67.12	14.99	16.94	0.95
Yıldırım	65.02	10.11	23.02	1.85	56.21	11.01	31.83	0.95	54.21	12.79	32.18	0.82
M. K. Paşa	56.55	9.42	32.17	1.86	60.11	14.03	24.61	1.25	60.72	13.68	24.71	0.89
Yenişehir	54.17	9.93	33.95	1.95	58.62	12.91	27.23	1.24	59.11	12.51	27.57	0.81
İnegöl	56.79	12.01	28.89	2.31	56.43	15.11	27.01	1.45	57.23	16.66	25.12	0.99
Karacabey	58.12	8.78	31.38	1.72	63.92	12.52	22.51	1.05	61.71	14.54	22.83	0.92
Akçalar	47.84	9.43	40.88	1.85	57.81	15.01	25.81	1.37	58.52	15.31	25.19	0.98

Tabloda izlendiği gibi il genelinde süt ve buzağı gelirlerinde artış gözlenmektedir. İlçeler bazında 1995 yılında süt geliri en yüksek olan ilçeler Yıldırım, Nilüfer ve Karacabey olurken, 1996 yılında Osmangazi, Karacabey ve Mustafa Kemal Paşa ilçeleri, 1997 yılında ise Osmangazi, Karacabey ve Mustafa Kemal Paşa en yüksek süt gelirine sahip ilçeler bulunmuştur.

Buzağı gelirlerinde ise yıllara göre en yüksek % 12.01, 15.11 ve 16.66 ile İnegöl ilçesinde tesbit edilmiştir.

Envanter Kıymet Artışı ise; 1995 yılında gerek il genelinde, gerekse ilçeler bazında 1996-1997 yıllarına göre yüksek bulunmuştur. İl geneli 1995 yılında % 32.7 olurken bu değerler 1996 yılında % 24.56, 1997 yılında ise % 24.29 olarak tesbit edilmiştir.

3.1.3 Süt üretimleri ve Sağılan İnek Başına Verimlilikler

Araştırma kapsamına alınan işletmelerde işletme ölçeklerine göre yıllık ve günlük olarak sağılan inek başına ortalama süt verimleri ile ortalama inek sayıları tablo 2.9' da, ve tablo 2.10' da verilmiştir.

Tablo 2.9 Bursa İli Süt Sığırcılık İşletmelerinde İl Geneli ve İşletme leklerine Göre Ortalama Günlük ve Yıllık Süt Verimlilikleri ve Sağılan İnek Sayıları

	Baş/Kg-Yıl	Baş/Kg-Gün	Sağılan inek sayısı(Baş)
İl geneli	5 621	18.43	11
K.l.İ.	5 360	17.57	5
O.l.İ.	5 740	18.82	11
B.l.İ.	6 072	19.91	25

Tabloda görüleceği gibi Bursa il genelinde inek başına ortalama süt verimi 5 621 kg dır. Bu miktar, kk ölçekli işletmelerde 5 360 kg, orta ölçeklilerde 5 740 kg ve büyük ölçekli işletmelerde ise 6 072 kg olmuştur.İnek başına günlük süt verimlerinde il genel ortalaması 18.43 kg iken, kk ölçekli işletmelerde günlük ortalama verim 17.57 kg, orta ölçekli işletmelerde 18.82 kg ve büyük ölçekli işletmelerde ise 19.91 kg olarak tesbit edilmiştir.Ortalama sağılan inek sayısı; il genelinde 11 baş, kk ölçekli işletmelerde 5 baş, orta ölçekli işletmelerde 11 ve büyük ölçekli işletmelerde 25 baş olarak belirlenmiştir.

Tablo 2.10 Yıllar itibariyle Bursa İl Geneli ve İşletme leklerine Göre Yıllık, Günlük Ortalama Süt Verim Değerleri ve Sağılan İnek Sayıları

	1995			1996			1997		
	Baş/kg Yıl	Baş/kg Gün	Sağılan İnek Sayısı	Baş/kg Yıl	Baş/kg Gün	Sağılan İnek Sayısı	Baş/kg Yıl	Baş/kg Gün	Sağılan İnek Sayısı
İl geneli	5 299	17.37	11	5 430	17.80	13	6 134	20.11	10
K.l.İ.	5 295	17.36	5	4 905	16.08	6	5 880	19.28	5
O.l.İ.	5 672	18.59	10	5 475	17.95	12	6 073	19.91	10
B.l.İ.	6 028	19.76	25	5 478	17.96	27	6 710	22.00	22

Tabloda grldğzere; il genelinde 1996 yılında sağılan inek sayısındaki artışa paralel olarak yıllık ve günlük süt veriminde artma olmaktadır. Ancak 1997 yılında sağılan inek sayısındaki azalmaya karşılık hem yıllık hemde günlük süt üretimlerinde artışlar meydana gelmiştir. İşletme leğinde ise; Kk lekli işletmelerde 1996 yılında sağılan inek sayısı artmış olmasına rağmen, günlük süt veriminde düşme ve buna paralel olarak yıllık süt üretiminde azalma grlmştir. 1997 yılında; 1996 yılının aksine olarak sağılan inek sayısı ortalamasının düşmesine karşılık yıllık ve günlük süt üretiminde artış kaydedilmiştir. Orta ve büyük ölçekli işletmelerde 1996 yılında sağılan inek ortalaması artmış olmasına rağmen, günlük verim ve yıllık üretimlerde düşüşler grlmştir. 1997 yılında ise yukarıdaki verilere paralel olarak sağılan inek sayısı ortalamasında azalmaya rağmen, birim hayvan başına günlük verim artışı nedeniyle ve yıllık süt üretimlerinde de artışlar saptanmıştır. Bursa il geneli ve ilçelere göre hayvan başına yıllık ve günlük süt üretimleri ile ortalama sağılan hayvan sayısı da tablo 2.11' de verilmiştir.

Tablo 2.11 Bursa İl Geneli ve İlçelerinde Yıllık ve Günlük Ort.Süt Üret. ve Sağılan İnek Sayısı

	Baş/kg-Yıl	Baş/kg-Gün	Ort.Sağılan İnek Sayısı
İl Geneli	5 621	18.43	11
Nilüfer	5 859	18.88	15
Osmangazi	5 950	19.41	16
Yıldırım	5 393	17.69	5
Mustafa Kemal Paşa	5 610	18.37	12
Yenişehir	5 939	18.99	10
İnegöl	4 889	16.01	9
Karacabey	5 956	19.50	8
Akçalar	5 466	17.68	10

Tablonun incelenmesinden görüldüğü gibi hayvan başına yıllık ortalama süt verimi; ilçeler içinde inek başına 5 956 kg ile en yüksek olarak Karacabey ilçesinde olmuştur. Bunu sırasıyla 5 960 kg ile Osmangazi ilçesi, 5 939 kg ile Yenişehir ilçesi izlemiştir. İlçeler içinde inek başına en az verim ise İnegöl ilçesinde tesbit edilmiştir.

Hayvan başına günlük süt verimleri yönünden ilçeler arası karşılaştırmada en yüksek verim değeri 18.37 kg ile Karacabey ilçesi bulunmuştur. Bunu sırasıyla Osmangazi, Yenişehir, Nilüfer, Mustafa Kemal Paşa, Yıldırım ilçeleri ve Akçalar beldesi takip etmiştir. En düşük günlük süt verimi ise 16.01 kg ile İnegöl ilçesinde tesbit edilmiştir. Yıllara göre Bursa ilinin ilçelerinde hayvan başına yıllık ve günlük süt üretimleri ile ortalama sağılan hayvan sayılarına ilişkin veriler tablo 2.12 de gösterilmiştir.

Tablo 2.12 Yıllar İtibariyle Bursa İl Geneli ve İlçelerinde Yıllık ve Günlük Ortalama Süt Verimleri ve Sağılan İnek Sayısı

	1995			1996			1997		
	Baş/kg Yıl	Baş/kg Gün	Sağ. İnek Sayısı	Baş/kg Yıl	Baş/kg Gün	Sağ. inek. Sayısı	Baş/kg Yıl	Baş/kg Gün	Sağılan İnek Sayısı
İl Geneli	5 498	18.03	11	5 430	17.14	13	6 134	20.11	10
Nilüfer	5 969	18.57	6	5 650	18.53	22	5 957	19.53	18
Osmangazi	5 581	18.01	7	5 722	18.76	23	6 548	21.47	19
Yıldırım	4 270	14.01	4	5 859	19.21	5	6 051	19.84	5
M.K.Paşa	5 349	17.46	8	5 006	16.41	16	6 475	21.23	13
Yenişehir	5 758	17.44	10	5 382	17.65	11	6 676	21.89	10
İnegöl	5 274	17.22	17	4 375	14.35	6	5 017	16.45	5
Karacabey	5 687	18.55	7	6 003	19.68	10	6 179	20.26	8
Akçalar	6 071	19.19	19	4 659	15.28	6	5 667	18.58	5

Tabloda görüldüğü gibi 1995 yılında hayvan başına yıllık ve günlük süt verimi ile sağılan inek sayısı en yüksek değer Akçalar beldesinde, en düşük değer ise Yıldırım, Nilüfer, Osmangazi, Karacabey ve Mustafa Kemal Paşa ilçelerinde bulunmuştur. 1996 yılında ise; bu sıralama değişmiştir. 1996 yılında bu değerler en yüksek yıllık ve günlük verim Osmangazi, Nilüfer, Mustafa Kemal Paşa, Yenişehir ve Karacabey ilçelerinde, en düşük değerler ise Yıldırım ve İnegöl ilçeleri ile Akçalar beldesinde tesbit edilmiştir. 1997 yılında ilçelere göre süt verimliliğinde artışlar gözlenirken sağılan inek sayısında azalmalar meydana gelmiştir.

3.1.4 Rantabilite Rasyoları, Maliyetler ve Masraf -Hasıla Oranları

İşletmelerde belli bir zaman diliminde elde edilen kârın işletme emrinde kullanılan sermayeye oranlanması ile elde edilen rantabilite, nisbi büyüklüklerle işletme sonuçlarının değerlendirilmesine olanak sağlar (Erkuş ve ark.,1996).Bursa il geneli, işletme ölçekleri ve yıllara göre ekonomik ve mali rantabilite oranları ile, rantabilite faktörü, maliyet ve O/İ oranları tablo 2.13' te verilmiştir.

Tablo 2.13 Bursa İl Geneli ve İşletme Ölçeklerine göre Ekonomik Rantabilite, Mali Rantabilite, Rantabilite Faktörü, Maliyet ve O/İ Oranı.

	Ekonomik R. Oranı	Mali R. Oranı	R. Faktörü	Maliyet (TL/Kg)	O/İ Oranı
İl geneli	15.81	14.91	29.24	39 130	1.10
K.Ölç.İ.	11.66	10.49	22.11	40 750	1.01
O.Ölç.İ.	16.85	16.11	33.90	37 060	1.55
B.Ölç.İ.	22.61	22.05	37.34	33 990	1.,60

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı üzere, araştırma kapsamına alınan işletmelerde; il geneli için bulunan ekonomik ve mali rantabilite, rantabilite faktörü oranları sırasıyla 15.81, 14.91 ve 29.24 olmuş, birim ortalama süt üretim maliyeti ise 39130 TL; masraf-hasıla oranı ise, 1.10 olarak tesbit edilmiştir.İşletme ölçeklerine göre ise; Büyük ölçekli işletmelerde ekonomik ve mali rantabilite ile rantabilite faktörü yüzde 22.61, 22.05, ve 37.34 ile hem il ortalamasından, hemde küçük ve orta ölçekli işletmelerden yüksek bulunmuştur. En yüksek Süt birim üretim maliyeti küçük ölçekli işletmelerde, en yüksek masraf–hasıla oranı da büyük ölçekli işletmelerde bulunurken, en düşük birim üretim maliyeti büyük ölçekli işletmelerde, en düşük masraf-hasıla oranı ise küçük ölçekli işletmelerde tesbit edilmiştir.Yıllar itibariyle 1995-1996 ve 1997 ayrı ayrı işletme ölçeklerine göre; ortalama ekonomik ve mali rantabilite, rantabilite faktörü, maliyet ve masraf-hasıla oranları Tablo 2.14' te gösterilmiştir.

Tablo 2.14 Bursa İl Geneli ve İşletme Ölçeklerine Göre Ortalama Ekonomik ve Mali Rantabilite, Rantabilite Faktörü, Maliyet ve Masraf-hasıla Oranları (1995-1997)

		İl geneli	K. Ölç. İ.	O. Ölç. İ.	B. Ölç. İ.
1995	Eko.rantabilite	7.29	4.07	9.31	11.12
	Ma. rantabilite	4.92	1.01	7.44	9.51
	Rantab.faktörü	17.20	5.29	25.04	30.90
	Maliyet	23 760	27 160	24 380	15 670
	Masraf-hasıla	1.21	1.05	1.34	1.37
1996	Eko.rantabilite	22.87	16.54	23.21	34.33
	Ma. rantabilite	22.69	16.29	22.99	34.35
	Rantab.faktörü	40.28	35.92	42.63	45.13
	Maliyet	34 110	27 560	33 020	35 230
	Masraf-hasıla	1.78	1.64	1.78	1.84
1997	Eko.rantabilite	17.26	14.38	18.03	22.37
	Ma. rantabilite	17.11	14.18	17.89	22.30
	Rantab.faktörü	30.25	25.11	34.02	35.99
	Maliyet	59 510	67 540	53 790	51 080
	Masraf-hasıla	1.51	1.39	1.54	1.59

Ekonomik ve mali rantabilite ile rantabilite faktörü ve masraf-hasıla oranı, 1995 yılında küçük işletmelerde il ortalamasından düşük, diğer işletmelerde yüksek bulunurken, birim üretim maliyeti, büyük ölçekli işletmelerde il ortalamasının altında, küçük ve orta ölçekli işletmelerde ise; üzerinde

tesbit edilmiştir. 1996 yılında rantabilite rasyoları, maliyet ve masraf-hasıla oranı, orta ve büyük ölçekli işletmelerde il ortalamasının üzerinde, küçük ölçekli işletmelerde ise altında gerçekleşmiştir. 1997 yılında da küçük ölçekli işletmelerde rantabilite rasyoları ve masraf-hasıla oranı il genelinin altında, birim üretim maliyeti ise il ortalamasının üstünde bulunmuştur.

Bursa il geneli (1995-1996-1997 yılları ortalaması), ilçeler ve yıllara göre ekonomik ve mali rantabilite, rantabilite faktörü, maliyet ve masraf-hasıla oranları da tablo 2.15' de ve 2.16' da verilmiştir.

Tablo 2.15 Bursa İl Geneli ve İlçelere Göre Ort.Rant. Oranları, Maliyetler ve Masraf- Hasıla Oranları

	Ekonomik R.	Mali R.	R. Faktörü	Maliyet (TL/Kg)	O/İ Oranı
İl geneli	15.81	14.91	29.24	39 130	1.10
Nilüfer	20.92	19.49	34.34	36 830	1.58
Osmangazi	18.59	17.70	35.03	32 670	1.53
Yıldırım	11.22	10.33	30.76	47 280	1.44
M.Kemal Paşa	18.98	18.34	33.05	34 860	1.57
Yenişehir	17.64	16.91	34.00	37 170	1.55
İnegöl	8.89	8.16	15.05	48 010	1.27
Karacabey	15.96	15.54	32.47	35 990	1.53
Akçalar	12.40	11.02	22.86	45 280	1.36

Bursa il geneli ve ilçelere göre araştırmanın yapıldığı 3 yıla ilişkin olarak tesbit edilen ortalama ekonomik ve mali rantabilite, rantabilite faktörü, maliyet ve masraf-hasıla oranları incelendiğinde; ekonomik ve mali rantabilite oranları il geneline göre Yıldırım, İnegöl ilçeleri ve Akçalar beldesinde düşük bulunmuştur.

Rantabilite faktörü de il geneli ortalamasına göre İnegöl ilçesi ve Akçalar beldesinde düşük olarak belirlenmiştir. Birim üretim maliyetleri en yüksek İnegöl, Yıldırım ilçeleri ile Akçalar beldesinde tesbit edilmiş, en düşük değer ise Osmangazi ilçesinde bulunmuştur. Masraf-Hasıla oranı ise en yüksek Nilüfer ilçesinde, en düşük İnegöl ilçesinde saptanmıştır. İlçeler için hesaplanan masraf-hasıla oranları genelde il geneli için hesaplanan 1.10 değerinden yüksek olmuştur.

Tablo 2.16 Yıllara Göre Bursa İline Bağlı İlçelerde Rant.Rasyoları, Maliyet ve Masraf-Hasıla Oranları

1995	Ekonomik R.	Mali R.	R. Faktörü	Maliyet (TL/Kg)	O/İ Oranı
İl geneli	7.29	4.92	17.20	23 760	1.21
Nilüfer	9.20	5.38	25.31	18 260	1.22
Osmangazi	12.88	10.33	32.96	16 550	1.43
Yıldırım	12.52	10.34	34.04	16 080	1.45
M.K.P.	9.94	8.32	19.65	20 270	1.32
Yenişehir	8.34	6.15	24.59	20 420	1.31
İnegöl	0.31	-1.33	-0.45	26 170	0.99
Karacabey	8.90	7.65	22.07	22 400	1.33
Akçalar	2.01	-1.48	1.17	36 360	0.94
1996	Ekonomik R.	Mali R.	R. Faktörü	Maliyet (TL/Kg)	O/İ Oranı
İl geneli	22.87	22.69	40.28	34 110	1.78
Nilüfer	31.40	31.12	46.10	31 750	1.95
Osmangazi	26.06	26.09	41.42	29 680	1.72
Yıldırım	5.60	5.40	31.60	47 850	1.50
M.K.P.	25.83	25.67	44.35	30 110	1.82
Yenişehir	25.26	25.28	42.60	33 510	1.78
İnegöl	16.86	16.51	28.50	45 020	1.52
Karacabey	22.55	22.53	42.97	30 600	1.77
Akçalar	18.94	18.55	38.22	36 400	1.68

1997	Ekonomik R.	Mali R.	R. Faktörü	Maliyet (TL/Kg)	O/İ Oranı
İl geneli	17.26	17.11	30.25	59 510	1.51
Nilüfer	22.16	21.97	31.61	60 480	1.58
Osmangazi	16.82	16.68	30.72	51 780	1.45
Yıldırım	15.54	15.26	26.64	77 910	1.37
M.K.P.	21.16	21.02	35.14	54 190	1.57
Yenişehir	19.33	19.29	34.80	57 590	1.56
İnegöl	9.50	9.30	17.11	72 830	1.31
Karacabey	16.44	16.43	32.37	54 970	1.50
Akçalar	16.24	15.99	29.18	63 150	1.45

Yıllara göre ekonomik rantabilitede en yüksek oran; 1995 ve 1996 yıllarında Osmangazi ilçesinde, 1997 yılında ise Nilüfer ilçesinde bulunmuş, en düşük oran ise; 1995 yılında İnegöl ilçesinde, 1996 yılında Yıldırım, 1997 yılında İnegöl ilçesinde saptanmıştır.

Süt sığırı işletmelerinde yıllara göre mali rantabilite oranları ise; 1995 yılında Yıldırım ve Osmangazi ilçelerinde, 1996 yılında Osmangazi ilçesinde, 1997 yılında Nilüfer ilçesinde en yüksek oranda bulunurken, en düşük mali rantabilite sahip bulunan ilçeler ise; 1995 yılında Akçalar ve İnegöl, 1996 yılında Yıldırım, 1997 yılında da İnegöl olmuştur.

Yıllara göre rantabilite faktörüne ait verilerde; en yüksek değerlerin bulunduğu ilçeler; 1995 yılında Yıldırım, 1996 ve 1997 yıllarında Mustafa Kemal Paşa, en düşük değerler ise 1995-1996-1997 yıllarında İnegöl ilçesi olmuştur.

Bursa ili, ilçelerinde yıllara göre maliyete ilişkin verileri incelendiğinde; en yüksek maliyet 1995 yılında Akçalar beldesinde, 1996 ve 1997 yıllarında Yıldırım ilçesinde bulunmuştur. En düşük maliyet ise; 1995 yılında Yıldırım, 1996 ve 1997 yıllarında Osmangazi ilçelerinde teşekkül etmiştir.

Masraf-Hasıla oranında ilçelere göre en yüksek; 1995 yılında Yıldırım ve Osmangazi ilçelerinde, 1996 ve 1997 yıllarında Nilüfer ilçesinde saptanırken, en düşük masraf-hasıla oranı ise; 1995 yılında Akçalar beldesinde, 1996 yılında Yıldırım ilçesinde, 1997 yılında ise İnegöl ilçesinde saptanmıştır.

3.1.5 Gayri Safi Hasıla, Safi Kâr ve Sosyal Gelir

Araştırma kapsamına alınan işletmelerde üç yıllık veriler üzerinden hesaplanan gayrisafi hasıla, safi kâr, ve sosyal gelire ilişkin bulgular il geneli itibariyle ortalama mutlak değer olarak ve 1995 yılı verilerine göre 1996 ve 1997 yılları verileri endeksenerek bulunan oranlar tablo 2.17' de verilmiştir.

Tablo 2.17 Bursa İlinin 1996-1997 Yıllarındaki GSH, Safi Kâr ve Sosyal Gelirleri ve Oranları (000TL)

İl Geneli	1995	1996	1997	1995	1996	1997
GSH	1 599 882	5 032 495	6 991 667	100	314.55	437.01
Safi kâr	342 233	2 373 889	2 396 378	100	693.65	700.22
Sos. Gelir	1 212 342	4 464 739	3 431 356	100	368.27	283.04

Tabloda izlendiği gibi, GSH; 1995 yılına göre 1996 yılında % 214.55, 1997 yılında % 337.01, Safi kâr; 1996 yılında % 593.65, 1997 de ise % 600.22, Sosyal gelir; 1996 da % 268.27, 1997 yılında ise % 183.04 arttığı tesbit edilmiştir. İşletme ölçeklerine göre, Gayri safi hasıla, Safi kâr ve Sosyal gelire ait verilerin dağılımı tablo 2.18'de verilmiştir.

Tablo 2.18 İl Geneli ve İşl.Ölç.İtibariyle G.S.H, Safi Kâr ve Sosyal Gelir Bulguları(000TL)

	GSH	Safi kâr	Sosyal gelir	GSH	Safi kâr	Sosyal gelir
İl geneli	4 541 348	1 704 166	3 036 145	100.00	100.00	100.00
K.Ölç.İ.	1 764 255	616 569	1 009 143	38.85	36.18	33.24
O.Ölç.İ.	4 211 362	1 842 317	2 530 118	92.73	108.11	83.33
B.Ölç.İ.	9 510 899	4 186 071	5 684 521	209.43	245.64	187.23

İl geneline oranla işletme ölçeğinde GSH, Safi kâr ve Sosyal gelire ait veriler incelendiğinde; GSH, Safi kâr ve Sosyal gelir; büyük ölçekli işletmelerde il genel oranına göre % 109 dan fazla olurken, orta ölçekli işletmelerde GSH ve Sosyal gelir il geneli oranına yakın, safi kâr ise il genelinin % 8.11 üzerinde tesbit edilmiştir. Küçük ölçekli işletmelerin verileri ise il geneli ortalamasının yaklaşık 1/3 'ü düzeyinde olmuştur. İşletme ölçeklerine göre 1995-1997 arası dönemde GSH, Safi kâr ve Sosyal gelire ilişkin verileri tablo 2.19' da gösterilmiştir.

Tablo 2.19 Yıllara Göre İşletme Ölçeğinde GSH, Safi Kâr ve Sosyal Gelirin İl Geneline Oranla Dağılımı (000TL)

Küçük Ölçekli İşletmeler	1995	1996	1997	1995	1996	1997
GSH	633 358	1 529 764	3 129 643	100	241.53	494.13
Safi kâr	29 657	893 078	926 973	100	3011.36	3125.65
Sosyal gelir	434 039	1 060 484	1 532 907	100	244.33	353.17

Orta Ölçekli İşletmeler	1995	1996	1997	1995	1996	1997
GSH	1 559 772	4 619 372	6 454 942	100	296.16	413.84
Safi kâr	369 803	2 866 137	2 291 012	100	775.04	619.52
Sosyal gelir	1 200 565	3 167 601	3 222 188	100	263.84	268.39

Büyük Ölçekli İşletmeler	1995	1996	1997	1995	1996	1997
GSH	3 705 624	10 166 482	14 660 591	100	274.35	395.63
Safi kâr	963 615	6 248 964	5 345 634	100	648.49	554.75
Sosyal gelir	2 877 831	6 894 884	7 280 848	100	239.59	253.00

Tabloda görüldüğü gibi yıllar itibariyle işletmelerin GSH, Safi kâr ve Sosyal gelirleri 1995 yılına göre mutlak değer olarak oranlanmıştır.

Küçük ölçekli işletmelerde GSH da 1996 yılında sağlanan % 141.53 oranındaki artış 1997 yılında % 394.13 e ulaşmıştır. Sosyal gelirden her iki yılda da yaklaşık aynı oranda artış olurken, Safi kâr da ise 1996 yılındaki artış % 144.33, 1997 yılında ise % 253.17 olmuştur. Orta ölçekli işletmelerde GSH da küçük ölçekli işletmedeki artış oranlarına yakın artış sağlanırken, Safi kâr da ise 1997 daki artış 1996 yılındaki artışın gerisinde kalmıştır.

Büyük ölçekli işletmelerdeki veriler ise GSH da 1997 yılındaki artış oranı diğer ölçekli işletmelerden düşük olmuştur.

Safi kâr da 1997 yılında azalan bir artış, sosyal gelirden ise 1997 yılı ile 1996 yılı artış oranları yaklaşık aynı düzeyde kalmıştır.

Bursaya bağlı ilçelerde 1995-1996-1997 yılları ortalamalarını içeren GSH, Safi kâr ve Sosyal gelirleri ortalamalarını içeren değerler ve oranlar tablo 2.20' de verilmiştir.

Tablo 2.20 İlçelere Göre G.S.H., Safi Kâr ve Sosyal Gelir ve Değerleri (000TL)

	GSH	Safi kâr	Sosyal gelir	GSH	Safi kâr	Sosyal gelir
İl Geneli	4 541 348	1 704 166	3 036 145	100.00	100.00	100.00
Nilüfer	8 004 933	3 679 750	4 953 059	199.80	176.27	215.93
Osmanlı	7 575 952	3 042 838	4 268 727	84.14	166.82	178.55
Yıldırım	4 479 379	2 096 131	2 967 006	27.22	98.64	123.00
M.K.Paşa	5 527 782	2 418 616	3 306 191	293.17	121.72	141.92
Yenişehir	3 592 123	1 491 243	2 068 312	65.11	79.10	87.51
İnegöl	1 730 423	375 031	982 078	46.14	38.10	22.01
Karacabey	3 504 471	792 190	2 059 256	188.06	77.17	46.49

Akçalar	1 870 985	685 815	1 083 781	60.56	41.20	40.24
---------	-----------	---------	-----------	-------	-------	-------

Tabloda görüldüğü üzere; İl geneline göre GSH da Mustafa Kemal Paşa ilçesi % 193.17, Safi kâr da Nilüfer ilçesi % 76.27 ve Sosyal gelir de yine Nilüfer ilçesi % 115.93 oranında artış sağlarken, en az getiriye GSH da Yıldırım ilçesi, Safi kâr da ve sosyal gelirden ise İnegöl ilçesinin elde ettiği tesbit edilmiştir. Yıllara göre Bursa ili ilçelerinin GSH, Safi kâr ve Sosyal gelirlerinin mutlak değerleri ile il geneline göre oranlanmış endeks değerleri tablo 2.21'de verilmiştir.

Tablo 2.21 Yıllara Göre İlçelerin GSH,Safi kar ve Sos.Gel. ve Oranları (000TL)

1995	GSH	Safi kâr	Sosyal gelir	GSH	Safi kâr	Sosyal gelir
İl Geneli	5 032 495	2 373 889	4 464 739	100.00	100.00	100.00
Nilüfer	8 280 679	5 310 960	5 803 890	164.54	223.72	129.99
Osmangazi	7 183 453	4 328 782	4 800 736	142.74	182.35	107.53
Yıldırım	7 395 974	4 551 612	5 065 674	146.96	191.74	113.46
M.K.Paşa	5 446 607	3 397 770	3 765 792	108.23	143.13	84.35
Yenişehir	3 523 311	2 072 485	2 314 334	70.01	87.30	51.84
İnegöl	1 668 405	365 967	1 128 428	33.15	15.42	25.27
Karacabey	3 637 153	226 053	2 483 305	72.27	9.52	55.62
Akçalar	1 892 369	1 120 674	1 308 228	37.60	47.21	29.30
1996						
İl Geneli	1 599 882	342 233	1 212 342	100.00	100.00	100.00
Nilüfer	2 989 596	608 773	2 199 534	186.86	177.88	181.43
Osmangazi	2 846 475	801 235	2 237 152	177.92	234.12	184.53
Yıldırım	2 935 725	827 349	2 265 331	183.50	241.75	186.86
M.K.Paşa	1 980 063	514 416	1 549 908	123.76	150.31	127.84
Yenişehir	1 194 569	238 985	893 544	74.67	69.83	73.70
İnegöl	590 172	19 426	434 919	36.89	5.68	35.87
Karacabey	1 403 255	319 012	1 093 843	87.71	93.21	90.23
Akçalar	590 102	-34 892	368 084	36.88	-10.20	30.36
1997						
İl Geneli	6 991 667	2 396 378	3 431 356	100.00	100.00	100.00
Nilüfer	12 744 524	5 119 519	6 855 755	182.28	213.64	199.80
Osmangazi	12 697 929	3 998 499	5 768 294	181.62	166.86	168.11
Yıldırım	3 106 439	909 434	1 570 015	44.43	37.95	45.75
M.K.Paşa	9 156 676	3 343 664	4 602 875	130.97	139.53	134.14
Yenişehir	6 058 491	2 162 260	2 997 058	86.65	90.23	87.34
İnegöl	2 932 694	739 702	1 382 887	41.95	30.87	40.30
Karacabey	5 473 006	1 831 505	2 600 622	78.28	76.43	75.79
Akçalar	3 130 486	971 663	1 575 031	44.77	40.55	45.90

Yıllara göre ilçelerin il geneline göre oranlanmış değerleri incelendiğinde; 1995 yılında GSH da Nilüfer, Osmangazi, Yıldırım ve Mustafa Kemal Paşa ilçeleri il genelinin üzerinde bir değere ulaşırken, diğer ilçeler bu değer altında GSH elde etmişlerdir. Aynı eğilim Safi kârda da olurken, Sosyal gelirden Nilüfer, Osmangazi ve Yıldırım ilçeleri il ortalamasının üzerine çıkmışlar, diğerleri ise il ortalamasının altında bir sosyal gelir elde etmişlerdir.

Bu gelişme 1996 yılında da devam etmiştir. Ancak safi kâr da Akçalar beldesinin negatif değer elde ettiği, GSH, safi kâr ve sosyal gelir dağılımında en yüksek getiriye ilk 4 ilçenin sağladığı tablo verilerinden anlaşılmaktadır.

1997 yılında Yıldırım ilçesinin verileri il ortalamasının gerisine düşmüş, ilk sıralama ve il genelinin üzerinde değer elde eden ilçelerin Nilüfer, Osmangazi ve Mustafa Kemal Paşa oldukları tesbit edilmiştir.

3.2. Üretim ve Pazarlama Sorunları

3.2.1 Üretim ve Eğitim

İnsan gücü ve kaynaklarının kullanılması ile gerçekleştirilen yeterli düzeydeki üretim, ekonominin sağlıklı bir şekilde yaşaması ve gelişmesi için ön şart olarak kabul edilmektedir. Üretimin temel amacı; iktisadi mal yada hizmeti meydana getirmektir. Bunu gerçekleştirirken üretim faktörleri olarak nitelendirilen unsurların belirli koşul ve yöntemlerle bir araya getirilmesi gerekmektedir (Kobu , 1993).

Bu kısımda araştırma kapsamına alınan 78 işletmede üretimin özelliklerinin tesbiti amacıyla yürütülen anket çalışmasından elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. İlde araştırma kapsamına alınan işletmelerde sığır varlığının ilçelere göre dağılımı tablo 2.22’de verilmiştir.

Tablo 2.22 Araştırma Kapsamına Alınan İşletmelerde Sığır Varlığının İlçelere Göre Dağılımı

İlçeler	Sığır Sayısı (Baş)	%
Nilüfer	401	19.94
Osmangazi	503	25.01
Yıldırım	109	5.42
M.K. P.	360	17.90
Yenişehir	174	8.65
İnegöl	107	5.32
Karacabey	218	10.84
Akçalar	139	6.91
Toplam	2 011	100.00

Bursa iline bağlı 8 ilçede 2011 baş sığır bulunmaktadır. İlçeler bazında işletmelerin sığır varlığının dağılımına bakıldığında, en fazla sığır varlığının 503 baş ile Osmangazi ilçesinde olduğu görülür. Bunu sırasıyla 401 baş ile Nilüfer ilçesi, 360 baş ile Mustafa Kemal Paşa ilçesi, 218 baş ile Karacabey ilçesi izlemiştir. En az sığır varlığı ise 107 baş ile İnegöl ilçesinde bulunmuştur.

Yetiştiriciler, süt sığırcılığını tek üretim dalı olarak seçtikleri gibi, diğer uğraş alanlarıyla birlikte de yürütmektedirler. Anketlere verilen cevaplardan; % 52 sinin sadece hayvancılıkla uğraştığı, başkaca bir geçim kaynağı olmadığı, % 41.6 sının ise hayvancılık yanında bitkisel üretim de yaptıkları, % 6.4’ünün ise hayvancılık yanında ticaretle uğraştıkları saptanmıştır.

Kültür ırkı süt sığırı işletmelerinde belirli bir teknik bilgiye sahip olma ve bu bilgilerin sürekli yenilenmesi, yani gelişmeye açık olması zorunluluğu, bu kesimde çalışacakların niteliğini üzerinde önemle durmayı gerektirmektedir.

Araştırma kapsamına alınan işletmelerde uygulanan anket sonuçlarına göre; işletme sahipleri arasında en genç grubu oluşturan 25-35 yaş grubunun tüm işletmelerin % 25.8 ini teşkil ettiğini, 36-49 yaş grubunun % 44.8 ve 50-66 yaş grubunun ise % 29.4 oranında yer aldıkları tesbit edilmiştir. İşletmelerde hanede bulunan fert sayılarına ilişkin bulgular incelendiğinde;

Ankete cevap veren işletmelerde aile fert sayısı 3 grupta incelenmiştir. İşletmedeki aile fertlerinin ilk grubunu oluşturan 2-5 kişilik grup % 53.8 ile en yüksek oranı teşkil ederken, bunu sırasıyla, % 30.8 ile 6 - 9 kişilik 2. grup ve % 15.4 ile 10-15 kişilik nüfusun yer aldığı 3. grup izlemiştir.

İşletmelerde hanehalkı nüfusundan hayvancılıkla bizzat uğraşanlara ilişkin veriler incelendiğinde araştırma kapsamına alınan işletmelerde hanehalkı bireylerinden süt sığırcılığı faaliyeti ile ilgili olarak; işletmelerde hiç çalışmayanların oranı % 3.8, 1 - 2 kişi çalışanın oranı % 53.8 olurken, 3 - 4 kişi çalışanın oranı % 33.3, 5-6 kişi çalışanın oranı ise % 9.1 bulunmuştur.

Bursa ili süt sığırcılık işletmelerinde hayvan barınakları ve yem depolarının yapısal özelliklerine ilişkin bulgulara; işletme binalarının (hayvan barınakları , yem depoları ve diğer) çoğunluğunun betonarme, geri kalanının kerpiç yapı olduğu ve ahırların % 65 inin kapalı tipte bulunduğu tesbit edilmiştir.

İşletmelerin sahiplerinin arazi büyüklükleri işletmelerin sahip oldukları tüm arazi varlığı incelendiğinde; işletme sahiplerinin % 42.3'ü 101-200 dekar araziye % 29.89'u 51-100 dekar, % 19.10'u ise 201 ve üzerindeki arazi varlığına sahiptir. En düşük (4-50 dekar) arazisi olan işletme sahibi oranı ise; % 8.71 bulunmuştur.

İşletmelerin sahip olduğu tüm tapulu kuru arazilerin dağılımı incelendiğinde; tapulu kuru arazilerin % 53.21 gibi önemli bir kısmı 51-100 dekadır. Bunu sırasıyla % 22.63 ile 11-50 dekar arazi grubu, % 22.35 ile 101-200 dekar arazi grubu izlerken, 3-10 dekar en az araziye sahip grup ise; % 1.81 olarak tesbit edilmiştir.

İşletmelere ait tüm tapulu sulu arazilerin dağılımında; mevcut arazinin % 41.97 si 101-200 dekar arasında yoğunlaşmaktadır. Tapulu sulu arazinin % 21.42'si 51-100 dekar, % 19.79'u 31-50 dekar, % 11.66'sı 201 ve üzerindeki dekar araziye sahiptir. 4-30 dekar en az araziye sahip olan grup ise % 5.16 bulunmaktadır.

Yem bitkileri ekim alanı büyüklükleri incelendiğinde; işletmeler için gereksinim duyulan yem bitkisi ekim alanlarının % 31.81'i 51-100 dekar, % 31.33'ü 101-200 dekar olarak bulunmuştur. Yem bitkileri ekim alanının % 25.37'si 201 ve üzerinde, % 11.29'u 11-50 dekar araziye sahiptir. En az yem bitkisi ekilen alanı 3-10 dekar olup yem bitkisi ekim alanlarının % 0.20 sini teşkil etmektedir.

İşletme ölçeğinde yem bitkisi ekim alanlarının en yoğun olduğu işletmeler % 44 ile büyük ölçekli işletmelerdir. Bunu % 33 ile orta ölçekli işletmeler ve % 23 ile küçük ölçekli işletmelerin takip ettiği anket verilerinden tesbit edilmiştir. İlçelere göre yem bitkisi ekim alanlarının dağılımı tablo 2.23' de verilmiştir.

Tablo 2.23 Bursa'da İlçelere Göre Yem Bitkisi Ekim Alanlarının Dağılımı.

	Toplam alan (da)	%
Nilüfer	105	14.21
Osmangazi	101	13.67
Yıldırım	128	17.32
Mustafa Kemal Paşa	102	13.80
Yenişehir	104	14.07
İnegöl	57	7.71
Karacabey	97	13.14
Akçalar	45	6.08
Toplam	739	100.00

Tablodan da anlaşılacağı gibi yem bitkisi ekim alanlarının yoğun olarak bulunduğu yerler % 17.32 ile Yıldırım ilçesi, % 14.21 ile Nilüfer ilçesi ve % 14.07 ile Yenişehir ilçesidir. Bunu sırasıyla, % 13.80 ile Mustafa Kemal Paşa ilçesi, % 13.67 ile Osmangazi ilçesi, % 13.14 ile Karacabey ilçesi izlemiştir. En düşük değerler ise % 7.71 ile İnegöl ilçesinde ve % 6.08 ile Akçalar beldesinde bulunmuştur.

İşletmelerde üretimde etkinlik ve verimliliğin sağlanmasında eğitimin önemi tartışılmaz. Araştırmada elde edilen anket sonuçlarına göre İşletme sahiplerinin eğitim düzeyleri dört grupta (Okur yazar, temel eğitim, lise ve yüksek okul) incelenmiştir. Buna göre; okur-yazar olanı % 9, temel eğitim görmüşü % 73.1, lise eğitilmiş % 16.7, yüksekokul mezununun ise % 1.3 olduğu saptanmıştır.

Yetiştiricilerin hayvancılıkla ilgili eğitim çalışmalarına katılımlarına ilişkin bulgulardan; işletme sahiplerinin % 32'sinin eğitime katıldığı, % 46'sının katılmadığı, % 22'sinin ise ilgi duymadığı tesbit edilmiştir.

Yetiştiricilerin eğitimi yanında sektördeki gelişmeler konusunda sürekli bilgilendirilmesi açısından yayım hizmetleri de büyük önem taşımaktadır. Proje merkez bürosu tarafından yayınlanan Türk Holstein Friesian Dergisine ilişkin yetiştiricilerin düşünceleri sorulduğunda; yetiştiricilerin % 55.1'i Yetiştiriciler Birliği yayım organı olan Holstein Friesian Dergisini yeterli, % 44.9'u ise yetersiz bulmuşlardır. Yetiştiricilerin yararlandıkları yayım kaynağı ve bu konudaki tercihlerine ilişkin veriler ise; tablo 2.24 'de verilmiştir.

Tablo 2.24 Yararlanılan Yayım Hizmetleri ve Bunların Tercih Durumu İle Oranları.

	%
Birlik dergisi	59.0
İl Müdürlüğü yayınları	23.1
Radyo-Tv	17.9
Toplam	100.0
Yeterli	73.1
Yetersiz	26.9
Toplam	100.0

Tablo verilerine göre üreticilerin Birlik dergisinden % 59, İl Müdürlüğü yayım hizmetlerinden % 25.6, Radyo-TV yayımlarından ise % 17.9 oranında yararlandıkları, ayrıca yararlanılan yayım hizmetlerinden % 73.1'ini yeterli, % 26.9'unu ise yetersiz buldukları anlaşılmıştır

3.2.2 Örgütlenme

Bursa ilindeki süt sığırı yetiştiricilerinin örgütlenmesi iki ayrı yapıda gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki hayvancılık kooperatifleri, diğeri ise yetiştirici birlikleridir.

Araştırmanın yürütüldüğü işletmelere uygulanan anket sonuçlarına göre işletmelerin büyük çoğunluğunun birliklere üye olmanın yanında hayvancılık kooperatiflerine de üye oldukları saptanmıştır. Hayvancılık kooperatiflerine üye olanların oranı % 94.9 dur. Hem birlik hem de örgütlenmeden memnun olanların oranı % 70.5, memnun olmayanların oranı ise % 29.5 olarak tesbit edilmiştir.

3.2.3 Pazarlama

Sütün çok çabuk bozulabilir ürün olması, kısa sürede tüketime sunulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle de kesintisiz bir pazarlama zincirine sahip olmak gerekmektedir (Arıkan,1985). Araştırma sonuçlarına göre; üretilen sütün pazarlama kuruluşlarına göre satışı ile ilgili veriler tablo 2.25' de gösterilmiştir.

Tablo 2.25 Süt Pazarlama Şekilleri.

	%
Kendisi	14.1
Fabrikaya satış	66.7
Mandıraya satış	2.6
Sokak sütçüsüne satış	16.6

Toplam	100.0
--------	-------

Araştırma kapsamına alınan 78 işletmeden % 14.1'i ürettiği sütü kendi imkanlarıyla pazarlamaktadırlar. Üreticilerden % 66.7'si fabrikalara, % 2.6' sını mandıralara ve % 16.7'si ise sokak sütçülerine ürettiği sütü satmaktadır. Yani üretilen sütün yaklaşık % 69'u süt sanayiine pazarlanmaktadır. Üretilen sütün bir kısmı da ailede tüketilmektedir. Aile içinde tüketilen sütün miktar ve dağılım oranı ile ilgili veriler tablo 2.26'da yer almıştır.

Tablo 2.26 İşletmelerde Aile içinde Tüketilen Günlük Süt Miktarı ve Oransal Dağılımı.

Tüketim miktarı (Kg/gün)	%
Hiç yok	9.0
1-3 Kg	74.2
4-5 Kg	14.2
5-6 Kg	2.6
Toplam	100.0

Tablonun incelenmesinden görüleceği gibi; işletmelerin % 9'u kendi ürettiği sütü hiç süt tüketmemektedir. Geri kalan % 74.3'ü günde 1-3 kg, % 14.2'si 4-5 kg, % 2.6'sının ise 5-6 kg. süt tükettiği anlaşılmaktadır.

3.2.4 Hayvan Hastalıkları

Kültür ırkı hayvanlarda, özellikle ithal edilenlerde yetiştirme problemleri ve hijyen koşullarının yetersizliğine bağlı olarak birçok hastalık ortaya çıkmaktadır. Araştırma kapsamındaki 78 işletmede araştırmanın yapıldığı 1995, 1996 ve 1997 yıllarında sıklıkla görülen hastalıklar tablo 2.27' de verilmiştir.

Tablo 2.27 Bursa İli Süt Sığırcılık İşletmelerinde Sıklıkla Karşılaşılan Hastalıklar

Hastalıklar	Sayı	%
Yavru atma	2	1.83
Ayak hastalıkları	28	25.69
Septisemia	17	15.60
Mastitis	39	35.78
Bronşitis	11	10.09
Hypocalcemia	4	3.67
Tympany	8	7.34
Toplam	109	100.00

Tabloda da görüldüğü gibi işletmelerde sıklıkla karşılaşılan hastalıklardan % 35.78'sini mastitis ve % 25.69'unu ayak hastalıkları oluşturmaktadır. Bunu % 15.6 oranıyla septisemi, % 10.09 ile bronşitis, % 7.34 ile Tympani, % 3.67 ile Hypocalcemia izlemiştir. Karşılaşılan en düşük hastalık oranı ise % 1.83 ile Yavru atmadır. İşletmelerde karşılaşılan ve ölüme neden olan sağlık sorunları Tablo 2.28'de verilmiştir.

Tablo 2.28 Ölüme Neden Olan Başlıca Hastalıklar.

	E. Buzağı		D. Buzağı		Dana		Düve		İnek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
R.P.T							4	3.03	4	3.03	8	6.06
Güç doğum	2	1.52	2	1.52					1	0.76	5	3.79
Tympany	1	0.76	2	1.52	1	0.76	4	3.03	9	6.82	17	12.88
Asidosis							2	1.52	4	3.03	6	4.55

Hypocalcemi									8	6.06	8	6.06
Coryza											0	0.00
Septisemia	39	29.55	26	19.70							65	49.24
Bronşitis	1	0.76	4	3.03	3	2.27					8	6.06
Viral Diare					2	1.52	4	3.03			6	4.55
Thaileriosis									2	1.52	2	1.52
Ketosis									3	2.27	3	2.27
Diğer	2	1.52							2	1.52	4	3.03
Toplam	45	34.09	34	25.76	6	4.55	14	10.61	33	25.00	132	100.00

Tabloda araştırmanın yapıldığı üç yıldaki hayvan ölümlerine ait hastalıklar görülmektedir. Buna göre sıklıkla ölümlere yol açan hastalıklar buzağılarda; septisemi, danalarda; bronşit ve viral diare, düvelerde; viral diare, RPT ve Tympani, ineklerde; Tympani, Hypocalcemi ve Ketozis'in olduğu, ölüme yol açan tüm hastalıkların sıralamasında Septisemi, Tympani, RPT ve Hypocalcemi gibi bakım ve besleme hastalıklarının ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Hastalıkların oransal dağılımında; % 49.24 ile septisemi ilk sırada yer alırken , bunu sırasıyla %12.88 ile güç doğum vakaları , % 6.06 ile Bronşitis, % 4.55 ile Tympani ve Viral Diare, %3.79 ile RPT, % 3.03 ile diğer hastalıklar, %2.27 ile Ketozis ve %1.52 ile Thaileriosis hastalıkları izlemiştir.

3.2.5 İşletme Sorunları

Yetiştiricilerin anketlere verdikleri cevaplara göre, işletmelerde karşılaşılan diğer sorunlar ve bunlara ilişkin veriler tablo 2.29' da verilmiştir.

Tablo 2.29 İşletme Sorunları

Sorunlar	İşletme Sayısı	%
Eğitim	2	1,72
Girdi Temini	9	7,75
Kalifiye İşçi Temini	20	17,20
Pazarlama	30	25,90
Sağlık	24	20,70
Kaliteli Damızlık Temini	18	15,50
Kredi	12	10,30
Diğer	1	0,86
Toplam		100,00

İşletme sorunlarının başında yüzde 25.90 oranında pazarlama sorunu gelmektedir. Bu sorunu; % 20.7 ile sağlık, % 17.2 ile kalifiye işçi temini, % 15.5 ile kaliteli damızlık temini, % 10.3 ile kredi sorunları, % 7.75 ile girdi temini % 1.72 ile eğitim sorunu izlemektedir.

Kredi sorunları konusunda üç grupta sorulan sorulara verilen cevaplardan % 66.7'si kredi faiz oranlarını yüksek bulmakta, % 15.4'ü teminatların yetersizliğini ve % 62.8'i ise verilen kredi miktarlarının işletmeler için yetersiz olduğunu vurgulamaktadırlar.

Anket sonuçlarına göre suni tohumlama faaliyetlerinde karşılaşılan sorunlara ilişkin olarak; işletmelerde % 39.7 oranında döl tutmama sorunu bulunmaktadır.

Suni tohumlama uygulamalarında gebelik oranlarının; birinci uygulamada % 38.5, ikinci uygulamada % 35.9, üçüncü uygulamada % 21.8 ve dördüncü uygulamada ise % 3.8 olduğu tesbit edilmiştir.

4. TARTIŞMA

Bu bölümde, bulgular kısmında ortaya konan verilerin aynı düzen içerisinde değerlendirilmesi yapılmıştır.

4.1 Genel Bulguların Tartışılması

Araştırmaya alınan işletmelerin projeli işletmeler olması nedeniyle (en az 5 baş ineğe sahip olma koşulu) işletme verim ortalamaları Türkiye genelinin üzerinde olmuştur. Burada incelenen Bursa ilinin genel hayvancılık durumu değil, sadece dış kaynaklı projeye bağlı olarak yürütülen süt sığırcılığı işletmelerinin ekonomik durumunu ortaya koymak olmuştur. Dolayısıyla araştırmanın amacı; uygulanan projenin başarı durumunu ortaya koymaktır.

4.1.1. Süt Verimleri, İşletme Gelir ve Giderlerine Ait Bulguların Tartışılması

Bursa ilinde süt sığırcılığı genel olarak değerlendirildiğinde; süt sığırcılığının il ekonomisinde önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

Gerek Bursa ili genelinde ve gerekse araştırma kapsamına alınan işletmelerde Holstein Friesian ırkı süt sığırları yaygın bir şekilde yetiştirilmektedir.

Holsteinler süt sığırcılığında, süt verimi yüksek bir ırk olarak bilinmekle birlikte verim düzeyleri, yetiştirildikleri bölgenin coğrafi, ekonomik ve kültürel durumuna göre değişiklik göstermektedir.

1997 yılı verilerine göre il sığırcılığındaki kültür ırkı süt sığırcılığı oranı yüzde 46'ya ulaşmıştır. Bursa ilinin coğrafi şartlarının uygunluğu ırkın bölgeye adaptasyonunu kolaylaştırmıştır. Ekonomik durumun yanısıra, pazar koşullarının uygunluğu da bu gelişmenin sağlanmasında önemli bir faktör olmuştur.

Bu olumlu yapı Bursa ilinde gelecekte bu ırkın damızlık işletmelerinin yaygınlaşmasıyla kendini gösterebilir.

İşletmelerdeki sığır sayıları 1995 yılından 1997 yılına kadar geçen sürede azalma göstermiştir. 1995 yılında il genelinde işletme başına ortalama sığır sayısı 41 baş iken 1996 yılında 38, 1997 yılında ise 31 baş olmuştur. İnek sayıları da 1996 ve 1997 yıllarında azalmıştır. Bu durum işletmelerde hayvan varlığı bakımından büyüme yerine küçülmenin olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın sürdürüldüğü 3 yıla ait veriler dikkate alındığında; sağılan inek sayısı il genelinde 11 baş iken, küçük ölçekli işletmelerde 5 baş, orta ölçekli işletmelerde 11 baş ve büyük ölçekli işletmelerde ise 25 baş olduğu görülmektedir. Yıllara göre il genelinde sağılan inek sayısı; 1995 yılında 11 baş, 1996 yılında 13 baş ve 1997 yılında ise 10 baş olmuştur. Hayvan sayısında azalmaya bağlı değişimler, özellikle 1997 yılında projeli işletmelerde işletme ölçeklerinde küçülmeler biçiminde kendini göstermektedir. İşletmelerde mevcut hayvan sayılarında görülen değişiklikler, gerek araştırma kapsamına alınan işletmelerin sınıflandırılmasında, gerekse veri temininde güçlüklerle karşılaşılmasına neden olmuştur.

İlçeler itibariyle en fazla sağılan hayvan sayısı, (il ortalamasının üzerinde olan ilçeler) Osmangazi, Nilüfer ve Mustafa Kemal Paşa ilçelerindedir. İzleyen sıralama Yenişehir, İnegöl, Karacabey, Yıldırım ilçeleri ve Akçalar beldesi şeklinde olmuştur.

Çalışmada süt verim düzeyinin hesaplanmasında 305 günlük süt verimleri (laktasyon süt verimi) dikkate alınmıştır.

Hayvan başına günlük süt verimi işletme ölçeği büyüdükçe artmaktadır. Nitekim hayvan başına günlük süt verimleri küçük ölçekli işletmelerde 18 kg, orta ölçekli işletmelerde 19 kg ve büyük ölçekli işletmelerde ise 20 kg civarında tesbit edilmiştir. Conlin (1991) yüksek oranda kâr elde eden işletmelerin büyük ölçekli, hayvan başına verimi yüksek, yem gideri düşük ve maliyetleri sürekli kontrol edilen işletmeler olduğunu ortaya koymuştur

İşletme ölçeği büyüdükçe besleme ve bakım sorunları da o ölçüde azalmakta ve birim başına süt verimi de artmaktadır. Bursa'da özellikle büyük ölçekli işletmelerde eğitilmiş göçmen bakıcıların (bu konuda meslek okullarında eğitim almış ve bir süre devlet çiftliklerinde çalışmış) istihdam edilmesinin bu sonucun alınmasında önemli rolü olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan özellikle küçük ölçekli işletmelerde geleneksel bakım ve besleme tekniklerinin uygulanması bu işletmelerdeki bakım ve beslemeye bağlı sağlık ve verim kaybı sorunlarını ortaya çıkarmaktadır.

Yıllar itibariyle; hayvan başına günlük süt veriminin 1995 yılında 18.03 kg, 1996 yılında 17.14 kg ve 1997 yılında 20.11 kg olması; 1996 yılında işletmelerde verimi olumsuz etkileyen faktörlerin (bakım, besleme, hijyen ve sağlık vb.) olduğunu, 1997 yılında ise bu sorunların bir ölçüde aşılarak verim artışı sağlandığını ortaya koymaktadır. Bursa ili süt sığırcılık işletmelerinin yıllar itibariyle günlük süt verimleri proje uygulanan iller ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Nitekim 1995 yılında günlük süt verimi % 5.31, 1996 yılında % 4.13 ve 1997 yılında % 9.59 oranında olmak üzere, proje kapsamındaki illerin il ortalamalarının üzerinde gerçekleşmiştir. Bu veriler proje içerisinde Bursa ilinin verimlilik açısından diğer illerin önünde geldiğini göstermektedir.

Tüm işletmelerin hayvan başına yıllık ortalama süt verimleri 1995 yılında 5 498, 1996 da 5 430 ve 1997 de 6 134 kg. dır. 1997 de ortalama sağılan inek sayısı düşmüş olmasına rağmen süt verimindeki artışa paralel olarak hayvan başına daha fazla verim artışı sağlandığı anlaşılmaktadır. Yukarıda belirtilen günlük süt veriminde olduğu gibi yıllık verimde de Bursa İlinin diğer proje illerine karşı bir üstünlüğü söz konusudur.

Ahmad ve Bravo-Ureta (1995)'ya göre; işletmelerde teknik etkinlik ve girdi kullanımında sağlanan artış süt üretimini % 56 olumlu etkilemektedir. Diğer yandan üretimde sağlanan % 44'lük bir artış işletmedeki verimlilik artışından sağlanmaktadır

Türkiye'de yapılan çeşitli araştırmalara göre; Holsteinlerde ortalama süt verimleri 5 687 kg / baş olarak tesbit edilmiştir. Bu araştırmaya göre ortalama verim küçük ölçekli işletmelerde 5 360 kg, orta ölçeklilerde 5 659 kg, büyük ölçeklilerde ise 6 072 kg /baş bulunmuştur. Bu veriler günlük süt veriminde olduğu gibi işletme ölçeklerinde sağlanan olumlu gelişmelerin yıllık süt üretimini de olumlu etkilediğini ortaya koymaktadır.

Bursa ili süt sığırcılık işletmelerinde yıllara göre süt verimleri ve sağılan hayvan sayıları 1995 yılına göre; 1996 yılında günlük ve yıllık süt üretimlerinde azalma görülürken, 1997 yılında artış meydana gelmiştir. Buna karşılık sağılan hayvan sayısı 1996 yılında % 19 artarken, 1997 yılında % 9 azalmıştır. 1996 yılında sağılan hayvan sayısındaki artışa karşılık süt üretiminin azalması, bu yılda 1995 yılına oranla verimliliğin düştüğünü, 1997 yılında ise sağılan hayvan sayısında azalmaya rağmen süt üretiminin artması, işletmelerde verim artışının sağlandığını ortaya koymaktadır.

İlçelere göre; il geneli ortalamasının altında verime sahip hayvanlar Yıldırım, İnegöl, Akçalar (beldesi) ve Mustafa Kemal Paşa ilçelerinde bulunurken, diğer ilçelerde hayvan başına yıllık süt verimi il geneli ortalamasının üzerinde olmuştur.

Yıllar itibariyle 1996 yılında 1995 yılına oranla üretim düşüklüğü olan ilçeler Nilüfer, Mustafa Kemal Paşa, Yenişehir, İnegöl ile Akçalar beldesi olmuştur. Üretim düşüklüğüne neden olan sorunların bu ilçelerde daha etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Yıllara göre (1995-1996-1997) küçük ölçekli işletmelerde günlük ortalama süt verimi sırasıyla 17.42, 16.08, 19.28 kg., orta ölçeklilerde yine aynı yıllara göre sırasıyla 18.6, 17.95, 19.91 kg, büyük ölçeklilerde ise 18.47, 17.96, 22 kg. olarak gerçekleşmiştir. Günlük süt veriminde 1995 yılına göre küçük ölçekli işletmelerde 1996 yılında % 6, orta ve büyük ölçekli işletmelerde ise % 3 azalma olurken, 1997 yılında yine aynı yıla göre, küçük ölçekli işletmelerde % 11, orta ölçekli işletmelerde % 7, büyük ölçekli işletmelerde ise % 19 artış sağlanmıştır. Ölçekler itibariyle 1997 yılında en yüksek verim artışı büyük ölçekli işletmelerde gerçekleşmiştir.

Yıllar itibariyle inek başına süt verimi incelendiğinde 1996 yılının üretim açısından sorunlu olduğu (bakım, besleme ve hijyen vb. koşullar nedeniyle) ve il ortalamasının 1995 yılına oranla düştüğü, 1997 yılında ise yükselerek 1995 yılı ortalamasının üzerinde bir değere ulaştığı anlaşılmaktadır.

İşletme ölçeği büyüdükçe verimde sağlanan artış; hayvanların yeterli ve dengeli beslenmesi, iyi bakım, hijyen koşulları ile düzenli sağlık ortamının sağlanmasına bağlanabilir. 1996 yılı bu koşulların işletmelerde yeterince sağlanmadığı yıl olmuştur. 1997 yılında ise teknik ve sağlık koşullarının iyileşmesi ile verim ve üretimde artış sağlanabilmiştir.

Günlük süt verimi İnegöl ilçesi ve Akçalar beldesinde, il ortalamasının altında olmuştur. Bu ilçelerde üretimi olumsuz etkileyen faktörlerin yoğunluğu nedeniyle günlük süt üretimleri düşük kalmıştır. Üretim düşüklüğünü yeterli bakım ve besleme koşullarının sağlanamamasına, işletme ölçeklerinin küçük olmasına, pazarlama v.b, ye bağlanabilir.

1995 yılında ilçeler içinde süt üretiminde ve sağılan hayvan sayısında en yüksek değerlerin Akçalar beldesinde, en düşük değerlerin ise Yıldırım ilçesinde olduğu bulunmuştur. 1996 yılında süt üretiminde Karacabey ilçesi, sağılan hayvan sayısında Osmangazi ilçesi en yüksek değere sahip iken, en düşük değerler olarak süt üretiminde Akçalar beldesi, sağılan hayvan sayısında Yıldırım ilçesi tesbit edilmiştir. 1997 yılında süt üretimi en yüksek Yenişehir ilçesinde, en düşük ise İnegöl ilçesinde olurken, sağılan inek sayısı Osmangazi ilçesinde en yüksek, Yıldırım, İnegöl ilçeleri ile Akçalar beldesinde en düşük bulunmuştur. Bunun nedeni 1995 yılında işletmelerin yeni kurulmaya başlanması, 1996 ve 1997 yıllarında il merkezine yakın ilçelerde işletmelerin hızla gelişmesi, Akçalar beldesinin diğer ilçelerdeki gelişime ayak uyduramaması olarak değerlendirilebilir.

İşletmelerin yıllar itibariyle sermaye yapılarında meydana gelen değişim ve gelişmeler tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1 İşletmelerin Sermaye Yapısında Yıllar İtibariyle Değişme ve Gelişmeler.

	1995		1996		1997	
Hayvan serm.	3 015 577	100	5 428 039	180.00	6 217 346	206.17
Gayr.l serm.	763 237	100	763 510	100.04	764 016	100.10
A.M.M serm.	775 392	100	107 287	13.84	2 003 188	258.35
Para sermayesi	413 547	100	692 482	167.45	1 225 718	296.39
Toplam sermaye	5 210 128	100	9 596 138	184.18	12 742 739	244.58
Pasif sermaye	131 940	100	23 373	17.71	17 257	13.08
Öz sermaye	5 078 188	100	9 572 765	188.51	12 725 482	250.59

Tabloya göre; hayvan sermayesinde yıllar itibariyle artış olurken, gayrimenkul sermaye yapısında 1995 yılına göre 1996 ve 1997 yıllarında önemli bir artış meydana gelmemiştir. Alet-makina ve malzeme sermayesinde 1996 yılında azalış, 1997 yılında ise artış olması eski makina ve aletlerin 1996 yılında işletmeden çıkarılarak, 1997 yılında yenilendiğini ortaya koymaktadır.

Toplam sermayede yıllar itibariyle artış kaydedilirken, pasif sermayede 1995 yılına göre önemli azalma kaydedilmiştir. Bu azalmayı kredi kullanılarak kurulan işletmelerin borçlarını 1996 ve 1997 yıllarında önemli oranda tasfiye etmelerine bağlamak mümkündür.

İşletmelerin özsermaye yapısında 1995 yılına oranla 1996 yılında yüzde 88' lik, 1997 yılında ise yüzde 150'lik artış gerçekleşmiştir. Başka bir deyişle işletmeler yıllara göre öz sermaye ağırlıklı olarak olumlu yönde gelişme kaydetmiştir.

Süt üretimini, süt sanayiinin uyguladığı alım fiyatları, perakende pazar fiyatları etkilemektedir.

Süt üretimindeki azalma; sürümün mahreçlerinin gelişmemesine, pazarlama kanallarındaki olumsuz yapıya ve süt fiyatlarındaki düşüklüğe bağlanmaktadır (Vural,1993).

Pazarlamada; süt satışlarında serbest piyasa koşullarının işleme yerine alıcı firmaların bir çeşit fiyat karteli oluşturmaları, süt satışlarının üretici lehine oluşumu engellenmektedir. İlde üretilen sütün %69.3'ünün fabrika ve mandıralara satılıyor olmasına rağmen pazarlama ve fiyat konusunda sorunların varlığını ağırlıklı olarak sürdürmesi yukarıda belirtilen firmaların tavrını doğrulamaktadır.

Maliyet kavramı işletme iktisadi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü işletmecilik “ maliyetlere hakim olma sanatı olarak” da tanımlanmaktadır.

Bursa ili süt sığırcılık işletmelerinde il genelinde maliyeti oluşturan masraf unsurları sıralamasında ilk sırayı %58.14 ile yem ve %22.31 ile işçiliğin aldığı bunu sırası ile %5.96 ile amortismanlar, %5.55 ile diğer giderler, %3.74 ile veteriner- sağlık giderleri, %3.01 ile faiz giderleri ve %1.29 ile bakım ve onarım giderleri izlemektedir.

Bursa ilindeki süt sığırcılık işletmelerinde yem bitkileri ekimine ayrılan arazi ve silaj üretiminin diğer bölgelere göre büyüklüğü nedeniyle yem giderlerinin masraflar genel toplamı içindeki payı; çeşitli araştırmacıların , Esen ve Akın (1978) %61.1, Kahya ve Talim (1985) %57, Günlü (1997) %49.99, Aksoyak (1995) %67.43, Yasankul (1974) %71 olarak bulduğu sonuçlardan düşük çıkmıştır. Söz konusu işletmeler kaba yem ihtiyaçlarının tamamına yakını kaliteli olarak ve işletme içinden karşılamaktadırlar. Bu durum yem giderlerinin masraflar genel toplamı içindeki payını düşük kılmaktadır.

Süt sığırları için yem rasyonları hazırlanırken doğrusal programlama yönteminin kullanılması, işletmelerde yem maliyetini düşürmekte, buna bağlı olarakta süt üretim maliyetleri azalmaktadır (Arıkbay,1992; Çetin,1991).

İşletmelerde süt ve ürünlerinden elde edilen ortalama gelir ile yıllık toplam gelir ve yem masrafları arasında pozitif bir ilişki vardır (Sagar et al,1995).

Süt sığırcılığında maliyeti oluşturan masraf unsurları içinde en yüksek orana sahip olan yem masraflarının düşürülmesi işletme maliyetlerini düşürecek ve kârlılığı arttıracaktır. Nitekim Binici ve Akdemir (1993) kış aylarında rasyon maliyetinde sağlanan %40.5'lik azalmanın süt maliyetini de %25.2 oranında azalttığını ortaya koymuşlardır.

Hayvan beslemede entansif besleme yanında ekstansif beslemenin maliyetler açısından önemi büyüktür. Nitekim Elbehri ve Ford (1995) ekstansif beslemede entansif beslemeye oranla yıllık işletme nakit gelirlerinde % 14-25 daha yüksek gelir sağlandığını tesbit etmişlerdir. Entansif besleme, ekstansif besleme ile desteklendiği takdirde hayvan başına getiri entansif beslenen hayvanlara oranla % 64 daha fazla olmaktadır (Rust et al,1995).

Süt sığırcılığında kullanılan işgücünün eğitim durumu, bilgi düzeyi ile işletme karlılığı arasındaki ilişki olarak önemli bir ilişkinin olmasına bağlı olarak (Bravo-Ureta ve Reiger,1991) işletmelerde ihtisaslaşmanın artışı ile kalifiye işgücü talebini de arttırmaktadır. Süt sığırcılığında kullanılan işgücünün eğitim durumu ile işletme sonuçları arasındaki pozitif bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur (Ligero et al .1990).

İşçilik masraflarına ait bulgular diğer araştırmacıların bulduğu sonuçlardan yüksek çıkmıştır. Bu durum Bursa ilindeki işgücü ücretlerinin yüksekliği ve işçilere sağlanan imkanların (sigorta vb) yaygın olmasına bağlanabilir.

Toplam maliyet içerisinde tesbit edilen %5.96'lık amortisman gideri, Aksoyak (1995)'ın tesbit ettiği %5.01'lik amortisman giderleri ile benzerlik göstermektedir.

İşletmeler büyüdükçe koruyucu hekimlik hizmetlerine daha fazla önem verildiği, dolayısıyla sağlık sorunlarının azaldığı, bunun da işletmenin tedaviye yönelik masraflarını azalttığı söylenebilir. Ancak süt sığırcılığında sağlık hizmetlerinin ekonomik değeri dikkate alındığında (Miller ve McSweeny,1994) söz konusu hizmetin yüksek teknoloji gerektirip gerektirmediği sağlık giderlerinin artışına yol açabilmektedir.

İthal menşeli hayvanların sağlık sorunları, işletmelerdeki bakım ve hijyen koşullarının yetersizliği, veteriner sağlık giderlerini artırmaktadır. Bu gider yapılan çalışmada diğer araştırmacıların sonuçlarından yüksek bulunmuştur.İşletmelerin gerek kuruluştaki gerekse hayvan tedarikinde kredi kullanmaları faiz giderlerini ilk yıllarda artırmış, ödemelerin tamamlanması ile birlikte ilerleyen yıllarda bu faiz giderleri de azalmaya başlamıştır.

Diğer giderler kaleminin oldukça yüksek çıkması işletmelerdeki özellikle sigorta giderleri, genel giderler vb. unsurların yüksekliğinden kaynaklanmaktadır. Tüm işletmelerde hayvanların sigortalı olmaları bu masraf kalemini artırmıştır.

İşletme ölçeğinde yem giderleri; işletme ölçeği büyüdükçe ve hayvan sayısındaki artışla birlikte artmakta, buna karşılık işçilik giderleri ters orantılı olarak azalmaktadır.

Diğer yandan bakım ve onarım giderlerinin küçük işletmelerde diğerlerinden oransal olarak yüksek olması bu işletmelerin geleneksel ve geri teknoloji ile üretim yaptığını, işletme ölçeği büyüdükçe modern ve teknolojik gelişmelere paralel bir üretim içinde olduklarını göstermektedir. Bu sonuç; gerek amortisman ve gerekse diğer gider kalemlerinin küçük ölçekli işletmelerde oransal olarak yüksek olmasıyla da ortaya çıkmaktadır. Amortisman giderleri orta ölçekli işletmelerde diğerlerine göre daha düşük oranda iken, küçük ve büyük işletmelerde daha yüksek ve birbirine yakın olmuştur.

Orta ölçekli işletmelerde alet-ekipman ve binaların uzun süredir kullanılıyor olması amortisman giderlerinin, diğer işletmelerden düşük olmasına neden olmuştur. Amortismanlar içinde canlı ve cansız demirbaş toplamı yer almaktadır. Cansız demirbaş amortismanları, hesaplama yöntemi ve yüksek enflasyon nedeni ile oransal olarak düşük kalmaktadır. Bu nedenle amortismanlar içerisinde canlı demirbaşlar önemli bir yer tutmaktadır.

Faiz giderlerinin küçük ölçekli işletmelerde yüksek olması bu işletmelerin diğerlerinden daha fazla kredi kullandıklarını göstermektedir. Hayvan temininde ve işletme barınaklarının yapımında yada tadilinde, alet-ekipman vb. alımında yoğun olarak kredi kullanılması bu işletmelerde kredi faiz giderlerinin yüksek oranda olmasına yol açmıştır.

Yıllar itibariyle il genelinde yem giderlerinin 1995 yılına göre 1996 ve 1997 yıllarında artış gösterdiği görülmektedir. İşçilik giderleri 1997 yılında artarken, amortisman giderleri 1996 yılında azalmış, 1997 yılında ise 1996 yılı düzeyini muhafaza etmiştir. Maliyet unsurlarından faiz giderinin oranının 1996 ve 1997 yıllarında azalması, işletmelerin kredi borçlarının tasfiye edilmekte olduğunu göstermektedir.

İşletme ölçeğinde ve yıllara göre maliyeti oluşturan masraf unsurlarının dağılımında; işçilik giderleri 1995 ve 1996 yıllarında orta ve büyük ölçekli işletmelerde oransal olarak birbirine yakın olurken 1997 yılından itibaren büyük ölçekli işletmelerde azalmaya başlamıştır. Bu yıldan itibaren büyük ölçekli işletmelerde iş gücü verimliliğinin arttığı söyleyebiliriz.

Küçük ölçekli işletmelerin faiz giderlerinin 1997 yılında diğer işletmeler düzeyine yaklaşması, işletmelerin kredi borçlarını bu yıllarda hızla kapattığını göstermektedir. Yine bu olguya benzer bir tablonun bakım ve onarım kaleminde de ortaya çıkması; küçük ölçekli işletmelerin işletme yapılarındaki düzenlemelerin 1997 yılında tamamladıklarını ortaya koymaktadır.

Veteriner sağlık giderlerinin 1996 yılında orta ve büyük ölçekli işletmelerde benzer oranlarda görülmesi 1997 yılında büyük ölçekli işletmelerde bu giderin oranının azalması; 1996 yılında orta ve büyük ölçekli işletmelerde, 1997 yılında ise orta ölçekli işletmelerde sağlık sorunlarının oldukça önemli olduğunu göstermektedir.

Diğer giderler kalemindeki özellikle 1996 yılındaki hızlı artış, bu dönemdeki ekonomi politikalarındaki olumsuzluk ve yüksek enflasyon sonucu olmuştur. 1996 ve 1997 yıllarında orta ölçekli işletmelerde diğer giderlerin yüksekliği; bu kalemi oluşturan girdilerin rasyonel kullanılmadığını ve bu işletmelerde diğer giderler faslını oluşturan kaynaklarda bir çeşit israfın olduğunu göstermektedir.

İlçelerde, il geneline göre masraf unsurları incelendiğinde; yem giderleri hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı Nilüfer, Osmangazi, Mustafa Kemal Paşa, Yenişehir ve Karacabey ilçelerinde yüksek olurken, işçilik giderleri Nilüfer, Yıldırım ve İnegöl İlçelerinde ve Akçalar beldesinde yüksek bulunmuştur.

Bakım ve onarım giderleri; İnegöl ilçesinde bu giderin çok yüksek çıkması gerek barınak ve gerekse alet ve ekipman açısından bu ilçede sorunların bulunduğunu göstermektedir. Alet ve ekipmanların yenilenmesine bağlı olarak bu ilçede amortisman giderleri diğer ilçelerden yüksek tesbit edilmiştir. Veteriner sağlık giderleri Nilüfer, Osmangazi ve Mustafa Kemal Paşa ilçelerinde yüksek çıkması orta ve büyük ölçekli işletmelerin olduğu bu ilçedeki ithal hayvanların sorunlarının devam ettiğini göstermektedir.

Faiz masraflarının toplam içindeki payının en yüksek olduğu Nilüfer ve Akçalar da diğer ilçelerden daha fazla kredi kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

Diğer giderler faslında Yenişehir, İnegöl ve Karacabey ilçelerinde il ortalamasının yaklaşık olarak 2 katına kadar yükselmesi bu ilçelerde yakıt, ısınma, ulaştırma, sigorta, genel giderler vb. harcama kalemlerinin fazla olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

İlçelerin masraf unsurlarının 1995 yılı il geneline göre oranlanmış endeks değerleri (1996-1997) incelendiğinde; bu yıllarda, Osmangazi, Karacabey, Nilüfer ilçelerinde yem giderleri en yüksek olurken, İnegöl ve Yıldırım ilçelerinde bu değer en düşük olduğu tesbit edilmiştir. İşçilik giderleri ise Yıldırım, İnegöl ilçeleri ile Akçalar beldesinde en yüksek, Karacabey, Yenişehir ve Osmangazi ilçelerinde en düşük değerde olduğu bulunmuştur. Amortisman giderleri İnegöl ilçesinde en yüksek, Yıldırım ilçesinde ise en düşük değerde olmuştur. Faiz giderleri Yıldırım ilçesinde en yüksek, Karacabey ilçesinde ise en düşük olarak tesbit edilmiştir. Bakım onarım giderleri Akçalar beldesinde en yüksek, Nilüfer ilçesinde en düşük, Veteriner sağlık giderleri; Akçalar beldesinde en yüksek, Yıldırım ilçesinde en düşük olarak saptanmıştır. Diğer giderler kaleminin ise Yıldırım ilçesinde en yüksek, Akçalar beldesinde en düşük değerde olduğu tesbit edilmiştir.

Süt sığırcılığında işletme gelirleri sırasıyla süt satış geliri, buzağı geliri, hayvan envanter kıymet artışı (EKA) ve gübre geliri oluşturmaktadır.

Bursa il genelinde işletme gelirlerinden; süt gelirleri % 59.07, buzağı geliri % 12.45, EKA % 27.11 ve gübre geliri ise % 1.36 olmuştur. Bu değerler araştırmada süt geliri için bulunan değerler Esen ve Akın (1978) in % 76, Günlü (1997) nün % 62.04, Kahya ve Talim (1985) in % 87, Aras ve İzmirli (1976) nin % 54.24 olarak bildirdiği araştırma sonuçlarından farklı bulunmuştur.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde süt gelirinin payı oransal olarak birbirine yakın olmasına karşılık, toplam gelirler içindeki payı il ortalamasının gerisinde kalmıştır. Büyük ölçekli işletmelerde ise süt

geliri il gelirinin % 5.57 üzerinde olmuştur. İşletme ölçeği arttıkça işletme gelirleri içindeki süt gelirleri payı da artmaktadır.

Büyük ölçekli işletmelerde süt satış gelirinin yüksek, buzağı ve envanter kıymet değişmesindeki değerlerin ise düşük olması sürü ve çiftlik idaresindeki teknik bilgilerin artışının işletme kârlılığına olan olumlu etkisi olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmada varılan sonuçlar ve bu konuda daha önce yapılmış olan çalışmaların sonuçlarına göre (Conlin,1991); işletme kapasitesi arttıkça süt satışı gelirinin işletme gelirleri içindeki oranı da artmaktadır. Bu artış büyük ölçekli işletmelerdeki verim artışı ile süt fiyatlarında diğer ölçekli işletmelere göre belirli bir pazarlık üstünlüğü sağlanması ile açıklanabilir.

İşletme gelirleri içinde yer alan buzağı gelir ve hayvan envanter kıymet artışı (EKA) payları işletme ölçeği arttıkça azalmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde buzağı gelirleri ve EKA payı il ortalamasının üzerinde, büyük ölçekli işletmelerde ise il ortalamasının gerisindedir. Gübre gelirlerinin payı ise orta ve büyük ölçekli işletmelerde il ortalamasının gerisinde, küçük ölçekli işletmelerde ise il ortalamasının üzerindedir.

İşletmelerin il genelinde yıllara göre işletme gelirleri incelendiğinde; Araştırmanın başlatıldığı 1995 yılına oranla 1996 yılında süt gelirlerinde % 9 artış olduğu görülmektedir. 1996 yılında verimdeki düşüklüğe, işletmelerdeki sağlık, bakım ve besleme sorunlarına karşılık sağlanan bu artış, bu yılda süt fiyatlarında meydana gelen olumlu gelişmeye bağlanabilir. Nitekim süt gelir oranının 1997 yılında yaklaşık olarak 1996 yılı dolayında kalması (% 8 artış) süt fiyatlarındaki düşmeye karşılık işletmelerde sağlanan verim artışı sonucu olmuştur. 1997 yılında işletmelerdeki koşulların iyileştirilmesine bağlı olarak verimin artışı süt fiyatlarındaki düşüşün etkisini bir ölçüde azaltarak süt gelirleri oranını % 60.23 dolayında tutabilmiştir.1996 ve 1997 yıllarına il genelinde buzağı gelirleri artarken EKA ve gübre gelirlerinde azalma olmuştur.

Yıllar itibariyle ve işletme ölçeklerine göre işletme gelirleri il geneline göre incelendiğinde; 1995 yılında süt gelirlerinde orta ölçekli işletmeler, buzağı ve gübre gelirlerinde orta ve büyük ölçekli işletmeler EKA'da küçük ve büyük ölçekli işletmeler il genel ortalamasının altında bir gelire sahip olmuşlardır. 1996 yılında süt gelirleri küçük ölçekli işletmelerde il genelinin altında, buzağı, EKA ve gübre gelirlerinde yine küçük ölçekli işletmeler il genelinin üzerinde işletme gelirine sahip olmuşlardır. 1997 yılında süt gelirlerinde küçük ölçekli işletmeler, buzağı gelirlerinde büyük ölçekli işletmeler, gübre gelirlerinde büyük ölçekli işletmeler il genelinin altında, EKA'da ise küçük ölçekli işletmeler il geneli üzerinde işletme geliri sağlamışlardır.1996 yılında süt fiyatlarında görülen olumlu gelişmeye rağmen, süt gelirlerinin il genelinin altında kalması, bu işletmelerde ölçeğin küçük olmasına bağlı olarak yeterli süt üretilemediğini, başka bir deyişle verimde sorunlar bulunduğunu ortaya koymaktadır. 1997 yılında da yaklaşık aynı oranın korunması bu sorunların 1997 yılında da devam ettiğini göstermektedir.

İlçeler içinde işletme gelirleri incelendiğinde; sütte, Osmangazi, Mustafa Kemal Paşa, Karacabey ilçeleri, buzağı gelirinde; Nilüfer, Osmangazi ve İnegöl ilçeleri, EKA da; Yıldırım, Mustafa Kemal Paşa, Yenişehir ilçeleri ve Akçalar beldesi, gübre gelirlerinde ise; Nilüfer, İnegöl, ilçeleri ve Akçalar beldesi il genelinin üzerinde gelir elde ederken, diğer ilçelerin gelirleri il geneli gelirlerinin altında kalmıştır. Süt gelirlerinin yüksek olduğu ilçeler orta ve büyük ölçekli süt sığırcılık işletmelerinin yoğun olduğu ilçelerdir.

Yıllara göre ilçelerde işletme gelirlerinin dağılımı incelendiğinde; süt gelirlerinde en yüksek geliri 1995 yılında Yıldırım ilçesi, 1996 ve 1997 yıllarında ise Osmangazi ilçesi sağlamıştır. En düşük gelirler 1995 yılında Akçalar beldesinde, 1996 ve 1997 yıllarında ise Yıldırım ilçesinde olmuştur. Buzağı gelirleri 1995 ve 1996 yıllarında en yüksek İnegöl ilçesi, 1997 yılında ise Nilüfer ilçesi olurken, en düşük gelir 1995 yılında Karacabey, 1996 yılında Yıldırım ve 1997 yılında ise Yenişehir ilçesinde olmuştur.

EKA en yüksek 1996 yılında Akçalar beldesinde, 1996 yılında Yıldırım, 1997 yılında Nilüfer ilçesinde; en düşük olarak da 1995 yılında Yıldırım, 1996 yılında Osmangazi ve 1997 yılında Yenişehir ilçelerinde tesbit edilmiştir.

İşletme gelirlerini oluşturan son gelir kalemi olan gübre gelirlerinde en yüksek geliri 1995 ve 1996 yıllarında İnegöl ilçesi, 1997 yılında ise Nilüfer ilçesi elde ederken, en az gelir ise 1995 yılında Karacabey, 1996 yılında Yıldırım, 1997 yılında ise Yenişehir ilçeleri elde etmişlerdir.

İlçelerdeki süt sığırcılığı işletmelerinin işletme ölçeği arttıkça ilçenin süt gelirlerinin il geneli ortalamasının üzerine çıktığı görülmektedir. Nitekim orta ve büyük ölçekli işletmelerin yoğunlaştığı ilçeler, işletme gelirlerinden biri olan süt gelirinin en yüksek olduğu ilçelerdir.

4.1.2 Rantabilite Rasyoları, Maliyet ve Masraf - Hasıla Oranlarına Ait Bulguların Tartışılması

İşletme faaliyetlerinde performansın bir ölçüsü de kârlılık rasyolarıdır. Bu noktadan hareketle önce işletmelerin sermaye yapıları belirlenerek buna göre kârlılık oranları yıllar itibariyle ve aynı zamanda toplu olarak hesaplanmıştır.

Araştırma kapsamına alınan işletmelerde il genelinde ekonomik rantabilite oranı 15.81, Mali rantabilite oranı 14.91, Rantabilite faktörü 29.24, Masraf-Hasıla oranı 1.10, Üretilen sütün ortalama birim maliyeti ise 39130 TL/kg olmuştur.

İşletme ölçeklerine göre rantabilite rasyoları incelendiğinde; küçük ölçekli işletme verilerinin il genel değerlerinin altında olduğu, orta ölçekli işletmelere ait değerlerin il genelinin üzerinde olmasına karşılık büyük ölçekli işletme değerlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu verilere göre önce orta ölçekli işletmelerin daha sonra da büyük ölçekli işletmelerin Bursa ili süt sığırcılık işletmeleri içinde ekonomik işletme niteliğinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Masraf - Hasıla ($\text{output/input}=\text{O}/\text{İ}$) oranları; kısa dönemdeki süt üretiminde, işletmelerde, sınırlı output arzı ile değişken input talebi, süt fiyatları üzerinde oldukça etkilidir.(Helming et al.,1993). İşletme ölçeğinde büyük ve orta ölçekli işletmelerde 1 birim input karşılığında elde edilen output oranları il ortalamasının üzerinde olup, en yüksek oran büyük ölçekli işletmelerde, daha sonra ise orta ölçekli işletmelerde elde edilmiştir..

Masraf - hasıla oranı küçük ölçekli işletmelerde % 8.2 ile il genelinin altında olurken, orta ölçekli işletmelerde % 40.9 ve büyük ölçekli işletmelerde ise % 45.5 oranında il ortalamasının üzerinde bir değere sahiptir. Tüm ekonomik veriler büyük ölçekli işletmelerin daha kârlı ve rantabl olduğunu ortaya koymaktadır. Orta ölçekli işletmelerde bu kategoride değerlendirilebilir.

Süt sığırcılık işletmelerinde maliyetin minimize edilmesinde, verimliliğin artırılması en önemli konudur. Bu işletmelerde mera ve kesif yem kullanımını mera lehine çevirebilmek, işletme kârını önemli ölçüde arttırabilecektir (Gordjin ve Ortman,1988).

Birim maliyetlere ait bulgular işletme ölçekleri itibariyle değerlendirildiğinde en yüksek birim maliyetin küçük ölçekli işletmelerde ve il ortalamasının % 4.14 üzerinde olduğu görülmektedir. Orta ölçekli işletmeler yaklaşık %5.3; büyük ölçekli işletmeler ise yaklaşık %13.2 oranında il ortalamasının altında bir maliyete sahip bulunmaktadır.

Yıllara göre il genelinde rantabilite rasyoları, maliyetler ve masraf-hasıla oranları incelendiğinde; 1995 yılı sonu itibariyle il genelinde ekonomik rantabilite 7.29, mali rantabilite 4.92, rantabilite faktörü 17.20, üretilen sütün birim maliyeti 23760 TL/kg, ve masraf - hasıla oranı 1.21 tesbit edilmiştir.

İl genelinde 1996 yılında rantabilite rasyolarında önemli oranda artışlar olmuştur. 1996 yılında gerek ithalatın durdurulması gerekse Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın sütle ilgili kuruluşları koordine ederek süt fiyatlarının artışı sağlanması, mali rantabilitenin 1996'da 1995 yılına oranla yüksek çıkmasını sağlamıştır. Bu artışta işletmelerdeki sağılan inek ortalamasının artmış olmasının da rolü vardır.

İl genelinde 1997 yılı mali rantabilitenin düşük olması, işletmelerdeki sağılabilir inek ortalamalarının önemli oranda azalmasına, süt fiyatlarındaki artış oranının enflasyona ve girdi unsurlarının fiyat artışına oranla düşük kalmasına bağlanabilir.

Üretilen sütün maliyeti 1996 yılında yaklaşık % 43.5 oranında, 1997 yılında ise % 150.46 oranında bir artış göstermiştir. 1997 yılında süt satış fiyatlarındaki düşme ve 5 Nisan ekonomik kararlarının sonucu işletme girdilerindeki önemli fiyat artışları bu maliyet artışlarının nedenleri olarak görülebilir.

İl genelinde O/İ oranı 1996 yılında % 47.10, 1997 yılında % 24.79 dolayında artmıştır. Bu veriler 1996 yılının Bursa ili süt sığırcılık işletmeleri açısından oldukça iyi bir yıl olduğunu ortaya koymaktadır.

Yıllar itibariyle işletme ölçeklerine göre ekonomik veriler incelendiğinde 1996 yılında sağlanan ekonomik gelişmenin 1997 yılında sürdürülemediği ve bu yıl itibariyle de bu göstergelerin gerilediği anlaşılmaktadır.

Bu değişim tüm işletme ölçeklerinde izlenmektedir. Örneğin; küçük ölçekli işletmelerde O/İ oranı 1995 yılında il geneline oranla %13 azalmış iken, 1996 yılında %36 oranında, 1997 yılında ise %15 dolayında artmış, 1996 yılına oranla 1997 yılında %21 oranında gerilemiştir. Yine orta ölçekli işletmelerde 1995 yılında il geneline göre %11, 1996 yılında %47, 1997 yılında ise %28 artış kaydedilmiştir. Büyük ölçekli işletmelerde ise aynı yıllara göre %13, %52, %31 dolayında artış, 1997 de 1996 ya oranla ise %21'lik bir azalma tespit edilmiştir. Bu verilere göre işletmelerde 1996 yılında sağlanan önemli artışın 1997 yılında azaldığı, 1997 yılında bir önceki yıla oranla işletmelerde ekonomik anlamda gerilemenin olduğu ortaya çıkmaktadır.

İşletmede üretim sürecindeki toplam sermayenin kârlılığı olarak tanımlanan ekonomik rantabilite rasyosuna ilişkin sonuçlar ilçeler düzeyinde il geneline göre endekslediğinde; en yüksek oran Nilüfer ilçesinde gerçekleşmiştir. Bunu sırasıyla Mustafa Kemal Paşa, Osmangazi, Yenişehir ve Karacabey ilçeleri izlemiştir. Diğer ilçelerde ekonomik rantabilite oranı il genelinin gerisinde kalmıştır.

Mali rantabilite açısından da ilçeler, ekonomik rantabilite ye benzer bir sıralanma göstermişlerdir.

Rantabilite faktörü; ilçeler içinde en yüksek Osmangazi ilçesinde gerçekleşirken, bunu sırasıyla Nilüfer, Yenişehir, Mustafa Kemal Paşa, Karacabey ilçeleri izlemiştir. Bu ilçelerde rantabilite faktörü il ortalamasının üzerinde, diğerlerinde ise, altında olmuştur.

Rantabilite rasyolarının ve masraf-hasıla değerlerinin il geneli üzerinde olduğu ilçeler işletme ölçeği itibariyle orta ve büyük baş işletmelerin yoğun olduğu ilçelerdir. Rantabilite rasyoları il ortalamasının altında olan ilçeler ise küçük ölçekli işletmeleri barındırmaktadırlar. Bu sonuçlara göre orta ve büyük ölçekli işletmelerin küçük ölçekli işletmelerden daha karlı olduğu söylenebilir.

Birim maliyet oranları en yüksek çıkan işletmeler küçük ölçekli işletmeler olup bunlar İnegöl, Yıldırım ilçeleri ile Akçalar beldesinde bulunmaktadır. Maliyetlerin daha düşük çıktığı, orta ve büyük ölçekli işletmeler aynı zamanda rantabilite rasyolarının yüksek olduğu Osmangazi, Mustafa Kemal Paşa, Karacabey ve Yenişehir ilçelerinde bulunmaktadır. Orta ve büyük ölçekli işletmelerde rantabilite rasyoları ve masraf-hasıla oranı yüksek, maliyetler düşük, küçük ölçekli işletmelerde ise rantabilite rasyoları ve masraf-hasıla oranı düşük fakat maliyetler yüksek bulunmaktadır.

İlçelerin yıllara göre rantabilite oranları il genelinin 1995 yılı verileri baz alınarak incelendiğinde; 1995 yılında ekonomik rantabilite en yüksek Osmangazi ilçesinde, 1996 yılında Nilüfer ilçesinde ve

1997 yılında ise Mustafa Kemal Paşa ilçesinde bulunmuştur. En düşük ekonomik rantabilite 1995 yılında İnegöl ilçesinde 1996 yılında Yıldırım ilçesinde 1997 yılında ise Nilüfer ilçesinde tespit edilmiştir. Mali rantabilitenin en yüksek değerleri 1995 yılında Yıldırım, 1996 ve 1997 yıllarında Nilüfer ilçelerinde, en düşük değerleri ise 1995 yılında Akçalar beldesi, 1996 yılında Yıldırım ve 1997 yılında İnegöl ilçesinde mevcuttur. Rantabilite faktörü en yüksek 1995 yılında Yıldırım, 1996 yılında Nilüfer, 1997 yılında Mustafa Kemal Paşa ilçelerinde, en düşük değerler ise 1995-1996 ve 1997 yıllarında İnegöl ilçesinde saptanmıştır. Süt maliyetleri en yüksek 1995 yılında Akçalar beldesinde, 1996-1997 yıllarında Yıldırım ilçesinde, en düşük 1995 yılında Nilüfer, 1996 ve 1997 yıllarında Osmangazi ilçesinde hesaplanmıştır. Masraf hasıla oranları ise en yüksek 1995 yılında Yıldırım, 1996 ve 1997 yıllarında Nilüfer ilçelerinde, en düşük oranlar ise 1995 yılında Akçalar beldesinde, 1996 yılında Yıldırım, 1997 yılında ise İnegöl ilçesinde tespit edilmiştir.

İlçelerin yıllara göre rantabilite oranları değerlendirildiğinde; İnegöl ilçesi ve Akçalar beldesinde işletmelerin üretimde sorunları olduğu, orta ve büyük ölçekli işletmelerin yoğunlaştığı Osmangazi, Nilüfer ve Mustafa Kemal Paşa ilçelerinde ise işletmelerin ekonomik verimliliklerinin en iyi durumda bulunduğu anlaşılmaktadır.

4.1.3 Gayri Safi Hasıla, Safi Kâr ve Sosyal Gelire Ait Bulguların Tartışılması

İl genelinde 1995 yılında GSH 1.599.882.000 TL; safi kâr 342.233.000 TL, sosyal gelir 1.212.342.000 TL olmuştur. 1996 yılında GSH'da %214.55 safi kârda %589.65 ve sosyal gelirden %268.27 oranında artış olurken, 1997 yılında GSH'da %337.01; safi kârda %600.22 ve sosyal gelirden ise %183.04 artış gerçekleşmiştir. 1996 yılında GSH, Safi kâr ve sosyal gelirden önemli artışlar sağlarken, 1997 yılındaki artışlar 1996 yılına oranla daha düşük kalmıştır.

İşletmede yıl içinde elde edilen gelirler olarak tanımlanan Gayri Safi Hasıla bulgularının 3 yıllık ortalama değerleri incelendiğinde; en yüksek gelir büyük ölçekli işletmelerde sağlanmıştır. Bu gelir il ortalamasının yaklaşık 1 katına yakın bulunmaktadır.

Orta ölçekli işletmeler oransal olarak il geneli ortalamasına yakın bir değerde bulunurken, küçük ölçekli işletmeler il genelinin yaklaşık yarısı kadar bir GSH sağlamışlardır.

Bu karşılaştırmalı veriler yıllardır dile getirilmeye çalışılan "Hayvancılık Sektörü"nde işletme ölçeklerinin neden büyütülmesi gerektiği sorusunu yanıtlamaktadır.

GSH daki durum, safi kâr ve sosyal gelirlerde de görülmektedir. İlk sırada büyük ölçekli işletmeler, daha sonra da orta ölçekli işletmelerde yüksek değerler elde edilmiştir. Büyük ölçekli işletmelerin GSH, safi kâr ve sosyal gelirleri oldukça iyi bir durumdadır.

Yıllara göre ve 1995 yılı baz alındığında 1996 yılında GSH'da % 214, safi kâr da % 544, ve sosyal gelirden %268 artış olmuştur. 1997 yılında ise; oranlarda artış oldukça gerilemiştir. GSH'da 1995 yılına göre yaklaşık %39, safi kâr da %9 artış olurken, sosyal gelirden %23 azalma meydana gelmiştir. Bu veriler de 1997 yılının işletmeler için sorunlu bir yıl olduğunu göstermektedir.

İşletmeler ölçekleri itibarıyla 1995 yılı baz alınarak değerlendirildiğinde; 1996 yılında GSH, safi kâr ve sosyal gelirden sağlanan artışın 1997 yılında değişerek devam ettiğini ortaya koymuştur. Bu na göre; 1997 yılında küçük ölçekli işletmelerde safi kâr çok az artarken, orta ölçekli işletmelerde safi kâr artışı azalmış ve sosyal gelir hemen hemen aynı düzeyde kalmıştır. Büyük ölçekli işletmelerde de aynı eğilim gözlenmektedir.

İlçelere göre GSH, safi kâr ve sosyal gelir yıllar itibarıyla incelendiğinde; orta ve büyük ölçekli işletmelerin yoğunlaştığı Nilüfer, Osmangazi, Karacabey ve Mustafa Kemal Paşa ilçelerinde bu değerlerin ve yıllara göre artışların il genel ortalamasının üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler rantabl işletmelerin ilçeler düzeyindeki dağılımı hakkında da bir fikir vermektedir.

Tüm bu verilerden ekonomik ölçekte olmayan işletmelerin kaynakları yeterince değerlendiremediği, işletme ölçekleri büyüdükçe ekonomik birer değer olarak ortaya çıktıkları anlaşılmaktadır.

İşletmelerdeki teknolojik değişiklikler, işletme ölçeklerinde kısmi büyümeye yolaçmasına rağmen, yetiştiricilerin eğilimi ölçekten ziyade verimlilik artışına doğru gelişmektedir. Verimlilik ve işletme ölçeklerinde oluşan değişiklikler fiyat değişikliklerince yönlendirilmektedir (Wersink ve Tauer, 1991).

Türkiye’de kırsal ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak hayvancılık politikaları belirlenirken süt sığırcılık işletmelerinin Türkiye koşullarında en az 10 baş sağır ineğe sahip iktisadi birim olmaları gerektiğini söylemek gerçekçi bir tespit olacaktır.

4.1.4 Üretim ve Pazarlama Sorunlarının Tartışılması

Bursa ilinin gerek iklimi gerekse coğrafi yapısının Holstein Friesian’ların anavatanı olan Frizland (Hollanda) bölgesiyle büyük benzerlik göstermesi, bu ırkın bölgede yaygın şekilde yetiştirilmesinde önemli bir faktör olmuştur. İlin proje uygulamalarından en fazla yararlanan ve 1. derecede gelişmiş il konumunda olması, üreticinin eğitim ve örgütlenme düzeyinin yeterliliği, bakım ve besleme konularında eğitim almaları ve bunun sonucunda süt üretim düzeylerinin diğer bölgelere göre yüksek olması, üreticinin bu ırka ilgisinin diğer nedenini teşkil etmiştir.

İşletmelerde toplam 1989 baş olan sığır varlığının %25’i Osmangazi ilçesinde, %20’si Nilüfer ilçesinde, %18’i Mustafa Kemal Paşa ilçesinde, % 11’i Karacabey ilçesinde bulunmaktadır. Süt sığırcılık işletmeleri yukarıda sayılan ilçelerde gerek sayı (toplamın %74’ü), gerekse orta ve büyük ölçekli işletmeler bu bakımdan ağırlıklı konumdadır.

İşletmelerdeki sığır varlığının merkeze yakın işletmelerde yoğunlaşması; sütün kolayca pazarlanabilmesine imkan sağlamakta ve taşıma maliyetlerini ise minimize etmektedir.

Bursa ili süt sığırcılık işletmelerinin üretimde ihtisaslaşma derecesi değerlendirildiğinde çok önemli sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin işletmelerin %52’si ihtisaslaşmış, %41.6’sı ise hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapmaktadırlar. Diğer taraftan yetiştiricilerin %6.4’ü hayvancılık yanında ticaretle de uğraşmaktadırlar.

Bursa’nın bir sanayi şehri olmasının yanısıra, İstanbul, Kocaeli gibi büyük tüketim merkezlerine, sanayi metropollerine yakın bulunması ili süt ve süt ürünlerinin üretim merkezi konumuna getirmiş; üretimde entansifleşme ve ihtisaslaşmayı başarmıştır. Süt sığırcılığında ilde görülen bu olumlu gelişme Türkiye de diğer bölgeler için örnek teşkil edecektir.

Araştırma kapsamına alınan işletmelerin sahipleriyle ilgili önemli tesbitler ortaya çıkmıştır. İşletme sahiplerinin hemen hemen tamamının aktif yaş grubunda bulunması, işletme yönetimi açısından avantaj olarak görülmüştür. İşletmelerden 2-5 kişi barındıranların oranı %54, 6-9 kişi barındıranların oranı % 31, 10 ve daha fazla barındıranların oranı ise %15 dolayındadır. İşletmelerde mevcut işgücünden aktif olarak yararlanan sayısı ortalama 1-2 kişidir. İşletmelerde yeterli sayıda iş gücünün kullanımı işletme kârlılığını ve verimliliğini olumlu yönde etkilemiştir.

Araştırma kapsamındaki işletmelerde mevcut hayvanların ithal kültür ırkı olmaları nedeniyle, bunların barınma koşullarının Türkiye’deki geleneksel koşullardan ayrı özellikte olması gereğini ortaya koymaktadır.

İl'de hayvan barınaklarının %65.4'ünün kapalı tipte, %34.6'sının ise yarı açık tipte inşa edildiği tespit edilmiştir. Bursa'nın iklim koşullarının uygunluğu nedeniyle hayvan barınaklarının yarı açık şekilde inşa edilmesinde hijyenik ve ekonomik bakımdan önemli yararlar vardır. Oysa barınakların %65'inin kapalı tipte olması iklim koşullarına uygun yapı yapılmadığını ortaya koymaktadır. Diğer yandan bu yapıların tamamına yakınının (% 97) betonarme, yaklaşık %35'inin yarı açık, geri kalanının ise kapalı tipte olduğu tespit edilmiştir. İklim özelliği gereğince yatırım maliyeti düşük olan yarı açık-açık sistem yerine kapalı tipte barınakların yapılması işletmelerin yatırım maliyetlerini de gereksiz yere artırmıştır.

Mevcut arazi varlıkları bakımından üreticilerin önemli bir bölümünün 101 - 200 da.. araziye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Sulu arazi miktarı da yine 101-200 da civarında yoğunlaşırken, işletmelerin sahip oldukları kuru arazi miktarı 51-100 da arasında toplanmaktadır. İşletme arazilerinin önemli bir kısmı sulanabilir durumdadır.

Araştırma kapsamına alınan işletmelerde yem bitkileri üretimi ile ilgili yapılan anket sonuçlarından elde edilen verilere göre işletmelerde mevcut arazi varlığının yaklaşık % 50'sinin yem bitkisi ekimine tahsis edildiği tespit edilmiştir. Bu olumu gelişme işletmelerde kaba yem ihtiyacını temin etmede kolaylık sağlarken maliyetler açısından da üreticiye avantaj sağlamaktadır.

Ayrıca ölçeklerine göre işletmelerde ölçek büyüdükçe yem bitkisi ekim alanına ayrılan arazi miktarının da arttığı tespit edilmiştir. Bu durum işletmelerde ihtisaslaşmanın giderek arttığını göstermektedir.

İlçelere göre yem bitkisi ekim alanları süt sığırcılığının yoğunlaştığı ilçelerde en yüksek oranda bulunmaktadır. İşletme giderlerinin önemli bir bölümü oluşturan yem giderlerinin işletme tarafından sağlanması ölçüsünde maliyetlerin minimize edilmesi mümkün olabilecek ve kârlılık artacaktır. Artık işletmede mevcut kültür ırkı hayvanların yem ihtiyacının, özellikle kaliteli kaba yem ihtiyacının işletme içinden karşılanmasının önemi üreticilerce yeterince anlaşılmıştır.

Çalışmada elde edilen anket sonuçlarına göre işletmelerin karşılaştıkları sorunları sırasıyla; pazarlama, sağlık, kalifiye işçi, kaliteli damızlık temini, kredi ve girdi temini ile eğitim konularında yoğunlaştığı anlaşılmıştır.

İlde süt sığırcılık işletmelerinde görülen ihtisaslaşmadaki olumlu gelişmeye rağmen, bu işletmelerde istihdam edilen iş gücü kalitesinde de istenen düzeyde bir gelişme sağlanamamıştır.

Çeşitli bilimsel çalışmalar entansif süt sığırcılığında nitelikli işgücü istihdamının gerekliliğini ve önemini ortaya koymaktadır. İşletmelerin kârlı ve verimli olarak faaliyetlerini devam ettirmesinde de bu faktörün etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Yetiştiriciler ile bakıcıların eğitim düzeyleri ile süt kalitesi arasında pozitif bir ilişkinin olduğuna dair çeşitli bilimsel çalışmalar bulunmaktadır (Radhakrishnan ve Raghaven,1993). Bu araştırmada da bazı işletmelerde göçmen diye nitelendirilen kalifiye işgücünün (hayvancılık ile ilgili eğitim almış, bu konuda tecrübeli) kullanıldığı işletmelerde genelde görülen ve yaşanan sorunların bulunmadığı saptanmıştır. İlde bu tip işgücüne olan talep giderek artmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan işletme sahiplerinin hayvancılıkla ilgili eğitim ve yayım çalışmalarına katılma konusunda istekli olmadıkları ve bu konuda kendilerini yeterli gördükleri saptanmıştır.

Merkez Birliği tarafından yayınlanan "Türk Holstein Frisean" dergisinin %55 dolayında üretici tarafından yeterli bulunmasına, dergi içeriğinde genel beğeniye rağmen değişiklik yapılması gereğini ortaya koymaktadır. Diğer yayınların, özellikle radyo-TV yayınlarının %25'e yakın işletmeciler tarafından izleniyor olması burada yayınlanan hayvancılık programlarının yeterince doyurucu ve ilgi çekici olmadığını göstermektedir. Öte yandan tüm yayınların %25 oranında yetersiz bulunması yayınların içerik yönünden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır.

Hayvan sağlığı sorunları da işletmelerin önemli sorunlarının başında gelmektedir. Yayımlar hizmetlerindeki yetersizlik, bakım ve hijyen koşullarındaki eksiklik, işletmelerde sağlık sorunlarını artırmaktadır. Tüm bu sonuçlardan işletmelerde önemli oranda hijyen ve bakım sorunlarının hala bulunduğu anlaşılmaktadır.

Süt sığırıcılığında işletme yönetiminin işletme kârlılığını artırmada önemli bir faktör olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur (Smith et al.,1995). İşletmede çalışan personelin demografik özellikleri işletme verimliliği üzerinde %14.44 -34.35 oranında etkili olmaktadır (Tarabla ve Dodd, 1990).

Büyük çaplı ve optimum üretim kapasitesindeki işletmelerde daha iyi bir yönetim ile daha az ortalama maliyetle aynı üretim gerçekleştirebilmektedir (Dawson ve Hubbert,1987).

Bursa ili süt sığırıcılık işletmelerinde kaliteli damızlık temininde de sorunlar bulunmaktadır. Üreticiler işletmeyi yenilemek yada kapasiteyi arttırmayı düşündüklerinde kaliteli damızlık temin etmede zorlanmaktadır. Damızlık gebe düve ithalatı yoluyla kurulan işletmelerin, nüve işletme niteliğine ulaşamadıkları bu çalışma ile ortaya çıkmaktadır.

Damızlık hayvan seçiminde; hayvanda varolması istenen özellikler ile işletmelerin ulaşmayı hedefledikleri ekonomik değerler ve işletmelerin sosyo-ekonomik dengelerinin gözönünde bulundurulması gerekmektedir (Groen, 1997). İşletmeye seçilecek damızlık hayvanların iki yaşından sonra buzağılamış olanlar arasından tercih edilmesi, sürü ömrünü uzatmakta, sağlık harcamalarını azaltmakta ve işletmede süt verimini olumlu yönde etkilemektedir (Gill ve Allaire,1976) .

Araştırma kapsamına alınan işletmelerde sağlık sorunlarının sıklıkla yaşanması, işletmelerde bakım ve hijyen sorunlarının bulunduğunu açıklamaktadır. Bu konuda yetiştiriciye yeterince yayım yapılamadığı (yetiştiriciye yayım hizmetinin yeterince ulaşmayışı ve eğitim eksikliği) ve konuyla ilgili birimler arasında eşgüdüm (bakanlık, birlik ve kooperatiflerde) sorunlarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan ithal edilerek yetiştiricilere dağıtılmış bulunan damızlık hayvanların sağlıklarıyla ilgili olarak gerek resmi kuruluşlar, gerekse özel firmalar, birlik ve kooperatifler yetiştiricileri yeterince bilgilendirmemişlerdir. İthal edilmiş bu hayvanlarla birlikte gizlide kalmış bir çok yetiştirme hastalıkları ve çevreye uyum koşulları işletmelerin başına sorun olmaktadır.

Süt sığırıcılık işletmelerinde hayvan sağlığı ve işletme yönetiminin süt üretimine etkisi büyüktür. Koruyucu hekimliğin etkin olduğu işletmelerde süt verimi yüksek olmakta ve işletme maliyetleri düşmektedir (Young et al, 1985).

Süt sığırıcılık işletmelerinde mastitis ve ayak hastalıklarının yaygın olduğu görülmektedir. Bu durum işletmelerin hijyen ve eğitim sorunları ile karşı karşıya bulunduğunu ve bazı işletmelerdeki barınaklarda yapısal teknik sorunların yaşandığını göstermektedir.

Hayvanlarda ölüm nedenleri olarak; Tympani, hypocalcemi, RPT, asidosis gibi hastalıklarının ön sıralarda olması yine işletmelerde eğitim ve yayım hizmetinin eksikliğine bağlı olarak yetiştirme sorunlarının bulunduğunu göstermektedir.

İşletmelerde saptanan diğer önemli bir konu da kredi temininde karşılaşılan sorundur. Üreticinin kredi temininde teminat gösterememesi, kredi faiz oranlarının yüksekliği, kredi limitlerindeki yetersizlikler işletme finansmanının yeterli miktarda ucuz maliyetli ve zamanında yapılamamasına neden olmaktadır.

Finansman yetersizliği bu işletmelerde üretim faktörlerinin tedarikinde de ekonomik güçlüklerle karşı karşıya kalınmasına sebep olmaktadır.

İşletme yönetiminde çeşitli bilgisayar programlarının kullanılmasının büyük yararı vardır. Yönetim Bilgi Sistemi-Management Information System (MIS) ile (Lazarus et al,1989); işletmenin sığır başına elde ettiği gelirlerde ilk yıllarda bir gerileme olmakla birlikte, bunu izleyen yıllarda ise gelirlerde artış sağlanmaktadır. MIS in özellikle 100 başın üzerindeki işletmelerde işe yaradığı ortaya konulmuştur.

Klasik metodlara ilaveten, geliştirilmiş değerlendirme teknikleri ile iyi yönetim performansı ve mali başarı arasında olumlu bir ilişki vardır.(Smith et al, 1995).

Daha önce de belirtildiği gibi Bursa ilinin metropol özelliği, bir sanayi kenti ve önemli bir tüketim pazarı olması, süt ve mamullerinin pazarlamasına elverişli bir konum sağlamaktadır. Ancak anket sonuçlarına göre üretici sorunları içerisinde pazarlamanın 1.sırada yer alması, ilde pazarlamada hala çözümü gereken önemli sorunların devam ettiğini göstermektedir. Sürüm açısından ürünün pazar güvencesini sağlayamamış bir işletmenin varlığını devam ettirmesine olanak yoktur.

Üretilen sütün yarısından fazlasının süt sanayiine verilmesine karşılık üreticide hala pazarlama sorununun dile getirilmesi; süte verilen fiyat ile alıcıların zamanında yapılması gereken ödemelerde, özenli davranmadıklarını göstermektedir.

Pazarlama konusunda ilde kooperatifler daha etkin olup, üretilen sütün yaklaşık %67'lik bölümü bu kuruluşlarca toplanmakta ve çiğ süt olarak fabrikalara pazarlanmaktadır. Bu durum geçmiş yıllarda süt piyasasına belirli bir fiyat istikrarı getirmiş olmasına rağmen son zamanlarda Bursa genelinde üretimde ve fiyatta bir tür kartel oluşumu süt fiyatlarında dalgalanmalara ve fiyat istikrarsızlığına yol açmaktadır. Bu nedenle gerek kooperatiflerin gerekse birliklerin, süt sanayii işletmeleri kurarak süt mamülleri pazarlamasına yönelmeleri, karşılaşılan olumsuzlukları en aza indirebilecektir. Küçük ölçekli işletmelerde süt pazarlamasındaki sorunların giderek artışı, bu işletmeleri uzun dönemde etkilemektedir (McInerney et al, 1993). Büyük ölçekli işletmeler, süt pazarlamasında oluşan sorunlardan kısa sürede etkilenirken; orta ölçekli işletmeler daha uzun sürede bu olumsuzluklardan etkilenmektedir.

İlde sürüm açısından ürünün pazar güvencesini sağlayamamış özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin varlıklarını devam ettirmesi giderek zorlaşmaktadır. Proje kapsamındaki bu işletmelerde ürünün sürümünde bu güvence sağlanmadığı için gelişmeleri, işletme ölçeklerini büyütme, yeni yatırımlara girebilmeleri vb. girişim talepleri giderek azalmaktadır. Mevcut işletmeler varlığını devam ettirmede halen maliyet, fiyat ve pazarlama gibi çok önemli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır.

Sığır Yetiştiriciliği Enformasyon Sistemi Projesinde üreticilerin pazarlama sorunun göz ardı edilmesi, yada bu sorunu giderecek değişikliklerin zaman içinde projede yer almaması, kooperatiflerin sadece süt toplama dışında başka bir işleve sahip olamamaları işletmelerin pazarlama sorununu Bursa ili yetiştiricileri nezdinde ilk sıraya taşımıştır. İlde daha önce uygulamaya konulan ve diğer önemli bir proje uygulaması olan Hayvancılığın Geliştirme Projesinde de süt pazarlamasına ilişkin önlemlere yeterince önem verilmemiş, güvenceli ve istikrarlı bir pazar yaratılamamıştır.

Araştırmanın yapıldığı işletmelerin tamamının bir yandan hayvancılık kooperatiflerine diğer yandan da yetiştirme birliklerine üye olmaları bu iki kuruluşu yetiştirici açısından değerlendirme olanağı vermiştir.

Kooperatiflere üye yetiştiricilerin tamamına yakını bu örgütten memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Kooperatiflerin süt toplama ve pazarlama hizmetlerini üstlenmeleri, girdi temininde özellikle yem, ilaç, sağlık hizmetlerinin (Veteriner Hekim) yetiştiriciye ulaştırılması, bu hizmetlerin yetiştirici açısından finansmanın son derece kolay olması kooperatifleri yetiştirici nezdinde cazip kılmaktadır.

Üreticilerin Yetiştirme Birliklerden aynı oranda memnun oldukları söylenemez. Zira birlikler ekonomik açıdan işletmelere doğrudan bir katkı sağlayamamakta, sadece damızlık fazlası satışında yararlı olabilmektedirler. Kuruluşunda hedef alınan ırk ıslahı çalışmasının yürütülememesi ve sadece damızlık pazarlamasında rol alması sonucu birliklerin gelişimi yavaşlamış, yetiştiricinin birliklere olan eğilimi ve güveni de yeterince sağlanamamıştır.

SONUÇ

Bursa İli Süt Sığırcılık İşletmelerinin Kârlılık ve Verimlilik Analizi ile işletmelerin üretim ve pazarlama sorunlarının tesbiti amacıyla yürütülen araştırmada ildeki işletmeler hem işletme ölçeklerine göre, hemde ilçeler bazında ele alınarak incelenmiştir.

İlde süt sığırcılığı işletmelerinde hayvan materyali olarak Holstein ırkı yaygın olarak kullanılmaktadır. İlde süt sığırcılık işletmelerinin önemli bir bölümü küçük ve orta ölçekli olmakla beraber Bursa daki işletmelerin ölçeklerinin büyüme ve ihtisaslaşma eğiliminde olması hayvancılık sektörü açısından olumlu bir gelişmedir.

Bursa ilinde hayvan başına süt verim ortalaması 1995 yılında 5 498 kg, 1996 yılında 5 430 kg ve 1997 yılında ise 6 072 kg olarak tesbit edilmiştir. Holstein ırkı süt sığırlarından gelişmiş ülkelerde elde edilen verim düzeyi ile bu değerleri karşılaştırıldığında; süt verimliliğinde gelişmiş ülkelerde elde edilen ortalama verimliliğin biraz altında kalmıştır. Ancak Bursa ilinde Holstein ırkı süt sığırlarında genelde sağlanan ortalama süt verim düzeyi gerek proje kapsamına alınan iller kapsamında ve gerekse Türkiye ortalamasından yüksektir. İl genelinde ortalama süt veriminde sağlanan olumlu gelişme, sektörün gelişmesi için ilde gerekli potansiyelin varlığını açıkça ortaya koymaktadır.

Yapılan değerlendirmelerden ilde kırsal sosyo-ekonomik refahın artırılması için süt sığırcılığının önemli bir potansiyel taşıdığı ancak, sektörde sağlık, zooteknik, teknik ve ekonomik problemlerin bu potansiyelin harekete geçirilmesini engellediği sonucuna varılmıştır.

İşletme başına sağılan inek sayısı il genelinde ortalama 11 baş olmuştur. 1996 yılı işletmeler açısından oldukça parlak bir yıl olmuş, bu yılda sağılan inek ortalaması 13 başa çıkmıştır. 1997 yılında ise sağılan inek sayısı il ortalaması 10 başa gerilemiştir. İşletmelerde 1996 yılında başlayan ve 1997 yılında (yurt dışından damızlık hayvan ithalinin durdurulmasına bağlı olarak) hızlanan ölçüde devam eden damızlık hayvan satışları işletmelerde küçülmeye yol açmıştır. Diğer yandan işletmelerin sürü yenilemesi için elde tutulması gereken hayvanlar da satışa sunulunca işletmelerin yapısı bozulmuş, ölçek itibarıyla küçülme, ve mevcut hayvanların yaş ortalamasında yükselmeler olmuştur.

Süt sığırcılık işletmelerinin ildeki dağılımı ilçeler arasında farklılıklar göstermektedir. Osmangazi, Nilüfer, Mustafa Kemal Paşa ve Karacabey ilçeleri orta ve büyük ölçekli işletmelerin toplandığı ilçeler olurken, küçük ve orta ölçekli işletmeler ise İnegöl ilçesi ile Akçalar ilçesine dağılmış bulunmaktadır. Hayvan yoğunluğunun fazla olduğu ilçelerde tüketim merkezlerine yakınlık, ulaşımın kolaylığı pazar sorununu en aza indirmiştir.

Araştırmanın yapıldığı yıllarda il genelinde hayvan başına süt verim ortalaması 5 687 kg olarak bulunmuştur. İşletme ölçeklerine göre; büyük işletmelerde 6 072 kg, orta ölçeklerde 5 659 kg, küçük işletmelerde ise 5 360 kg olarak saptanmıştır. İşletme ölçeği büyüdükçe işletmelerdeki verimlilik düzeyinde artış sağlanmaktadır.

İşletmelerin sermaye yapıları yıllar içinde il genelinde olumlu gelişme göstermiştir. 1995 yılında ve öncesinde gerek hayvan alımı ve gerekse işletmenin kuruluşu sırasında yoğun kredi kullanımı başlangıçta pasif sermayeyi arttırmıştır. Ancak özellikle 1996 ve 1997 yıllarında kredi borçlarının büyük bölümünün ödenmiş olması pasif sermayeyi önemli oranda azaltmış, buna karşılık aktif sermayede ise artışlar olmuştur.

Bursa il genelinde, araştırma kapsamına alınan işletmelerde toplam maliyet içinde çeşitli girdilerin payları; yem gideri %58.14, işçilik %22.31, faiz giderleri 7.72, bakım-onarım %2.40, veteriner-sağlık %3.36, amortisman %5.96, diğer giderler payı ise %5.55 olarak tesbit edilmiştir. Süt sığırcılığında en önemli girdiyi oluşturan yem giderinin minimizasyonu için kaliteli ve ucuz kaba yem üretimi ve yeni rasyon hazırlama tekniklerinin kullanılması gereklidir. Bursa genelinde ve araştırmanın yapıldığı işletmelerde silaj üretimi ve rasyonlarda kullanımının yaygınlaşması olumlu bir gelişmedir.

Araştırmanın başlangıç yılı olan 1995 yılına oranla 1996 yılında ilde süt sığırcılık işletmelerinde kullanılan kredinin geri ödemesinin tamamlanması ve ithalatın durdurulmasına bağlı olarak gerek süt fiyatları ve gerekse damızlık fiyatlarındaki artışlar sonucu işletme ölçeklerinde büyüme eğilimi tesbit edilmiştir. 1997 yılında ise ilde süt sığırcılığında bir önceki yıla göre gerek süt fiyatlarındaki düşme, gerekse uygulanan yanlış ekonomik politikalar sonucu girdi fiyatlarındaki artış ve işletme gelirlerindeki azalma sonucu bu işletmelerde küçülme eğilimi görülmüştür.

İl genelinde ortalama süt üretim maliyetlerinde 1996 yılında 1995 yılına oranla %43.3, 1997 yılında 1996 yılına oranla %74.51 oranında artış olmuştur.

Masraf- hasıla oranı 1996 yılında 1995 yılına oranla %47 artarken, 1997 yılında 1996 yılına oranla %15 oranında azalmıştır.

Rantabilite faktörü 1996 yılında 1995 yılına oranla %134 artış gösterirken, 1997 yılında 1996 yılına oranla %24.9 oranında azalmıştır. Tüm bu veriler; 1996 yılında süt sığırcılık işletmelerindeki ekonomik gelişmelerin bir önceki yıla oranla iyi olmasına karşılık, 1997 yılında iyi olmadığını, bu durumda sektörde yeterince istikrarın bulunmadığını ifade etmektedir.

İl genelinde ve işletme gelirlerinin en yüksek oranını süt satışından elde edilen gelir %59.07 ile oluştururken, bunu buzağı geliri %12.45, hayvan envanter kıymet artışı %27.12 ve gübre gelirleri %1.36 olarak izlemiştir. Süt sığırcılık işletmelerinin öncelikle varlıklarını devam ettirmeleri, daha sonrada gelişerek büyüebilmeleri için; işletme gelirlerini en yüksek kalemini oluşturan süt satış gelirlerinin sağlam bir sisteme bağlanması gerekmektedir. Aksi halde süt gelirlerinde istikrarın sağlanamaması bu işletmeleri küçülterek, kapanmasına yol açabilecektir.

İşletmelerin performansını gösteren rasyoları bakıldığında, il genelinde ekonomik rantabilite 15.81, mali rantabilite 14.91, rantabilite faktörü 29.24 ve masraf-hasıla oranı da 1.10 olmuştur. Rantabilite rasyoları ile masraf-hasıla oranı en yüksek oranda büyük ölçekli işletmelerde olmuştur. Bu durum büyük ölçekli işletmelerin performansının diğerlerinden daha iyi olduğunu ve aktivitesinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun yanında orta ölçekli işletmelerin performansının da iyi olduğu görülmektedir. Bursa ilinde yeni hayvancılık işletmeleri kurulurken; başlangıç itibariyle işletmelerin orta ölçekli olarak kurulmaları ve zaman içinde büyük ölçekli işletmeye geçilmesi daha akılcı gözükmektedir.

Masraf-hasıla oranı orta ölçekli işletmelerde yıllara göre önemli bir artış kaydetmiştir. Diğer işletmelerde bu artış daha yavaş olmuştur.

Bir birim input karşılığı elde edilen output oranının diğer göstergeler de olduğu gibi 1996 yılında en yüksek oranda olurken, 1997 yılında daha düşük oranda gerçekleşmiştir. İl genelinde GSH, safi kâr ve sosyal gelirden 1996 yılında sağlanan artış oranı 1997 yılında sağlanamamıştır.

Tüm veriler öncelikle büyük ölçekli işletmelerin, daha sonrada orta ölçekli işletmelerin rantabl olduğunu ortaya koymaktadır.

Süt sığırcılığında yeterli örgütlenmenin pazarlama sorununu da çözecek biçimde genişletilmesi ve örgütün pazar yapısında ağırlığı olacak biçimde yapılanması sağlanmalıdır. Bu gerçekleşmediği takdirde hayvancılıkta yaşanan ve yaşanacak olan sorunların aşılması mümkün olmayacaktır.

Süt sığırcılık işletmelerindeki sorunların giderilmesinde ve üretimde oluşacak verim kayıplarını azaltmada öncelikle yetiştiricilerin, daha sonra da bakıcıların işletme yönetimi, danışmanlık, bakım, besleme, sağlık vb. konularda eğitilmeleri gerekmektedir. Bu çalışmanın olduğu, yada bu eğitimi almış kişilerin bulunduğu işletmelerde sorunlar en az düzeye inmiştir. İşletmelere yönelik yayım faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.

İlde çeşitli örgütlerin bulunması, üretilen sütün bu kuruluşlar aracılığıyla yürütülüyor olmasına karşılık pazarlama sorunu ilk sırada gelmektedir.

Bölgede ve Bursa ilinde özellikle son yıllarda kamu sektörünün bu sektörden çekilmesi, özelleştirme sonucu gerek üretimde ve gerekse fiyatta kartelleşme eğilimini ortaya çıkarmıştır.

Sürüm açısından ürünün pazar güvencesini sağlayamamış bir işletmenin varlığını devam ettirmesine olanak yoktur. Kurulan bu işletmelerde ürünün sürümünde bu güvence sağlanamadığı için ilde yeni girişim taleplerinde azalma eğilimi vardır. Mevcut işletmelerin ise varlığını devam ettirmede, fiyat ve pazarlama gibi çok önemli sorunları bulunmaktadır.

Süt üreticilerinin üretim maliyetlerini dikkate almayan bir anlayış ile mevcut piyasa da oluşan süt fiyatları işletmelerin yıllara göre gelirlerinde önemli farklılıklar yaratmaktadır. Bu olumsuz gelişme ilde işletme ölçeklerinin büyümesini engelleyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftanda ilde üreticinin örgütlenmesinde gözlenen çeşitlilik başarıyı sınırlandıran diğer bir faktördür. Pazarlamada bu tip bir fiyat oluşumunun olduğu piyasalarda üretici ancak örgütlendiği takdirde rekabet şansına sahip olabilir.

Bursa ilinde olduğu gibi Türkiye çapındaki hayvancılık sektöründe yaşanan örgüt enflasyonu giderilmelidir. Kooperatifler, birlikler (yetiştirici ve köye hizmet götürme) ihtisaslaşmış kooperatif yapısında birleştirilmelidir. Bu yapı içerisinde üretimin rasyonel yapılması, ırk ıslahı ve soy kütüğü çalışmaları vb.nin tümünü yapma olanağı vardır. Aynı yetiştiricinin benzer amaçlı birçok örgüte bağlı olması bir yandan kaynak israfına yol açarken, diğer yandan da yetiştirici lehine olumlu gelişmelerin sağlanması mümkün olmayacaktır.

Sığır Yetiştiriciliği Enformasyon Sistemi Projesi pazarlama sistemini öngörmemiştir. Proje tarafından Yetiştirici Birlikleri sadece damızlık satışı organizasyonuna yöneltilmiştir. İşletmelerin en büyük gelirini oluşturan süt satışlarının organize edilmemesi işletmeleri ve birlikleri gerek finansman gerekse üretim açısından zora sokmuştur. Sonuç birliklerin kurumsallaşamamasına neden olmuştur. Bursa'da projenin yetiştirici örgütlenmesinde iki başlığa yolaçması, bu olumsuzluğu giderecek herhangi bir gelişmeyi sağlayamaması projenin handikapı olmuştur.

Birliklerin ve Merkez Birliğinin eğitim konusuna önemle eğilmesi, özellikle bakıcıların ve yetiştiricilerin gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında eğitilmelerinin sağlanması işletmelerdeki sağlık sorunlarını asgariye indirecek, verimin artmasına sebep olacaktır.

Proje kapsamında karşılaşılan sorunların çözümüne yardımcı olmak ve proje uygulama başarısını yükseltmek için eğitim ve üretimin sanayi ile entegrasyonunu sağlayacak ekonomik içerikli önlemler alınmalıdır.

GTZ Projesi sonuçlarının ortaya koyduğu gerçek; yabancı kaynaklı bir projenin uygulamasına geçmeden önce Türkiye'nin koşulları dikkatlice incelenmelidir. Bir üst yapı projesi olan. GTZ Projesi , ancak alt yapısını tamamlamış ve ekonomik ölçekteki hayvancılık işletmelerinin olduğu bir yapıda uygulanabilir. Bu nedenle söz konusu projenin , Türkiye'deki süt sığırcılık işletmelerinin alt yapı ve ekonomik sorunlarının çözümlenmesinden sonra uygulanması yararlı olabilirdi.

KAYNAKLAR

AÇIL, F. (1977), Memleketimizde Tarımsal Ürün Maliyetlerinin Hesaplanması, A.Ü.Ziraat Fakültesi Yayın No.665, 2. Baskı, Şark Matbaası, Ankara.

AHMAD, M., BRAVO, E. (1995). An Econometric Decomposition of Dairy Output Growth, Amer. J. Agr. Econ. 77: 914- 921

AKSÖZ, İ. (1972), Zirai Ekonomiye Giriş, A.Üniv. Basımevi, Erzurum.

AKSOYAK, Ş. (1995), Konya İlinde Kültür+ Melez Süt Sığırcılığı İşletmeleri İle Yerli Irk Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Ekonomik Yönden Karşılaştırılması, S.Üniv. Fen Bil.Ens., Yüksek Lisans Tezi, Konya.

ALPAN, O. (1994), Sığır Yetiştiriciliği ve Besiciliği, Medisan Yayınları, Ankara.

ALPTEKİN,N.(1995), Türkiye de Tarımsal Ürünler Pazarlaması Üzerine Bir İnceleme, Yayın No:547, MPM, Ankara.

ALPUGAN, O., DEMİR, H., OKTAY, M., ÜNER, N. (1990), İşletme Ekonomisi ve Yönetimi, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

ANONYMOUS, (1989), Marmara Bölgesinde Tarımın Verimlilik Sorunları Sempozyumu, M.P.M. Ankara.

ANONYMOUS, (1990 a). Genel Nüfus Sayımı-Bursa, D.İ.E., Ankara.

ANONYMOUS, (1990 b). Genel Nüfus Sayımı- Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, D.İ.E., Ankara.

ANONYMOUS, (1990 c), Tarım İl Müdürlüğü Brifing Notları, Bursa.

ANONYMOUS, (1992), Haber, Yıl 3 , Sayı 26, SETBİR, Ankara.

ANONYMOUS, (1994 a), Tarım İl Müdürlüğü, Bursa.

ANONYMOUS. (1994 b), Year Book Production, FAO, Brüksel.

- ANONYMOUS. (1995 a), Hayvancılığımızda Reform Tedbirleri, TC. Devlet Bakanlığı, Ankara.
- ANONYMOUS, (1995 b), Yıllık İstatistik, D.İ.E., Ankara.
- ANONYMOUS, (1995 c), Tarım İl Müdürlüğü İl Tarım Raporu, Bursa.
- ANONYMOUS, (1996 a). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT, Ankara.
- ANONYMOUS, (1996 b), İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Yayın No.2466, DPT, Ankara.
- ANONYMOUS, (1996 c), Alman Holstein Genetik, Centrale Marketing-Gesellschaft der Deutschen Agrarwirtschaft mbH (CMA), Nr:1
- ANONYMOUS, (1996 d), Hayvancılık 96 Ulusal Kongresi, İ.T.O., E.Ü.Z.F, İzmir.
- ANONYMOUS, (1996 e), Alman Holstein Genetik, Centrale Marketing-Gesellschaft der Deutschen Agrarwirtschaft GmbH (CMA), Germany
- ANONYMOUS, (1996 f), Tarım İl Müdürlüğü, Bursa.
- ANONYMOUS, (1997 a), Veeopro Magazine, Veeopro Holland, Information Centre For Dutch Cattle, Nr.28, Arnhem.
- ANONYMOUS, (1997 b), Türk Holstein Dergisi sayı;12, Merkez Birliği, Ankara.
- ANONYMOUS, (1997 c). AB ve GATT Karşısında Türk Gıda Sektörü, SETBİR, İstanbul.
- ANONYMOUS, (1997 d), Tarım İl Müdürlüğü, Bursa.
- ANONYMOUS, (1997 e), Türkiye İstatistik Yıllığı, D.İ.E.,Ankara.
- ANONYMOUS, (1998 a). Tarımsal Göstergeler, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara.
- ANONYMOUS, (1998 b). I. Hayvancılık Kongresi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara.
- ANONYMOUS, (1998 c). I. Hayvancılık Kongresi Sonuç Raporu, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara.
- ANONYMOUS, (2000) Süt ve Süt Sanayii Raporu, SETBİR, Ankara.
- ANONYMOUS, (2001) Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ÖİKR.,DPT, Ankara.
- ANONYMOUS, (2002a) Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara.
- ANONYMOUS, (2002b) FAO,FAOSAT.
- ANONYMOUS, (2003a) 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı,DİE, Ankara.
- ANONYMOUS, (2003b) Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, Ankara.
- ANONYMOUS, (2003c) Tarım Master Planı, Bursa İl Müdürlüğü, Bursa.
- ANONYMOUS, (2003d) Avrupa Komisyonu Raporu, Ankara.
- ANONYMOUS(2004),DİE,2001 yılı Genel Tarım Sayımı İlk Sonuçları,Ankara.
- ARABACI, E. (1990), Bursa Merkez İlçesi Kasaplık Piliç İşletmelerinin Ekonomik Yapı ve sorunları, U.Ü.Fen Bil. Enst.,Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- ARAL, S. (1971), Memleketimizde Et ve Mamüllerinin Sürümünde Et ve Balık Kurumunun Yeri ve Önemi, Doktora tezi, Ankara.

- ARAL, S., CANKÜYER, E., TUNCER, Ş., AKGÜN, S. (1982), Türkiyede Hayvansal Besinlerin Üretim Ve Tüketim Sorunları, A.Ü. Vet. Fak. Derg. (28):182-230, Ankara.
- ARAL, S. (1984). Türkiye’de Süt Üretimini Artırmada Ekonomik Politikalar ve Süt Endüstrisi, Veteriner Hekimler Derneği Dergisi ,54(1):9-28, Ankara.
- ARAL, S. (1989), İktisadi Kalkınmamızda Hayvansal Üretim Politikasının Yeri ve Önemi,Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, (3-4):19-24, Ankara.
- ARAL, S., SAKARYA, E. (1989), Avrupa Topluluğu İle Entegrasyonda Türkiye Hayvancılığı SETBİR, Ankara.
- ARAS, A. (1969), Ziraatte Envanter Kıymet Takdiri ve Amortisman Metotları, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- ARAS, A., İZMİRLİ, R. (1976), İzmir Şehir Yöresinde Ahır Sütçülüğü yapan İhtisaslaşmış Süt İşletmelerinden Seçilen Bir Grubun Ekonomik Yönden İncelenmesi ve Üretim Maliyeti, E. Ü.Z.F. Yayın No 279, İzmir.
- ARIKAN, R. (1985), Süt ve Mamülleri Pazarlaması, A.Ü.Z.F. Yayın No 929. S. 92 -114 , Ankara.
- ARIKBAY, C. (1992). AT’na Tam Üyeliğin Türkiye’nin Tarım Ürünleri, Fiyatları ve Dış Ticaretinde Yapacağı Değişmeler, MPM, Ankara.
- AYYILDIZ,T. (1978), Erzurum ili Köylü İşletmelerinde İnek Sütü Maliyetleri, A. Üni.Yayın No 545, Erzurum.
- AZİZ.A., (1990), Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim, İletişim Yayınları Derneği,Yayın No:3 A.Ü.S.B.F. B.Y.Y.O.,Ankara.
- BAİLEY, K., HARDIN, D., SPAIN, J., GARRET, J., HOEHNE, J., RADLE, R. (1997), AnEconomic Simulation Study Of Large Scale Dairy Units in The Midwest,J. Dairy Sci. 80: 205-214.
- BALABAN,A. ŞEN,E. (1988), Tarımsal Yapılar A.Ü.Z.F.Y.No:1083, Ankara
- BİNİCİ, T., AKDEMİR, Ş. (1993), Aşağı seyhan Ovasında Süt Sığırcılığına Yerverilen işletmelerde Yem Giderlerinin Minimizasyonu, Ç.Ü.Z.F.Derg., 8, (1):177-192, Adana.
- BÜYÜKKILIÇ, D., ARPACIOĞLU, H. (1990), Süt ve Ürünleri Sanayinde Firmalar Arası Verimlilik Karşılaştırmaları, MPM Yayın No 406, Ankara.
- BRAVO-URETA, B.E. (1986), Technical Efficiency Measuresfor Dairy Farms Based On A Probalistic Frontier Function Model .Cnd.J. Of Agric. Economics. (34):401-415.
- CONLIN, J. (1991). The Cost Of Producing Milk, Bovine Practitioner, (26):12-13,USA.
- ÇAKICI, L. (1973), Rantabilite ve Sanayi işletmelerinde Rantabilite ile ilgili Sorunlar, A.Ü.S.B.F. Yayın No: 353, Ankara.
- ÇETİN ,H. (1992), Yem Sanayiinin Sorunları, Et ve Süt Sığırcılığına Etkileri, MPM, Ankara.
- ÇETİN, B., KOYUNCU, M.(1991), Bursa ili Merkez ilçesi Süt Sığırcılığı Üretim Faaliyetinde İşgücü Kullanım Düzeylerinin Saptanması, U.Ü. Z. F. Derg., (8):29-38, Bursa.

DAWSON, P.J., HUBBORD, L.J. (1987), Management And Size Economies in The England And Wales Dairy Sector, J. Of Agricultural Economics, (38):27-37.

DENİZ, D. (1983), Kastamonu ilinde Projeye Dayalı Entansif Süt Sığırcılığı işletmelerinde Maliyet Analizleri ve Verimlilik Üzerine Bir Araştırma, Uzmanlık Tezi, Basılmamış, Ankara.

DOSTOĞLU,S. (1981), Türkiye Sığırcılığında Damızlık Sorunu ithal Edilen Irklardan Yararlanma Düzeyi ve Ekonomik Sonuçlar. MPM Yayın No. 243. Ankara.

ERKUŞ,A.,DEMİRCİ, R. (1996), Tarımsal İşletmecilik ve Planlama, A.Ü.Z.F Y. No:1435, Ankara.

ERKUŞ, A., ELİÇİN, A., ÖZÇELİK, A. (1996), Tekirdağ İli Tarım İşletmelerinde İthal ve Kültür Melezi Süt Sığırları ile Üretim Yapan İşletmelerde Süt Sığırcılığı Faaliyetlerinin Karşılaştırılmalı Ekonomik Analizi, T.Z.Y.M.B Y.No: 14. Ankara.

ESEN, A.S., AKIN, U., (1978), Süt Sığırcılık İşletmelerinde Verimlilik ve Ekonomik Analizler, MPM Yayın No 222, Ankara.

ELBEHRİ,A., FORD,SA., (1995), Economic Analysis of Major Dairy Forage Systems in Pennsylvania, Journal of Production Agriculture 8:4,501-507

ELHORST, J.P. (1994), Firm-Household İnterrelationships On Dutch Dairy Farms, European Review Of Agricultural Economics,1994,(21):259-276.

FİDAN H.,(1996), Kütahya Merkez İlçe Bünyesinde Pazara Yönelik Süt Sığırcılığına Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Planlaması A.Ü.Z.F. Tarım Ekon.ABD.Doktora Tezi, Ankara.

GİLL, GS., ALLAİRE, FR. (1976), Relationship of Age at First Calving, Days Open, Days Dry, and Herdlife to a Profit Function For Dairy Cattle, OSU and OARDC, Columbus.

GİLBERT, D., PELLERİN, D. (1996), Efficiency of Farms. Better than Yesterday, Not As Good As Tomorrow, 16:5, 7-8, Canada.

GROEN, F.(1997), Economic Value in Dairy Cattle Breeding With Special Reference to Functional Traits. Report of on EAAP Working Group. Livestock Prod. Science 49: 1-21, Netherland.

GORDJIN, R.J., ORTMANN, G.F. (1988), Optimum Resource Allocation Estimates For Fresh Milk in Natal, Agrekon 1988,27,(1):9-14.

GÜNLÜ,A. (1977), Konya İli Süt Sığırcılık İşletmelerinde Kârlılık ve Verimlilik Analizleri ile İşletmelerin Üretim ve Pazarlama Sorunları.

HAMSVOORT, V., VLİEGER, J.J. (1995), Recent and Future Developments İn The Dutch Dairy Chain, Lei-dlo, Nederland.

HELMİNG, J. OSKAM, A., THIJSEN, G. (1993), A Micro Economic Analysis Of Dairy Farming in The Netherlands, European Review Of Agricultural Economics, (20):343-363.

İNERNEY, J.P.,TURNER, M.M., BOWKER, L.B.(1998), Dairy Herd Performance and Milk Market Deregulation, Farm Management vol:8,No:7.

İŞIKLI, E.(1979), Süt Hayvancılığının Geliştirilmesinde Tarımsal Politikanın Yeri ve Önemi, Batı Anadolu 1.Süt Hayvancılığı Semineri, MPM Yayın No.208, Ankara.

İNAN, H.(1986), Tekirdağ ili Süt Sığırcılığı işletmelerinde Optimum işletme Planlarının Saptanması Üzerine Bir Araştırma. T.Ü., Tekirdağ Z.F.Yayın No:11, Tekirdağ.

- KAHYA, C., (1986), Entansif Süt Üretimi Projelerinin İzmir Bölgesindeki Uygulamalarının Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi, TÜBİTAK, Ankara.
- KAHYA, C., M. TALİM, (1985), Entansif Süt Üretimi Projelerinin İzmir, Manisa ve Aydın İllerindeki Uygulamasının Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma, E.Ü.Z.F. Der. Cilt 22(3):53-64, İzmir.
- KARABAĞLI, A., ALPTEKİN, N. (1996). Türk Tarımının AB OTP'na Uyumu MPM, Ankara.
- KARAKAŞ, E.(1996), Bursa-Yenişehir ilçesi Sığır Yetiştiriciliğinin Genel Yapısı ve Pazar için Üretim Yapan Değişik Kapasiteli Süt ve Besi işletmelerinde Teknik Üretim Parametreleri ve Ekonomik Verimlilik, Doktora Tezi, Bursa.
- KERR, DV., DAVİSON, TM., COWAN,RT., CHASELING, J. (1995), Factors Affecting Productivity on Dairy Farms in Tropical and Sub-tropical Environments, Asi.Austr.Jour.Anim. Sci.8:5,505-513 , Australia.
- KOBU, B. (1993), Üretim Yönetimi, Sekizinci Basım, Avcıol Basın Yayın, İstanbul.
- KUMBHAKAR, S.C. (1993), Short-Run Return To Scale Farm-Size And Economic Efficiency, Review Of Economics And Statistics, 75,(2):336-341.
- KUMBHAKAR, S.C., HESHMATI, A. (1995), Efficiency Measurement in Swedish Dairy Farms: An Application Of Rotating Panel Data, 1976-1988, American Journal Agricultural Economics, 77, (3):660-674.
- KUNDU, A.K., BASU,S.B. (1988), Efficient Use Of Farm Resource For Optimum Net Income From Dairying Farmer, Indian Journal Of Animal Production And Management, (4): 1-4, India.
- LAZARUS, WF., STEETER, D., JOFRE-GİRAUDO, E. (1989), Impact of Management Information System on Dairy Farm Profitability, Dep. Agr. Appl. Eco. Univ.Minnesota,USA.
- LEDIN, I., LEMA, A.(1996), Association Between Some Social, Structural and Technical Factors and The Milk Production of Dairy Cows, Swedish J.agric.Res.26:19-30.
- LIGERO,TF.,Mc GILLARD ML.,JAMES, RF., KOHL,DM.,(1990). Production Changes Related to Employee Management in Virginia Dairy Herds, Jour.of Sci. 73:9-2574-2579, USA.
- MANINDER, K., GILL, G.S., CHAMAK, J.S. (1994). Market Surplus Of Milk in The Rural Areas Of Ludhima District Of Punjab, Indian Journal Of Dairy Sci., 46,(12):5545-560. India.
- MC INERNEY JP.,TURNER MM., BOWKER LB., (1993). Dairy Herd Performance and Milk Market Deregulation Farm Management vol.8 No:7
- MILLIER, G.Y., MCSWEENEY, W.T. (1994). Impact Of Expenditures For Veterinary Services And Medical Supplies On Dairy Farm Productivity And Profitability, Javma,202, (2):220-226.
- MÜFTÜOĞLU, T. (1989). İşletme İktisadı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- NICHOLSON, W.A., CHARLES, F., KNOBLAUCH, A. (1993), Comparrision Of Newyork And Ontario Dairy Farms,J. Dairy Sci. (76):2050-2055, USA.
- ÖZKAYNAK, İ., GÜRBÜZ, B., AKINERDEM, F. (1991), Orta Anadolu'da Çayır-Mer'a ve Yem Bitkileri Potansiyeli ve Verimlilik , Orta Anadolu'da Tarımın Verimlilik Sorunları Sempozyumu, 8-10 Mayıs 199,1 MPM, Yayın No:440, Ankara.

- RADHAKRISHNAN, J., RAGHAVEN, K.C. (1993), Influence Of Socio Economic Factors on Milk Production of Crossbred Cows in Kerala, Indian Journal Of Anim. Sci.,:1299-1301, Kerala.
- RAM, K., SHARMA, A.K., RATHORE, A.R. (1993), Economic Analıysıs Of Milk Production On Weaker Section Hopuseholds in Sugarcane Tract Of Western Uttah Pradesh, Indian Journal Of Dairy Sci.,46,(11):500-504, Pradesh.
- RUST, JW., SHEAFFER, CC., EIDMAN, VR., MOON, RD., MATHISON, RD. (1995), Intensive Rotational Grazing For Dairy Cattle Feeding, Amer. Jour. Alt. Agr.,10:4,147-151, USA.
- SAGAR, RL.,KUNZRU, ON., SING,B. (1995), Productıvıty of Dairy Cows as Related to Management Attributes of Milk Producers, Journal of Dar.Food.Home Sci.IVRI.,India.
- SAGUNER, A.R. (1969), Hayvan ve Hayvansal Ürünler Pazarlamasında Örgütlenme, Hayvan ve Hayvansal Ürünler Pazarlaması Semineri, MPM Yayın No:59, Ankara.
- SAKARYA, E. (1990), Avrupa Topluluğu ile Entegrasyonda Türkiye Hayvancılığı, Veteriner Hekimler Dergisi ,(1-2):70-82, Ankara.
- SAKARYA, E. ,UYSAL,G.,(2002), AB'ne Entegrasyon Sürecinde Türkiye Hayvancılığı Sorunları ve Çözüm Yolları (II), TVHB.Dergisi,(2-3),Ankara.
- SHARMA, V.P., SING, R.V. (1994), An Economic Analıysıs Of Milk Production , Consuptıon And Disposal Pattern in Rural Areas Of in Natal , Indian Journal Of Dairy Sci., 47, (3):186-191, Haryana.
- SIWACH, R., DHAKA, J.P., KAIRON, R.S. (1992), Economıes Of Buffalo Milk Production in Rural Areas Of Rohtak District, J. Dairy, Food And Home Sci. 1992, 11(1): 8-12.
- SING, AJ., SING, RP. (1994), Economic Aspects of Milk Marketing in Punjab, Dep.Eco. Soci. Pun. Agr. Unı., 46:7,404-410, India.
- SMITH, SF., KNOBLAUCH, WA., PUTNAM,LD. (1991), Dairy Farm Management: Business Summary, Res.Bull.Dep. Agr.Res.Man. Eco. C. Unıv., USA.
- SMITH, SF., KNOBLAUCH, WA., PUTNAM,LD. (1995), Dairy Farm Management: Business Summary, Res.Bull.Dep. Agr. Res. Man. Eco. C. Unıv., USA.
- SOFT. ART.INC.,(1984), Microsoft Excell 4.0.a.Soft.Art.Dictionary and Program.
- TANIK, S. (1982). Ankara ilinde Projeye Dayalı Süt Sığırcılık işlemlerinde Kârlılık ve Verimlilik Analizleri, A.Ü. Sağ.Bil.Ens., Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- TANRIVERDİ, H., GÜNDOĞMUŞ, E., SAYIN,C. (1993), Türkiye'de Hayvancılığın Genel Ekonomik Durumu ve Temel Sorunları, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, İzmir.
- TARABLA, H.D., DODD, K. (1990), Assosıacion Between Farmer's Personel Characteristic, Management Practices And Farm Performance, Br. Vet.J.,146, 157-164.
- TRIPATHI, H., KUNZRU, O.N. (1993), Differences Between The Levels Of Productıvıty Of Dairy Animals According To The Psychological Attributes Of Rural Women in Dairy Cooperative, J. Dairıting, Food And Home Sci. 12(2): 76-82.,India.
- TURNER,M.,ROBBIN,K., (1996), Farm Incomes in South West England University of Exeter Agr. Eco.Unıt,UK.
- TWEDDLE, J. (1990), Dairy Farm Productıvıty 1981 To 1989, Scottish Agricultural Economics Review ,(6):87-99.

VURAL, H. (1993), Türkiye'de Sığır Eti ve Süt Üretiminin Ekonometrik Analizi, U.Ü.Z.F. Derg.,10:61-70, Bursa.

WERSINK, A., TAUER, L.W. (1991),Causality Between Dairy Farm Size And Productivity, American Journal Of Agricultural Economics, 1991,73(2):1138-1145.

YASANKUL, M. (1974), Ülkemiz Hayvansal Üretiminde Bölgeler Arası Verimlilik Karşılaştırmaları, Milli Produktivite Merkezi Yayınları, No:182, Ankara.

YILDIRIM, C. (1976), Orta Anadolu Bölgesi Hayvancılığın Genel Yapısı ve Verimlilik Açısından Değerlendirilmesi, MPM, Yayın No.210, Ankara.

YILDIRIM, Ş. (1992), Kooperatif Kuruluşlarında Başarının Araştırılmasına Yönelik Önlemler MPM.,Ankara.

YOUNG, CW., EIDMAN, WR., RENEAU, JK. (1985), Animal Health and Management and Their Impact on Economic Efficiency, Journal of Animal Science 68:6, 1593-1602, Univ.of Minnesota, USA.

EKLER

EK 1 : Süt Sığircılık İşletmelerinin 1995 yılına ait detaylı bulguları

- a)İşletme yapıları**
- b)Semaye yapıları**
- c)Maliyeti oluşturan masraf unsurlarının oransal dağılımı**
- d)Gelirlerin oransal dağılımı**
- e)Ekonomik analiz**
- f)İşletme ölçekleri ve işletme bazında genel bilgiler**

Tablo1-Maliyet unsurlarının dağılımı

Tablo 2-Gelir unsurlarının dağılım oranı

Tablo 3-Süt verimi ve ortalama sağılan inek sayısı

Tablo 4-Rantabilite rasyoları, Maliyet ve Masraf-Hasıla oranı

Tablo 5-GSH,Safi Kar ve Sosyal gelir.

EK 2 : Süt Sığircılık İşletmelerinin 1996 yılına ait detaylı bulguları

- a)İşletme yapıları**
- b)Semaye yapıları**
- c)Maliyeti oluşturan masraf unsurlarının oransal dağılımı**
- d)Gelirlerin oransal dağılımı**
- e)Ekonomik analiz**
- f)İşletme ölçekleri ve işletme bazında genel bilgiler**

Tablo1-Maliyet unsurlarının dağılımı

Tablo 2-Gelir unsurlarının dağılım oranı

Tablo 3-Süt verimi ve ortalama sağılan inek sayısı

Tablo 4-Rantabilite rasyoları, Maliyet ve Masraf-Hasıla oranı

Tablo 5-GSH,Safi Kar ve Sosyal gelir.

EK 3 : Süt Sığırcılık İşletmelerinin 1997 yılına ait detaylı bulguları

- a) İşletme yapıları
- b) Semaye yapıları
- c) Maliyeti oluşturan masraf unsurlarının oransal dağılımı
- d) Gelirlerin oransal dağılımı
- e) Ekonomik analiz
- f) İşletme ölçekleri ve işletme bazında genel bilgiler

Tablo1-Maliyet unsurlarının dağılımı

Tablo 2-Gelir unsurlarının dağılım oranı

Tablo 3-Süt verimi ve ortalama sağılan inek sayısı

Tablo 4-Rantabilite rasyoları, Maliyet ve Masraf-Hasıla oranı

Tablo 5-GSH,Safi Kar ve Sosyal gelir.

EK 4 : İşletmelerin üç yıllık verileri**EK 5 : Envanter çalışma bilgi formu****EKLER****EK-1 Süt Sığırı işletmelerinin 1995 yılına ait detaylı bulgular****a) İşletme Yapıları**

İşletme No	İlçe	BBHB	Tp.İnek (Baş)	Sağılan İnek (Baş)	Tp. Sığır (Baş)	Süt Kg/ gün-Baş	Süt Kg / yıl. Toplam	Ekim Alanı(da)
1	Nilüfer	12,2	9	7	19	20	41 175	
2	Nilüfer	11,1	8	6	19	22	40 260	140
3	Nilüfer	4,8	3	2	9	16	10 980	500
4	O.Gazi	10	7	5	16	16	25 620	250
5	O.Gazi	5,1	4	3	8	16	14 640	65
6	O.Gazi	7,9	7	5	10	19	30 424	50
7	O.Gazi	5,9	4	3	9	14	12 810	50
8	O.Gazi	11,4	9	7	18	25	51 469	13
9	O.Gazi	31	15	11	71	19	65 194	20
10	O.Gazi	5,6	4	3	9	14	12 810	70
11	Nilüfer	8	7	5	12	15	24 019	40
12	Nilüfer	9,9	9	7	12	25	51 469	51
13	Nilüfer	5,6	4	3	9	12	10 980	120
14	Yıldırım	14,6	13	10	18	23	68 396	53
15	O.Gazi	9,5	6	5	16	14	19 215	80
16	O.Gazi	8,2	6	5	14	23	31 568	180
17	O.Gazi	10	6	5	14	19	26 078	160
18	O.Gazi	17,4	12	9	30	13	35 685	80
19	M.K.P.	45,8	30	23	73	19	130 388	25
20	M.K.P.	7,5	6	5	12	15	20 588	125
21	M.K.P.	40,2	30	23	66	23	157 838	200
22	M.K.P.	13,6	10	8	22	15	34 313	30
23	M.K.P.	11,6	6	5	22	15	20 588	208
24	M.K.P.	11,1	7	5	17	26	41 633	95

25	M.K.P	18,4	13	10	31	17	50 554	70
26	M.K.P	6,6	5	4	10	18	20 588	54
27	M.K.P	16,4	12	9	25	10	27 450	36
28	M.K.P	5,6	4	3	9	26	23 790	24
29	K.Bey	11,2	8	6	18	21	38 430	70
30	K.Bey	12	8	6	22	23	42 090	65
31	Y.Şehir	17,2	13	10	25	18	53 528	104
32	Y.Şehir	12,8	9	7	22	16	32 940	75
33	Y.Şehir	33,2	21	16	58	20	96 075	30
34	Y.Şehir	19	13	10	37	19	56 501	67
35	Y.Şehir	12,6	10	8	23	21	48 038	190
36	Y.Şehir	11,3	9	7	19	16	32 940	128
37	Y.Şehir	5,6	5	4	8	11	12 581	198
38	Y.Şehir	12,9	9	7	21	23	47 351	10
39	İnegöl	7,5	5	4	13	11	1 281	200
40	K.Bey	25	17	13	45	15	58 331	108
41	K.Bey	16,4	14	11	26	17	54 443	54
42	K.Bey	9,2	6	5	16	14	19 215	140
43	K.Bey	5,8	4	3	10	14	12 810	17
44	K.Bey	6,3	5	4	10	19	21 731	85
45	K.Bey	23,7	16	12	38	20	73 200	20
46	K.Bey	22,5	16	12	41	17	62 220	26
47	K.Bey	8,8	8	6	12	23	42 090	121
48	K.Bey	18,4	12	9	35	19	52 155	93
49	İnegöl	10,2	5	4	19	20	22 875	100
50	İnegöl	12,6	9	7	21	17	34 999	145
51	İnegöl	25,5	18	14	45	15	61 763	
52	İnegöl	44,1	33	25	72	17	128 329	14
53	İnegöl	34,7	28	21	54	19	121 695	40
54	İnegöl	33,5	26	20	56	21	124 898	40
55	İnegöl	21	14	11	37	16	51 240	23
56	İnegöl	51,4	36	27	86	15	123 525	40
57	Akçalar	26,4	18	14	42	20	82 350	265
58	Akçalar	91,7	68	51	146	22	342 210	150
59	Akçalar	39	35	26	49	26	208 163	20
60	Akçalar	32,5	26	20	54	17	101 108	103
61	Nilüfer	50,1	35	26	79	18	144 113	43
62	M.K.P	13,3	10	8	19	12	27 450	95
63	M.K.P	9,5	7	5	15	11	17 614	50
64	M.K.P	22,1	17	13	38	14	54 443	43
65	Akçalar	23,5	18	14	41	16	65 880	31
66	Akçalar	22,1	15	11	37	17	58 331	90
67	Akçalar	23,3	16	12	36	21	76 860	68
68	Akçalar	30,1	22	17	52	18	90 585	22
69	Akçalar	50,3	39	29	79	20	178 425	60
70	Akçalar	46,9	29	22	81	21	139 309	30
71	Akçalar	8,3	7	5	12	21	33 626	65
72	Akçalar	12	8	6	22	14	25 620	90
73	Akçalar	28,5	23	17	46	15	78 919	34
74	Akçalar	17,9	12	9	31	24	65 880	60
75	Akçalar	55	43	32	85	21	206 561	30
76	Akçalar	18,8	13	10	33	18	53 528	60
77	Y.Şehir	27,3	17	13	40	14	54 443	31
78	Yıldırım	60,8	42	32	97	20	192 150	50

b)Sermaye Yapıları (000 TL)

İşletme No	İlçe	Gyrmenkul Sermayesi	Hayvan Sermayesi	Alet Mak. Malz. Serm	Para sermayesi	Toplam sermaye	Pasif sermaye	Öz Sermaye
1	Nilüfer	530.000	1 484 500	416 628	159 830	2 770 550	0	2 770 550
2	Nilüfer	88.000	1 409 000	408 096	131 550	2 021 918	403 238	1 618 680
3	Nilüfer	410.000	621 500	478 544	70 006	1 946 060	188 514	1 757 546
4	O.Gazi	70.000	1 218 500	257 551	118 462	1 940 431	441 157	1 499 274
5	O.Gazi	1.095.000	632 000	152 152	67 101	987 189	176 418	810 772
6	O.Gazi	490.000	918 500	305 243	115 522	1 469 486	0	1 469 486
7	O.Gazi	35.000	697 000	157 418	76 941	1 348 827	0	1 348 827
8	O.Gazi	80.000	1 419 500	563 359	206 807	4 353 954	0	4 353 954
9	O.Gazi	1.975.000	4 337 500	662 152	257 657	6 048 685	0	6 048 685
10	O.Gazi	57.956	687 000	237 894	175 417	4 846 462	0	4 846 462
11	Nilüfer	1.686.000	998 500	246 859	125 647	1 845 541	0	1 845 541
12	Nilüfer	345.000	1 139 500	641 672	153 020	2 098 847	0	2 098 847
13	Nilüfer	103.000	687 000	160 744	92 841	1 931 569	0	1 931 569
14	Yıldırım	151.000	1 681 500	685 518	227 948	3 424 583	0	3 424 583
15	O.Gazi	3.661.120	1 163 000	213 797	109 082	1 907 149	188 648	1 718 500
16	O.Gazi	178.400	1 043 000	362 661	149 021	3 248 025	0	3 248 025
17	O.Gazi	212.000	1 103 000	269 865	101 747	1 673 267	0	1 673 267
18	O.Gazi	512.000	2 196 000	434 661	278 991	6 110 706	0	6 110 706
19	M.K.P	195.000	5 490 000	1 304 858	509 768	7 927 409	35 651	7 891 758
20	M.K.P	2.297.000	943 000	218 262	114 216	2 688 405	0	288 405
21	M.K.P	430.000	5 035 000	1 541 883	492 683	7 247 875	317 869	630 006
22	M.K.P	445.000	1 685 000	359 194	181 334	2 982 176	152 722	2 829 454
23	M.K.P	600	1 463 000	205 553	100 157	2 010 106	188 648	1 821 458
24	M.K.P	123.000	1 293 500	420 418	124 756	2 259 645	0	2 259 645
25	M.K.P	330.000	2 306 500	507 182	214 958	3 242 044	0	3 242 044
26	M.K.P	2.865.000	797 500	210 838	86 306	1 411 900	0	1 411 900
27	M.K.P	530.000	1 971 000	287 416	203 229	2 895 693	426 952	2 468 741
28	M.K.P	60.000	687 000	237 815	71 464	1 303 289	70 000	1 233 289
29	K.Bey	750.000	1 374 000	426 883	178 611	3 598 524	0	3 598 524
30	K.Bey	4.010.000	1 554 000	426 342	141 222	2 656 892	333 233	2 323 659

31	Y.Şehir	368.000	2 036 500	631 450	228 668	3 726 938	753 934	2 973 004
32	Y.Şehir	555.000	1 619 500	356 723	161 408	2 771 451	426 952	244 499
33	Y.Şehir	269.500	4 145 500	966 268	351 973	5 759 744	0	559 744
34	Y.Şehir	195.500	2 556 500	724 242	218 903	3 815 340	176 418	3 638 922
35	Y.Şehir	373.000	1 690 000	490 029	181 364	3 123 378	0	3 123 378
36	Y.Şehir	725.000	1 454 500	340 041	164 126	2 513 667	0	2 513 667
37	Y.Şehir	246.000	687 500	134 026	87 881	1 151 356	0	1 151 356
38	Y.Şehir	27.200	1 584 500	477 017	151 007	2 688 858	0	2 688 858
39	İnegöl	1.580.000	942 500	223 594	176 849	4 839 321	189 518	4 649 802
40	K.Bey	30.500	3 218 500	649 734	283 262	4 555 997	0	4 555 997
41	K.Bey	555.000	2 087 000	559 817	240 884	3 469 420	27 300	3 442 120
42	K.Bey	895.000	1 153 000	213 092	109 877	1 913 193	0	1 913 193
43	K.Bey	11.000	732 000	132 020	66 543	1 108 061	0	1 108 061
44	K.Bey	402.000	787 500	232 076	97 061	1 740 166	176 418	1 563 748
45	K.Bey	502.000	2 868 000	815 384	352 468	7 581 851	0	7 581 851
46	K.Bey	40.500	2 943 000	626 186	264 834	4 140 440	0	4 140 440
47	K.Bey	3.017.000	1 064 000	414 652	131 532	1 716 313	0	1 716 313
48	K.Bey	1.538.000	2 421 000	546 131	213 845	3 997 656	0	3 997 656
49	İnegöl	2.745.000	1 262 500	240 570	97 571	2 192 476	0	2 192 476
50	İnegöl	578.000	1 574 500	351 523	153 137	2 722 300	0	2 722 300
51	İnegöl	106.000	3 274 000	721 683	309 995	4 872 335	0	4 872 335
52	İnegöl	3.000.000	5 511 500	1 281 684	556 370	8 049 286	392 306	7 656 980
53	İnegöl	1.575.000	4 314 000	1 702 566	491 682	7 508 796	441 044	7 067 752
54	İnegöl	383.000	4 273 000	1 336 876	439 967	6 816 154	367 830	6 448 324
55	İnegöl	494.000	2 662 000	520 022	241 844	4 360 647	0	4 360 647
56	İnegöl	242.750	6 408 000	1 346 280	638 904	10 407 796	906 590	9 501 206
57	Akçalar	620.000	3 189 000	981 420	304 025	5 031 898	192 500	4 839 398
58	Akçalar	375.000	11 294 000	3 432 648	1 119 507	15 966 605	0	15 966 605
59	Akçalar	1.374.000	4 537 500	4 109 649	642 640	10 154 348	0	10 154 348
60	Akçalar	220.000	4 163 000	1 074 949	430 502	5 952 318	501 810	5 450 508
61	Nilüfer	135.000	6 057 500	1 442 844	578 075	9 840 819	12 244	9 828 575
62	M.K.P	745	1 560 000	286 895	171 638	2 678 839	70 000	2 608 839
63	M.K.P	1.090.000	1 163 500	190 955	124 252	1 866 866	0	1 866 866
64	M.K.P	1.241.000	2 853 500	567 037	290 009	4 141 335	0	4 141 335
65	Akçalar	555.000	3 054 000	678 890	306 810	4 532 204	0	4 532 204
66	Akçalar	1.345.000	2 737 500	606 751	247 609	3 736 672	597 859	3 138 813
67	Akçalar	646.000	2 778 000	787 210	263 266	4 579 222	0	4 579 222
68	Akçalar	1.466.500	3 851 000	943 627	393 890	6 465 081	0	6 465 081
69	Akçalar	269.500	6 219 500	1 885 173	654 482	9 286 089	0	9 286 089
70	Akçalar	388.250	5 794 500	1 499 801	515 402	9 050 703	35 651	9 015 052
71	Akçalar	611.000	1 008 500	339 767	120 292	1 721 599	392	1 721 207
72	Akçalar	1.810.500	1 554 000	261 092	132 138	2 040 832	627 507	1 413 325
73	Akçalar	1.790.000	3 606 500	1 043 279	395 011	5 543 678	0	5 543 678
74	Akçalar	330.000	2 251 000	752 774	287 733	6 718 763	0	6 718 763
75	Akçalar	207.000	6 761 500	2 082 380	712 531	9 828 130	882 088	8 946 043
76	Akçalar	200.470	2 396 500	582 290	259 508	5 010 259	393 869	4 616 389
77	Y.Şehir	252.000	3 103 500	599 327	291 299	4 714 758	196 020	4 518 738
78	Yıldırım	436.500	7 376 000	1 918 834	695 245	10 321 379	0	10 321 379

c)Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Oransal Dağılımı (%)

İşletme No	İlçe	M.G.T (000 TL)	Yem	İşçilik	Vet.Sağl.	Sigorta	Faiz	Bakım Onarım	Amor.	Diğer
1	Nilüfer	591 358	66,87	13,70	4,00	0,00	0,00	2,09	10,10	3,25
2	Nilüfer	872 711	44,30	8,25	2,41	0,00	35,76	0,05	6,08	3,14
3	Nilüfer	341 414	30,88	7,91	2,31	0,00	45,09	6,11	5,83	1,88
4	O.Gazi	752 802	32,68	8,37	2,44	0,00	47,85	0,50	6,17	1,99
5	O.Gazi	369 387	38,06	9,75	2,84	0,00	39,00	0,42	7,19	2,75
6	O.Gazi	435 777	67,05	14,46	4,22	0,00	0,00	0,19	10,66	3,43
7	O.Gazi	216 009	56,95	16,67	4,86	0,00	0,00	5,28	12,29	3,96
8	O.Gazi	737 189	67,05	10,99	3,20	0,00	0,00	8,05	8,10	2,61
9	O.Gazi	948 119	66,03	14,24	4,15	0,00	0,00	1,25	10,50	3,82
10	O.Gazi	315 185	39,03	11,42	3,33	0,00	0,00	34,86	8,42	2,93
11	Nilüfer	384 393	60,01	16,39	4,78	0,00	0,00	2,85	12,08	3,89
12	Nilüfer	683 402	72,32	11,85	3,46	0,00	0,00	0,81	8,74	2,81
13	Nilüfer	214 335	49,20	16,80	4,90	0,00	0,00	12,74	12,38	3,99
14	Yıldırım	936 939	70,10	12,49	3,64	0,00	0,00	1,59	9,21	2,97
15	O.Gazi	471 721	39,12	11,45	3,34	0,00	32,65	2,28	8,44	2,72
16	O.Gazi	481 497	62,96	11,22	3,27	0,00	0,00	10,53	8,27	3,75
17	O.Gazi	376 251	66,56	14,35	4,19	0,00	0,00	0,91	10,58	3,41
18	O.Gazi	675 259	50,75	15,99	4,66	0,00	0,00	12,20	11,79	4,60
19	M.K.P	1 911 400	65,51	14,13	4,12	0,00	1,52	0,95	10,41	3,35
20	M.K.P	335 999	58,84	16,07	4,69	0,00	0,00	4,73	11,85	3,82
21	M.K.P	2 388 364	63,46	11,30	3,30	0,00	10,87	0,05	8,33	2,68
22	M.K.P	724 673	45,47	12,42	3,62	6,76	17,21	2,41	9,16	2,95
23	M.K.P	475 976	41,54	11,35	3,31	0,00	32,36	0,39	8,36	2,69
24	M.K.P	589 402	67,83	10,69	3,12	6,24	0,00	1,71	7,88	2,54
25	M.K.P	759 953	63,88	15,40	4,49	0,00	0,00	0,26	11,35	4,62
26	M.K.P	304 076	65,02	14,80	4,32	0,00	0,00	1,44	10,91	3,51
27	M.K.P	895 108	29,45	12,07	3,52	3,52	38,95	0,74	8,90	2,87
28	M.K.P	326 476	69,98	11,03	3,22	3,22	0,00	1,81	8,13	2,62
29	K.Bey	579 765	63,66	12,42	3,62	0,00	0,00	8,20	9,16	2,95

30	K.Bey	849 618	47,57	8,47	2,47	0,00	32,03	1,19	6,25	2,01
31	Y.Şehir	1 577 466	32,59	7,42	2,16	2,66	46,95	0,99	5,47	1,76
32	Y.Şehir	862 472	36,68	9,39	2,74	0,00	40,42	1,62	6,92	2,23
33	Y.Şehir	1 369 370	67,38	13,80	4,03	0,00	0,00	0,58	10,18	4,04
34	Y.Şehir	969 963	55,94	12,06	3,52	0,00	14,85	0,61	8,89	4,13
35	Y.Şehir	682 806	67,56	13,18	3,84	0,00	0,00	2,56	9,72	3,13
36	Y.Şehir	521 665	60,64	15,53	4,53	0,00	0,00	3,19	11,45	4,66
37	Y.Şehir	230 515	52,41	19,52	5,69	0,00	0,00	2,58	14,39	5,40
38	Y.Şehir	646 940	70,29	12,52	3,65	0,00	0,00	0,55	9,23	3,76
39	İnegöl	472 480	25,57	9,52	2,78	0,00	32,75	20,09	7,02	2,26
40	K.Bey	978 146	57,27	15,64	4,56	6,80	0,00	0,48	11,53	3,71
41	K.Bey	855 585	61,11	14,73	4,30	0,00	0,00	1,34	10,86	7,67
42	K.Bey	318 479	57,94	16,96	4,95	0,00	0,00	3,63	12,50	4,03
43	K.Bey	205 611	59,83	17,51	5,11	0,00	0,00	0,49	12,91	4,16
44	K.Bey	473 454	44,08	9,50	2,77	0,00	30,43	3,20	7,01	3,02
45	K.Bey	1 119 628	62,79	12,86	3,75	0,00	0,00	8,07	9,48	3,05
46	K.Bey	927 950	64,39	15,52	4,53	0,00	0,00	0,29	11,44	3,84
47	K.Bey	571 772	70,69	12,59	3,67	0,00	0,00	0,08	9,28	3,68
48	K.Bey	766 354	65,36	14,09	4,11	0,00	0,00	2,25	10,39	3,80
49	İnegöl	337 309	65,13	13,34	3,89	0,00	0,00	4,64	9,84	3,17
50	İnegöl	525 353	63,98	15,42	4,50	0,00	0,00	1,08	11,37	3,66
51	İnegöl	975 342	60,81	16,61	4,84	0,00	0,00	1,54	12,25	3,94
52	İnegöl	2 241 489	54,98	13,25	3,86	0,00	14,29	0,70	9,77	3,15
53	İnegöl	2 132 828	54,79	11,82	3,45	0,00	16,88	1,54	8,71	2,81
54	İnegöl	2 044 061	58,68	11,45	3,34	0,00	14,69	0,68	8,44	2,72
55	İnegöl	790 091	62,28	15,95	4,65	0,00	0,00	1,58	11,76	3,79
56	İnegöl	2 709 856	43,78	11,96	3,49	0,00	27,32	1,81	8,81	2,84
57	Akçalar	1 167 080	67,76	13,88	4,05	0,00	0,00	0,78	10,23	3,30
58	Akçalar	4 743 445	69,28	12,90	3,76	1,07	0,00	0,11	9,51	3,36
59	Akçalar	2 804 870	71,27	11,23	3,28	0,81	0,00	2,47	8,28	2,67
60	Akçalar	1 915 532	50,69	12,22	3,56	0,00	21,39	0,23	9,01	2,90
61	Nilüfer	2 112 463	65,51	14,91	4,35	0,00	0,47	0,22	10,99	3,54
62	M.K.P	510 373	51,65	17,63	5,14	6,86	0,00	1,53	13,00	4,19
63	M.K.P	321 489	52,61	19,60	5,72	0,00	0,00	2,97	14,45	4,65
64	M.K.P	881 048	59,34	17,37	5,06	0,00	0,00	1,30	12,80	4,12
65	Akçalar	1 011 699	62,53	16,01	4,67	0,00	0,00	1,17	11,81	3,80
66	Akçalar	1 356 137	41,31	9,95	2,90	0,00	36,00	0,13	7,34	2,36
67	Akçalar	1 065 574	69,27	13,51	3,94	0,00	0,00	0,10	9,96	3,21
68	Akçalar	1 352 078	64,34	14,64	4,27	0,00	0,00	2,47	10,80	3,48
69	Akçalar	2 566 435	66,76	13,68	3,99	1,64	0,00	0,60	10,08	3,25
70	Akçalar	2 005 696	66,70	13,01	3,80	0,00	1,45	2,01	9,59	3,44
71	Akçalar	471 622	68,47	13,36	3,90	0,00	0,07	1,19	9,85	3,17
72	Akçalar	922 652	26,67	7,80	2,28	0,00	55,53	0,11	5,75	1,85
73	Akçalar	1 245 177	60,87	16,62	4,85	0,00	0,00	1,46	12,26	3,95
74	Akçalar	975 722	64,84	11,07	3,23	0,00	0,00	9,34	8,16	3,36
75	Akçalar	3 588 984	55,27	10,78	3,15	0,00	20,07	0,22	7,95	2,56
76	Akçalar	1 038 139	49,52	11,27	3,29	2,70	17,77	4,48	8,31	2,68
77	Y.Şehir	1 042 394	50,16	14,68	4,28	0,00	15,35	1,22	10,82	3,49
78	Yıldırım	2 709 040	68,12	13,95	4,07	0,00	0,00	0,26	10,29	3,31

d) Gelirlerin Oransal Dağılımı (%)

İşletme No	İlçe	Gelirler Toplamı (000TL)	Süt	Buzağı	Gübre	E.K.A.
1	Nilüfer	1 050 688	58,78	8,99	1,77	30,46
2	Nilüfer	1 024 400	58,95	8,20	1,61	31,24
3	Nilüfer	352 388	46,74	8,94	1,76	42,57
4	O.Gazi	737 238	52,13	9,97	1,96	35,94
5	O.Gazi	414 850	52,93	10,12	1,99	34,95
6	O.Gazi	734 294	62,15	10,01	1,97	25,88
7	O.Gazi	392 400	48,97	10,70	2,10	38,23
8	O.Gazi	1 200 094	64,33	7,87	1,55	26,25
9	O.Gazi	2 476 344	39,49	6,36	1,25	52,90
10	O.Gazi	397 400	48,35	10,57	2,08	39,00
11	Nilüfer	673 219	53,52	10,92	2,14	33,42
12	Nilüfer	1 115 094	69,23	8,47	1,66	20,63
13	Nilüfer	369 950	44,52	11,35	2,23	41,90
14	Yıldırım	1 524 256	67,31	8,96	1,76	21,98
15	O.Gazi	618 600	46,59	10,18	2,00	41,22
16	O.Gazi	788 888	60,02	7,99	1,57	30,42
17	O.Gazi	676 538	57,82	9,31	1,83	31,04
18	O.Gazi	1 276 025	41,95	9,87	1,94	46,24
19	M.K.P	3 467 688	56,40	9,08	1,78	32,73
20	M.K.P	599 188	51,54	10,51	2,07	35,88
21	M.K.P	3 844 438	61,58	8,19	1,61	28,61
22	M.K.P	1 010 313	50,94	10,39	2,04	36,62
23	M.K.P	714 188	43,24	8,82	1,73	46,21
24	M.K.P	977 425	63,89	7,52	1,48	27,11
25	M.K.P	1 431 619	52,97	9,53	1,87	35,62
26	M.K.P	546 625	56,49	9,60	1,89	32,01
27	M.K.P	1 277 500	32,23	9,86	1,94	55,97
28	M.K.P	562 100	63,49	7,47	1,47	27,58

29	K.Bey	1 176 950	48,98	7,14	1,40	42,48
30	K.Bey	1 091 850	57,82	7,69	1,51	32,97
31	Y.Şehir	1 386 225	57,92	9,85	1,93	30,30
32	Y.Şehir	1 172 163	42,15	8,06	1,58	48,20
33	Y.Şehir	2 609 938	55,22	8,45	1,66	34,68
34	Y.Şehir	1 620 831	52,29	8,42	1,65	37,64
35	Y.Şehir	1 551 188	46,45	6,77	1,33	45,45
36	Y.Şehir	942 163	52,44	10,03	1,97	35,56
37	Y.Şehir	406 531	46,42	12,91	2,54	38,13
38	Y.Şehir	1 168 331	60,79	8,09	1,59	29,53
39	İnegöl	466531	40,45	11,25	2,21	46,08
40	K.Bey	2 228 531	39,26	8,01	1,57	51,15
41	K.Bey	1 462 513	55,84	10,05	1,97	32,14
42	K.Bey	623 600	46,22	10,10	1,98	41,69
43	K.Bey	412 400	46,59	10,18	2,00	41,22
44	K.Bey	568 781	57,31	9,23	1,81	31,65
45	K.Bey	2 104 000	52,19	7,98	1,57	38,26
46	K.Bey	2 014 300	46,33	8,34	1,64	43,69
47	K.Bey	961 850	65,64	8,73	1,72	23,91
48	K.Bey	1 998 075	39,15	6,31	1,24	53,30
49	İnegöl	685 938	50,02	7,65	1,50	40,82
50	İnegöl	1 088 044	48,25	8,69	1,71	41,36
51	İnegöl	1 892 563	48,95	9,99	1,96	39,10
52	İnegöl	4 139 494	46,50	8,37	1,64	43,48
53	İnegöl	3 112 175	58,65	9,45	1,86	30,04
54	İnegöl	3 555 088	52,70	7,68	1,51	38,11
55	İnegöl	1 719 475	44,70	8,55	1,68	45,07
56	İnegöl	3 895 125	47,57	9,70	1,91	40,82
57	Akçalar	2 131 375	57,96	8,87	1,74	31,44
58	Akçalar	8 892 400	57,73	8,03	1,58	32,67
59	Akçalar	4 622 125	67,55	7,95	1,56	22,93
60	Akçalar	2 778 238	54,59	9,83	1,93	33,65
61	Nilüfer	3 866 375	55,91	9,51	1,87	32,72
62	M.K.P	1 137 375	36,20	9,23	1,81	52,75
63	M.K.P	607 144	43,52	12,11	2,38	42,00
64	M.K.P	1 920 200	42,53	9,30	1,83	46,35
65	Akçalar	1 914 325	51,62	9,87	1,94	36,57
66	Akçalar	2 098 406	41,70	7,51	1,47	49,32
67	Akçalar	2 328 900	49,50	7,21	1,42	41,87
68	Akçalar	2 700 150	50,32	8,56	1,68	39,44
69	Akçalar	5 201 313	51,46	7,87	1,55	39,12
70	Akçalar	3 698 944	56,49	8,23	1,62	33,66
71	Akçalar	812 331	62,09	9,05	1,78	27,08
72	Akçalar	1 004 800	38,25	8,36	1,64	51,75
73	Akçalar	2 272 719	52,09	10,63	2,09	35,20
74	Akçalar	1 638 950	60,29	7,69	1,51	30,51
75	Akçalar	5 078 606	61,01	8,89	1,75	28,35
76	Akçalar	1 706 225	47,06	8,00	1,57	43,37
77	Y.Şehir	1 630 200	50,09	10,95	2,15	36,81
78	Yıldırım	4 954 875	69,02	8,12	1,60	21,03

e) Ekonomik Analiz

İşletme No	İlçe	Maliyet (TL/Kg)	GSH (000TL)	Safi Kâr (000TL)	Mali R.	R.Fakt.	Ekonomik R.	Sos.Gelir (000TL)	O/İ Oranı
1	Nilüfer	12 000	1 050 688	459 330	16,58	43,72	16,58	546 506	1,78
2	Nilüfer	19 000	1 024 400	151 689	9,37	14,81	22,94	541 836	1,17
3	Nilüfer	28 000	352 388	10 973	0,62	3,11	8,47	193 547	1,03
4	O.Gazi	26 000	737 238	-15 565	-1,04	-2,11	17,76	411 495	0,98
5	O.Gazi	22 000	414 850	45 463	5,61	10,96	19,20	227 709	1,12
6	O.Gazi	11 000	734 294	298 517	20,31	40,65	20,31	366 080	1,69
7	O.Gazi	13 000	392 400	176 391	13,08	44,95	13,08	214 313	1,82
8	O.Gazi	12 000	1 200 094	462 905	10,63	38,57	10,63	551 626	1,63
9	O.Gazi	12 000	2 476 344	1 528 225	25,27	61,71	25,27	1 673 004	2,61
10	O.Gazi	21 000	397 400	82 215	1,70	20,69	1,70	120 137	1,26
11	Nilüfer	12 000	673 219	288 826	15,65	42,90	15,65	355 429	1,75
12	Nilüfer	11 000	1 115 094	431 692	20,57	38,71	20,57	520 413	1,63
13	Nilüfer	15 000	369 950	155 615	8,06	42,06	8,06	193 262	1,73
14	Yıldırım	11 000	1 524 256	587 317	17,15	38,53	17,15	714 577	1,63
15	O.Gazi	21 000	618 600	146 880	8,55	23,74	15,78	357 799	1,31
16	O.Gazi	13 000	788 888	307 391	9,46	38,97	9,46	366 126	1,64
17	O.Gazi	12 000	676 538	300 287	17,95	44,39	17,95	358 198	1,80
18	O.Gazi	15 000	1 276 025	600 766	9,83	47,08	9,83	714 119	1,89
19	M.K.P	12 000	3 467 688	1 556 288	19,72	44,88	20,00	1 874 956	1,81
20	M.K.P	13 000	599 188	263 189	9,79	43,92	9,79	320 277	1,78
21	M.K.P	13 000	3 844 438	1 456 074	21,01	37,87	23,67	2 009 298	1,61
22	M.K.P	17 000	1 010 313	285 640	10,10	28,27	13,76	505 488	1,39
23	M.K.P	19 000	714 188	238 212	13,08	33,35	19,51	449 337	1,50
24	M.K.P	12 000	977 425	388 023	17,17	39,70	17,17	457 268	1,66
25	M.K.P	12 000	1 431 619	671 666	20,72	46,92	20,72	796 249	1,88
26	M.K.P	12 000	546 625	242549	17,18	44,37	17,18	290 637	1,80
27	M.K.P	27 000	1 277 500	382 392	15,49	29,93	25,24	843 129	1,43
28	M.K.P	12 000	562 100	235 624	19,11	41,92	18,08	275 193	1,72

29	K.Bey	12 000	1 176 950	597 185	16,60	50,74	16,60	674 950	2,03
30	K.Bey	18 000	1 091 850	242 232	10,42	22,19	19,36	592 640	1,29
31	Y.Şehir	26 000	1 386 225	-191 241	-6,43	-13,80	14,74	674 384	0,88
32	Y.Şehir	23 000	1 172 163	309 691	13,21	26,42	23,75	744 251	1,36
33	Y.Şehir	12 000	2 609 938	1 240 567	21,54	47,53	21,54	1 443 979	1,91
34	Y.Şehir	14 000	1 620 831	650 868	17,89	40,16	20,83	920 393	1,67
35	Y.Şehir	12 000	1 551 188	868 382	27,80	55,98	27,80	965 587	2,27
36	Y.Şehir	12 000	942 163	420 497	16,73	44,63	16,73	506 438	1,81
37	Y.Şehir	13 000	406 531	176 016	15,29	43,30	15,29	222 903	1,76
38	Y.Şehir	11 000	1 168 331	521 392	19,39	44,63	19,39	609 494	1,81
39	İnegöl	33 000	466 531	-5 949	-0,13	-1,28	3,07	195 685	0,99
40	K.Bey	13 000	2 228 531	1 250 385	27,44	56,11	27,44	1 412 135	2,28
41	K.Bey	12 000	1 462 513	606 928	17,63	41,50	17,49	741 094	1,71
42	K.Bey	13 000	623 600	305 122	15,95	48,93	15,95	362 004	1,96
43	K.Bey	12 000	412 400	206 789	18,66	50,14	18,66	244 711	2,01
44	K.Bey	19 000	568 781	95 327	6,10	16,76	13,76	287 637	1,20
45	K.Bey	13 000	2 104 000	984 372	12,98	46,79	12,98	1 139 352	1,88
46	K.Bey	12 000	2 014 300	1 086 350	26,24	53,93	26,24	1 239 683	2,17
47	K.Bey	11 000	961 850	390 079	22,73	40,56	22,73	468 392	1,68
48	K.Bey	12 000	1 998 075	1 231 722	30,81	61,65	30,81	1 347 545	2,61
49	İnegöl	12 000	685 938	348 629	15,90	50,83	15,90	397 060	2,03
50	İnegöl	12 000	1 088 044	562 691	20,67	51,72	20,67	648 941	2,07
51	İnegöl	12 000	1 892 563	917 221	18,83	48,46	18,83	1 088 485	1,94
52	İnegöl	14 000	4 139 494	1 898 005	24,79	45,85	27,56	2 534 584	1,85
53	İnegöl	15 000	3 112 175	979 347	13,86	31,47	17,84	1 609 726	1,46
54	İnegöl	14 000	3 555 088	1 511 027	23,43	42,50	26,57	2 064 105	1,74
55	İnegöl	12 000	1 719 475	929 385	21,31	54,05	21,31	1 063 071	2,18
56	İnegöl	18 000	3 895 125	1 185 269	12,47	30,43	18,50	2 268 055	1,44
57	Akçalar	11 000	2 131 375	964 296	19,93	45,24	19,16	1 138 648	1,83
58	Akçalar	11 000	8 892 400	4 148 955	25,99	46,66	25,99	4 812 287	1,87
59	Akçalar	11 000	4 622 125	1 817 255	17,90	39,32	17,90	2 163 480	1,65
60	Akçalar	16 000	2 778 238	862 706	15,83	31,05	21,38	1 521 614	1,45
61	Nilüfer	12 000	3 866 375	1 753 912	17,85	45,36	17,92	2 100 527	1,83
62	MKP	14 000	1 137 375	627 003	24,03	55,13	23,41	721 120	2,23
63	MKP	13 000	607 144	285 655	15,30	47,05	15,30	351 297	1,89
64	MKP	12 000	1 920 200	1 039 152	25,09	54,12	25,09	1 200 318	2,18
65	Akçalar	12 000	1 914 325	902 626	19,92	47,15	19,92	1 074 508	1,89
66	Akçalar	20 000	2 098 406	742 270	23,65	35,37	32,93	1 374 188	1,55
67	Akçalar	11 000	2 328 900	1 263 326	27,59	54,25	27,59	1 418 855	2,19
68	Akçalar	12 000	2 700 150	1 348 073	20,85	49,93	20,85	1 559 660	2,00
69	Akçalar	12 000	5 201 313	2 634 878	28,37	50,66	28,37	3 012 642	2,03
70	Akçalar	12 000	3 698 944	1 693 248	18,78	45,78	19,03	2 004 255	1,84
71	Akçalar	11 000	812 331	340 710	19,79	41,94	19,81	409 074	1,72
72	Akçalar	32 000	1 004 800	82 148	5,81	8,18	29,13	670 369	1,09
73	Akçalar	12 000	2 272 719	1 027 542	18,54	45,21	18,54	1 246 380	1,83
74	Akçalar	13 000	1 638 950	663 228	9,87	40,47	9,87	781 110	1,68
75	Akçalar	15 000	5 078 606	1 489 623	16,65	29,33	22,49	2 627 857	1,42
76	Akçalar	16 000	1 706 225	668 086	14,47	39,16	17,02	977 544	1,64
77	Y.Şehir	15 000	1 630 200	587 806	13,01	36,06	15,86	909 028	1,56
78	Yıldırım	11 000	4 954 875	2 245 835	21,76	45,33	21,76	2 652 658	1,83

f) İşletme Ölçekleri ve İlçeler Bazında Genel Bilgiler

Tablo-1 Maliyet Unsurlarının Dağılımı

	Yem	İşçilik	Bak.onar.	Amor.	Vet.Sağlık	Faiz	Diğer
İl Geneli	53,00	21,63	2,40	8,52	3,36	7,72	3,37
K.Ölç.İ.	50,11	20,56	3,08	9,06	3,06	9,51	4,62
O.Ölç.İ.	55,18	22,47	1,77	8,21	3,53	6,08	2,76
B.Ölç.İ.	55,92	22,63	1,87	7,85	3,73	6,32	1,68
Nilüfer	52,6	21,15	2,55	7,68	3,64	11,18	1,2
O.Gazi	53,72	21,69	2,01	8,43	3,63	8,2	2,32
Yıldırım	53,78	21,43	1,65	9,52	3,91	8,38	1,33
M.K.P.	56,05	22,84	2,73	8,3	3,58	5,09	1,41
Y.Şehir	53,14	21,32	2,43	8,06	3,72	6,24	5,09
İnegöl	51,78	21,02	4,6	9,58	3,38	5,43	4,21
Karacabey	55,23	22,69	2,26	8,78	3,34	5,05	2,65
Akçalar	49,18	20,61	1,26	8,5	2,58	11,86	6,01

Tablo-2 Gelir Unsurlarının Dağılım Oranı

	Süt Geliri	Buzağı	EKA	Gübre
İl Geneli	55,61	9,74	32,73	1,91
K.Ölç.İ.	55,27	10,12	32,63	1,98
O.Ölç.İ.	52,21	9,26	36,71	1,82
B.Ölç.İ.	61,35	9,65	27,1	1,9
Nilüfer	60,53	10,61	26,78	2,08
O.Gazi	58,69	8,96	30,6	1,75
Yıldırım	65,02	10	23,02	1,96
M.K.P.	56,55	9,42	32,17	1,86
Y.Şehir	54,17	9,93	33,95	1,95
İnegöl	56,79	11,97	28,89	2,35
Karacabey	58,12	8,78	31,38	1,72
Akçalar	47,84	9,43	40,88	1,85

Tablo-3 Süt verimi, Üretimi ve Ortalama Sağılan İnek Sayısı

	Süt Kg / Yıl	Süt Kg/ Gün	Ortalama Sağılan İnek Sayısı
İl Geneli	5 299	17,37	11
K.Ölç.İ.	5 295	17,36	5
O.Ölç.İ.	5 672	18,59	10
B.Ölç.İ.	6 028	19,76	25
İl Geneli	5 299	17,37	11
Nilüfer	5 969	18,57	6
O.Gazi	5 581	18,01	7
Yıldırım	4 270	14,01	4
M.K.P.	5 349	17,46	8
Y.Şehir	5 758	17,44	10
İnegöl	5 274	17,22	17
Karacabey	5 687	18,55	7
Akçalar	6 071	19,19	19

Tablo-4 Rantabilite Rasyoları, Maliyet ve Masraf-hasıla Oranı

	Ekonomik R.	Mali R.	R.Faktörü	Maliyet (TL/Kg)	O/İ
İl Geneli	7,29	4,92	17,2	23 760	1,21
K.Ölç.İ.	4,07	1,01	5,29	27 160	1,05
O.Ölç.İ.	9,31	7,44	25,04	24 380	1,34
B.Ölç.İ.	11,12	9,51	30,9	15 670	1,37
Nilüfer	9,2	5,38	25,31	18 260	1,22
O.Gazi	12,88	10,33	32,96	16 550	1,43
Yıldırım	12,52	10,34	34,04	16 080	1,45
M.K.P.	9,94	8,32	19,65	20 270	1,32
Y.Şehir	8,34	6,15	24,59	20 420	1,31
İnegöl	0,31	-1,33	-0,45	26 170	0,99
Karacabey	8,9	7,65	22,07	22 400	1,33
Akçalar	2,01	-1,48	1,17	36 360	0,94

Tablo-5 GSH, Safi Kâr ve Sosyal Gelir (000 TL)

	GSH	Safi Kâr	Sosyal Gelir
İl Geneli	1 599 882	342 233	1 212 342
K.Ölç.İ.	633 358	29 657	434 039
O.Ölç.İ.	1 559 772	369 803	1 200 565
B.Ölç.İ.	3 705 624	963 615	2 877 831
İl Geneli	1 599 882	342 233	1 212 342
Nilüfer	2 989 596	608 773	2 199 534
O.Gazi	2 846 475	801 235	2 237 152
Yıldırım	2 935 725	827 349	2 265 331
M.K.P.	1 980 063	514 416	1 549 908
Y.Şehir	1 194 569	238 985	893 544
İnegöl	590 172	19 426	434 919
Karacabey	1 403 255	319 012	1 093 843
Akçalar	590 102	-34 892	368 084

EK 2. İşletmelerinin 1996 yılına ait detaylı bulgular

a) İşletme Yapıları

İşletme No	İlçe	BBHB	Tp.İnek (Baş)	Sağılan İnek(Baş)	Tp. Sığır (Baş)	Süt Kg / gün Baş	Süt Kg./ yıl. Toplam	Ekim Alanı (da)
1	Nilüfer	62,5	35	34	109	22,18	230 044	50
2	Nilüfer	39,3	27	25	65	18,43	140 550	51
3	Nilüfer	27,8	18	16	59	20,40	99 568	70
4	O.Gazi	26,8	18	15	47	20,91	95 685	65
5	O.Gazi	47,6	32	30	87	18,95	173 430	120
6	O.Gazi	44,1	26	24	86	18,75	137 232	500
7	O.Gazi	81,2	56	48	146	20,60	301 632	200
8	O.Gazi	46,2	26	22	90	16,49	110 660	70
9	O.Gazi	15,3	12	10	22	19,72	60 150	13
10	O.Gazi	39,8	28	25	71	19,06	145 300	150
11	Nilüfer	26,1	14	12	52	16,56	60 612	50
12	Nilüfer	59,0	41	40	103	19,43	237 080	50
13	Nilüfer	43,2	22	21	77	15,92	101 955	180
14	Yıldırım	12,4	8	7	22	20,31	43 372	80
15	O.Gazi	37,1	26	21	61	14,78	94 668	160
16	O.Gazi	40,3	27	21	70	18,53	118 692	54
17	O.Gazi	56,2	37	31	93	21,13	199 795	70
18	O.Gazi	10,9	8	7	17	17,45	37 261	17
19	M.K.P	4,6	4	4	8	17,45	21 284	36
20	M.K.P	18,7	13	12	33	17,57	64 296	65
21	M.K.P	55,3	43	42	88	18,43	236 082	198
22	M.K.P	11,9	8	9	22	18,45	50 634	24
23	M.K.P	29,7	20	18	50	13,84	75 996	104
24	M.K.P	18,9	14	13	36	16,37	64 896	75
25	M.K.P	35,3	21	19	71	17,68	102 467	140
26	M.K.P	26,7	18	17	49	13,72	71 162	250
27	M.K.P	21,6	15	14	35	14,20	60 634	95

28	M.K.P	28,9	22	19	52	17,34	100 491	40
29	K.Bey	16,3	12	12	26	25,56	93 540	125
30	K.Bey	24,1	17	14	42	12,64	53 956	208
31	Y.Şehir	24,4	14	11	48	15,72	52 756	100
32	Y.Şehir	25,8	16	15	47	18,92	86 565	200
33	Y.Şehir	16,7	12	11	29	23,11	77 539	54
34	Y.Şehir	15,4	11	10	24	16,50	50 330	93
35	Y.Şehir	12,0	8	8	23	14,77	36 032	95
36	Y.Şehir	11,7	9	8	19	10,44	25 480	65
37	Y.Şehir	29,1	20	17	55	17,50	90 712	140
38	Y.Şehir	12,2	9	7	25	23,85	50 918	85
39	İnegöl	14,0	12	11	29	18,11	60 775	145
40	K.Bey	11,5	9	8	19	18,97	46 296	90
41	K.Bey	13,9	9	9	24	18,44	50 616	70
42	K.Bey	16,9	12	11	33	17,84	59 851	67
43	K.Bey	33,5	19	17	56	17,45	90 491	128
44	K.Bey	14,9	10	9	30	19,50	53 541	190
45	K.Bey	15,9	10	8	32	23,42	57 144	121
46	K.Bey	11,6	8	8	20	21,39	52 184	
47	K.Bey	10,7	7	6	22	21,22	38 826	43
48	K.Bey	20,6	12	10	36	20,09	61 260	90
49	İnegöl	15,1	9	9	29	17,33	47 583	60
50	İnegöl	13,3	9	4	28	10,17	12 412	60
51	İnegöl	12,9	9	8	23	14,79	36 088	80
52	İnegöl	5,0	3	2	9	11,10	6 772	30
53	İnegöl	12,1	9	8	20	17,19	41 944	10
54	İnegöl	7,7	5	5	16	16,02	24 430	20
55	İnegöl	7,2	5	5	13	9,49	14 470	26
56	İnegöl	7,2	5	4	13	14,90	18 180	20
57	Akçalar	9,9	7	5	16	13,69	20 880	53
58	Akçalar	5,1	4	3	10	10,99	10 059	30
59	Akçalar	7,1	6	6	11	15,24	27 894	23
60	Akçalar	8,3	7	5	17	12,04	18 360	31
61	Nilüfer	6,0	4	3	11	16,74	15 321	31
62	M.K.P	14,8	11	9	23	17,30	47 502	108
63	M.K.P	43,4	27	24	75	14,23	104 184	265
64	M.K.P	12,9	10	8	23	16,79	40 968	68
65	Akçalar	12,8	11	10	19	14,49	44 190	22
66	Akçalar	4,6	3	3	8	18,10	16 566	30
67	Akçalar	12,9	8	6	26	15,56	28 470	34
68	Akçalar	10,3	8	8	20	12,72	31 040	25
69	Akçalar	5,1	4	3	11	20,53	18 786	14
70	Akçalar	13,3	9	8	23	14,04	34 264	40
71	Akçalar	17,2	11	10	33	21,78	66 440	103
72	Akçalar	15,0	11	12	24	9,97	36 504	60
73	Akçalar	8,9	6	6	15	18,86	34 506	40
74	Akçalar	11,4	7	5	19	16,04	24 455	40
75	Akçalar	7,6	6	5	12	12,90	19 680	20
76	Akçalar	4,3	2	2	8	17,46	10 648	43
77	Y.Şehir	16,2	12	12	27	18,02	65 964	30
78	Yıldırım	2,6	2	2	5	18,10	11 042	50

b)Sermaye Yapıları (000 TL)

İşletme No	ilçe	Gyrmenkul Sermayesi	Hayvan Sermayesi	Alet Mak. Malz. Ser.	Para Sermayesi	Toplam Sermaye	Pasif Sermaye	Öz Sermaye
1	Nilüfer	530.000	10 675 000	4 187 309	917 650	16 592 271	0	16 592 271
2	Nilüfer	88.000	5 921 500	2 591 296	662 585	9 686 739	0	9 686 739
3	Nilüfer	410.000	5 367 000	1 814 814	441 950	8 667 000	0	8 667 000
4	O.Gazi	70.000	4 088 500	1 764 557	400 000	6 886 062	0	6 886 062
5	O.Gazi	1.095.000	7 508 730	3 235 119	842 735	13 557 132	0	13 557 132
6	O.Gazi	490.000	7 904 931	2 491 785	645 550	15 910 382	0	15 910 382
7	O.Gazi	35.000	12 814 026	7 407 148	1 562 150	23 627 571	0	23 627 571
8	O.Gazi	80.000	7 891 581	2 023 223	577 090	11 180 130	0	11 180 130
9	O.Gazi	1.975.000	2 192 273	1 089 865	360 490	5 735 229	0	5 735 229
10	O.Gazi	79.275	6 605 763	2 965 874	721 075	11 961 146	1000 000	10 961 146
11	Nilüfer	1.686.000	4 628 904	1 105 629	314 013	6 521 357	43 571	6 477 786
12	Nilüfer	345.000	9 987 767	4 336 054	1 138 700	17 600 833	0	17 600 833
13	Nilüfer	103.000	7 076 185	2 306 929	634 050	11 990 486	52 857	11 937 628
14	Yıldırım	151.000	2 111 691	857 899	199 900	3 996 188	21 434	3 974 754
15	O.Gazi	3.661.120	5 973 617	1 858 466	569 460	9 989 940	20 898	9 969 042
16	O.Gazi	178.400	6 580 028	2 396 957	768 826	13 894 827	18 367	13 876 460
17	O.Gazi	212.000	9 099 624	3 618 452	814 650	14 194 363	21 446	14 172 917
18	O.Gazi	512.000	1 720 806	695 199	196 050	2 977 841	24 286	2 953 555
19	M.K.P	195.000	708 369	404 693	239 100	2 009 827	0	2 009 827
20	M.K.P	2.297.000	3 055 621	1 263 292	337 850	5 439 768	0	5 439 768
21	M.K.P	430.000	8 274 511	4 476 782	1 134 470	15 873 917	0	15 873 917
22	M.K.P	445.000	1 880 669	929 942	259 050	3 716 770	36 586	3 680 185
23	M.K.P	600	4 905 001	1 497 169	502 500	8 290 478	0	8 290 478
24	M.K.P	123.000	3 381 269	1 245 125	348 755	5 654 217	0	5 654 217
25	M.K.P	330.000	6 495 976	1 869 404	502 912	10 257 764	22 873	10 234 891
26	M.K.P	2.865.000	4 571 953	1 358 430	465730	8 987 671	0	8 987 671
27	M.K.P	530.000	3 406 592	1 138 249	385 840	6 155 073	0	6 155 073
28	M.K.P	60.000	4 156 985	1 840 825	524 055	7 413 715	0	7 413 715
29	K.Bey	750.000	2 373 450	1 665 009	317 460	5 546 698	0	5 546 698
30	K.Bey	4.010.000	3 947 218	1 011 520	391 475	7 751 829	0	7 751 829

31	Y.Şehir	368.000	4 229 326	981 104	446 875	9 721 928	11 429	9 710 499
32	Y.Şehir	555.000	4 175 027	1 649 789	423 410	8 425 472	0	8 425 472
33	Y.Şehir	269.500	2 652 180	1 389 100	315 850	5 400 627	0	5 400 627
34	Y.Şehir	195.500	2 278 209	1 081 083	298 805	4 750 896	8 904	4 741 992
35	Y.Şehir	373.000	2 072 021	663 544	218 045	3 993 502	0	3 993 502
36	Y.Şehir	725.000	1 804 550	495 960	228 910	3 490 425	100 000	3 390 425
37	Y.Şehir	246.000	4 823 030	1 664 482	470 950	8 724 934	150 000	8 574 934
38	Y.Şehir	27.200	1 925 766	925 265	194 467	4 000 427	0	4 000 427
39	İnegöl	1.580.000	2 557 944	1 097 969	288 003	5 282 819	40 386	5 242 434
40	K.Bey	30.500	1 771 974	841 288	288 563	5 295 986	0	5 295 986
41	K.Bey	555.000	2 308 899	914 389	236 440	4 123 464	0	4 123 464
42	K.Bey	895.000	2 791 574	1 086 340	314 998	5 354 009	0	5 354 009
43	K.Bey	11.000	5 347 252	1 647 018	473 090	9 205 278	0	9 205 278
44	K.Bey	402.000	2 688 682	965 296	235 465	5 619 227	0	5 619 227
45	K.Bey	502.000	2 925 773	1 029 847	230 360	5 682 574	0	5 682 574
46	K.Bey	40.500	1 810 916	930 991	226 500	3 330 407	0	3 330 407
47	K.Bey	3.017.000	1 850 925	8 297 410	178 600	3 275 763	0	3 275 763
48	K.Bey	1.538.000	3 551 063	1 102 619	411 676	8 896 519	10 286	8 886 233
49	İnegöl	2.745.000	2 853 901	863 417	311 815	6 109 907	0	6 109 907
50	İnegöl	578.000	1 992 045	273 343	360 595	5 913 757	0	5 913 757
51	İnegöl	106.000	2 092 097	668 236	238 230	4 300 261	0	4 300 261
52	İnegöl	3.000.000	643 915	137 059	212 240	1 370 600	0	1 370 600
53	İnegöl	1.575.000	1 567 580	7 649 410	359 067	5 782 059	10 286	5 771 773
54	İnegöl	383.000	1 377 097	459 314	136 325	2 228 661	10 286	2 218 375
55	İnegöl	494.000	1 229 234	280 929	150 020	2 278 385	0	2 278 385
56	İnegöl	242.750	1 217 318	340 278	245 030	2 477 551	0	2 477 551
57	Akçalar	620.000	1 657 532	390 654	142 775	2 913 161	0	2 913 161
58	Akçalar	375.000	836 527	196 349	233 872	1 948 134	7 851	1 940 284
59	Akçalar	1.374.000	1 076 153	516 279	176 135	2 351 631	0	2 351 631
60	Akçalar	220.000	1 455 232	352 803	150 035	2 612 504	7 893	2 604 611
61	Nilüfer	135.000	1 046 429	279 481	216 800	1 908 143	0	1 908 143
62	M.K.P	745	2 135 916	866 856	241 867	4 356 632	0	4 356 632
63	M.K.P	1.090.000	7 009 682	1 918 289	625 261	11 951 228	18 533	11 932 695
64	M.K.P	1.241.000	2 221 763	747 498	263 133	4 937 537	0	4 937 537
65	Akçalar	555.000	1 914 042	825 896	324 720	4 504 675	0	4 504 675
66	Akçalar	1.345.000	542 300	311 154	232 238	1 712 078	0	1 712 078
67	Akçalar	646.000	2 370 424	533 959	187 833	3 994 788	10 999	3 983 789
68	Akçalar	1.466.500	1 950 305	577 150	234 283	3 500 893	10 999	3 489 895
69	Akçalar	269.500	1 071 350	341 213	243 918	2 399 627	0	2 399 627
70	Akçalar	388.250	2 157 912	636 082	212 573	3 437 916	0	3 437 916
71	Akçalar	611.000	2 802 179	1 189 923	280 548	5 592 662	13 169	5 579 493
72	Akçalar	1.810.500	2 239 967	697 727	331 425	4 172 893	24 893	4 148 000
73	Akçalar	1.790.000	1 143 151	627 399	234 910	3 917 809	0	3 917 809
74	Akçalar	330.000	1 661 170	450 234	145 060	2 908 314	0	2 908 314
75	Akçalar	207.000	858 788	386 237	139 600	1 690 550	0	1 690 550
76	Akçalar	200.470	657 720	197 448	216 825	1 667 980	24 893	1 643 088
77	Y.Şehir	252.000	2 472 142	1 214 574	326 499	4 485 071	0	4 485 071
78	Yıldırım	436.500	293 790	199 499	210 117	1 242 717	100 000	1 142 717

c)Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Oransal Dağılımı (%).

İşletme No	İlçe	M.G.T. (000 TL)	Yem	İşçilik	Vet.Sağ	Sigorta	Faiz	Bakım Onarım	Amor.	Diğer
1	Nilüfer	5 073 459	76,20	12,87	3,35	0,00	0,00	0,27	3,71	6,95
2	Nilüfer	3 247 671	72,73	14,78	3,85	0,00	0,00	0,10	4,10	8,29
3	Nilüfer	2 276 564	73,50	13,49	3,51	0,00	0,00	0,58	4,04	8,39
4	O.Gazi	2 129 707	75,51	13,52	3,52	0,00	0,00	0,13	3,82	7,02
5	O.Gazi	4 245 369	68,65	13,57	3,53	5,23	0,00	0,71	4,27	7,57
6	O.Gazi	3 148 585	73,25	14,64	3,81	0,00	0,00	0,35	4,11	7,66
7	O.Gazi	7 311 298	69,33	12,61	3,28	3,67	0,00	0,84	6,71	6,85
8	O.Gazi	2 646 223	70,28	15,96	4,16	0,00	0,00	0,07	4,24	9,45
9	O.Gazi	1 418 865	71,24	13,53	3,52	0,00	0,00	4,19	6,38	4,65
10	O.Gazi	3 317 104	73,61	14,47	3,77	0,00	0,00	0,60	5,28	6,04
11	Nilüfer	1 565 494	65,07	14,72	3,83	0,00	7,80	0,04	3,88	8,50
12	Nilüfer	5 360 674	74,32	14,33	3,73	0,00	0,00	0,99	4,55	5,81
13	Nilüfer	2 670 080	64,17	15,10	3,93	0,00	5,54	0,89	6,30	7,99
14	Yıldırım	1 059 345	68,81	12,69	3,30	0,00	5,67	0,52	4,44	7,88
15	O.Gazi	2 371 620	67,08	17,00	4,43	0,00	2,47	0,33	5,05	8,08
16	O.Gazi	2 868 120	69,55	14,06	3,66	0,00	1,79	4,09	7,30	3,21
17	O.Gazi	4 477 089	75,00	13,29	3,46	0,00	1,34	0,05	3,57	6,75
18	O.Gazi	960 212	65,21	14,00	3,65	0,00	7,08	0,72	4,35	8,63
19	M.K.P	630 423	56,74	30,46	3,17	0,00	0,00	1,68	4,62	6,51
20	M.K.P	1 523 282	70,94	15,13	3,94	0,00	0,00	0,58	5,02	8,34
21	M.K.P	5 512 671	71,97	14,63	3,81	2,18	0,00	0,23	4,31	6,68
22	M.K.P	1 293 967	65,76	13,35	3,48	0,00	7,92	1,04	4,34	7,59
23	M.K.P	1 915 469	66,68	18,04	4,70	0,00	0,00	0,85	5,61	8,83
24	M.K.P	1 550 371	70,35	16,10	4,19	0,00	0,00	0,13	4,72	8,71
25	M.K.P	2 472 403	69,65	14,75	3,84	0,00	2,59	0,17	4,00	8,84
26	M.K.P	1 795 061	66,62	18,18	4,74	0,00	0,00	0,63	5,38	9,18
27	M.K.P	1 511 049	67,44	17,79	4,63	0,00	0,00	0,77	5,26	8,74
28	M.K.P	2 366 134	71,37	15,42	4,01	0,00	0,00	0,70	4,55	7,96

29	K.Bey	1 987 925	79,08	11,59	3,02	0,00	0,00	0,11	3,15	6,07
30	K.Bey	1 439 845	62,98	18,67	4,86	0,00	0,00	1,09	5,63	11,63
31	Y.Şehir	1 368 578	64,78	15,43	4,02	0,00	2,34	6,96	8,77	1,71
32	Y.Şehir	2 347 315	61,98	12,27	3,20	14,97	0,00	0,59	4,00	6,19
33	Y.Şehir	1 908 250	68,29	11,07	2,88	10,18	0,00	0,89	3,53	6,05
34	Y.Şehir	1 522 113	55,57	12,61	3,28	17,02	1,64	0,82	4,98	7,36
35	Y.Şehir	890 254	68,02	17,25	4,49	0,00	0,00	0,62	4,95	9,15
36	Y.Şehir	922 529	46,42	16,65	4,34	20,05	0,00	1,25	5,31	10,32
37	Y.Şehir	2 118 041	71,98	15,41	4,01	0,00	0,00	0,74	4,60	7,27
38	Y.Şehir	1 130 992	75,66	11,88	3,09	0,00	0,00	0,54	3,62	8,29
39	İnegöl	1 755 871	58,17	12,03	3,13	12,64	6,44	0,05	3,17	7,50
40	K.Bey	1 145 731	67,91	13,41	3,49	0,00	0,00	4,16	6,33	8,20
41	K.Bey	1 215 344	69,99	14,22	3,70	0,00	0,00	0,08	3,78	11,92
42	K.Bey	1 421 412	70,76	14,86	3,87	0,00	0,00	1,18	4,69	8,51
43	K.Bey	2 149 668	70,74	15,18	3,95	0,00	0,00	0,82	4,54	8,71
44	K.Bey	1 244 750	72,29	13,88	3,62	0,00	0,00	0,03	3,66	10,13
45	K.Bey	1 296 227	74,09	11,85	3,09	0,00	0,00	0,96	3,82	9,28
46	K.Bey	1 249 231	70,20	12,30	3,20	0,00	0,00	0,87	3,78	12,85
47	K.Bey	974 970	66,93	11,82	3,08	0,00	0,00	0,50	4,86	15,89
48	K.Bey	1 507 632	68,29	12,74	3,32	0,00	1,91	6,01	7,34	3,72
49	İnegöl	1 258 448	63,54	13,73	3,58	0,00	0,00	3,67	6,05	13,00
50	İnegöl	575 078	36,27	33,39	3,48	0,00	0,00	14,47	13,56	2,31
51	İnegöl	917 248	66,12	16,75	4,36	0,00	0,00	1,91	5,70	9,52
52	İnegöl	415 478	27,39	46,21	2,41	0,00	0,00	0,82	3,16	22,42
53	İnegöl	1 114 883	63,23	13,78	3,59	0,00	2,58	8,08	9,02	3,31
54	İnegöl	630 061	65,16	15,24	3,97	0,00	4,57	0,43	4,50	10,10
55	İnegöl	424 339	57,31	22,62	5,89	0,00	0,00	2,74	7,81	9,52
56	İnegöl	566 548	53,93	33,89	3,53	0,00	0,00	2,65	5,41	4,13
57	Akçalar	532 570	65,89	18,03	4,69	0,00	0,00	1,38	5,66	9,04
58	Akçalar	434 451	38,91	44,19	3,45	0,00	5,06	2,87	5,49	3,47
59	Akçalar	673 954	69,56	17,09	4,45	0,00	0,00	1,70	5,69	5,96
60	Akçalar	506 515	60,92	18,95	4,94	0,00	4,36	2,26	6,59	6,92
61	Nilüfer	493 731	52,15	38,89	3,04	0,00	0,00	0,52	3,38	5,06
62	M.K.P	1 100 244	72,56	15,71	4,09	0,00	0,00	0,38	4,38	6,97
63	M.K.P	2 595 282	67,46	17,76	4,62	0,00	2,00	0,00	4,63	8,15
64	M.K.P	976 385	70,51	15,73	4,10	0,00	0,00	3,35	6,35	4,05
65	Akçalar	1 134 876	65,44	16,92	4,41	0,00	0,00	3,32	6,75	7,58
66	Akçalar	519 866	53,55	36,93	2,89	0,00	0,00	2,12	4,55	2,84
67	Akçalar	722 904	66,19	15,94	4,15	0,00	4,26	2,52	5,99	5,11
68	Akçalar	825 305	63,21	18,61	4,85	0,00	3,73	1,87	6,11	6,47
69	Akçalar	563 030	56,07	34,10	2,66	0,00	0,00	3,30	4,93	1,59
70	Akçalar	841 934	68,39	18,24	4,75	0,00	0,00	0,26	4,98	8,12
71	Akçalar	1 639 487	68,11	11,71	3,05	9,03	2,25	0,72	3,55	4,63
72	Akçalar	1 249 396	49,10	18,44	4,80	13,33	5,58	0,88	5,43	7,24
73	Akçalar	808 584	71,72	14,25	3,71	0,00	0,00	5,78	7,65	0,60
74	Akçalar	584 534	70,31	16,42	4,28	0,00	0,00	1,50	5,31	6,46
75	Akçalar	501 487	65,95	19,14	4,99	0,00	0,00	0,87	5,98	8,06
76	Akçalar	472 636	37,86	40,62	2,12	0,00	14,75	1,35	3,12	2,29
77	Y.Şehir	1 509 308	73,45	15,27	3,98	0,00	0,00	0,45	4,45	6,39
78	Yıldırım	462 063	40,16	41,55	2,16	12,01	0,00	0,57	2,55	3,15

d)Gelirlerin Oransal Dağılımı (%).

İşletme No	İlçe	Gelirler Toplamı (000 TL)	Süt	Buzağı	Gübre	E.K.A.
1	Nilüfer	11 976 386	60,89	6,50	0,96	31,65
2	Nilüfer	8 356 069	62,73	8,06	1,19	28,02
3	Nilüfer	7 815 433	42,36	4,92	0,73	52,00
4	O.Gazi	6 028 353	61,21	6,93	1,03	30,83
5	O.Gazi	11 201 267	55,40	6,92	1,02	36,65
6	O.Gazi	8 921 510	57,87	7,31	1,08	33,74
7	O.Gazi	18 396 978	65,25	7,50	1,11	26,14
8	O.Gazi	8 825 550	49,95	7,17	1,06	41,82
9	O.Gazi	3 572 235	69,76	8,38	1,24	20,62
10	O.Gazi	4 479 394	59,49	7,39	1,09	32,02
11	Nilüfer	13 636 804	49,82	7,12	1,05	42,01
12	Nilüfer	7 753 071	61,81	7,53	1,12	29,55
13	Nilüfer	2 228 957	42,84	6,37	0,94	49,84
14	Yıldırım	7 109 590	61,34	7,15	1,06	30,45
15	O.Gazi	8 029 609	56,80	9,10	1,35	32,75
16	O.Gazi	11 937 725	61,31	7,83	1,16	29,7
17	O.Gazi	2 623 837	64,29	7,20	1,07	27,44
18	O.Gazi	1 260 158	64,79	8,79	1,30	25,12
19	M.K.P	4 267 775	61,02	8,28	1,23	29,47
20	M.K.P	16 984 543	55,20	7,44	1,10	36,25
21	M.K.P	2 443 277	60,74	7,80	1,16	30,30
22	M.K.P	5 502 392	57,12	7,33	1,09	34,47
23	M.K.P	4 064 394	53,25	9,11	1,35	36,30
24	M.K.P	7 309 092	56,92	8,24	1,22	33,62
25	M.K.P	4 667 513	48,09	6,44	0,95	44,52
26	M.K.P	4 666 794	54,57	9,42	1,39	34,62
27	M.K.P	6 606 511	49,21	8,21	1,22	41,37
28	M.K.P	3 807 235	53,01	7,24	1,07	38,68

29	K.Bey	4 727 373	72,80	6,75	1,00	19,46
30	K.Bey	4 138 234	46,80	8,77	1,30	43,13
31	Y.Şehir	5 152 234	46,01	6,93	1,03	46,03
32	Y.Şehir	4 646 035	53,19	6,66	0,99	39,17
33	Y.Şehir	2 826 536	65,30	6,69	0,99	27,02
34	Y.Şehir	2 911 797	59,50	8,54	1,26	30,70
35	Y.Şehir	2 259 796	44,41	7,12	1,05	47,42
36	Y.Şehir	6 390 792	41,86	9,49	1,41	47,24
37	Y.Şehir	3 299 176	58,08	7,86	1,16	32,90
38	Y.Şehir	3 801 955	59,00	5,86	0,87	34,28
39	İnegöl	3 086 816	57,56	7,52	1,11	33,80
40	K.Bey	2 563 896	63,12	7,88	1,17	27,84
41	K.Bey	4 197 515	61,54	7,90	1,17	29,38
42	K.Bey	6 420 752	62,76	8,33	1,23	27,67
43	K.Bey	3 620 596	54,80	7,43	1,10	36,67
44	K.Bey	3 389 996	51,87	6,30	0,93	40,90
45	K.Bey	2 963 837	64,98	6,57	0,97	27,48
46	K.Bey	2 585 857	61,44	6,80	1,01	30,74
47	K.Bey	4 298 715	59,56	6,65	0,98	32,81
48	K.Bey	2 768 896	54,94	6,48	0,96	37,62
49	İnegöl	2 248 616	55,41	7,57	1,12	35,90
50	İnegöl	2 495 076	33,69	7,84	1,16	57,31
51	İnegöl	638 659	54,29	8,69	1,29	35,73
52	İnegöl	2 686 536	45,70	9,75	1,44	43,11
53	İnegöl	1 330 598	60,67	8,36	1,24	29,73
54	İnegöl	1 311 098	59,88	8,85	1,31	29,96
55	İnegöl	1 355 798	37,61	9,39	1,39	51,62
56	İnegöl	1 810 977	49,62	7,89	1,17	41,32
57	Akçalar	1 044 478	51,45	8,90	1,32	38,33
58	Akçalar	1 389 958	49,16	10,59	1,57	38,69
59	Akçalar	1 363 537	62,05	9,64	1,43	26,88
60	Akçalar	1 006 638	54,84	10,79	1,60	32,77
61	Nilüfer	3 837 776	55,93	7,91	1,17	34,99
62	M.K.P	9 445 449	58,69	8,03	1,19	32,09
63	M.K.P	3 619 396	54,18	9,01	1,33	35,47
64	M.K.P	3 064 656	59,74	8,43	1,25	30,58
65	Akçalar	1 055 119	62,52	10,22	1,51	25,74
66	Akçalar	2 376 117	54,92	7,18	1,06	36,83
67	Akçalar	2 253 277	46,50	7,08	1,05	45,37
68	Akçalar	1 357 318	48,45	9,02	1,34	41,19
69	Akçalar	2 492 436	51,99	6,00	0,89	41,13
70	Akçalar	3 353 876	49,99	8,43	1,25	40,33
71	Akçalar	2 062 636	62,61	6,81	1,01	29,58
72	Akçalar	1 754 358	52,31	12,42	1,84	33,43
73	Akçalar	2 909 577	65,33	8,20	1,21	25,25
74	Akçalar	1 298 198	45,16	6,67	0,99	47,19
75	Akçalar	1 057 239	54,59	10,02	1,48	33,91
76	Akçalar	2 986 675	32,13	4,36	0,65	62,87
77	Y.Şehir	986 839	64,30	8,45	1,25	26,00
78	Yıldırım	8 506 229	44,80	5,86	0,87	48,47

e)Ekonomik Analiz

İşletme No	İlçe	Maliyet TL/Kg	GSH (000 TL)	Safı Kâr (000 TL)	Mali.R	R. Fakt	Ekonomik. R	Sos.Gelir. (000 TL)	O/İ Oranı
1	Nilüfer	17 640	13 601 484	8 528 025	51	62,70	51,40	9 263 641	2,68
2	Nilüfer	17 800	8 066 050	4 818 379	50	59,74	49,74	5 348 977	2,48
3	Nilüfer	18 070	8 462 048	6 185 484	71	73,10	71,37	6 528 529	3,72
4	O.Gazi	17 580	5 627 410	3 497 703	51	62,15	50,79	3 820 150	2,64
5	O.Gazi	19 320	11 268 980	7 023 611	52	62,33	51,81	7 662 046	2,65
6	O.Gazi	17 720	8 536 752	5 388 167	34	63,12	33,87	5 898 371	2,71
7	O.Gazi	19 490	16 641 552	9 330 254	39	56,07	39,49	10 360 441	2,28
8	O.Gazi	17 980	7 975 460	5 329 237	48	66,82	47,67	5 791 475	3,01
9	O.Gazi	18 630	3 103 900	1 685 035	29	54,29	29,38	1 898 689	2,19
10	O.Gazi	17 690	8 792 050	5 474 946	50	62,27	45,77	6 007 254	2,65
11	Nilüfer	19 920	4 380 232	2 814 738	43	64,26	45,03	3 189 000	2,80
12	Nilüfer	17 570	13 808 880	8 448 206	48	61,18	48,00	9 301 555	2,58
13	Nilüfer	20 040	8 567 230	5 897 150	49	68,83	50,42	6 485 105	3,21
14	Yıldırım	19 610	2 545 342	1 485 997	37	58,38	38,69	1 696 047	2,40
15	O.Gazi	18 430	5 999 898	3 628 278	36	60,47	36,91	4 124 093	2,53
16	O.Gazi	18 880	6 969 762	4 101 642	30	58,85	29,89	4 599 017	2,43
17	O.Gazi	17 780	11 187 970	6 710 881	47	59,98	47,70	7 438 076	2,50
18	O.Gazi	20 160	2 070 346	1 110 134	38	53,62	39,56	1 325 971	2,16
19	M.K.P	24 010	1 255 624	625 201	31	49,79	31,11	824 863	1,99
20	M.K.P	18 120	4 192 856	2 669 574	49	63,67	49,08	2 923 121	2,75
21	M.K.P	18 040	13 992 652	8 479 981	53	60,60	53,42	9 371 371	2,54
22	M.K.P	20 250	3 191 474	1 897 507	52	59,46	53,81	2 191 011	2,47
23	M.K.P	18 130	5 138 156	3 222 687	39	62,72	38,87	3 595 646	2,68
24	M.K.P	17 910	4 104 306	2 553 935	45	62,23	45,17	2 826 897	2,65
25	M.K.P	18 590	7 670 962	5 198 559	51	67,77	51,30	5 664 313	3,10
26	M.K.P	18 090	4 694 282	2 899 221	32	61,76	32,26	3 251 240	2,62
27	M.K.P	18 030	4 435 724	2 924 675	48	65,93	47,52	3 215 303	2,94
28	M.K.P	17 900	6 824 826	4 458 692	60	65,33	60,14	4 859 669	2,88
29	K.Bey	17 420	4 625 640	2 637 715	48	57,02	47,55	2 901 789	2,33
30	K.Bey	18 940	4 150 316	2 710 471	35	65,31	34,97	2 998 695	2,88

31	Y.Şehir	19 720	4 127 566	2 758 988	28	66,84	28,71	3 021 191	3,02
32	Y.Şehir	21 940	5 859 090	3 511 775	42	59,94	41,68	3 830 938	2,50
33	Y.Şehir	20 380	4 274 754	2 366 504	44	55,36	43,82	2 605 618	2,24
34	Y.Şehir	24 310	3 045 380	1 523 267	32	50,02	32,59	1 758 326	2,00
35	Y.Şehir	18 080	2 920 952	2 030 698	51	69,52	50,85	2 197 269	3,28
36	Y.Şehir	26 830	2 191 080	1 268 551	37	57,90	36,34	1 431 324	2,38
37	Y.Şehir	17 750	5 623 082	3 505 041	41	62,33	40,17	3 864 097	2,65
38	Y.Şehir	18 110	3 106 998	1 976 006	49	63,60	49,39	2 128 736	2,75
39	İnegöl	23 490	3 801 250	2 045 379	39	53,81	40,86	2 391 577	2,16
40	K.Bey	19 590	2 640 456	1 494 725	28	56,61	28,22	1 664 991	2,30
41	K.Bey	18 700	2 960 826	1 745 482	42	58,95	42,33	1 936 504	2,44
42	K.Bey	18 260	3 432 986	2 011 574	38	58,60	37,57	2 244 320	2,42
43	K.Bey	18 150	5 945 126	3 795 458	41	63,84	41,23	4 154 435	2,77
44	K.Bey	18 230	3 716 126	2 471 376	44	66,50	43,98	2 663 451	2,99
5	K.Bey	18 500	3 165 984	1 869 757	33	59,06	32,90	2 043 929	2,44
46	K.Bey	19 360	3 057 424	1 808 193	54	59,14	54,29	1 980 580	2,45
47	K.Bey	20 500	2 346 836	1 371 866	42	58,46	41,88	1 501 043	2,41
48	K.Bey	19 740	4 013 860	2 506 228	28	62,44	28,49	2 749 092	2,66
49	İnegöl	20 800	3 091 638	1 833 190	30	59,30	30,00	2 023 120	2,46
50	İnegöl	36 710	1 326 232	751 154	13	56,64	12,70	947 623	2,31
51	İnegöl	18 800	2 392 968	1 475 720	34	61,67	34,32	1 642 311	2,61
52	İnegöl	52 540	533 492	118 014	9	22,12	8,61	312 451	1,28
53	İnegöl	20 890	2 488 784	1 373 901	24	55,20	24,26	1 571 411	2,23
54	İnegöl	19 680	1 468 730	838 669	38	57,10	38,92	972 273	2,33
55	İnegöl	19 010	1 385 170	960 831	42	69,37	42,17	1 062 040	3,26
56	İnegöl	24 600	1 318 880	752 332	30	57,04	30,37	950 876	2,33
57	Akçalar	18 360	1 460 930	928 361	32	63,55	31,87	1 031 877	2,74
58	Akçalar	34 290	736 674	302 223	16	41,03	16,64	519 834	1,70
59	Akçalar	17 740	1 618 284	944 330	40	58,35	40,16	1 069 572	2,40
60	Akçalar	19 460	1 205 210	698 695	27	57,97	27,59	823 411	2,38
61	Nilüfer	26 380	986 106	492 375	26	49,93	25,80	689 891	2,00
62	M.K.P	17 510	2 913 722	1 813 478	42	62,24	41,63	2 003 379	2,65
63	M.K.P	18 030	6 922 024	4 326 742	36	62,51	36,64	4 876 958	2,67
64	M.K.P	18 000	2 468 648	1 492 263	30	60,45	30,22	1 660 612	2,53
65	Akçalar	18 930	2 544 340	1 409 465	31	55,40	31,29	1 617 373	2,24
66	Akçalar	25 980	1 085 926	566 060	33	52,13	33,06	764 023	2,09
67	Akçalar	19 100	2 204 020	1 481 116	37	67,20	37,85	1 637 372	3,05
68	Akçalar	18 900	2 306 240	1 480 935	42	64,21	43,18	1 676 517	2,79
69	Akçalar	25 200	1 300 846	737 816	31	56,72	30,75	936 579	2,31
70	Akçalar	17 600	2 467 304	1 625 370	47	65,88	47,28	1 791 305	2,93
71	Akçalar	20 180	3 820 340	2 180 854	39	57,09	39,65	2 433 658	2,33
72	Akçalar	24 410	2 512 344	1 262 949	30	50,27	31,94	1 576 214	2,01
73	Akçalar	18 240	1 901 316	1 092 732	28	57,47	27,89	1 220 354	2,35
74	Akçalar	17 800	1 949 630	1 365 096	47	70,02	46,94	1 469 899	3,34
75	Akçalar	17 900	1 297 730	796 243	47	61,36	47,10	899 328	2,59
76	Akçalar	38 780	1 193 028	720 392	44	60,38	47,37	985 949	2,52
77	Y.Şehir	17 450	3 692 904	2 183 596	49	59,13	48,69	2 437 743	2,45
78	Yıldırım	36 440	887 212	425 149	37	47,92	34,21	621 124	1,92

f) İşletme Ölçekleri ve İlçeler Bazında Genel Bilgiler

Tablo-1 Maliyet Unsurlarının Dağılımı

	Yem	İşçilik	Bak.onar.	Amort.	Vet.Sağl.	Faiz	Diğer
İl Geneli	65,44	22,51	1,01	5,02	4,31	0,85	0,86
K.Ölç.İ.	59,78	27,48	1,41	5,16	4,22	1,12	0,83
O.Ölç.İ.	68,92	22,6	0,88	4,93	4,35	0,71	-2,39
B.Ölç.İ.	71,09	18,84	0,42	4,89	4,42	0,56	-0,22
Nilüfer	71,76	14,14	0,53	4,51	3,68	1,61	3,77
O.Gazi	69,08	15,49	1,17	4,84	3,61	1,64	4,17
Yıldırım	70,35	15,74	0,46	5,16	4,09	1,23	2,97
M.K.P.	69,48	15,79	0,91	4,93	4,11	0,96	3,82
Y.Şehir	60,69	16,75	0,67	4,08	3,39	0,89	13,53
İnegöl	55,91	23,71	4,07	6,79	3,92	0,79	4,81
Karacabey	68,59	14,06	2,02	5,18	3,65	0,39	6,11
Akçalar	60,34	22,68	1,81	5,21	3,88	2,51	3,57

Tablo-2 Gelir Unsurlarının Dağılım Oranları

	Süt Geliri	Buzağı	EKA	Gübre
İl Geneli	60,56	13,57	24,56	1,31
K.Ölç.İ.	52,22	7,98	38,61	1,19
O.Ölç.İ.	56,42	7,82	34,61	1,15
B.Ölç.İ.	58,11	7,55	33,22	1,12
Nilüfer	55,81	6,94	36,23	1,02
O.Gazi	60,06	7,59	31,23	1,12
Yıldırım	58,15	8,25	32,38	1,22
M.K.P.	56,72	8,13	33,95	1,21
Y.Şehir	53,74	7,29	37,89	1,08
İnegöl	50,67	8,62	39,44	1,27
Karacabey	56,37	7,25	35,31	1,07
Akçalar	53,14	8,35	37,27	1,24

Tablo-3 Süt Verimi, Üretimi ve Ortalama Sağılan İnek Sayısı

	Süt Kg /yıl	Süt Kg / gün	Sağılan İnek Ort.
İl Geneli	5 430	17,8	13
K.Ölç.İ.	4 905	16,08	5
O.Ölç.İ.	5 475	17,95	13
B.Ölç.İ.	5 478	17,96	29
Nilüfer	5 278	19,14	22
O.Gazi	5 877	18,78	20
Yıldırım	5 217	16,92	23
M.K.P.	5 113	16,82	17
Y.Şehir	5 499	17,92	10
İnegöl	4 520	14,04	5
Karacabey	5 520	18,64	10
Akçalar	4 732	15,69	6

Tablo-4 Rantabilite Rasyoları, Maliyet ve Masraf-hasıla Oranı

	Ekonomik R.	Mali R.	R.Faktörü	Maliyet (TL/Kg)	O/İ
İl Geneli	24,78	24,61	44,11	31 150	1,89
K.Ölç.İ.	33,82	33,53	56,09	24 810	2,49
O.Ölç.İ.	41,83	41,59	60,79	19 310	2,63
B.Ölç.İ.	44,73	44,84	61,82	18 320	2,59
Nilüfer	50,18	49,85	63,74	18 320	2,82
O.Gazi	40,57	40,19	59,21	19 220	2,49
Yıldırım	41,34	43,17	61,37	18 060	2,59
M.K.P.	44,41	44,16	61,91	18 270	2,66
Y.Şehir	41,11	41,38	57,82	23 040	2,43
İnegöl	27,13	27,76	55,48	25 570	2,38
Karacabey	37,85	37,79	61,68	19 170	2,66
Akçalar	36,99	36,44	58,07	22 460	2,45

Tablo-5 GSH, Safi Kar ve Sosyal Gelir (000TL)

	GSH	Safi Kâr	Sosyal Gelir
İl Geneli	5 032 495	2 373 889	4 464 739
K.Ölç.İ.	1 529 764	893 078	1 060 484
O.Ölç.İ.	4 619 372	2 866 137	3 167 601
B.Ölç.İ.	10 166 482	6 248 964	6 894 884
Nilüfer	8 280 679	5 310 960	5 803 890
O.Gazi	7 183 453	4 328 782	4 800 736
Yıldırım	7 395 974	4 551 612	5 065 674
M.K.P.	5 446 607	3 397 770	3 765 792
Y.Şehir	3 523 311	2 072 485	2 314 334
İnegöl	1 668 405	365 967	1 128 428
Karacabey	3 637 153	226 053	2 483 305

Akçalar	1 892 369	1 120 674	1 308 228
---------	-----------	-----------	-----------

EK 3. İşletmelerinin 1997 yılına ait detaylı bulgular

a) İşletme Yapıları

İşletme No	İlçe	BBHB	Tp. İnek (Baş)	Sağılan İnek (Baş)	Toplam Sığır (Baş)	Süt Kg / gün. Baş	Süt Kg / yıl Toplam	Ekim Alanı (da)
1	Nilüfer	61,2	34	26	98	16,85	131 051	50
2	Nilüfer	36,7	25	19	52	21,62	123 639	51
3	Nilüfer	38,4	29	22	55	24,99	165 777	70
4	O.Gazi	25,4	17	13	38	23,98	93 252	65
5	O.Gazi	41,5	27	20	65	21,32	131 678	120
6	O.Gazi	45,6	28	21	77	22,77	145 842	500
7	O.Gazi	78,3	55	41	116	26,06	327 867	200
8	O.Gazi	40,5	21	16	66	20,51	98 525	70
9	O.Gazi	15,1	12	9	20	17,95	49 273	13
10	O.Gazi	37,5	27	20	54	20,89	129 022	150
11	Nilüfer	24,5	13	10	39	18,82	55 966	50
12	Nilüfer	57,6	40	30	89	21,75	199 013	50
13	Nilüfer	42,7	22	17	70	17,03	85 703	180
14	Yıldırım	13,2	9	7	18	21,58	44 428	80
15	O.Gazi	35,8	25	19	55	17,69	101 165	160
16	O.Gazi	41,5	29	22	60	22,29	147 866	54
17	O.Gazi	53,8	35	26	81	23,74	190 068	70
18	O.Gazi	10,8	8	6	16	18,98	34 733	17
19	M.K.P	4,4	4	3	6	23,24	21 265	36
20	M.K.P	18,3	13	10	29	25,52	75 890	65
21	M.K.P	49,4	38	29	74	31,15	270 771	198
22	M.K.P	10,5	7	5	17	16,68	26 709	24
23	M.K.P	33,6	24	18	51	19,16	105 188	104
24	M.K.P	17,5	13	10	28	20,14	59 891	75
25	M.K.P	32,7	19	14	56	20,90	90 837	140

26	M.K.P	24,4	16	12	40	20,21	73 969	250
27	M.K.P	20,5	14	11	30	18,64	59 695	95
28	M.K.P	27,6	21	16	42	17,62	84 642	40
29	K.Bey	16,0	12	9	23	23,55	64 645	125
30	K.Bey	23,6	17	13	35	16,70	64 942	208
31	Y.Şehir	21,5	12	9	34	21,92	60 170	100
32	Y.Şehir	22,6	13	10	40	20,98	62 389	200
33	Y.Şehir	12,5	8	6	20	29,69	54 333	54
34	Y.Şehir	12,3	8	6	19	18,36	33 599	93
35	Y.Şehir	11,9	8	6	20	23,55	43 097	95
36	Y.Şehir	10,6	8	6	15	12,60	23 058	65
37	Y.Şehir	28,4	20	15	44	25,78	117 944	140
38	Y.Şehir	9,6	7	5	14	35,33	56 572	85
39	İnegöl	13,4	12	9	16	15,12	41 504	145
40	K.Bey	10,3	8	6	15	19,74	36 124	90
41	K.Bey	13,8	9	7	21	18,76	38 622	70
42	K.Bey	16,2	12	9	24	20,77	57 014	67
43	K.Bey	32,2	18	14	50	19,30	79 468	128
44	K.Bey	14,5	10	8	22	17,05	39 002	190
45	K.Bey	15,5	10	8	24	18,20	41 633	121
46	K.Bey	11,6	8	6	20	22,41	41 010	
47	K.Bey	10,3	7	5	16	23,16	37 085	43
48	K.Bey	19,4	11	8	29	23,18	58 327	90
49	İnegöl	11,0	5	4	20	21,06	24 087	60
50	İnegöl	10,8	7	5	17	14,45	23 138	60
51	İnegöl	12,7	9	7	20	17,07	35 143	80
52	İnegöl	3,9	2	2	7	16,68	7 631	30
53	İnegöl	11,0	8	6	17	18,03	32 995	10
54	İnegöl	7,5	5	4	13	13,99	16 001	20
55	İnegöl	7,1	5	4	11	16,67	19 066	26
56	İnegöl	7,1	5	4	11	14,95	17 099	20
57	Akçalar	9,9	7	5	14	13,69	21 924	53
58	Akçalar	4,9	4	3	7	22,95	20 999	30
59	Akçalar	7,1	6	5	10	17,07	23 429	23
60	Akçalar	7,8	7	5	11	19,04	30 488	31
61	Nilüfer	4,9	3	2	8	15,65	10 740	31
62	M.K.P	14,4	11	8	19	17,30	43 544	108
63	M.K.P	44,7	29	22	67	25,48	169 028	265
64	M.K.P	12,6	10	8	17	21,28	48 678	68
65	Akçalar	13,8	12	9	18	15,44	42 383	22
66	Akçalar	3,6	2	2	7	20,05	9 173	30
67	Akçalar	13,6	9	7	20	24,11	49 636	34
68	Akçalar	9,2	7	5	15	19,77	31 657	25
69	Akçalar	5,0	4	3	6	19,43	17 778	14
70	Akçalar	11,4	8	6	16	16,37	29 957	40
71	Akçalar	15,0	10	8	23	23,49	53 733	103
72	Akçalar	13,3	11	8	18	14,79	37 215	60
73	Akçalar	8,7	7	5	11	21,49	34 411	40
74	Akçalar	12,0	7	5	20	22,16	35 484	40
75	Akçalar	5,5	4	3	7	12,13	11 099	20
76	Akçalar	3,7	2	2	6	15,25	6 977	43
77	Y.Şehir	17,5	11	8	27	22,50	56 616	30
78	Yıldırım	2,2	2	2	3	18,10	8 282	50

b)Sermaye Yapıları (000 TL)

İşletme No	İlçe	Gyr.menkul Sermayesi	Hayvan Sermayesi	Alet Makina Malz. Serm.	Para Sermayesi	Toplam Sermaye	Pasif Sermaye	Öz Sermaye
1	Nilüfer	530.000	9 940 000	4 216 307	1 383 450	16 106 311	0	16 106 311
2	Nilüfer	88.000	5 590 000	3 875 796	1 005 085	10 920 520	0	10 920 520
3	Nilüfer	410.000	5 930 000	5 052 685	1 177 900	13 378 460	0	13 378 460
4	O.Gazi	70.000	3 995 000	2 908 049	685 000	8 489 422	0	8489 422
5	O.Gazi	1.095.000	6 705 000	4 195 736	1 134 485	15 786 113	0	15 786 113
6	O.Gazi	490.000	7 705 000	4 492 914	1 133 350	23 787 209	0	23 787 209
7	O.Gazi	35.000	12 280 000	11 987 388	2 498 000	30 348 296	0	30 348 296
8	O.Gazi	80.000	6 630 000	3 074 878	838 740	11 751 688	0	11 751 688
9	O.Gazi	1.975.000	2 235 000	1 549 483	576 990	6 508 037	0	6508 037
10	O.Gazi	118.868	5 790 000	4 341 266	1 143 075	14 247 327	0	14 247 327
11	Nilüfer	1.686.000	3 955 000	1 749 948	518 163	7 128 550	76 250	7 052 300
12	Nilüfer	345.000	9 265 000	6 216 399	1 686 700	1 931 985	0	19 319 857
13	Nilüfer	103.000	7 015 000	3 143 611	961 500	13 836 608	123 333	13 713 274
14	Yıldırım	151.000	1 965 000	1 446 391	375 300	5 213 413	75 019	5 138 394
15	O.Gazi	3.661.120	5 740 000	3 289 391	1 016 160	12 689 352	146 286	12543 066
16	O.Gazi	178.400	6 410 000	4 791 824	1 374 526	17 125 381	128 571	16 996 810
17	O.Gazi	212.000	8 480 000	5 870 046	1 398 350	16 928 829	50 040	16 878 789
18	O.Gazi	512.000	1 700 000	1 101 575	331 700	3 674 119	42 500	3 631 619
19	M.K.P	195.000	670 000	6 722 810	472 700	2 872 577	0	2 872 577
20	M.K.P	2.297.000	2 995 000	2 413 892	542 000	7 162 896	0	7 162 896
21	M.K.P	430.000	7 850 000	8 405 115	1 550 870	20 537 538	0	20 537 538
22	M.K.P	445.000	1 735 000	864 526	302 850	3 758 125	85 367	3 672 759
23	M.K.P	600	5 355 000	3 353 992	987 600	12 282 044	0	12 282 044
24	M.K.P	123.000	2 890 000	1 924 736	526 855	7 315 103	0	7 315 103
25	M.K.P	330.000	5 560 000	2 830 069	763 212	12 647 831	53 370	12 594 461

26	M.K.P	2.865.000	4 060 000	2 344 926	658 880	12 025 056	0	12 025 056
27	M.K.P	530.000	3 185 000	1 888 108	577 640	7 444 767	0	7 444 767
28	M.K.P	60.000	4 425 000	2 674 249	863 855	9 217 506	0	9 217 506
29	K.Bey	750.000	2 475 000	1 993 211	481 860	7 531 786	0	7 531 786
30	K.Bey	4.010.000	3 710 000	2 049 717	702 525	10 235 114	0	10 235 114
31	Y.Şehir	368.000	3 465 000	1 875 219	637 325	10 457 265	26 667	10 430 598
32	Y.Şehir	555.000	3 925 000	2 030 191	549 410	9 344 577	0	9 344 577
33	Y.Şehir	269.500	2 045 000	1 666 227	347 300	5 591 669	0	5 591 669
34	Y.Şehir	195.500	1 970 000	1 225 618	356 305	5 564 495	20 776	5 543 719
35	Y.Şehir	373.000	2 015 000	1 324 807	327 645	5 920 381	0	5 920 381
36	Y.Şehir	725.000	1 625 000	763 091	338 510	4 544 310	0	4 544 310
37	Y.Şehir	246.000	4 580 000	3 613 861	823 100	12 050 292	0	12 050 292
38	Y.Şehir	27.200	1 495 000	1 721 088	290 367	5 308 335	0	5 308 335
39	İnegöl	1.580.000	1 890 000	1 319 864	478 453	6 531 650	94 233	6 437 417
40	K.Bey	30.500	1 610 000	1 132 359	398 163	6 091 668	0	6 091 668
41	K.Bey	555.000	2 190 000	1 206 815	359 740	4 910 819	0	4 910 819
42	K.Bey	895.000	2 550 000	1 767 418	505 448	6 481 021	0	6 481 021
43	K.Bey	11.000	5 130 000	2 482 734	745 740	11 462 853	0	11 462 853
44	K.Bey	402.000	2 305 000	1 228 677	398 515	6 766 032	0	6 766 032
45	K.Bey	502.000	2 485 000	1 312 928	419 460	6 906 192	0	6 906 192
46	K.Bey	40.500	2 000 000	1 261 130	336 100	3 959 230	0	3 959 230
47	K.Bey	3.017.000	1 660 000	1 272 842	300 550	3968 888	0	3 968 888
48	K.Bey	1.538.000	3 020 000	1 795 078	588 426	10 270 484	24 000	10 246 484
49	İnegöl	2.745.000	1 925 000	761 037	538 615	5 931 506	0	5 931 506
50	İnegöl	578.000	1 750 000	774 881	419 445	6 855 290	0	6 855 290
51	İnegöl	106.000	2 070 000	1 110 288	387 580	5 401 418	0	5 401 418
52	İnegöl	3.000.000	680 000	251 793	443 040	1 890 866	0	1 890 866
53	İnegöl	1.575.000	1 775 000	1 039 643	468 667	6 524 320	24 000	6 500 320
54	İnegöl	383.000	1 295 000	527 722	467 325	2 813 797	24 000	2 789 797
55	İnegöl	494.000	1 145 000	604 406	481 020	3 200 846	0	3 200 846
56	İnegöl	242.750	1 145 000	550 131	486 880	3 123 946	0	3 123 946
57	Akçalar	620.000	1 510 000	706 652	290 775	3 974 513	0	3 974 513
58	Akçalar	375.000	760 000	649 999	474 322	2 856 073	54 955	2 801 118
59	Akçalar	1.374.000	1 095 000	743 192	489 335	3 140 958	0	3 140 958
60	Akçalar	220.000	1 210 000	956 126	298 035	3 515 691	55 248	3 460 443
61	Nilüfer	135.000	810 000	343 720	449 000	2 364 101	0	2 364 101
62	M.K.P	745	2 120 000	1 370 894	444 667	5 703 132	0	5 703 132
63	M.K.P	1.090.000	7 025 000	5 147 319	1 152 811	18 777 949	43 243	18 734 706
64	M.K.P	1.241.000	1 885 000	1 503 970	452 233	6 051 328	0	6 051 328
65	Akçalar	555.000	2 040 000	1 354 891	541 220	5 648 076	0	5 648 076
66	Akçalar	1.345.000	665 000	300 397	456 188	2 173 168	0	2 173 168
67	Akçalar	646.000	2 115 000	1 526 888	389 283	5 216 843	25 664	5 191 180
68	Akçalar	1.466.500	1 540 000	987 564	304 133	3 788 277	25 664	3 762 613
69	Akçalar	269.500	700 000	556 066	484 368	2 646 835	0	2 646 835
70	Akçalar	388.250	1 730 000	952 945	322 173	3 837 403	0	3 837 403
71	Akçalar	611.000	2 395 000	1 654 683	417 548	6 932 611	30 727	6 901 884
72	Akçalar	1.810.500	2 000 000	1 190 572	456 075	5 096 028	58 083	5 037 945
73	Akçalar	1.790.000	1 255 000	1 064 848	356 860	4 788 738	0	4 788 738
74	Akçalar	330.000	2 005 000	1 094 037	492 560	4 410 375	0	4 410 375
75	Akçalar	207.000	790 000	388 494	462 350	2 120 709	0	2 120 709
76	Akçalar	200.470	605 000	226 579	447 625	2 406 885	58 083	2 348 802
77	Y.Şehir	252.000	2 795 000	1 769 032	451 149	5 870 101	0	5 870 101
78	Yıldırım	436.500	335 000	259 328	440 917	1 801 557	0	1 801 557

e)Maliyeti Oluşturan Masraf Unsurlarının Oransal Dağılımı (%).

İşletme No	İlçe	MGT (000 TL)	Yem	İşçilik	Vet.Sağl	Sigorta	Faiz	Bakım Onarım	Amor	Diğer
1	Nilüfer	5 629 457	66,59	19,02	4,53	0,00	0,00	0,24	3,73	1,59
2	Nilüfer	4 920 571	71,88	16,00	3,81	0,00	0,00	0,07	3,02	1,33
3	Nilüfer	6 308 145	75,18	14,48	3,45	0,00	0,07	0,21	2,78	1,21
4	O.Gazi	3 573 499	74,65	14,99	3,57	0,00	0,00	0,08	2,86	1,25
5	O.Gazi	5 740 736	65,61	14,82	3,53	6,77	0,00	0,52	3,19	1,23
6	O.Gazi	5 680 668	73,44	15,53	3,70	0,00	0,24	0,19	2,94	1,29
7	O.Gazi	13 130 164	71,43	13,19	3,14	3,58	0,00	0,46	4,27	1,10
8	O.Gazi	4 020 738	70,10	16,45	3,92	0,00	0,34	0,05	2,99	1,37
9	O.Gazi	2 125 583	66,31	17,78	4,23	0,00	0,00	2,80	5,08	1,48
10	O.Gazi	5 114 496	72,16	16,63	3,96	0,00	0,00	0,39	3,95	1,39
11	Nilüfer	2 558 524	62,57	16,01	3,81	0,00	9,52	0,03	2,89	1,33
12	Nilüfer	8 164 953	69,72	15,43	3,67	0,00	4,41	0,65	3,29	1,29
13	Nilüfer	4 102 713	59,76	16,89	4,02	0,00	9,02	0,58	4,56	1,41
14	Yıldırım	1 965 732	64,65	14,42	3,43	0,00	9,14	0,28	3,19	1,20
15	O.Gazi	4 403 506	65,72	17,88	4,26	0,00	4,64	0,18	3,53	1,49
16	O.Gazi	6 012 252	70,35	15,19	3,62	0,00	2,99	1,95	4,45	1,27
17	O.Gazi	7 424 864	73,23	14,85	3,54	0,00	2,01	0,03	2,72	1,24
18	O.Gazi	1 593 384	62,36	15,82	3,77	0,00	8,50	0,44	3,25	1,32
19	M.K.P	1 146 231	53,07	36,64	2,62	0,00	0,00	0,92	2,76	0,92
20	M.K.P	2 900 476	74,85	14,12	3,36	0,00	0,00	0,31	3,09	1,18
21	M.K.P	9 962 720	77,75	12,01	2,86	2,11	0,00	0,13	2,42	1,00
22	M.K.P	1 456 252	52,47	15,14	3,61	0,00	17,56	0,93	3,47	1,26
23	M.K.P	4 280 342	70,30	17,66	4,21	0,00	0,00	0,38	3,56	1,47
24	M.K.P	2 426 723	70,60	16,87	4,02	0,00	0,00	0,08	3,35	1,41

25	M.K.P	3 836 340	67,73	15,60	3,71	0,00	4,16	0,11	2,89	1,3
26	M.K.P	2 998 661	70,56	16,81	4,00	0,00	0,00	0,38	3,39	1,40
27	M.K.P	2 471 068	69,10	17,85	4,25	0,00	0,00	0,47	3,57	1,49
28	M.K.P	3 570 135	67,82	18,53	4,41	0,00	0,00	0,46	3,66	1,54
29	K.Bey	2 497 201	74,05	15,14	3,60	0,00	0,00	0,09	2,81	1,26
30	K.Bey	28 38 052	65,46	18,87	4,49	0,00	0,00	0,55	3,76	1,57
31	Y.Şehir	2 516 496	68,40	15,02	3,58	0,00	3,15	3,79	5,27	1,25
32	Y.Şehir	3 141 497	56,81	13,04	3,10	19,58	0,00	0,44	2,93	1,09
33	Y.Şehir	2 393 115	64,95	10,53	2,51	14,20	0,00	0,71	2,40	0,88
34	Y.Şehir	1 986 394	48,39	12,69	3,02	22,82	3,10	0,63	3,56	1,06
35	Y.Şehir	1 676 587	73,53	15,03	3,58	0,00	0,00	0,33	2,93	1,25
36	Y.Şehir	1 468 787	44,91	17,16	4,09	22,04	0,00	0,79	3,67	1,43
37	Y.Şehir	4 435 047	76,07	14,21	3,38	0,00	0,00	0,35	2,82	1,18
38	Y.Şehir	2 053 491	78,81	10,74	2,56	0,00	0,00	0,30	2,21	0,89
39	İnegöl	2 534 804	46,84	14,91	3,55	15,33	11,14	0,03	2,69	1,24
40	K.Bey	1 601 885	64,51	15,73	3,75	0,00	0,00	2,97	4,84	1,31
41	K.Bey	1 682 491	65,67	16,85	4,01	0,00	0,00	0,06	3,07	1,40
42	K.Bey	2 321 437	70,25	16,28	3,88	0,00	0,00	0,72	3,41	1,36
43	K.Bey	3 295 210	68,99	17,21	4,10	0,00	0,00	0,54	3,46	1,43
44	K.Bey	1 708 231	65,31	18,44	4,39	0,00	0,00	0,02	3,33	1,54
45	K.Bey	1 965 690	60,59	16,02	3,82	0,00	7,91	0,63	3,35	1,34
46	K.Bey	1 772 526	66,18	14,22	3,38	0,00	0,00	0,61	2,95	1,18
47	K.Bey	1 625 809	65,25	13,56	3,23	0,00	0,00	0,30	3,49	1,13
48	K.Bey	2 456 617	67,92	14,10	3,36	0,00	2,90	3,69	4,99	1,18
49	İnegöl	1 462 316	47,12	28,72	2,56	0,00	0,00	3,16	4,05	0,90
50	İnegöl	1 175 788	56,29	18,75	4,47	0,00	0,00	7,08	8,28	1,56
51	İnegöl	1 533 080	65,57	18,49	4,40	0,00	0,00	1,14	4,11	1,54
52	İnegöl	825 349	26,45	50,89	1,82	0,00	0,00	0,41	1,74	0,64
53	İnegöl	1 586 384	59,50	15,89	3,78	0,00	4,50	5,68	6,65	1,32
54	İnegöl	1 090 331	41,98	38,52	3,44	0,00	6,54	0,25	2,89	1,20
55	İnegöl	1 086 466	50,20	38,66	3,45	0,00	0,00	1,07	3,34	1,21
56	İnegöl	1 019 506	47,98	41,20	3,68	0,00	0,00	1,47	3,80	1,29
57	Akçalar	1 004 216	62,45	21,96	5,23	0,00	0,00	0,73	4,44	1,83
58	Akçalar	1 182 842	50,78	35,51	2,54	0,00	6,45	1,05	2,65	0,89
59	Akçalar	1 214 067	55,20	34,59	3,71	0,00	0,00	0,94	3,47	1,30
60	Akçalar	1 312 422	66,45	16,80	4,00	0,00	5,84	0,87	3,64	1,40
61	Nilüfer	790 170	38,88	53,15	2,85	0,00	0,00	0,32	2,35	1,00
62	M.K.P	1 807 081	68,93	19,17	4,57	0,00	0,00	0,23	3,60	1,60
63	M.K.P	6 429 124	75,21	14,21	3,38	0,00	2,01	0,00	2,54	1,18
64	M.K.P	1921958	72,45	16,39	3,90	0,00	0,00	1,70	4,07	1,37
65	Akçalar	1 910 895	63,45	19,78	4,71	0,00	0,00	1,97	4,92	1,65
66	Akçalar	733 059	35,79	57,29	2,05	0,00	0,00	1,50	2,72	0,72
67	Akçalar	1 962 811	72,34	14,44	3,44	0,00	3,89	0,93	3,26	1,20
68	Akçalar	1 351 097	67,02	16,32	3,89	0,00	5,65	1,14	3,69	1,36
69	Akçalar	1 018 333	49,94	41,24	2,95	0,00	0,00	1,83	3,46	1,03
70	Akçalar	1268397	67,56	19,87	4,73	0,00	0,00	0,18	3,70	1,66
71	Akçalar	2 406 915	63,86	13,09	3,12	10,76	3,80	0,49	2,68	1,09
72	Akçalar	2 095 816	50,80	16,53	3,94	13,90	8,29	0,52	3,33	1,38
73	Akçalar	1 367 983	71,96	16,12	3,84	0,00	0,00	3,42	5,21	1,34
74	Akçalar	1 575 837	64,41	26,65	3,33	0,00	0,00	0,56	2,88	1,17
75	Akçalar	826 494	38,41	50,82	3,63	0,00	0,00	0,53	3,33	1,27
76	Akçalar	836 617	23,86	50,20	1,79	0,00	20,77	0,76	1,91	0,63
77	Y.Şehir	2 188 416	74,00	15,83	3,77	0,00	0,00	0,31	3,15	1,32

78	Yıldırım	794 317	29,82	52,88	1,89	12,23	0,00	0,33	1,64	0,66
----	----------	---------	-------	-------	------	-------	------	------	------	------

d)İşletme Gelirlerinin Oransal Dağılımı (%)

İşletme No	İlçe	Gelirler Toplamı (000 TL)	Süt	Buzağı	Gübre	E.K.A.
1	Nilüfer	19 456 295	53,89	6,82	0,65	38,65
2	Nilüfer	15 598 963	63,41	6,25	0,59	29,75
3	Nilüfer	17 090 856	77,60	6,62	0,63	15,15
4	O.Gazi	11 391 291	65,49	5,82	0,55	28,14
5	O.Gazi	17 612 450	59,81	5,98	0,57	33,64
6	O.Gazi	18 178 298	64,18	6,01	0,57	29,24
7	O.Gazi	38 108 578	68,83	5,63	0,54	25,01
8	O.Gazi	14 538 956	54,21	5,63	0,54	39,62
9	O.Gazi	6 209 370	63,48	7,54	0,72	28,26
10	O.Gazi	17 444 987	59,17	6,04	0,57	34,22
11	Nilüfer	8 127 541	55,09	6,24	0,59	38,08
12	Nilüfer	24 804 500	64,19	6,29	0,60	28,93
13	Nilüfer	12 930 953	53,02	6,64	0,63	39,71
14	Yıldırım	5 273 639	67,40	6,66	0,63	25,31
15	O.Gazi	13 680 988	59,16	7,13	0,68	33,04
16	O.Gazi	17 607 966	67,18	6,42	0,61	25,78
17	O.Gazi	23 460 408	64,81	5,82	0,55	28,81
18	O.Gazi	4 420 372	62,86	7,06	0,67	29,41
19	M.K.P	2 402 018	70,82	6,49	0,62	22,06
20	M.K.P	8 881 471	68,36	5,71	0,54	25,39
21	M.K.P	30 194 785	71,74	4,91	0,47	22,88
22	M.K.P	3 910 696	54,64	6,98	0,66	37,72

23	M.K.P	12 785 172	65,82	7,32	0,70	26,16
24	M.K.P	7 706 569	62,17	6,58	0,63	30,62
25	M.K.P	12 508 468	58,10	5,92	0,56	35,42
26	M.K.P	9 980 888	59,29	6,25	0,60	33,86
27	M.K.P	7 978 543	59,86	6,84	0,65	32,65
28	M.K.P	11 223 329	60,33	7,30	0,69	31,68
29	K.Bey	7 589 130	68,14	6,17	0,59	25,10
30	K.Bey	8 751 483	59,37	7,58	0,72	32,34
31	Y.Şehir	8 251 182	58,34	5,67	0,54	35,45
32	Y.Şehir	8 941 405	55,82	5,67	0,54	37,97
33	Y.Şehir	6 933 316	62,69	4,50	0,43	32,38
34	Y.Şehir	5 049 604	53,23	6,18	0,59	40,00
35	Y.Şehir	5 284 420	65,24	5,90	0,56	28,29
36	Y.Şehir	3 621 340	50,94	8,62	0,82	39,63
37	Y.Şehir	13 749 730	68,62	5,67	0,54	25,16
38	Y.Şehir	6 329 761	71,50	4,31	0,41	23,78
39	İnegöl	5 362 902	61,91	8,73	0,83	28,53
40	K.Bey	4 651 636	62,13	6,71	0,64	30,53
41	K.Bey	5 124 185	60,30	6,85	0,65	32,20
42	K.Bey	7 023 642	64,94	6,66	0,63	27,76
43	K.Bey	11 116 245	57,19	6,32	0,60	35,89
44	K.Bey	5 292 275	58,96	7,37	0,70	32,97
45	K.Bey	5 622 725	59,23	6,94	0,66	33,17
46	K.Bey	5 102 524	64,30	6,11	0,58	29,01
47	K.Bey	4 515 784	65,70	6,05	0,58	27,68
48	K.Bey	7 575 972	61,59	5,66	0,54	32,21
49	İnegöl	4 235 553	45,50	4,60	0,44	49,46
50	İnegöl	3 820 033	48,46	7,15	0,68	43,72
51	İnegöl	4 755 842	59,12	7,38	0,70	32,80
52	İnegöl	1 365 913	44,69	5,71	0,54	49,05
53	İnegöl	4 506 292	58,58	6,92	0,66	33,84
54	İnegöl	2 448 648	52,28	7,96	0,76	39,00
55	İnegöl	2 603 868	58,58	7,49	0,71	33,22
56	İnegöl	2446 488	55,91	7,97	0,76	35,36
57	Akçalar	3 212 908	54,59	8,50	0,81	36,10
58	Akçalar	2 440 790	68,83	6,39	0,61	24,17
59	Akçalar	2 985 561	62,78	7,84	0,75	28,64
60	Akçalar	3 688 012	66,13	7,40	0,70	25,76
61	Nilüfer	1 767 323	48,62	6,62	0,63	44,13
62	M.K.P	5 613 318	62,06	7,64	0,73	29,57
63	M.K.P	19 705 899	68,62	5,74	0,55	25,09
64	M.K.P	5 796 365	67,18	6,73	0,64	25,45
65	Akçalar	5 343 174	63,46	8,76	0,83	26,95
66	Akçalar	1 474 255	49,78	5,29	0,50	44,43
67	Akçalar	5 780 330	68,70	6,07	0,58	24,65
68	Akçalar	4 171 525	60,71	6,54	0,62	32,12
69	Akçalar	2 153 126	66,06	7,25	0,69	26,01
70	Akçalar	4 748 268	50,47	6,57	0,63	42,33
71	Akçalar	7 510 795	57,23	5,19	0,49	37,08
72	Akçalar	5 417 065	54,96	7,92	0,75	36,37
73	Akçalar	4 446 857	61,91	6,14	0,58	31,37
74	Akçalar	4 837 684	58,68	5,64	0,54	35,14
75	Akçalar	2 538 766	34,97	6,14	0,58	58,30

76	Akçalar	1 088 575	51,27	7,17	0,68	40,88
77	Y.Şehir	8 499 088	53,29	5,05	0,48	41,18
78	Yıldırım	1 212 945	54,62	6,43	0,61	38,34

e)Ekonomik Analiz

İşletme No	İlçe	Maliyet (000 TL)	GSH (000 TL)	Safî Kâr (000 TL)	Mali R	R.Fakt	EkonomikR.	Sos.G elir. (000 TL)	O/İ
1	Nilüfer	31,87	19 456 295	13 826 838	85,85	71,07	85,85	15 002 679	3,46
2	Nilüfer	31,16	15 598 963	10 678 392	97,78	68,46	97,78	11 564 803	3,17
3	Nilüfer	30,58	17 090 856	10 782 710	80,60	63,09	80,63	11 833 042	2,71
4	O.Gazi	30,53	11 391 291	7 817 792	92,09	68,63	92,09	8 427 894	3,19
5	O.Gazi	34,84	17 612 450	11 871 713	75,20	67,41	75,20	12 827 555	3,07
6	O.Gazi	30,75	18 178 298	12 497 630	52,54	68,75	52,60	13 510 084	3,20
7	O.Gazi	32,88	38 108 578	24 978 414	82,31	65,55	82,31	26 973 208	2,90
8	O.Gazi	31,71	14 538 956	10 518 218	89,50	72,35	89,62	11 272 318	3,62
9	O.Gazi	32,74	6 209 370	4 083 787	62,75	65,77	62,75	4 501 205	2,92
10	O.Gazi	30,70	17 444 987	12 330 491	86,55	70,68	86,55	13 284 208	3,41
11	Nilüfer	35,79	8 127 541	5 569 016	78,97	68,52	81,54	6 266 943	3,18
12	Nilüfer	32,44	24 804 500	16 639 547	86,13	67,08	87,99	18 418 626	3,04
13	Nilüfer	36,91	12 930 953	8 828 240	64,38	68,27	66,48	9 959 690	3,15
14	Yıldırım	35,59	5 273 639	3 307 907	64,38	62,73	66,89	3 806 530	2,68
15	O.Gazi	32,97	13 680 988	9 277 482	73,97	67,81	74,72	10 350 294	3,11
16	O.Gazi	32,28	17 607 966	11 595 714	68,22	65,85	68,76	12 807 041	2,93
17	O.Gazi	31,20	23 460 408	16 035 544	95,00	68,35	95,61	17 439 698	3,16
18	O.Gazi	36,04	4 420 372	2 826 988	77,84	63,95	80,63	3 242 229	2,77
19	M.K.P	45,87	2 402 018	1 255 787	43,72	52,28	43,72	1 692 799	2,10

20	M.K.P	30,90	8 881 471	5 980 994	83,50	67,34	83,50	6 451 206	3,06
21	M.K.P	30,80	30 194 785	20 232 066	98,51	67,01	98,51	21 645 683	3,03
22	M.K.P	43,33	3 910 696	2 454 443	66,83	62,76	72,12	2 952 086	2,69
23	M.K.P	30,95	12 785 172	8 504 830	69,25	66,52	69,25	9 344 981	2,99
24	M.K.P	31,25	7 706 569	5 279 846	72,18	68,51	72,18	5 737 259	3,18
25	M.K.P	33,30	12 508 468	8 672 128	68,86	69,33	69,83	9 502 905	3,26
26	M.K.P	31,30	9 980 888	6 982 227	58,06	69,96	58,06	7 545 402	3,33
27	M.K.P	31,38	7 978 543	5 507 475	73,98	69,03	73,98	5 996 231	3,23
28	M.K.P	31,58	11 223 329	7 653 193	83,03	68,19	83,03	8 382 407	3,14
29	K.Bey	30,70	7 589 130	5 091 929	67,61	67,10	67,61	5 521 645	3,04
30	K.Bey	32,52	8 751 483	5 913 430	57,78	67,57	57,78	6500 884	3,08
31	Y.Şehir	33,30	8 251 182	5 734 686	54,98	69,50	55,60	6 240173	3,28
32	Y.Şehir	41,45	8 941 405	5 799 908	62,07	64,87	62,07	6 259 319	2,85
33	Y.Şehir	37,76	6 933 316	4 540 202	81,20	65,48	81,20	4 835 668	2,90
34	Y.Şehir	48,95	5 049 604	3 063 210	55,26	60,66	56,16	3 403 736	2,54
35	Y.Şehir	30,97	5 284 420	3 607 833	60,94	68,27	60,94	3 894 310	3,15
36	Y.Şehir	48,88	3 621 340	2 152 553	47,37	59,44	47,37	2 422 999	2,47
37	Y.Şehir	30,36	13 749 730	9 314 683	77,30	67,74	77,30	10 039 038	3,10
38	Y.Şehir	31,01	6 329 761	4 276 270	80,56	67,56	80,56	4 542 028	3,08
39	İnegöl	48,72	5 362 902	2 828 098	43,93	52,73	47,62	3 521 726	2,12
40	K.Bey	34,88	4 651 636	3 049 751	50,06	65,56	50,06	3 330 651	2,90
41	K.Bey	33,61	5 124 185	3 441 693	70,08	67,17	70,08	3 756 091	3,05
42	K.Bey	31,73	7 023 642	4 702 205	72,55	66,95	72,55	5 125 816	3,03
43	K.Bey	31,79	11 116 245	7 821 035	68,23	70,36	68,23	8 451 610	3,37
44	K.Bey	32,85	5 292 275	3 584 044	52,97	67,72	52,97	3 930 246	3,10
45	K.Bey	36,96	5 622 725	3 657 035	52,95	65,04	55,20	4 160 831	2,86
46	K.Bey	34,89	5 102 524	3 329 998	84,11	65,26	84,11	3 614 806	2,88
47	K.Bey	35,78	4 515 784	2 889 975	72,82	64,00	72,82	3 140 143	2,78
48	K.Bey	34,06	7 575 972	5 119 354	49,96	67,57	50,54	5 583 851	3,08
49	İnegöl	51,84	4 235 553	2 773 236	46,75	65,48	46,75	3 212 506	2,90
50	İnegöl	37,89	3 820 033	2 644 245	38,57	69,22	38,57	2 883 255	3,25
51	İnegöl	32,69	4 755 842	3222 762	59,67	67,76	59,67	3 534 376	3,10
52	İnegöl	96,96	1 365 913	540 564	28,59	39,58	28,59	966 669	1,65
53	İnegöl	37,72	4 506 292	2 919 908	44,92	64,80	45,85	3 269 639	2,84
54	İnegöl	54,79	2 448 648	1 358 317	48,69	55,47	50,81	1 862 453	2,25
55	İnegöl	45,78	2 603 868	1 517 402	47,41	58,27	47,41	1 952 655	2,40
56	İnegöl	47,13	2 446 488	1426 982	45,68	58,33	45,68	1 860 661	2,40
57	Akçalar	32,17	3 212 908	2 208 691	55,57	68,74	55,57	2 446 730	3,20
58	Akçalar	48,19	2 440 790	1 257 948	44,91	51,54	46,72	1 771 028	2,06
59	Akçalar	40,88	2 985 561	1 771 494	56,40	59,34	56,40	2 210 237	2,46
60	Akçalar	33,24	3 688 012	2 375 589	68,65	64,41	69,75	2 697 171	2,81
61	Nilüfer	61,64	1 767 323	977 152	41,33	55,29	41,33	1 405 744	2,24
62	M.K.P	30,71	5 613 318	3806 236	66,74	67,81	66,74	4 187 571	3,11
63	M.K.P	30,71	19 705 899	13 276 774	70,87	67,37	71,39	14 454 668	3,07
64	M.K.P	30,71	5 796 365	3 874 407	64,03	66,84	64,03	4 228 350	3,02
65	Akçalar	32,99	5 343 174	3 432 279	60,77	64,24	60,77	3 844 185	2,80
66	Akçalar	70,60	1 474 255	741 196	34,11	50,28	34,11	1 168 534	2,01
67	Akçalar	31,80	5 780 330	3 817 518	73,54	66,04	74,64	4 217 064	2,94
68	Akçalar	33,23	4 171 525	2 820 427	74,96	67,61	76,47	3 142 589	3,09
69	Akçalar	47,67	2 153 126	1 134 793	42,87	52,70	42,87	1 569 016	2,11

70	Akçalar	30,93	4748268	3 479 871	90,68	73,29	90,68	3 755 836	3,74
71	Akçalar	36,84	7 510 795	5 103 880	73,95	67,95	74,94	5 553 421	3,12
72	Akçalar	43,69	5 417 065	3 321 249	65,92	61,31	68,58	3 871 295	2,58
73	Akçalar	31,07	4 446 857	3078873	64,29	69,24	64,29	3 326 902	3,25
74	Akçalar	35,98	4 837 684	3 261 846	73,96	67,43	73,96	3 710 233	3,07
75	Akçalar	59,07	2 538 766	1 712 272	80,74	67,45	80,74	2 141 152	3,07
76	Akçalar	107,67	1 088 575	251 958	10,73	23,15	17,69	851 313	1,30
77	Y.Şehir	30,36	8 499 088	6 310 671	107,51	74,25	107,51	6 702 464	3,88
78	Yıldırım	85,60	1 212 945	418 628	23,24	34,51	23,24	845 253	1,53

İşletme Ölçekleri ve İlçeler Bazında Genel Bilgiler

Tablo-1 Maliyet Unsurlarının Dağılım Oranı

	Yem	İşçilik	Bak.Onar.	Amor.	Vet.Sağlık	Faiz	Diğer
İl Geneli	60,04	24,23	0,55	4,69	3,83	0,51	6,15
K.Ölç.İ.	55,61	28,68	0,75	4,62	3,66	0,65	6,03
O.Ölç.İ.	62,99	21,03	0,5	4,84	4,04	0,49	6,11
B.Ölç.İ.	66,98	19,6	0,23	4,63	3,89	0,26	4,41
Nilüfer	60,33	25,86	0,18	4,55	3,88	0,74	4,46
O.Gazi	65,97	19,66	0,4	4,77	3,9	0,42	4,88
Yıldırım	51,56	34,75	0,19	3,81	3,21	0,99	5,49
M.K.P.	64,02	22,36	0,28	4,52	3,86	0,47	4,49
Y.Şehir	62,17	20,93	0,53	4,31	3,48	0,18	8,4
İnegöl	49,6	29,15	1,3	5,16	3,85	0,7	10,24
Karacabey	62,09	19,99	0,56	4,75	3,91	0,07	8,63
Akçalar	56,94	28,86	0,68	4,86	3,95	0,83	3,88

Tablo-2 Gelir Unsurlarının Dağılım Oranı

	Süt Geliri	Buzağı	EKA	Gübre
İl Geneli	60,23	14,55	24,29	0,93
K.Ölç.İ.	58,09	14,77	26,19	0,95
O.Ölç.İ.	60,94	14,75	23,36	0,95

B.Ölç.İ.	63,55	13,85	21,71	0,89
Nilüfer	57,15	16,66	25,12	1,07
O.Gazi	67,1	14,99	16,94	0,97
Yıldırım	54,2	12,79	32,18	0,83
M.K.P.	60,72	13,68	24,71	0,89
Y.Şehir	59,11	12,51	27,57	0,81
İnegöl	57,15	16,66	25,12	1,07
Karacabey	61,7	14,54	22,83	0,93
Akçalar	58,52	15,31	25,19	0,98

Tablo-3 Süt Verimi, Üretimi ve Ortalama Sağılan Hayvan Sayısı

	Süt Kg/ yıl	Süt Kg/ gün	Sağılan inek
İl Geneli	6 134	20,11	10
K.Ölç.İ.	5 880	19,28	5
O.Ölç.İ.	6 073	19,91	10
B.Ölç.İ.	6 710	22	22
Nilüfer	5 957	19,53	18
O.Gazi	6 548	21,47	19
Yıldırım	6 051	19,84	5
M.K.P.	6 475	21,23	13
Y.Şehir	6 676	21,89	10
İnegöl	5 017	16,45	5
Karacabey	6 179	20,26	8
Akçalar	5 667	18,58	5

Tablo-4 Rantabilite Rasyoları, Maliyet ve Masraf-hasıla oranı

	Ekonomik R.	Mali R.	R. Faktörü	Maliyet (TL/Kg)	O/İ
İl Geneli	17,26	17,11	30,25	59 510	1,51
K.Ölç.İ.	14,38	14,18	25,11	67 540	1,39
O.Ölç.İ.	18,03	17,89	34,02	53 790	1,54
B.Ölç.İ.	22,37	22,3	35,99	51 080	1,59
Nilüfer	22,16	21,97	31,61	60 480	1,58
O.Gazi	16,82	16,68	30,72	51 780	1,45
Yıldırım	15,54	15,26	26,64	77 910	1,37
M.K.P.	21,16	21,02	35,14	54 190	1,57
Y.Şehir	19,33	19,29	34,8	57 590	1,56
İnegöl	9,5	9,3	17,11	72 830	1,31
Karacabey	16,44	16,43	32,37	54 970	1,5
Akçalar	16,24	15,99	29,18	63 150	1,45

Tablo-5 GSH, Safi Kâr ve Sosyal Gelir

	GSH	Safi Kâr	Sosyal Gelir
İl Geneli	6 991 667	2 396 378	3 431 356

K.Ölç.İ.	3 129 643	926 973	1 532 907
O.Ölç.İ.	6 454 942	2 291 012	3 222 188
B.Ölç.İ.	14 660 591	5 345 634	7 280 848
Nilüfer	12 744 524	5 119 519	6 855 755
O.Gazi	12 697 929	3 998 499	5 768 294
Yıldırım	3 106 439	909 434	1 570 015
M.K.P.	9 156 676	3 343 664	4 602 875
Y.Şehir	6 058 491	2 162 260	2 997 058
İnegöl	2 932 694	739 702	1 382 887
Karacabey	5 473 006	1 831 505	2 600 622
Akçalar	3 130 486	971 663	1 575 031

EK:4 –İşletmelerin Üç Yıllık Verileri (*)

1 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	5	3	2	3,2
Toplam İnek	3	2	2	2,33
Sağılan İnek	2	2	2	2,00
Toplam Sığır	9	5	3	5,67
Süt Verimi / gün	16	18	18	17,40
Süt Üretimi / yıl	10 980	11 042	8 282	10 101
Hayvan Sermayesi	621 500	293 790	335 000	416 763
A.M.M.Sermayesi	478 544	199 499	259 328	312 457
Para Sermayesi	70 006	210 117	440 917	240 346
Toplam Sermaye	1 946 060	1 242 717	1 801 557	1 663 445
Pasif Sermaye	188 514	100 000	0	9 6 171,33
Öz Sermaye	1 757 546	1 142 717	1 801 557	1 567 273
Toplam Gelir	352 388	8 506 228	1 212 945	3 357 187
Süt	46,74	44,80	54,62	48,72
Buzağı	8,94	5,86	6,43	7,08
Gübre	1,76	0,87	0,61	1,08
E.K.A.	42,57	48,47	38,34	43,13

Giderler Toplamı	341 414	462 063	794 317	532 598
Yem	30,88	40,16	29,82	33,62
İşçilik	7,91	41,55	52,88	34,11
Sağlık	2,31	2,16	1,89	2,12
Sigorta	0,00	12,01	12,23	8,08
Faiz	45,09	0,00	0,00	15,03
Bakım Onarım	6,11	0,57	0,33	2,34
Amortisman	5,83	2,55	1,64	3,34
Diğer Giderler	1,88	3,15	0,66	1,90
Maliyet (TL/Kg)	28 000	36 440	85 600	50 010
G.S.H.	352 388	887 212	1 212 945	817 515
Safı Kar	10 973	425 149	418 628	284 917
Mali R.	0,62	37,21	23,24	20,36
R.Faktörü	3,11	47,92	34,51	28,51
Ekonomik R.	8,47	34,21	23,24	21,97
Sosyal Gelir	193 547	621 124	845 253	553 308
O/İ Oranı	1,03	1,92	1,53	1,49

(*)Süt verimleri: Kg.

İnek sayısı :Baş,

Sermaye, Toplam gelir, Giderler Toplamı, GSH, Safı Kar, Sosyal Gelir (000 TL),

Diğer veriler % olarak gösterilmiştir.

2 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	5	4	4	4,30
Toplam İnek	4	2	2	2,67
Sağılan İnek	3	2	2	2,33
Toplam Sığır	8	8	7	7,67
Süt Verimi / gün	16	17	20	17,84
Süt Üretimi / yıl	14 640	10 648	9 173	11 487
Hayvan Sermayesi	632 000	657 720	665 000	651 573
A.M.M.Sermayesi	152 152	197 448	300 397	216 665
Para Sermayesi	67 101	216 825	456 188	246 705
Toplam Sermaye	987 189	1 667 980	2 173 168	1 609 446
Pasif Sermaye	176 418	24 893	0	67 103
Öz Sermaye	810 772	1 643 088	2 173 168	1 542 343
Toplam Gelir	414 850	2 986 675	1 474 255	1 625 260
Süt	52,93	32,13	49,78	44,95
Buzağı	10,12	4,36	5,29	6,59
Gübre	1,99	0,65	0,50	1,05
E.K.A.	34,95	62,87	44,43	47,42

Giderler Toplamı	369 387	472 636	733 059	525 028
Yem	38,06	37,86	35,79	37,24
İşçilik	9,75	40,62	57,29	35,89
Sağlık	2,84	2,12	2,04	2,34
Sigorta	0	0	0	0,00
Faiz	39	15	0	17,92
Bakım Onarım	0,42	1,35	1,50	1,09
Amortisman	7,19	3,12	2,72	4,34
Diğer Giderler	2,75	2,29	0,72	1,92
Maliyet (TL/Kg)	22 000	38 780	70 600	43 790
G.S.H.	414 850	1 193 028	1 474 255	1 027 378
Safı Kar	45 463	720 392	741 195	502 350
Mali R.	5,61	43,84	34,11	27,85
R.Faktörü	10,96	60,38	50,28	40,54
Ekonomik R.	19,20	47,37	34,11	33,56
Sosyal Gelir	227 709	985 949	1 168 534	794 064
O/İ Oranı	1,12	2,52	2,01	1,88

3 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	6	5	4	4,6
Toplam İnek	4	4	2	3,33
Sağılan İnek	3	4	2	3,00
Toplam Sığır	9	8	6	7,67
Süt Verimi / gün	14	17	15	15,57
Süt Üretimi / yıl	12 810	21 284	6 977	13 690
Hayvan Sermayesi	687 000	708 369	605 000	666 790
A.M.M.Sermayesi	237 894	404 693	226 579	289 722
Para Sermayesi	175 417	239 100	447 625	287 381
Toplam Sermaye	4 846 462	2 009 827	2 406 885	3 087 725
Pasif Sermaye	0	0	58 083	19 361
Öz Sermaye	4 846 462	2 009 827	2 348 802	3 068 364
Toplam Gelir	397 400	4 267 775	1 088 575	1 917 917
Süt	48,35	61,02	51,27	53,55
Buzağı	10,57	8,28	7,17	8,67
Gübre	2,08	1,23	0,68	1,33
E.K.A.	39,00	29,47	40,88	36,45

Giderler Toplamı	315 185	630 423	836 617	594 075
Yem	39,03	56,74	23,86	39,88
İşçilik	11,42	30,46	50,20	30,69
Sağlık	3,33	3,17	1,79	2,76
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	20,77	6,92
Bakım Onarım	34,86	1,68	0,76	12,43
Amortisman	8,42	4,62	1,91	4,98
Diğer Giderler	2,93	6,51	0,63	3,36
Maliyet (TL/Kg)	21 000	24 010	107 670	50 890
G.S.H.	397 400	1 255 624	1 088 575	913 866
Safi Kar	82 215	625 201	251 958	319 791
Mali R.	1,70	31,11	10,73	14,51
R.Faktörü	20,69	49,79	23,15	31,21
Ekonomik R.	1,70	31,11	17,69	16,83
Sosyal Gelir	120 137	824 863	851 313	598 771
O/İ Oranı	1,26	1,99	1,30	1,52

4 nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	6	5	4	4,7
Toplam İnek	4	3	2	3,00
Sağılan İnek	3	3	2	2,67
Toplam Sığır	9	8	7	8,00
Süt Verimi / gün	12	18	17	15,59
Süt Üretimi / yıl	10 980	16 566	7 631	11 726
Hayvan Sermayesi	687 000	542 300	680 000	636 433
A.M.M.Sermayesi	160 744	311 154	251 793	241 230
Para Sermayesi	92 841	232 238	443 040	256 040
Toplam Sermaye	1 931 569	1 712 078	1 890 866	1 844 838
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	1 931 569	1 712 078	1 890 866	1 844 838
Toplam Gelir	369 950	2 376 117	1 365 913	1 370 660
Süt	44,52	54,92	44,69	48,04
Buzağı	11,35	7,18	5,71	8,08
Gübre	2,23	1,06	0,54	1,28
E.K.A.	41,90	36,83	49,05	42,59

Giderler Toplamı	214 335	519 866	825 349	519 850
Yem	49,20	53,55	26,45	43,07
İşçilik	16,80	36,93	50,89	34,87
Sağlık	4,90	2,89	1,82	3,20
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	12,74	2,12	0,41	5,09
Amortisman	12,38	4,55	1,74	6,22
Diğer Giderler	3,99	2,84	0,64	2,49
Maliyet (TL/Kg)	15 000	25 980	96 960	45 980
G.S.H.	369 950	1 085 926	1 365 913	940 596
Safi Kar	155 615	566 060	540 564	420 746
Mali R.	8,06	33,06	28,59	23,24
R.Faktörü	42,06	52,13	39,58	44,59
Ekonomik R.	8,06	33,06	28,59	23,24
Sosyal Gelir	193 262	764 023	966 669	641 318
O/İ Oranı	1,73	2,09	1,65	1,82

5 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	6	5	4	5,0
Toplam İnek	4	3	4	3,67
Sağılan İnek	3	2	3	2,67
Toplam Sığır	9	9	6	8,00
Süt Verimi / gün	26	11	23	20,11
Süt Üretimi / yıl	23.790	6.772	21.265	17.276
Hayvan Sermayesi	687.000	643.915	670.000	666.972
A.M.M.Sermayesi	237.815	137.059	672.290	349.054
Para Sermayesi	71.464	212.240	472.700	252.135
Toplam Sermaye	1.303.289	1.370.600	2.872.577	1.848.822
Pasif Sermaye	70.000	0	0	23.333
Öz Sermaye	1.233.289	1.370.600	2.872.577	1.825.489
Toplam Gelir	562.100	2.686.536	2.402.018	1.883.551
Süt	63,49	45,70	70,82	60,00
Buzağı	7,47	9,75	6,49	7,90

Gübre	1,47	1,44	0,62	1,18
E.K.A.	27,58	43,11	22,06	30,92
Giderler Toplamı	326.476	415.478	1.146.231	629.395
Yem	69,98	27,39	53,07	50,15
İşçilik	11,03	46,21	36,64	31,29
Sağlık	3,22	2,41	2,62	2,75
Sigorta	3,22	0,00	0,00	1,07
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	1,81	0,82	0,92	1,18
Amortisman	8,13	3,16	2,76	4,68
Diğer Giderler	2,62	22,42	0,92	8,65
Maliyet (TL/Kg)	12 000	52 540	45 870	36 800
G.S.H.	562.100	533.492	2.402.018	1.165.870
Safi Kar	235.624	118.014	1.255.787	536.475
Mali R.	19,11	8,61	43,72	23,81
R.Faktörü	41,92	22,12	52,28	38,77
Ekonomik R.	18,08	8,61	43,72	23,47
Sosyal Gelir	275.193	312.451	1.692.798	760.147
O/İ Oranı	1,72	1,28	2,10	1,70

6 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	6	5	5	5,20
Toplam İnek	5	4	4	4,33
Sağılan İnek	4	3	3	3,33
Toplam Sığır	8	10	7	8,33
Süt Verimi / gün	11	11	23	14,98
Süt Üretimi / yıl	12 581	10 059	20 999	14 547
Hayvan Sermayesi	687 500	836 527	760 000	761 342
A.M.M.Sermayesi	134 026	196 349	649 999	326 791
Para Sermayesi	87 881	233 872	474 322	265 358
Toplam Sermaye	1 151 356	1 948 134	2 856 073	1 985 188
Pasif Sermaye	0	7 851	54 955	20 935
Öz Sermaye	1 151 356	1 940 284	2 801 118	1 964 253
Toplam Gelir	406 531	1 389 958	2 440 790	1 412 426
Süt	46,42	49,16	68,83	54,80
Buzağı	12,91	10,59	6,39	9,96

Gübre	2,54	1,57	0,61	1,57
E.K.A.	38,13	38,69	24,17	33,66
Giderler Toplamı	230 515	434 451	1 182 842	615 936
Yem	52,41	38,91	50,78	47,37
İşçilik	19,52	44,19	35,51	33,07
Sağlık	5,69	3,45	2,54	3,89
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	5,06	6,45	3,84
Bakım Onarım	2,58	2,87	1,05	2,17
Amortisman	14,39	5,49	2,65	7,51
Diğer Giderler	5,40	3,47	0,89	3,25
Maliyet (TL/Kg)	13 000	34 290	48 190	31 830
G.S.H.	406 531	736 674	2 440 790	1 194 665
Safi Kar	176 016	302 223	1 257 948	578 729
Mali R.	15,29	15,58	44,91	25,26
R.Faktörü	43,30	41,03	51,54	45,29
Ekonomik R.	15,29	16,64	46,72	26,22
Sosyal Gelir	222 903	519 834	1 771 027	837 922
O/İ Oranı	1,76	1,70	2,06	1,84

7 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	6	5	5	5,30
Toplam İnek	4	4	3	3,67
Sağılan İnek	3	3	2	2,67
Toplam Sığır	10	11	8	9,67
Süt Verimi / gün	14	21	16	16,73
Süt Üretimi / yıl	12 810	18 786	10 740	14 112
Hayvan Sermayesi	732 000	1 071 350	810 000	871 117
A.M.M.Sermayesi	132 020	341 213	343 720	272 318
Para Sermayesi	66 543	243 918	449 000	253 154
Toplam Sermaye	1 108 061	2 399 627	2 364 101	1 957 263
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	1 108 061	2 399 627	2 364 101	1 957 263
Toplam Gelir	412 400	2 492 436	1 767 323	1 557 386
Süt	46,59	51,99	48,62	49,07
Buzağı	10,18	6,00	6,62	7,60

Gübre	2,00	0,89	0,63	1,17
E.K.A.	41,22	41,13	44,13	42,16
Giderler Toplamı	205 611	563 030	790 170	519 604
Yem	59,83	56,07	38,88	51,59
İşçilik	17,51	34,10	53,15	34,92
Sağlık	5,11	2,66	2,85	3,54
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	0,49	3,30	0,32	1,37
Amortisman	12,91	4,93	2,35	6,73
Diğer Giderler	4,16	1,59	1,00	2,25
Maliyet (TL/Kg)	12 000	25 200	61 640	32 950
G.S.H.	412 400	1 300 846	1 767 323	1 160 190
Safî Kar	206 789	737 816	977 152	640 586
Mali R.	18,66	30,75	41,33	30,25
R.Faktörü	50,14	56,72	55,29	54,05
Ekonomik R.	18,66	30,75	41,33	30,25
Sosyal Gelir	244 711	936 579	1 405 744	862 345
O/İ Oranı	2,01	2,31	2,24	2,19

8 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	6	6	5	5,60
Toplam İnek	4	4	4	4,00
Sağılan İnek	3	3	3	3,00
Toplam Sığır	9	11	6	8,67
Süt Verimi / gün	14	17	19	16,72
Süt Üretimi / yıl	12 810	15 321	17 778	15303
Hayvan Sermayesi	697 000	1 046 429	700 000	814 476
A.M.M.Sermayesi	157 418	279 481	556 066	330 988
Para Sermayesi	76 941	216 800	484 368	259 370
Toplam Sermaye	1 348 827	1 908 143	2 646 835	1 967 935
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	1 348 827	1 908 143	2 646 835	1 967 935
Toplam Gelir	392 400	3 837 775	2 153 126	2 127 767
Süt	48,97	55,93	66,06	56,99
Buzağı	10,70	7,91	7,25	8,62

Gübre	2,10	1,17	0,69	1,32
E.K.A.	38,23	34,99	26,01	33,08
Giderler Toplamı	216 009	493 731	1 018 333	576 024
Yem	56,95	52,15	49,94	53,01
İşçilik	16,67	38,89	41,24	32,27
Sağlık	4,86	3,04	2,95	3,62
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	5,28	0,52	1,83	2,54
Amortisman	12,29	3,38	3,46	6,38
Diğer Giderler	3,96	5,06	1,03	3,35
Maliyet (TL/Kg)	13 000	26 380	47 670	29 020
G.S.H.	392 400	986 106	2 153 126	1 177 211
Safi Kar	176 391	492 375	1 134 793	601 186
Mali R.	13,08	25,80	42,87	27,25
R.Faktörü	44,95	49,93	52,70	49,19
Ekonomik R.	13,08	25,80	42,87	27,25
Sosyal Gelir	214 313	689 891	1 569 016	824 406
O/İ Oranı	1,82	2,00	2,11	1,98

9 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	6	7	6	6,30
Toplam İnek	5	6	4	5,00
Sağılan İnek	4	6	3	4,33
Toplam Sığır	10	11	7	9,33
Süt Verimi / gün	19	15	12	15,46
Süt Üretimi / yıl	21 731	27 894	11 099	20 241
Hayvan Sermayesi	787 500	1 076 153	790 000	884 551
A.M.M.Sermayesi	232 076	516 279	388 494	378 950
Para Sermayesi	97 061	176 135	462 350	245 182
Toplam Sermaye	1 740 166	2 351 631	2 120 709	2 070 835
Pasif Sermaye	176 418	0	0	58 806
Öz Sermaye	1 563 748	2 351 631	2 120 709	2 012 029
Toplam Gelir	568 781	1 363 537	2 538 766	1 490 361
Süt	57,31	62,05	34,97	51,44

Buzağı	9,23	9,64	6,14	8,34
Gübre	1,81	1,43	0,58	1,27
E.K.A.	31,65	26,88	58,30	38,94
Giderler Toplamı	473 454	673 954	826 494	657 967
Yem	44,08	69,56	38,41	50,68
İşçilik	9,50	17,09	50,82	25,80
Sağlık	2,77	4,45	3,63	3,62
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	30,43	0,00	0,00	10,14
Bakım Onarım	3,20	1,70	0,53	1,81
Amortisman	7,01	5,69	3,33	5,34
Diğer Giderler	3,02	5,96	1,27	3,42
Maliyet (TL/Kg)	19 000	17 740	59 070	31 940
G.S.H.	568 781	1 618 284	2 538 766	1 575 277
Safi Kar	95 327	944 330	1 712 272	917 310
Mali R.	6,10	40,16	80,74	42,33
R.Faktörü	16,76	58,35	67,45	47,52
Ekonomik R.	13,76	40,16	80,74	44,89
Sosyal Gelir	287 637	1 069 572	2 141 152	1 166 120
O/İ Oranı	1,20	2,40	3,07	2,22

10 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	7	7	7	7,00
Toplam İnek	5	5	5	5,00
Sağılan İnek	4	5	4	4,33
Toplam Sığır	10	13	11	11,33
Süt Verimi / gün	18	9	17	14,72
Süt Üretimi / yıl	20 588	14 470	19 066	18 041
Hayvan Sermayesi	797 500	1 229 234	1 145 000	1 057 245
A.M.M.Sermayesi	210 838	280 929	604 406	365 391
Para Sermayesi	86 306	150 020	481 020	239 115
Toplam Sermaye	1 411 900	2 278 385	3 200 846	2 297 044
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	1 411 900	2 278 385	3 200 846	2 297 044
Toplam Gelir	546 625	1 355 798	2 603 868	1 502 097
Süt	56,49	37,61	58,58	50,89
Buzağı	9,60	9,39	7,49	8,83

Gübre	1,89	1,39	0,71	1,33
E.K.A.	32,01	51,62	33,22	38,95
Giderler Toplamı	304 076	424 339	1 086 466	604 960
Yem	65,02	57,31	50,20	57,51
İşçilik	14,80	22,62	38,66	25,36
Sağlık	4,32	5,89	3,45	4,55
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	1,44	2,74	1,07	1,75
Amortisman	10,91	7,81	3,34	7,35
Diğer Giderler	3,51	9,52	1,21	4,75
Maliyet (TL/Kg)	12 000	19 010	45 780	25 600
G.S.H.	546 625	1 385 170	2 603 868	1 511 888
Safî Kar	242 549	960 831	1 517 402	906 927
Mali R.	17,18	42,17	47,41	35,59
R.Faktörü	44,37	69,37	58,27	57,34
Ekonomik R.	17,18	42,17	47,41	35,59
Sosyal Gelir	290 637	1 062 040	1 952 655	1 101 777
O/İ Oranı	1,80	3,26	2,40	2,49

11 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	8	7	7	7,30
Toplam İnek	6	5	5	5,33
Sağılan İnek	5	4	4	4,33
Toplam Sığır	12	13	11	12,00
Süt Verimi / gün	15	15	15	14,95
Süt Üretimi / yıl	20 588	18 180	17 099	18 622
Hayvan Sermayesi	943 000	1 217 318	1 145 000	1 101 773
A.M.M.Sermayesi	218 262	340 278	550 131	369 557
Para Sermayesi	114 216	245 030	486 880	282 042
Toplam Sermaye	2 688 405	2 477 551	3 123 946	2 763 301
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	2 688 405	2 477 551	3 123 946	2 763 301
Toplam Gelir	599 188	1 810 977	2 446 488	1 618 884
Süt	51,54	49,62	55,91	52,36
Buzağı	10,51	7,89	7,97	8,79
Gübre	2,07	1,17	0,76	1,33

E.K.A.	35,88	41,32	35,36	37,52
Giderler Toplamı	335 999	566 548	1 019 506	640 684
Yem	58,84	53,93	47,98	53,58
İşçilik	16,07	33,89	41,20	30,39
Sağlık	4,69	3,53	3,68	3,97
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	4,73	2,65	1,47	2,95
Amortisman	11,85	5,41	3,80	7,02
Diğer Giderler	3,82	4,13	1,29	3,08
Maliyet (TL/Kg)	13 000	24 600	47 130	28 240
G.S.H.	599 188	1 318 880	2 446 488	1 454 852
Safı Kar	263 189	752 332	1 426 982	814 167
Mali R.	9,79	30,37	45,68	28,61
R.Faktörü	43,92	57,04	58,33	53,10
Ekonomik R.	9,79	30,37	45,68	28,61
Sosyal Gelir	320 277	950 876	1 860 661	1 043 938
O/İ Oranı	1,78	2,33	2,40	2,17

12 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
HB	8	8	7	7,40
Toplam İnek	5	6	6	5,67
Sağılan İnek	4	5	5	4,67
Toplam Sığır	13	12	10	11,67
Süt Verimi / gün	11	13	17	13,66
Süt Üretimi / yıl	12 581	19 680	23 429	18 563
Hayvan Sermayesi	942 500	858 788	1 095 000	965 429
A.M.M.Sermayesi	223 594	386 237	743 192	451 008
Para Sermayesi	176 849	139 600	489 335	268 595
Toplam Sermaye	4 839 321	1 690 550	3 140 958	3 223 610
Pasif Sermaye	189 518	0	0	6 3172,67
Öz Sermaye	4 649 802	1 690 550	3 140 958	3 160 437
Toplam Gelir	466 531	1 057 239	2 985 561	1 503 110
Süt	40,45	54,59	62,78	52,61
Buzağı	11,25	10,02	7,84	9,70
Gübre	2,21	1,48	0,75	1,48

E.K.A.	46,08	33,91	28,64	36,21
Giderler Toplamı	472 480	501 487	1 214 067	729 345
Yem	25,57	65,95	55,20	48,91
İşçilik	9,52	19,14	34,59	21,08
Sağlık	2,78	4,99	3,71	3,83
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	32,75	0,00	0,00	10,92
Bakım Onarım	20,09	0,87	0,94	7,30
Amortisman	7,02	5,98	3,47	5,49
Diğer Giderler	2,26	8,06	1,30	3,87
Maliyet (TL/Kg)	33 000	17 900	40 880	30 590
G.S.H.	466 531	1 297 730	2 985 561	1 583 274
Safı Kar	-5949	796 243	1 771 494	853 929
Mali R.	-0,13	47,10	56,40	34,46
R.Faktörü	-1,28	61,36	59,34	39,81
Ekonomik R.	3,07	47,10	56,40	35,52
Sosyal Gelir	195 685	899 328	2 210 237	1 101 750
O/İ Oranı	0,99	2,59	2,46	2,01

13 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	8	8	8	7,70
Toplam İnek	7	5	5	5,67
Sağılan İnek	5	5	4	4,67
Toplam Sığır	10	16	13	13,00
Süt Verimi / gün	19	16	14	16,34
Süt Üretimi / yıl	30 424	24 430	16 001	23 618
Hayvan Sermayesi	918 500	1 377 097	1 295 000	1 196 866
A.M.M.Sermayesi	305 243	459 314	527 722	430 760
Para Sermayesi	115 522	136 325	467 325	239 724
Toplam Sermaye	1 469 486	2 228 661	2 813 797	2 170 648
Pasif Sermaye	0	10 286	24 000	11 428
Öz Sermaye	1 469 486	2 218 375	2 789 797	2 159 219
Toplam Gelir	734 294	1 311 098	2 448 648	1 498 013
Süt	62,15	59,88	52,28	58,10
Buzağı	10,01	8,85	7,96	8,94
Gübre	1,97	1,31	0,76	1,35

E.K.A.	25,88	29,96	39,00	31,61
Giderler Toplamı	435 777	630 061	1 090 331	718 723
Yem	67,05	65,16	41,98	58,06
İşçilik	14,46	15,24	38,52	22,74
Sağlık	4,22	3,97	3,44	3,88
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	4,57	6,54	3,70
Bakım Onarım	0,19	0,43	0,25	0,29
Amortisman	10,66	4,50	2,89	6,02
Diğer Giderler	3,43	10,10	1,20	4,91
Maliyet (TL/Kg)	11 000	19 680	54 790	28 490
G.S.H.	734 294	1 468 730	2 448 648	1 550 557
Safi Kar	298 517	838 669	1 358 317	831 834
Mali R.	20,31	37,81	48,69	35,60
R.Faktörü	40,65	57,10	55,47	51,07
Ekonomik R.	20,31	38,92	50,81	36,68
Sosyal Gelir	366 080	972 273	1 862 453	1 066 935
O/İ Oranı	1,69	2,33	2,25	2,09

14 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	8	8	8	8,10
Toplam İnek	7	7	7	7,00
Sağılan İnek	5	5	5	5,00
Toplam Sığır	17	17	11	15,00
Süt Verimi / gün	12	12	19	14,37
Süt Üretimi / yıl	18 360	18 360	30 488	22 403
Hayvan Sermayesi	1 455 232	1 455 232	1 210 000	1 373 488
A.M.M.Sermayesi	352 803	352 803	956 126	553 911
Para Sermayesi	150 035	150 035	298 035	199 368
Toplam Sermaye	2 612 504	2 612 504	3 515 691	2 913 566
Pasif Sermaye	7 893	7 893	55 248	23 677,59
Öz Sermaye	2 604 611	2 604 611	3 460 443	2 889 888
Toplam Gelir	1 006 638	1 006 638	3 688 012	1 900 429
Süt	54,84	54,84	66,13	58,60
Buzağı	10,79	10,79	7,40	9,66

Gübre	1,60	1,60	0,70	1,30
E.K.A.	32,77	32,77	25,76	30,43
Giderler Toplamı	506 515	506 515	1 312 422	775 151
Yem	60,92	60,92	66,45	62,76
İşçilik	18,95	18,95	16,80	18,23
Sağlık	4,94	4,94	4,00	4,63
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	4,36	4,36	5,84	4,85
Bakım Onarım	2,26	2,26	0,87	1,80
Amortisman	6,59	6,59	3,64	5,61
Diğer Giderler	6,92	6,92	1,40	5,08
Maliyet (TL/Kg)	19 460	19 460	33 240	24 050
G.S.H.	1 205 210	1 205 210	3 688 012	2 032 811
Safi Kar	698 695	698 695	2 375 589	1 257 660
Mali R.	26,83	26,83	68,65	40,77
R.Faktörü	57,97	57,97	64,41	60,12
Ekonomik R.	27,59	27,59	69,75	41,64
Sosyal Gelir	823 411	823 411	2 697 171	1 447 998
O/İ Oranı	2,38	2,38	2,81	2,52

15 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	8	9	9	8,6
Toplam İnek	6	6	7	6,33
Sağılan İnek	5	6	5	5,33
Toplam Sığır	14	15	11	13,33
Süt Verimi / gün	23	19	21	21,12
Süt Üretimi / yıl	31 568	34 506	34 411	33 495
Hayvan Sermayesi	1 043 000	1 143 151	1 255 000	1 147 050
A.M.M.Sermayesi	362 661	627 399	1 064 848	684 969
Para Sermayesi	149 021	234 910	356 860	246 930
Toplam Sermaye	3 248 025	3 917 809	4 788 738	3 984 857
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	3 248 025	3 917 809	4 788 738	3 984 857
Toplam Gelir	788 888	2 909 577	4 446 857	2 715 107
Süt	60,02	65,33	61,91	62,42
Buzağı	7,99	8,20	6,14	7,44

Gübre	1,57	1,21	0,58	1,12
E.K.A.	30,42	25,25	31,37	29,01
Giderler Toplamı	481 497	808 584	1 367 983	886 021
Yem	62,96	71,72	71,96	68,88
İşçilik	11,22	14,25	16,12	13,86
Sağlık	3,27	3,71	3,84	3,61
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	10,53	5,78	3,42	6,58
Amortisman	8,27	7,65	5,21	7,04
Diğer Giderler	3,75	0,60	1,34	1,90
Maliyet (TL/Kg)	13 000	18 240	31 070	20 770
G.S.H.	788 888	1 901 316	4 446 857	2 379 020
Safî Kar	307 391	1 092 732	3 078 873	1 492 999
Mali R.	9,46	27,89	64,29	33,88
R.Faktörü	38,97	57,47	69,24	55,23
Ekonomik R.	9,46	27,89	64,29	33,88
Sosyal Gelir	366 126	1 220 354	3 326 902	1 637 794
O/İ Oranı	1,64	2,35	3,25	2,41

16 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	8	10	9	9,10
Toplam İnek	7	7	7	7,00
Sağılan İnek	5	5	5	5,00
Toplam Sığır	12	16	15	14,33
Süt Verimi / gün	21	14	20	18,15
Süt Üretimi / yıl	33 626	20 880	31 657	28 721
Hayvan Sermayesi	1 008 500	1 657 532	1 540 000	1 402 011
A.M.M.Sermayesi	339 767	390 654	987 564	572 661
Para Sermayesi	120 292	142 775	304 133	189 066
Toplam Sermaye	1 721 599	2 913 161	3 788 277	2 807 679
Pasif Sermaye	392	0	25 664	8 685,29
Öz Sermaye	1 721 207	2 913 161	3 762 613	2 798 994
Toplam Gelir	812 331	1 044 478	4 171 525	2 009 445
Süt	62,09	51,45	60,71	58,08
Buzağı	9,05	8,90	6,54	8,16
Gübre	1,78	1,32	0,62	1,24
E.K.A.	27,08	38,33	32,12	32,51
Giderler Toplamı	471 622	532 570	1 351 097	785 096
Yem	68,47	65,89	67,02	67,13
İşçilik	13,36	18,03	16,32	15,90
Sağlık	3,90	4,69	3,89	4,16
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,07	0,00	5,65	1,91
Bakım Onarım	1,19	1,38	1,14	1,24
Amortisman	9,85	5,66	3,69	6,40
Diğer Giderler	3,17	9,04	1,36	4,52
Maliyet (TL/Kg)	11 000	18 360	33 230	20 860
G.S.H.	812 331	1 460 930	4 171 525	2 148 262
Safi Kar	340 710	928 361	2 820 427	1 363 166
Mali R.	19,79	31,87	74,96	42,21
R.Faktörü	41,94	63,55	67,61	57,70
Ekonomik R.	19,81	31,87	76,47	42,72
Sosyal Gelir	409 074	1 031 877	3 142 589	1 527 846
O/İ Oranı	1,72	2,74	3,09	2,52

17 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	9	10	10	9,60
Toplam İnek	8	8	7	7,67
Sağılan İnek	6	8	5	6,33
Toplam Sığır	12	20	14	15,33
Süt Verimi / gün	23	13	35	23,68
Süt Üretimi / yıl	42 090	31 040	56 572	43 234
Hayvan Sermayesi	1 064 000	1 950 305	1 495 000	1 503 102
A.M.M.Sermayesi	414 652	577 150	1 721 088	904 297
Para Sermayesi	131 532	234 283	290 367	218 727
Toplam Sermaye	1 716 313	3 500 893	5 308 335	3 508 514
Pasif Sermaye	0	10 999	0	3 666 ,27
Öz Sermaye	1 716 313	3 489 895	5 308 335	3 504 848
Toplam Gelir	961 850	1 357 318	6 329 761	2 882 976
Süt	65,64	48,45	71,50	61,86
Buzağı	8,73	9,02	4,31	7,35
Gübre	1,72	1,34	0,41	1,16
E.K.A.	23,91	41,19	23,78	29,63
Giderler Toplamı	571 772	825 305	2 053 491	1 150 189
Yem	70,69	63,21	78,81	70,90
İşçilik	12,59	18,61	10,74	13,98
Sağlık	3,67	4,85	2,56	3,69
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	3,73	0,00	1,24
Bakım Onarım	0,08	1,87	0,30	0,75
Amortisman	9,28	6,11	2,21	5,87
Diğer Giderler	3,68	6,47	0,89	3,68
Maliyet (TL/Kg)	11 000	18 900	31 010	20 300
G.S.H.	961 850	2 306 240	6 329 761	3 199 284
Safi Kar	390 079	1 480 935	4 276 270	2 049 095
Mali R.	22,73	42,43	80,56	48,57
R.Faktörü	40,56	64,21	67,56	57,44
Ekonomik R.	22,73	43,18	80,56	48,82
Sosyal Gelir	468 392	1 676 517	4 542 028	2 228 979
O/İ Oranı	1,68	2,79	3,08	2,52

18 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	9	11	10	9,90
Toplam İnek	6	7	7	6,67
Sağılan İnek	5	6	5	5,33
Toplam Sığır	16	22	14	17,33
Süt Verimi / gün	14	21	14	16,30
Süt Üretimi / yıl	19 215	38 826	21 924	26 655
Hayvan Sermayesi	1 153 000	1 850 925	1 510 000	1 504 642
A.M.M.Sermayesi	213 092	829 750	706 652	583 165
Para Sermayesi	109 877	178 600	290 775	193 084
Toplam Sermaye	1 913 193	3 275 763	3 974 513	3 054 490
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	1 913 193	3 275 763	3 974 513	3 054 490
Toplam Gelir	623 600	4 298 715	3 212 908	2 711 741
Süt	46,22	59,56	54,59	53,46
Buzağı	10,10	6,65	8,50	8,42
Gübre	1,98	0,98	0,81	1,26
E.K.A.	41,69	32,81	36,10	36,87
Giderler Toplamı	318 479	974 970	1 004 216	765 889
Yem	57,94	66,93	62,45	62,44
İşçilik	16,96	11,82	21,96	16,91
Sağlık	4,95	3,08	5,23	4,42
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	3,63	0,50	0,73	1,62
Amortisman	12,50	4,86	4,44	7,27
Diğer Giderler	4,03	15,89	1,83	7,25
Maliyet (TL/Kg)	13 000	20 500	32 170	21 890
G.S.H.	623 600	2 346 836	3 212 908	2 061 115
Safî Kar	305 122	1 371 866	2 208 691	1 295 226
Mali R.	15,95	41,88	55,57	37,80
R.Faktörü	48,93	58,46	68,74	58,71
Ekonomik R.	15,95	41,88	55,57	37,80
Sosyal Gelir	362 004	1 501 043	2 446 730	1 436 592
O/İ Oranı	1,96	2,41	3,20	2,52

19 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	10	11	10	10,20
Toplam İnek	6	8	8	7,33
Sağılan İnek	5	7	6	6,00
Toplam Sığır	16	17	15	16,00
Süt Verimi / gün	14	17	20	17,06
Süt Üretimi / yıl	19 215	37 261	36 124	30 867
Hayvan Sermayesi	1 163 000	1 720 806	1 610 000	1 497 935
A.M.M.Sermayesi	213 797	695 199	1 132 359	680 452
Para Sermayesi	109 082	196 050	398 163	234 432
Toplam Sermaye	1 907 149	2 977 841	6 091 668	3 658 886
Pasif Sermaye	188 648	24 286	0	70 977,90
Öz Sermaye	1 718 500	2 953 555	6 091 668	3 587 908
Toplam Gelir	618 600	1 260 158	4 651 636	2 176 798
Süt	46,59	64,79	62,13	57,84
Buzağı	10,18	8,79	6,71	8,56
Gübre	2,00	1,30	0,64	1,31
E.K.A.	41,22	25,12	30,53	32,29
Giderler Toplamı	471 721	960 212	1 601 885	1 011 273
Yem	39,12	65,21	64,51	56,28
İşçilik	11,45	14,00	15,73	13,73
Sağlık	3,34	3,65	3,75	3,58
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	32,65	7,08	0,00	13,24
Bakım Onarım	2,28	0,72	2,97	1,99
Amortisman	8,44	4,35	4,84	5,88
Diğer Giderler	2,72	8,63	1,31	4,22
Maliyet (TL/Kg)	21 000	20 160	34 880	25 350
G.S.H.	618 600	2 070 346	4 651 636	2 446 861
Safi Kar	146 880	1 110 134	3 049 751	1 435 588
Mali R.	8,55	37,59	50,06	32,07
R.Faktörü	23,74	53,62	65,56	47,64
Ekonomik R.	15,78	39,56	50,06	35,13
Sosyal Gelir	357 799	1 325 971	3 330 651	1 671 474
O/İ Oranı	1,31	2,16	2,90	2,12

20 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	10	11	10	10,40
Toplam İnek	7	7	7	7,00
Sağılan İnek	5	5	5	5,00
Toplam Sığır	15	19	16	16,67
Süt Verimi / gün	11	16	23	16,73
Süt Üretimi / yıl	17 614	24 455	37 085	26 385
Hayvan Sermayesi	1 163 500	1 661 170	1 660 000	1 494 890
A.M.M.Sermayesi	190 955	450 234	1 272 842	638 011
Para Sermayesi	124 252	145 060	300 550	189 954
Toplam Sermaye	1 866 866	2 908 314	3 968 888	2 914 689
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	1 866 866	2 908 314	3 968 888	2 914 689
Toplam Gelir	607 144	1 298 198	4 515 784	2 140 375
Süt	43,52	45,16	65,70	51,46
Buzağı	12,11	6,67	6,05	8,28
Gübre	2,38	0,99	0,58	1,32
E.K.A.	42,00	47,19	27,68	38,96
Giderler Toplamı	321 489	584 534	1 625 809	843 944
Yem	52,61	70,31	65,25	62,72
İşçilik	19,60	16,42	13,56	16,53
Sağlık	5,72	4,28	3,23	4,41
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	2,97	1,50	0,30	1,59
Amortisman	14,45	5,31	3,49	7,75
Diğer Giderler	4,65	6,46	1,13	4,08
Maliyet (TL/Kg)	13 000	17 800	35 780	22 190
G.S.H.	607 144	1 949 630	4 515 784	2 357 519
Safı Kar	285 655	1 365 096	2 889 975	1 513 575
Mali R.	15,30	46,94	72,82	45,02
R.Faktörü	47,05	70,02	64,00	60,36
Ekonomik R.	15,30	46,94	72,82	45,02
Sosyal Gelir	351 297	1 469 899	3 140 143	1 653 780
O/İ Oranı	1,89	3,34	2,78	2,67

21 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	10	12	11	10,60
Toplam İnek	9	9	7	8,33
Sağılan İnek	7	8	5	6,67
Toplam Sığır	12	19	17	16,00
Süt Verimi / gün	25	19	17	20,22
Süt Üretimi / yıl	51 469	46 296	26 709	41 491
Hayvan Sermayesi	1 139 500	1 771 974	1 735 000	1 548 825
A.M.M.Sermayesi	641 672	841 288	864 526	782 496
Para Sermayesi	153 020	288 563	302 850	248 144
Toplam Sermaye	2 098 847	5 295 986	3 758 125	3 717 653
Pasif Sermaye	0	0	85 367	28 455,56
Öz Sermaye	2 098 847	5 295 986	3 672 759	3 689 197
Toplam Gelir	1 115 094	2 563 896	3 910 696	2 529 895
Süt	69,23	63,12	54,64	62,33
Buzağı	8,47	7,88	6,98	7,78
Gübre	1,66	1,17	0,66	1,16
E.K.A.	20,63	27,84	37,72	28,73
Giderler Toplamı	683 402	1 145 731	1 456 252	1 095 128
Yem	72,32	67,91	52,47	64,23
İşçilik	11,85	13,41	15,14	13,47
Sağlık	3,46	3,49	3,61	3,52
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	17,56	5,85
Bakım Onarım	0,81	4,16	0,93	1,97
Amortisman	8,74	6,33	3,47	6,18
Diğer Giderler	2,81	8,20	1,26	4,09
Maliyet (TL/Kg)	11 000	19 590	43 330	24 640
G.S.H.	1 115 094	2 640 456	3 910 696	2 555 415
Safî Kar	431 692	1 494 725	2 454 443	1 460 287
Mali R.	20,57	28,22	66,83	38,54
R.Faktörü	38,71	56,61	62,76	52,69
Ekonomik R.	20,57	28,22	72,12	40,30
Sosyal Gelir	520 413	1 664 991	2 952 086	1 712 497
O/İ Oranı	1,63	2,30	2,69	2,21

22 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	10	12	11	10,70
Toplam İnek	7	8	8	7,67
Sağılan İnek	5	8	6	6,33
Toplam Sığır	16	20	15	17,00
Süt Verimi / gün	16	21	13	16,66
Süt Üretimi / yıl	25 620	52 184	23 058	33 621
Hayvan Sermayesi	1 218 500	1 810 916	1 625 000	1 551 472
A.M.M.Sermayesi	257 551	930 991	763 091	650 544
Para Sermayesi	118 462	226 500	338 510	227 824
Toplam Sermaye	1 940 431	3 330 407	4 544 310	3 271 716
Pasif Sermaye	441 157	0	0	147 052,33
Öz Sermaye	1 499 274	3 330 407	4 544 310	3 124 664
Toplam Gelir	737 238	2 585 857	3 621 340	2 314 812
Süt	52,13	61,44	50,94	54,84
Buzağı	9,97	6,80	8,62	8,46
Gübre	1,96	1,01	0,82	1,26
E.K.A.	35,94	30,74	39,63	35,44
Giderler Toplamı	752 802	1 249 231	1 468 787	1 156 940
Yem	32,68	70,20	44,91	49,26
İşçilik	8,37	12,30	17,16	12,61
Sağlık	2,44	3,20	4,09	3,24
Sigorta	0,00	0,00	22,04	7,35
Faiz	47,85	0,00	0,00	15,95
Bakım Onarım	0,50	0,87	0,79	0,72
Amortisman	6,17	3,78	3,67	4,54
Diğer Giderler	1,99	12,85	1,43	5,42
Maliyet (TL/Kg)	26 000	19 360	48 880	31 410
G.S.H.	737 238	3 057 424	3 621 340	2 472 001
Safı Kar	-15 565	1 808 193	2 152 553	1 315 060
Mali R.	-1,04	54,29	47,37	33,54
R.Faktörü	-2,11	59,14	59,44	38,82
Ekonomik R.	17,76	54,29	47,37	39,81
Sosyal Gelir	411 495	1 980 580	2 422 999	1 605 025
O/İ Oranı	0,98	2,45	2,47	1,97

23 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	10	12	11	10,80
Toplam İnek	6	9	8	7,67
Sağılan İnek	5	8	6	6,33
Toplam Sığır	14	19	16	16,33
Süt Verimi / gün	19	10	19	16,14
Süt Üretimi / yıl	26 078	25 480	34 733	28 764
Hayvan Sermayesi	1 103 000	1 804 550	1 700 000	1 535 850
A.M.M.Sermayesi	269 865	495 960	1 101 575	622 467
Para Sermayesi	101 747	228 910	331 700	220 786
Toplam Sermaye	1 673 267	3 490 425	3 674 119	2 945 937
Pasif Sermaye	0	100 000	42 500	47 500
Öz Sermaye	1 673 267	3 390 425	3 631 619	2 898 437
Toplam Gelir	676 538	6 390 792	4 420 372	3 829 234
Süt	57,82	41,86	62,86	54,18
Buzağı	9,31	9,49	7,06	8,62
Gübre	1,83	1,41	0,67	1,30
E.K.A.	31,04	47,24	29,41	35,90
Giderler Toplamı	376 251	922 529	1 593 384	964 055
Yem	66,56	46,42	62,36	58,45
İşçilik	14,35	16,65	15,82	15,61
Sağlık	4,19	4,34	3,77	4,10
Sigorta	0,00	20,05	0,00	6,68
Faiz	0,00	0,00	8,50	2,83
Bakım Onarım	0,91	1,25	0,44	0,87
Amortisman	10,58	5,31	3,25	6,38
Diğer Giderler	3,41	10,32	1,32	5,02
Maliyet (TL/Kg)	12 000	26 830	36 040	24 960
G.S.H.	676 538	2 191 080	4 420 372	2 429 330
Safî Kar	300 287	1 268 551	2 826 988	1 465 275
Mali R.	17,95	37,42	77,84	44,40
R.Faktörü	44,39	57,90	63,95	55,41
Ekonomik R.	17,95	36,34	80,63	44,97
Sosyal Gelir	358 198	1 431 324	3 242 229	1 677 250
O/İ Oranı	1,80	2,38	2,77	2,32

24 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	10	12	11	11,00
Toplam İnek	5	8	7	6,67
Sağılan İnek	4	9	5	6,00
Toplam Sığır	19	22	17	19,33
Süt Verimi / gün	20	18	14	17,63
Süt Üretimi / yıl	22 875	50 634	23 138	32 216
Hayvan Sermayesi	1 262 500	1 880 669	1 750 000	1 631 056
A.M.M.Sermayesi	240 570	929 942	774 881	648 464
Para Sermayesi	97 571	259 050	419 445	258 689
Toplam Sermaye	2 192 476	3 716 770	6 855 290	4 254 845
Pasif Sermaye	0	36 586	0	12 195,24
Öz Sermaye	2 192 476	3 680 185	6 855 290	4 242 650
Toplam Gelir	685 938	5 502 392	3 820 033	3 336 121
Süt	50,02	57,12	48,46	51,87
Buzağı	7,65	7,33	7,15	7,38
Gübre	1,50	1,09	0,68	1,09
E.K.A.	40,82	34,47	43,72	39,67
Giderler Toplamı	337 309	1 293 967	1 175 788	935 688
Yem	65,13	65,76	56,29	62,39
İşçilik	13,34	13,35	18,75	15,15
Sağlık	3,89	3,48	4,47	3,95
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	7,92	0,00	2,64
Bakım Onarım	4,64	1,04	7,08	4,25
Amortisman	9,84	4,34	8,28	7,49
Diğer Giderler	3,17	7,59	1,56	4,11
Maliyet (TL/Kg)	12 000	20 250	37 890	23 380
G.S.H.	685 938	3 191 474	3 820 033	2 565 815
Safı Kar	348 629	1 897 507	2 644 245	1 630 127
Mali R.	15,90	51,56	38,57	35,34
R.Faktörü	50,83	59,46	69,22	59,84
Ekonomik R.	15,90	53,81	38,57	36,09
Sosyal Gelir	397 060	2 191 011	2 883 255	1 823 775
O/İ Oranı	2,03	2,47	3,25	2,58

25 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	11	12	11	11,40
Toplam İnek	8	8	5	7,00
Sağılan İnek	6	8	4	6,00
Toplam Sığır	19	23	20	20,67
Süt Verimi / gün	22	15	21	19,28
Süt Üretimi / yıl	40 260	36 032	24 087	33 460
Hayvan Sermayesi	1 409 000	2 072 021	1 925 000	1 802 007
A.M.M.Sermayesi	408 096	663 544	761 037	610 892
Para Sermayesi	131 550	218 045	538 615	296 070
Toplam Sermaye	2 021 918	3 993 502	5 931 506	3 982 309
Pasif Sermaye	403 238	0	0	134 412,67
Öz Sermaye	1 618 680	3 993 502	5 931 506	3 847 896
Toplam Gelir	1 024 400	2 259 796	4 235 553	2 506 583
Süt	58,95	44,41	45,50	49,62
Buzağı	8,20	7,12	4,60	6,64
Gübre	1,61	1,05	0,44	1,03
E.K.A.	31,24	47,42	49,46	42,71
Giderler Toplamı	872 711	890 254	1 462 316	1 075 094
Yem	44,30	68,02	47,12	53,15
İşçilik	8,25	17,25	28,72	18,07
Sağlık	2,41	4,49	2,56	3,15
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	35,76	0,00	0,00	11,92
Bakım Onarım	0,05	0,62	3,16	1,28
Amortisman	6,08	4,95	4,05	5,03
Diğer Giderler	3,14	9,15	0,90	4,40
Maliyet (TL/Kg)	19 000	18 080	51 840	29 640
G.S.H.	1 024 400	2 920 952	4 235 553	2 726 968
Safî Kar	151 689	2 030 698	2 773 236	1 651 874
Mali R.	9,37	50,85	46,75	35,66
R.Faktörü	14,81	69,52	65,48	49,94
Ekonomik R.	22,94	50,85	46,75	40,18
Sosyal Gelir	541 836	2 197 269	3 212 506	1 983 870
O/İ Oranı	1,17	3,28	2,90	2,45

26 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	11	12	11	11,40
Toplam İnek	7	9	8	8,00
Sağılan İnek	5	8	6	6,33
Toplam Sığır	17	20	17	18,00
Süt Verimi / gün	26	17	18	20,41
Süt Üretimi / yıl	41 633	41 944	32 995	38 857
Hayvan Sermayesi	1 293 500	1 567 580	1 775 000	1 545 360
A.M.M.Sermayesi	420 418	764 950	1 039 643	741 670
Para Sermayesi	124 756	359 067	468 667	317 496
Toplam Sermaye	2 259 645	5 782 059	6 524 320	4 855 341
Pasif Sermaye	0	10 286	24 000	11 428,57
Öz Sermaye	2 259 645	5 771 773	6 500 320	4 843 913
Toplam Gelir	977 425	1 330 598	4 506 292	2 271 438
Süt	63,89	60,67	58,58	61,05
Buzağı	7,52	8,36	6,92	7,60
Gübre	1,48	1,24	0,66	1,13
E.K.A.	27,11	29,73	33,84	30,23
Giderler Toplamı	589 402	1 114 883	1 586 384	1 096 890
Yem	67,83	63,23	59,50	63,52
İşçilik	10,69	13,78	15,89	13,45
Sağlık	3,12	3,59	3,78	3,50
Sigorta	6,24	0,00	0,00	2,08
Faiz	0,00	2,58	4,50	2,36
Bakım Onarım	1,71	8,08	5,68	5,16
Amortisman	7,88	9,02	6,65	7,85
Diğer Giderler	2,54	3,31	1,32	2,39
Maliyet (TL/Kg)	12 000	20 890	37 720	23 540
G.S.H.	977 425	2 488 784	4 506 292	2 657 500
Safı Kar	388 023	1 373 901	2 919 908	1 560 611
Mali R.	17,17	23,80	44,92	28,63
R.Faktörü	39,70	55,20	64,80	53,23
Ekonomik R.	17,17	24,26	45,85	29,09
Sosyal Gelir	457 268	1 571 411	3 269 639	1 766 106
O/İ Oranı	1,66	2,23	2,84	2,24

27 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	11	12	11	11,60
Toplam İnek	8	9	8	8,33
Sağılan İnek	6	7	6	6,33
Toplam Sığır	18	25	16	19,67
Süt Verimi / gün	21	24	16	20,41
Süt Üretimi / yıl	38 430	50 918	29 957	39 768
Hayvan Sermayesi	1 374 000	1 925 766	1 730 000	1 676 589
A.M.M.Sermayesi	426 883	925 265	952 945	768 364
Para Sermayesi	178 611	194 467	322 173	231 750
Toplam Sermaye	3 598 524	4 000 427	3 837 403	3 812 118
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	3 598 524	4 000 427	3 837 403	3 812 118
Toplam Gelir	1 176 950	3 801 955	4 748 268	3 242 391
Süt	48,98	59,00	50,47	52,82
Buzağı	7,14	5,86	6,57	6,52
Gübre	1,40	0,87	0,63	0,97
E.K.A.	42,48	34,28	42,33	39,70
Giderler Toplamı	579 765	1 130 992	1 268 397	993 052
Yem	63,66	75,66	67,56	68,96
İşçilik	12,42	11,88	19,87	14,72
Sağlık	3,62	3,09	4,73	3,81
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	8,20	0,54	0,18	2,97
Amortisman	9,16	3,62	3,70	5,49
Diğer Giderler	2,95	8,29	1,66	4,30
Maliyet (TL/Kg)	12 000	18 110	30 930	20 350
G.S.H.	1 176 950	3 106 998	4 748 268	3 010 739
Safı Kar	597 185	1 976 006	3 479 871	2 017 687
Mali R.	16,60	49,39	90,68	52,22
R.Faktörü	50,74	63,60	73,29	62,54
Ekonomik R.	16,60	49,39	90,68	52,22
Sosyal Gelir	674 950	2 128 736	3 755 836	2 186 507
O/İ Oranı	2,03	2,75	3,74	2,84

28 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	11	12	12	11,80
Toplam İnek	9	8	8	8,33
Sağılan İnek	7	7	6	6,67
Toplam Sığır	19	22	20	20,33
Süt Verimi / gün	16	20	22	19,57
Süt Üretimi / yıl	32 940	43 372	41 010	39 107
Hayvan Sermayesi	1 454 500	2 111 691	2 000 000	1 855 397
A.M.M.Sermayesi	340 041	857 899	1 261 130	819 690
Para Sermayesi	164 126	199 900	336 100	233 375
Toplam Sermaye	2 513 667	3 996 188	3 959 230	3 489 695
Pasif Sermaye	0	21 434	0	7144,69
Öz Sermaye	2 513 667	3 974 754	3 959 230	3 482 550
Toplam Gelir	942 163	7 109 590	5 102 524	4 384 759
Süt	52,44	61,34	64,30	59,36
Buzağı	10,03	7,15	6,11	7,76
Gübre	1,97	1,06	0,58	1,20
E.K.A.	35,56	30,45	29,01	31,67
Giderler Toplamı	521 665	1 059 345	1 772 526	1 117 845
Yem	60,64	68,81	66,18	65,21
İşçilik	15,53	12,69	14,22	14,15
Sağlık	4,53	3,30	3,38	3,74
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	5,67	0,00	1,89
Bakım Onarım	3,19	0,52	0,61	1,44
Amortisman	11,45	4,44	2,95	6,28
Diğer Giderler	4,66	7,88	1,18	4,57
Maliyet (TL/Kg)	12 000	19 610	34 890	22 170
G.S.H.	942 163	2 545 342	5 102 524	2 863 343
Safı Kar	420 497	1 485 997	3 329 998	1 745 497
Mali R.	16,73	37,39	84,11	46,08
R.Faktörü	44,63	58,38	65,26	56,09
Ekonomik R.	16,73	38,69	84,11	46,51
Sosyal Gelir	506 438	1 696 047	3 614 806	1 939 097
O/İ Oranı	1,81	2,40	2,88	2,36

29 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	11	13	12	12,00
Toplam İnek	9	11	8	9,33
Sağılan İnek	7	10	6	7,67
Toplam Sığır	18	19	20	19,00
Süt Verimi / gün	25	14	24	21,01
Süt Üretimi / yıl	51 469	44 190	43 097	46 252
Hayvan Sermayesi	1 419 500	1 914 042	2 015 000	1 782 847
A.M.M.Sermayesi	563 359	825 896	1 324 807	904 687
Para Sermayesi	206 807	324 720	327 645	286 391
Toplam Sermaye	4 353 954	4 504 675	5 920 381	4 926 337
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	4 353 954	4 504 675	5 920 381	4 926 337
Toplam Gelir	1 200 094	1 055 118	5 284 420	2 513 211
Süt	64,33	62,52	65,24	64,03
Buzağı	7,87	10,22	5,90	8,00
Gübre	1,55	1,51	0,56	1,21
E.K.A.	26,25	25,74	28,29	26,76
Giderler Toplamı	737 189	1 134 876	1 676 587	1 182 884
Yem	67,05	65,44	73,53	68,67
İşçilik	10,99	16,92	15,03	14,31
Sağlık	3,20	4,41	3,58	3,73
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	8,05	3,32	0,33	3,90
Amortisman	8,10	6,75	2,93	5,93
Diğer Giderler	2,61	7,58	1,25	3,81
Maliyet (TL/Kg)	12 000	18 930	30 970	20 630
G.S.H.	1 200 094	2 544 340	5 284 420	3 009 618
Safı Kar	462 905	1 409 465	3 607 833	1 826 734
Mali R.	10,63	31,29	60,94	34,29
R.Faktörü	38,57	55,40	68,27	54,08
Ekonomik R.	10,63	31,29	60,94	34,29
Sosyal Gelir	551 626	1 617 373	3 894 310	2 021 103
O/İ Oranı	1,63	2,24	3,15	2,34

30 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	12	13	12	12,20
Toplam İnek	6	9	7	7,33
Sağılan İnek	5	8	5	6,00
Toplam Sığır	22	23	20	21,67
Süt Verimi / gün	15	15	22	17,32
Süt Üretimi / yıl	20 588	36 088	35 484	30 720
Hayvan Sermayesi	1 463 000	2 092 097	2 005 000	1 853 366
A.M.M.Sermayesi	205 553	668 236	1 094 037	655 942
Para Sermayesi	100 157	238 230	492 560	276 982
Toplam Sermaye	2 010 106	4 300 261	4 410 375	3 573 581
Pasif Sermaye	188 648	0	0	62 882,67
Öz Sermaye	1 821 458	4 300 261	4 410 375	3 510 698
Toplam Gelir	714 188	638 659	4 837 684	2 063 510
Süt	43,24	54,29	58,68	52,07
Buzağı	8,82	8,69	5,64	7,72
Gübre	1,73	1,29	0,54	1,19
E.K.A.	46,21	35,73	35,14	39,03
Giderler Toplamı	475 976	917 248	1 575 837	989 687
Yem	41,54	66,12	64,41	57,36
İşçilik	11,35	16,75	26,65	18,25
Sağlık	3,31	4,36	3,33	3,67
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	32,36	0,00	0,00	10,79
Bakım Onarım	0,39	1,91	0,56	0,95
Amortisman	8,36	5,70	2,88	5,65
Diğer Giderler	2,69	9,52	1,17	4,46
Maliyet (TL/Kg)	19 000	18 800	35 980	24 590
G.S.H.	714 188	2 392 968	4 837 684	2 648 280
Safı Kar	238 212	1 475 720	3 261 846	1 658 593
Mali R.	13,08	34,32	73,96	40,45
R.Faktörü	33,35	61,67	67,43	54,15
Ekonomik R.	19,51	34,32	73,96	42,60
Sosyal Gelir	449 337	1 642 311	3 710 233	1 933 960
O/İ Oranı	1,50	2,61	3,07	2,39

31 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	12	13	12	12,40
Toplam İnek	8	10	8	8,67
Sağılan İnek	6	8	6	6,67
Toplam Sığır	22	23	19	21,33
Süt Verimi / gün	14	17	18	16,38
Süt Üretimi / yıl	25 620	40 968	33 599	24 864
Hayvan Sermayesi	1 554 000	2 221 763	1 970 000	1 915 254
A.M.M.Sermayesi	261 092	747 498	1 225 618	744 736
Para Sermayesi	132 138	263 133	356 305	250 525
Toplam Sermaye	2 040 832	4 937 537	5 564 495	4 180 955
Pasif Sermaye	627 507	0	20 776	216 094,48
Öz Sermaye	1 413 325	4 937 537	5 543 719	3 964 860
Toplam Gelir	1 004 800	3 064 656	5 049 604	3 039 687
Süt	38,25	59,74	53,23	50,41
Buzağı	8,36	8,43	6,18	7,66
Gübre	1,64	1,25	0,59	1,16
E.K.A.	51,75	30,58	40,00	40,78
Giderler Toplamı	922 652	976 385	1 986 394	1 295 144
Yem	26,67	70,51	48,39	48,52
İşçilik	7,80	15,73	12,69	12,07
Sağlık	2,28	4,10	3,02	3,13
Sigorta	0,00	0,00	22,82	7,61
Faiz	55,53	0,00	3,10	19,54
Bakım Onarım	0,11	3,35	0,63	1,36
Amortisman	5,75	6,35	3,56	5,22
Diğer Giderler	1,85	4,05	1,06	2,32
Maliyet (TL/Kg)	32 000	18 000	48 950	32 980
G.S.H.	1 004 800	2 468 648	5 049 604	2 841 017
Safı Kar	82 148	1 492 263	3 063 210	1 545 874
Mali R.	5,81	30,22	55,26	30,43
R.Faktörü	8,18	60,45	60,66	43,10
Ekonomik R.	29,13	30,22	56,16	38,50
Sosyal Gelir	670 369	1 660 612	3 403 736	1 911 572
O/İ Oranı	1,09	2,53	2,54	2,05

32 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	12	13	13	12,50
Toplam İnek	8	8	8	8,00
Sağılan İnek	6	6	6	6,00
Toplam Sığır	22	26	20	22,67
Süt Verimi / gün	14	16	30	19,75
Süt Üretimi / yıl	25 620	28 470	54 333	36 141
Hayvan Sermayesi	1 554 000	2 370 424	2 045 000	1 989 808
A.M.M.Sermayesi	261 092	533 959	1 666 227	820 426
Para Sermayesi	132 138	187 833	347 300	222 424
Toplam Sermaye	2 040 832	3 994 788	5 591 669	3 875 763
Pasif Sermaye	627 507	10 999	0	212 835 ,27
Öz Sermaye	1 413 325	3 983 789	5 591 669	3 662 928
Toplam Gelir	1 004 800	2 253 277	6 933 316	3 397 131
Süt	38,25	46,50	62,69	49,15
Buzağı	8,36	7,08	4,50	6,65
Gübre	1,64	1,05	0,43	1,04
E.K.A.	51,75	45,37	32,38	43,17
Giderler Toplamı	922 652	722 904	2 393 115	1 346 224
Yem	26,67	66,19	64,95	52,60
İşçilik	7,80	15,94	10,53	11,42
Sağlık	2,28	4,15	2,51	2,98
Sigorta	0,00	0,00	14,20	4,73
Faiz	55,53	4,26	0,00	19,93
Bakım Onarım	0,11	2,52	0,71	1,11
Amortisman	5,75	5,99	2,40	4,71
Diğer Giderler	1,85	5,11	0,88	2,61
Maliyet (TL/Kg)	32 000	19 100	37 760	29 620
G.S.H.	1 004 800	2 204 020	6 933 316	3 380 712
Safı Kar	82 148	1 481 116	4 540 202	2 034 488
Mali R.	5,81	37,18	81,20	41,40
R.Faktörü	8,18	67,20	65,48	46,95
Ekonomik R.	29,13	37,85	81,20	49,39
Sosyal Gelir	670 369	1 637 372	4 835 668	2 381 136
O/İ Oranı	1,09	3,05	2,90	2,35

33 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	12	13	13	12,70
Toplam İnek	9	9	10	9,33
Sağılan İnek	7	4	8	6,33
Toplam Sığır	19	28	17	21,33
Süt Verimi / gün	20	10	21	17,15
Süt Üretimi / yıl	41 175	12 412	48 678	34 088
Hayvan Sermayesi	1 484 500	1 992 045	1 885 000	1 787 182
A.M.M.Sermayesi	416 628	273 343	1 503 970	731 314
Para Sermayesi	159 830	360 595	452 233	324 219
Toplam Sermaye	2 770 550	5 913 757	6 051 328	4 911 878
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	2 770 550	5 913 757	6 051 328	4 911 878
Toplam Gelir	1 050 688	2 495 076	5 796 365	3 114 043
Süt	58,78	33,69	67,18	53,22
Buzağı	8,99	7,84	6,73	7,85
Gübre	1,77	1,16	0,64	1,19
E.K.A.	30,46	57,31	25,45	37,74
Giderler Toplamı	591 358	575 078	1 921 958	1 029 464
Yem	66,87	36,27	72,45	58,53
İşçilik	13,70	33,39	16,39	21,16
Sağlık	4,00	3,48	3,90	3,79
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	2,09	14,47	1,70	6,09
Amortisman	10,10	13,56	4,07	9,24
Diğer Giderler	3,25	2,31	1,37	2,31
Maliyet (TL/Kg)	12 000	36 710	30 710	26 470
G.S.H.	1 050 688	1 326 232	5 796 365	2 724 428
Safı Kar	459 330	751 154	3 874 407	1 694 964
Mali R.	16,58	12,70	64,03	31,10
R.Faktörü	43,72	56,64	66,84	55,73
Ekonomik R.	16,58	12,70	64,03	31,10
Sosyal Gelir	546 506	947 623	4 228 350	1 907 493
O/İ Oranı	1,78	2,31	3,02	2,37

34 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	13	13	13	12,90
Toplam İnek	10	9	9	9,33
Sağılan İnek	8	8	7	7,67
Toplam Sığır	23	23	20	22,00
Süt Verimi / gün	21	14	17	17,37
Süt Üretimi / yıl	48 038	34 264	35 143	39 148
Hayvan Sermayesi	1 690 000	2 157 912	2 070 000	1 972 637
A.M.M.Sermayesi	490 029	636 082	1 110 288	745 466
Para Sermayesi	181 364	212 573	387 580	260 506
Toplam Sermaye	3 123 378	3 437 916	5 401 418	3 987 571
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	3 123 378	3 437 916	5 401 418	3 987 571
Toplam Gelir	1 551 188	3 353 876	4 755 842	3 220 302
Süt	46,45	49,99	59,12	51,85
Buzağı	6,77	8,43	7,38	7,53
Gübre	1,33	1,25	0,70	1,09
E.K.A.	45,45	40,33	32,80	39,53
Giderler Toplamı	682 806	841 934	1 533 080	1 019 273
Yem	67,56	68,39	65,57	67,17
İşçilik	13,18	18,24	18,49	16,64
Sağlık	3,84	4,75	4,40	4,33
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	2,56	0,26	1,14	1,32
Amortisman	9,72	4,98	4,11	6,27
Diğer Giderler	3,13	8,12	1,54	4,26
Maliyet (TL/Kg)	12 000	17 600	32 690	20 760
G.S.H.	1 551 188	2 467 304	4 755 842	2 924 778
Safı Kar	868 382	1 625 370	3 222 762	1 905 504
Mali R.	27,80	47,28	59,67	44,92
R.Faktörü	55,98	65,88	67,76	63,21
Ekonomik R.	27,80	47,28	59,67	44,92
Sosyal Gelir	965 587	1 791 305	3 534 376	2 097 089
O/İ Oranı	2,27	2,93	3,10	2,77

35 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	13	14	13	13,20
Toplam İnek	9	9	9	9,00
Sağılan İnek	7	9	7	7,67
Toplam Sığır	21	24	18	21,00
Süt Verimi / gün	17	18	22	19,01
Süt Üretimi / yıl	34 999	50 616	44 428	43 348
Hayvan Sermayesi	1 574 500	2 308 899	1 965 000	1 949 466
A.M.M.Sermayesi	351 523	914 389	1 446 391	904 101
Para Sermayesi	153 137	236 440	375 300	254 959
Toplam Sermaye	2 722 300	4 123 464	5 213 413	4 019 726
Pasif Sermaye	0	0	75 019	25 006,42
Öz Sermaye	2 722 300	4 123 464	5 138 394	3 994 719
Toplam Gelir	1 088 044	4 197 515	5 273 639	3 519 733
Süt	48,25	61,54	67,40	59,06
Buzağı	8,69	7,90	6,66	7,75
Gübre	1,71	1,17	0,63	1,17
E.K.A.	41,36	29,38	25,31	32,02
Giderler Toplamı	525 353	1 215 344	1 965 732	1 235 476
Yem	63,98	69,99	64,65	66,21
İşçilik	15,42	14,22	14,42	14,69
Sağlık	4,50	3,70	3,43	3,88
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	9,14	3,05
Bakım Onarım	1,08	0,08	0,28	0,48
Amortisman	11,37	3,78	3,19	6,11
Diğer Giderler	3,66	11,92	1,20	5,59
Maliyet (TL/Kg)	12 000	18 700	35 590	22 100
G.S.H.	1 088 044	2 960 826	5 273 639	3 107 503
Safı Kar	562 691	1 745 482	3 307 907	1 872 027
Mali R.	20,67	42,33	64,38	42,46
R.Faktörü	51,72	58,95	62,73	57,80
Ekonomik R.	20,67	42,33	66,89	43,30
Sosyal Gelir	648 941	1 936 504	3 806 530	2 130 658
O/İ Oranı	2,07	2,44	2,68	2,40

36 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	13	14	13	13,40
Toplam İnek	9	12	11	10,67
Sağılan İnek	7	11	8	8,67
Toplam Sığır	22	29	18	23,00
Süt Verimi / gün	16	18	15	16,30
Süt Üretimi / yıl	32 940	60 775	37 215	43 643
Hayvan Sermayesi	1 619 500	2 557 944	2 000 000	2 059 148
A.M.M.Sermayesi	356 723	1 097 969	1 190 572	881 755
Para Sermayesi	161 408	288 003	456 075	301 829
Toplam Sermaye	2 771 451	5 282 819	5 096 028	4 383 433
Pasif Sermaye	426 952	40 386	58 083	175 140,24
Öz Sermaye	2 344 499	5 242 434	5 037 945	4 208 293
Toplam Gelir	1 172 163	3 086 816	5 417 065	3 225 348
Süt	42,15	57,56	54,96	51,56
Buzağı	8,06	7,52	7,92	7,83
Gübre	1,58	1,11	0,75	1,15
E.K.A.	48,20	33,80	36,37	39,46
Giderler Toplamı	862 472	1 755 871	2 095 816	1 571 386
Yem	36,68	58,17	50,80	48,55
İşçilik	9,39	12,03	16,53	12,65
Sağlık	2,74	3,13	3,94	3,27
Sigorta	0,00	12,64	13,90	8,85
Faiz	40,42	6,44	8,29	18,38
Bakım Onarım	1,62	0,05	0,52	0,73
Amortisman	6,92	3,17	3,33	4,47
Diğer Giderler	2,23	7,50	1,38	3,70
Maliyet (TL/Kg)	23 000	23 490	43 690	30 060
G.S.H.	1 172 163	3 801 250	5 417 065	3 463 493
Safî Kar	309 691	2 045 379	3 321 249	1 892 106
Mali R.	13,21	39,02	65,92	39,38
R.Faktörü	26,42	53,81	61,31	47,18
Ekonomik R.	23,75	40,86	68,58	44,40
Sosyal Gelir	744 251	2 391 577	3 871 295	2 335 707
O/İ Oranı	1,36	2,16	2,58	2,03

37 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	13	15	13	13,70
Toplam İnek	9	11	12	10,67
Sağılan İnek	7	9	9	8,33
Toplam Sığır	21	23	16	20,00
Süt Verimi / gün	23	17	15	18,47
Süt Üretimi / yıl	47 351	47 502	41 504	45 453
Hayvan Sermayesi	1 584 500	2 135 916	1 890 000	1 870 139
A.M.M.Sermayesi	477 017	866 856	1 319 864	887 912
Para Sermayesi	151 007	241 867	478 453	290 442
Toplam Sermaye	2 688 858	4 356 632	6 531 650	4 525 713
Pasif Sermaye	0	0	94 233	31 411,11
Öz Sermaye	2 688 858	4 356 632	6 437 417	4 494 302
Toplam Gelir	1 168 331	9 445 449	5 362 902	5 325 561
Süt	60,79	58,69	61,91	60,46
Buzağı	8,09	8,03	8,73	8,28
Gübre	1,59	1,19	0,83	1,20
E.K.A.	29,53	32,09	28,53	30,05
Giderler Toplamı	646 940	1 100 244	2 534 804	1 427 329
Yem	70,29	72,56	46,84	63,23
İşçilik	12,52	15,71	14,91	14,38
Sağlık	3,65	4,09	3,55	3,76
Sigorta	0,00	0,00	15,33	5,11
Faiz	0,00	0,00	11,14	3,71
Bakım Onarım	0,55	0,38	0,03	0,32
Amortisman	9,23	4,38	2,69	5,43
Diğer Giderler	3,76	6,97	1,24	3,99
Maliyet (TL/Kg)	11 000	17 510	48 720	25 740
G.S.H.	1 168 331	2 913 722	5 362 902	3 148 318
Safi Kar	521 392	1 813 478	2 828 098	1 720 989
Mali R.	19,39	41,63	43,93	34,98
R.Faktörü	44,63	62,24	52,73	53,20
Ekonomik R.	19,39	41,63	47,62	36,21
Sosyal Gelir	609 494	2 003 379	3 521 726	2 044 867
O/İ Oranı	1,81	2,65	2,12	2,19

38 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	13	15	14	13,90
Toplam İnek	10	10	9	9,67
Sağılan İnek	8	9	7	8,00
Toplam Sığır	19	30	20	23,00
Süt Verimi / gün	12	20	24,11	18,54
Süt Üretimi / yıl	27 450	53 541	49 636	43 542
Hayvan Sermayesi	1 560 000	2 688 682	2 115 000	2 121 227
A.M.M.Sermayesi	286 895	965 296	1 526 888	926 360
Para Sermayesi	171 638	235 465	389 283	265 462
Toplam Sermaye	2 678 839	5 619 227	5 216 843	4 504 970
Pasif Sermaye	70 000	0	25 664	31 887,96
Öz Sermaye	2 608 839	5 619 227	5 191 180	4 473 082
Toplam Gelir	1 137 375	3 389 996	5 780 330	3 435 900
Süt	36,20	51,87	68,70	52,26
Buzağı	9,23	6,30	6,07	7,20
Gübre	1,81	0,93	0,58	1,11
E.K.A.	52,75	40,90	24,65	39,43
Giderler Toplamı	510 373	1 244 750	1 962 811	1 239 311
Yem	51,65	72,29	72,34	65,43
İşçilik	17,63	13,88	14,44	15,32
Sağlık	5,14	3,62	3,44	4,07
Sigorta	6,86	0,00	0,00	2,29
Faiz	0,00	0,00	3,89	1,30
Bakım Onarım	1,53	0,03	0,93	0,83
Amortisman	13,00	3,66	3,26	6,64
Diğer Giderler	4,19	10,13	1,20	5,17
Maliyet (TL/Kg)	14 000	18 230	31 800	21 340
G.S.H.	1 137 375	3 716 126	5 780 330	3 544 610
Safı Kar	627 003	2 471 376	3 817 518	2 305 299
Mali R.	24,03	43,98	73,54	47,18
R.Faktörü	55,13	66,50	66,04	62,56
Ekonomik R.	23,41	43,98	74,64	47,34
Sosyal Gelir	721 120	2 663 451	4 217 064	2 533 878
O/İ Oranı	2,23	2,99	2,94	2,72

39 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	14	15	14	14,10
Toplam İnek	10	11	9	10,00
Sağılan İnek	8	12	7	9,00
Toplam Sığır	22	24	21	22,33
Süt Verimi / gün	15	10	19	14,58
Süt Üretimi / yıl	34 313	36 504	38 622	36 480
Hayvan Sermayesi	1 685 000	2 239 967	2 190 000	2 038 322
A.M.M.Sermayesi	359 194	697 727	1 206 815	754 579
Para Sermayesi	181 334	331 425	359 740	290 833
Toplam Sermaye	2 982 176	4 172 893	4 910 819	4 021 963
Pasif Sermaye	152 722	24 893	0	59 204,90
Öz Sermaye	2 829 454	4 148 000	4 910 819	3 962 758
Toplam Gelir	1 010 313	1 754 357	5 124 185	2 629 618
Süt	50,94	52,31	60,30	54,52
Buzağı	10,39	12,42	6,85	9,89
Gübre	2,04	1,84	0,65	1,51
E.K.A.	36,62	33,43	32,20	34,08
Giderler Toplamı	724 673	1 249 396	1 682 491	1 218 853
Yem	45,47	49,10	65,67	53,41
İşçilik	12,42	18,44	16,85	15,90
Sağlık	3,62	4,80	4,01	4,14
Sigorta	6,76	13,33	0,00	6,70
Faiz	17,21	5,58	0,00	7,60
Bakım Onarım	2,41	0,88	0,06	1,12
Amortisman	9,16	5,43	3,07	5,89
Diğer Giderler	2,95	7,24	1,40	3,86
Maliyet (TL/Kg)	17 000	24 410	33 610	25 010
G.S.H.	1 010 313	2 512 344	5 124 185	2 882 281
Safı Kar	285 640	1 262 949	3 441 693	1 663 427
Mali R.	10,10	30,45	70,08	36,88
R.Faktörü	28,27	50,27	67,17	48,57
Ekonomik R.	13,76	31,94	70,08	38,59
Sosyal Gelir	505 488	1 576 214	3 756 091	1 945 931
O/İ Oranı	1,39	2,01	3,05	2,15

40 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	15	15	14	14,50
Toplam İnek	13	9	12	11,33
Sağılan İnek	10	9	9	9,33
Toplam Sığır	18	29	18	21,67
Süt Verimi / gün	23	17	15	18,59
Süt Üretimi / yıl	68 396	47 583	42 383	52 787
Hayvan Sermayesi	1 681 500	2 853 901	2 040 000	2 191 800
A.M.M.Sermayesi	685 518	863417	1 354 891	967 942
Para Sermayesi	227 948	311 815	541 220	360 328
Toplam Sermaye	3 424 583	6 109 907	5 648 076	5 060 855
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	3 424 583	6 109 907	5 648 076	5 060 855
Toplam Gelir	1 524 256	2 248 616	5 343 174	3 038 682
Süt	67,31	55,41	63,46	62,06
Buzağı	8,96	7,57	8,76	8,43
Gübre	1,76	1,12	0,83	1,24
E.K.A.	21,98	35,90	26,95	28,28
Giderler Toplamı	936 939	1 258 448	1 910 895	1 368 760
Yem	70,10	63,54	63,45	65,70
İşçilik	12,49	13,73	19,78	15,33
Sağlık	3,64	3,58	4,71	3,98
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	1,59	3,67	1,97	2,41
Amortisman	9,21	6,05	4,92	6,73
Diğer Giderler	2,97	13,00	1,65	5,87
Maliyet (TL/Kg)	11 000	20 800	32 990	21 600
G.S.H.	1 524 256	3 091 638	5 343 174	3 319 689
Safı Kar	587 317	1 833 190	3 432 279	1 950 929
Mali R.	17,15	30,00	60,77	35,97
R.Faktörü	38,53	59,30	64,24	54,02
Ekonomik R.	17,15	30,00	60,77	35,97
Sosyal Gelir	714 577	2 023 120	3 844 185	2 193 961
O/İ Oranı	1,63	2,46	2,80	2,30

41 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	16	15	14	15,40
Toplam İnek	12	12	11	11,67
Sağılan İnek	9	10	8	9,00
Toplam Sığır	25	22	19	22,00
Süt Verimi / gün	10	20	17	15,67
Süt Üretimi / yıl	27 450	60 150	43 544	43 715
Hayvan Sermayesi	1 971 000	2 192 273	2 120 000	2 094 424
A.M.M.Sermayesi	287 416	1 089 865	1 370 894	916 058
Para Sermayesi	203 229	360 490	444 667	336 129
Toplam Sermaye	2 895 693	5 735 229	5 703 132	4 778 018
Pasif Sermaye	426 952	0	0	142 317,33
Öz Sermaye	2 468 741	5 735 229	5 703 132	4 635 701
Toplam Gelir	1 277 500	3 572 235	5 613 318	3 487 684
Süt	32,23	69,76	62,06	54,68
Buzağı	9,86	8,38	7,64	8,63
Gübre	1,94	1,24	0,73	1,30
E.K.A.	55,97	20,62	29,57	35,39
Giderler Toplamı	895 108	1 418 865	1 807 081	1 373 685
Yem	29,45	71,24	68,93	56,54
İşçilik	12,07	13,53	19,17	14,92
Sağlık	3,52	3,52	4,57	3,87
Sigorta	3,52	0,00	0,00	1,17
Faiz	38,95	0,00	0,00	12,98
Bakım Onarım	0,74	4,19	0,23	1,72
Amortisman	8,90	6,38	3,60	6,29
Diğer Giderler	2,87	4,65	1,60	3,04
Maliyet (TL/Kg)	27 000	18 630	30 710	25 450
G.S.H.	1 277 500	3 103 900	5 613 318	3 331 573
Safı Kar	382 392	1 685 035	3 806 236	1 957 888
Mali R.	15,49	29,38	66,74	37,20
R.Faktörü	29,93	54,29	67,81	50,68
Ekonomik R.	25,24	29,38	66,74	40,45
Sosyal Gelir	843 129	1 898 689	4 187 571	2 309 796
O/İ Oranı	1,43	2,19	3,11	2,24

42 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	16	15	15	15,40
Toplam İnek	14	11	10	11,67
Sağılan İnek	11	10	8	9,67
Toplam Sığır	26	24	22	24,00
Süt Verimi / gün	17	17	17	16,85
Süt Üretimi / yıl	54 443	50 330	39 002	47 925
Hayvan Sermayesi	2 087 000	2 278 209	2 305 000	2 223 403
A.M.M.Sermayesi	559 817	1 081 083	1 228 677	956 526
Para Sermayesi	240 884	298 805	398 515	312 735
Toplam Sermaye	3 469 420	4 750 896	6 766 032	4 995 449
Pasif Sermaye	27 300	8 904	0	12 068,06
Öz Sermaye	3 442 120	4 741 992	6 766 032	4 983 381
Toplam Gelir	1 462 513	2 911 797	5 292 275	3 222 195
Süt	55,84	59,50	58,96	58,10
Buzağı	10,05	8,54	7,37	8,65
Gübre	1,97	1,26	0,70	1,31
E.K.A.	32,14	30,70	32,97	31,94
Giderler Toplamı	855 585	1 522 113	1 708 231	1 361 976
Yem	61,11	55,57	65,31	60,66
İşçilik	14,73	12,61	18,44	15,26
Sağlık	4,30	3,28	4,39	3,99
Sigorta	0,00	17,02	0,00	5,67
Faiz	0,00	1,64	0,00	0,55
Bakım Onarım	1,34	0,82	0,02	0,73
Amortisman	10,86	4,98	3,33	6,39
Diğer Giderler	7,67	7,36	1,54	5,52
Maliyet (TL/Kg)	12 000	24 310	32 850	23 050
G.S.H.	1 462 513	3 045 380	5 292 275	3 266 723
Safı Kar	606 928	1 523 267	3 584 044	1 904 746
Mali R.	17,63	32,12	52,97	34,24
R.Faktörü	41,50	50,02	67,72	53,08
Ekonomik R.	17,49	32,59	52,97	34,35
Sosyal Gelir	741 094	1 758 326	3 930 246	2 143 222
O/İ Oranı	1,71	2,00	3,10	2,27

43 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	17	16	15	16,00
Toplam İnek	13	10	10	11,00
Sağılan İnek	10	8	8	8,67
Toplam Sığır	25	32	23	26,67
Süt Verimi / gün	18	23	23	21,64
Süt Üretimi / yıl	53 528	57 144	53 733	54 802
Hayvan Sermayesi	2 036 500	2 925 773	2 395 000	2 452 424
A.M.M.Sermayesi	631 450	1 029 847	1 654 683	1 105 327
Para Sermayesi	228 668	230 360	417 548	292 192
Toplam Sermaye	3 726 938	5 682 574	6 932 611	5 447 374
Pasif Sermaye	753 934	0	30 727	261 553,82
Öz Sermaye	2 973 004	5 682 574	6 901 884	5 185 821
Toplam Gelir	1 386 225	2 963 837	7 510 795	3 953 619
Süt	57,92	64,98	57,23	60,04
Buzağı	9,85	6,57	5,19	7,20
Gübre	1,93	0,97	0,49	1,13
E.K.A.	30,30	27,48	37,08	31,62
Giderler Toplamı	1 577 466	1 296 227	2 406 915	1 760 203
Yem	32,59	74,09	63,86	56,85
İşçilik	7,42	11,85	13,09	10,79
Sağlık	2,16	3,09	3,12	2,79
Sigorta	2,66	0,00	10,76	4,47
Faiz	46,95	0,00	3,80	16,92
Bakım Onarım	0,99	0,96	0,49	0,81
Amortisman	5,47	3,82	2,68	3,99
Diğer Giderler	1,76	9,28	1,09	4,04
Maliyet (TL/Kg)	26 000	18 500	36 840	27 110
G.S.H.	1 386 225	3 165 984	7 510 795	4 021 001
Safi Kar	-191 241	1 869 757	5 103 880	2 260 799
Mali R.	-6,43	32,90	73,95	33,47
R.Faktörü	-13,80	59,06	67,95	37,74
Ekonomik R.	14,74	32,90	74,94	40,86
Sosyal Gelir	674 384	2 043 929	5 553 421	2 757 245
O/İ Oranı	0,88	2,44	3,12	2,15

44 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	17	16	15	16,20
Toplam İnek	12	12	12	12,00
Sağılan İnek	9	12	9	10,00
Toplam Sığır	30	27	20	25,67
Süt Verimi / gün	13	18	18	16,32
Süt Üretimi / yıl	35 685	65 964	49 273	50 307
Hayvan Sermayesi	2 196 000	2 472 142	2 235 000	2 301 047
A.M.M.Sermayesi	434 661	1 214 574	1 549 483	1 066 239
Para Sermayesi	278 991	326 499	576 990	394 160
Toplam Sermaye	6 110 706	4 485 071	6 508 037	5 701 271
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	6 110 706	4 485 071	6 508 037	5 701 271
Toplam Gelir	1 276 025	986 839	6 209 370	2 824 078
Süt	41,95	64,30	63,48	56,58
Buzağı	9,87	8,45	7,54	8,62
Gübre	1,94	1,25	0,72	1,30
E.K.A.	46,24	26,00	28,26	33,50
Giderler Toplamı	675 259	1 509 308	2 125 583	1 436 717
Yem	50,75	73,45	66,31	63,50
İşçilik	15,99	15,27	17,78	16,35
Sağlık	4,66	3,98	4,23	4,29
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	12,20	0,45	2,80	5,15
Amortisman	11,79	4,45	5,08	7,11
Diğer Giderler	4,60	6,39	1,48	4,16
Maliyet (TL/Kg)	15 000	17 450	32 740	21 730
G.S.H.	1 276 025	3 692 904	6 209 370	3 726 100
Safi Kar	600 766	2 183 596	4 083 787	2 289 383
Mali R.	9,83	48,69	62,75	40,42
R.Faktörü	47,08	59,13	65,77	57,33
Ekonomik R.	9,83	48,69	62,75	40,42
Sosyal Gelir	714 119	2 437 743	4 501 205	2 551 022
O/İ Oranı	1,89	2,45	2,92	2,42

45 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	18	16	16	16,60
Toplam İnek	12	12	10	11,33
Sağılan İnek	9	12	8	9,67
Toplam Sığır	31	26	24	27,00
Süt Verimi / gün	24	26	18	22,59
Süt Üretimi / yıl	65 880	93 540	41 633	67 018
Hayvan Sermayesi	2 251 000	2 373 450	2 485 000	2 369 817
A.M.M.Sermayesi	752 774	1 665 009	1 312 928	1 243 570
Para Sermayesi	287 733	317 460	419 460	341 551
Toplam Sermaye	6 718 763	5 546 698	6 906 192	6 390 551
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	6 718 763	5 546 698	6 906 192	6 390 551
Toplam Gelir	1 638 950	4 727 373	5 622 725	3 996 349
Süt	60,29	72,80	59,23	64,11
Buzağı	7,69	6,75	6,94	7,13
Gübre	1,51	1,00	0,66	1,06
E.K.A.	30,51	19,46	33,17	27,71
Giderler Toplamı	975 722	1 987 925	1 965 690	1 643 113
Yem	64,84	79,08	60,59	68,17
İşçilik	11,07	11,59	16,02	12,89
Sağlık	3,23	3,02	3,82	3,36
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	7,91	2,64
Bakım Onarım	9,34	0,11	0,63	3,36
Amortisman	8,16	3,15	3,35	4,89
Diğer Giderler	3,36	6,07	1,34	3,59
Maliyet (TL/Kg)	13 000	17 420	36 960	22 460
G.S.H.	1 638 950	4 625 640	5 622 725	3 962 438
Safî Kar	663 228	2 637 715	3 657 035	2 319 326
Mali R.	9,87	47,55	52,95	36,79
R.Faktörü	40,47	57,02	65,04	54,18
Ekonomik R.	9,87	47,55	55,20	37,54
Sosyal Gelir	781 110	2 901 789	4 160 831	2 614 577
O/İ Oranı	1,68	2,33	2,86	2,29

46 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	18	17	16	17,00
Toplam İnek	13	12	12	12,33
Sağılan İnek	10	11	9	10,00
Toplam Sığır	31	29	23	27,67
Süt Verimi / gün	17	23	24	21,22
Süt Üretimi / yıl	50 554	77 539	64 645	64 246
Hayvan Sermayesi	2 306 500	2 652 180	2 475 000	2 477 893
A.M.M.Sermayesi	507 182	1 389 100	1 993 211	1 296 498
Para Sermayesi	214 958	315 850	481 860	337 556
Toplam Sermaye	3 242 044	5 400 627	7 531 786	5 391 486
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	3 242 044	5 400 627	7 531 786	5 391 486
Toplam Gelir	1 431 619	2 826 536	7 589 130	3 949 095
Süt	52,97	65,30	68,14	62,14
Buzağı	9,53	6,69	6,17	7,46
Gübre	1,87	0,99	0,59	1,15
E.K.A.	35,62	27,02	25,10	29,25
Giderler Toplamı	759 953	1 908 250	2 497 201	1 721 801
Yem	63,88	68,29	74,05	68,74
İşçilik	15,40	11,07	15,14	13,87
Sağlık	4,49	2,88	3,60	3,66
Sigorta	0,00	10,18	0,00	3,39
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	0,26	0,89	0,09	0,41
Amortisman	11,35	3,53	2,81	5,90
Diğer Giderler	4,62	6,05	1,26	3,98
Maliyet (TL/Kg)	12 000	20 380	30 700	21 030
G.S.H.	1 431 619	4 274 754	7 589 130	4 431 834
Safı Kar	671 666	2 366 504	5 091 929	2 710 033
Mali R.	20,72	43,82	67,61	44,05
R.Faktörü	46,92	55,36	67,10	56,46
Ekonomik R.	20,72	43,82	67,61	44,05
Sosyal Gelir	796 249	2 605 618	5 521 645	2 974 504
O/İ Oranı	1,88	2,24	3,04	2,39

47 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	18	17	16	17,20
Toplam İnek	12	12	12	12,00
Sağılan İnek	9	11	9	9,67
Toplam Sığır	35	33	24	30,67
Süt Verimi / gün	19	18	21	19,20
Süt Üretimi / yıl	52 155	59 851	57 014	56 340
Hayvan Sermayesi	2 421 000	2 791 574	2 550 000	2 587 525
A.M.M.Sermayesi	546 131	1 086 340	1 767 418	1 133 296
Para Sermayesi	213 845	314 998	505 448	344 763
Toplam Sermaye	3 997 656	5 354 009	6 481 021	5 277 562
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	3 997 656	5 354 009	6 481 021	5 277 562
Toplam Gelir	1 998 075	6 420 752	7 023 642	5 147 490
Süt	39,15	62,76	64,94	55,62
Buzağı	6,31	8,33	6,66	7,10
Gübre	1,24	1,23	0,63	1,03
E.K.A.	53,30	27,67	27,76	36,24
Giderler Toplamı	766 354	1 421 412	2 321 437	1 503 068
Yem	65,36	70,76	70,25	68,79
İşçilik	14,09	14,86	16,28	15,08
Sağlık	4,11	3,87	3,88	3,95
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	2,25	1,18	0,72	1,38
Amortisman	10,39	4,69	3,41	6,16
Diğer Giderler	3,80	8,51	1,36	4,56
Maliyet (TL/Kg)	12 000	18 260	31 730	20 660
G.S.H.	1 998 075	3 432 986	7 023 642	4 151 568
Safı Kar	1 231 722	2 011 574	4 702 205	2 648 500
Mali R.	30,81	37,57	72,55	46,98
R.Faktörü	61,65	58,60	66,95	62,40
Ekonomik R.	30,81	37,57	72,55	46,98
Sosyal Gelir	1 347 545	2 244 320	5 125 816	2 905 894
O/İ Oranı	2,61	2,42	3,03	2,69

48 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	19	17	18	17,80
Toplam İnek	13	11	13	12,33
Sağılan İnek	10	10	10	10,00
Toplam Sığır	33	33	28	31,33
Süt Verimi / gün	18	22	20	19,97
Süt Üretimi / yıl	53 528	66 440	59 891	59 953
Hayvan Sermayesi	2 396 500	2 802 179	2 890 000	2 696 226
A.M.M.Sermayesi	582 290	1 189 923	1 924 736	1 232 316
Para Sermayesi	259 508	280 548	526 855	355 637
Toplam Sermaye	5 010 259	5 592 662	7 315 103	5 972 675
Pasif Sermaye	393 869	13 169	0	135 679,30
Öz Sermaye	4 616 389	5 579 493	7 315 103	5 836 995
Toplam Gelir	1 706 225	2 062 636	7 706 569	3 825 143
Süt	47,06	62,61	62,17	57,28
Buzağı	8,00	6,81	6,58	7,13
Gübre	1,57	1,01	0,63	1,07
E.K.A.	43,37	29,58	30,62	34,52
Giderler Toplamı	1 038 139	1 639 487	2 426 723	1 701 449
Yem	49,52	68,11	70,60	62,74
İşçilik	11,27	11,71	16,87	13,28
Sağlık	3,29	3,05	4,02	3,45
Sigorta	2,70	9,03	0,00	3,91
Faiz	17,77	2,25	0,00	6,67
Bakım Onarım	4,48	0,72	0,08	1,76
Amortisman	8,31	3,55	3,35	5,07
Diğer Giderler	2,68	4,63	1,41	2,91
Maliyet (TL/Kg)	16 000	20 180	31 250	22 480
G.S.H.	1 706 225	3 820 340	7 706 569	4 411 045
Safı Kar	668 086	2 180 854	5 279 846	2 709 595
Mali R.	14,47	39,09	72,18	41,91
R.Faktörü	39,16	57,09	68,51	54,92
Ekonomik R.	17,02	39,65	72,18	42,95
Sosyal Gelir	977 544	2 433 658	5 737 259	3 049 487
O/İ Oranı	1,64	2,33	3,18	2,38

49 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	19	19	18	18,40
Toplam İnek	13	13	11	12,33
Sağılan İnek	10	12	8	10,00
Toplam Sığır	37	33	27	32,33
Süt Verimi / gün	19	18	23	19,69
Süt Üretimi / yıl	56 501	64 296	56 616	59 138
Hayvan Sermayesi	2 556 500	3 055 621	2 795 000	2 802 374
A.M.M.Sermayesi	724 242	1 263 292	1 769 032	1 252 189
Para Sermayesi	218 903	337 850	451 149	335 967
Toplam Sermaye	3 815 340	5 439 768	5 870 101	5 041 736
Pasif Sermaye	176 418	0	0	58 806
Öz Sermaye	3 638 922	5 439 768	5 870 101	4 982 930
Toplam Gelir	1 620 831	16 984 543	8 499 088	9 034 820
Süt	52,29	55,20	53,29	53,59
Buzağı	8,42	7,44	5,05	6,97
Gübre	1,65	1,10	0,48	1,08
E.K.A.	37,64	36,25	41,18	38,36
Giderler Toplamı	969 963	1 523 282	2 188 416	1 560 554
Yem	55,94	70,94	74,00	66,96
İşçilik	12,06	15,13	15,83	14,34
Sağlık	3,52	3,94	3,77	3,74
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	14,85	0,00	0,00	4,95
Bakım Onarım	0,61	0,58	0,31	0,50
Amortisman	8,89	5,02	3,15	5,69
Diğer Giderler	4,13	8,34	1,32	4,60
Maliyet (TL/Kg)	14 000	18 120	30 360	20 830
G.S.H.	1 620 831	4 192 856	8 499 088	4 770 925
Safı Kar	650 868	2 669 574	6 310 671	3 210 371
Mali R.	17,89	49,08	107,51	58,16
R.Faktörü	40,16	63,67	74,25	59,36
Ekonomik R.	20,83	49,08	107,51	59,14
Sosyal Gelir	920 393	2 923 121	6 702 464	3 515 326
O/İ Oranı	1,67	2,75	3,88	2,77

50 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	21	19	18	19,4
Toplam İnek	14	14	13	13,67
Sağılan İnek	11	13	10	11,33
Toplam Sığır	37	36	29	34,00
Süt Verimi / gün	16	16	26	19,30
Süt Üretimi / yıl	51 240	64 896	75 890	64 009
Hayvan Sermayesi	2 662 000	3 381 269	2 995 000	3 012 756
A.M.M.Sermayesi	520 022	1 245 125	2 413 892	1 393 013
Para Sermayesi	241 844	348 755	542 000	377 533
Toplam Sermaye	4 360 647	5 654 217	7 162 896	5 725 920
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	4 360 647	5 654 217	7 162 896	5 725 920
Toplam Gelir	1 719 475	7 309 092	8 881 471	5 970 012
Süt	44,70	56,92	68,36	56,66
Buzağı	8,55	8,24	5,71	7,50
Gübre	1,68	1,22	0,54	1,15
E.K.A.	45,07	33,62	25,39	34,69
Giderler Toplamı	790 091	1 550 371	2 900 476	1 746 980
Yem	62,28	70,35	74,85	69,16
İşçilik	15,95	16,10	14,12	15,39
Sağlık	4,65	4,19	3,36	4,07
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	1,58	0,13	0,31	0,67
Amortisman	11,76	4,72	3,09	6,52
Diğer Giderler	3,79	8,71	1,18	4,56
Maliyet (TL/Kg)	12 000	17 910	30 900	20 270
G.S.H.	1 719 475	4 104 306	8 881 471	4 901 751
Safı Kar	929 385	2 553 935	5 980 994	3 154 771
Mali R.	21,31	45,17	83,50	49,99
R.Faktörü	54,05	62,23	67,34	61,21
Ekonomik R.	21,31	45,17	83,50	49,99
Sosyal Gelir	1 063 071	2 826 897	6 451 206	3 447 058
O/İ Oranı	2,18	2,65	3,06	2,63

51 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	22	21	19	20,70
Toplam İnek	17	12	11	13,33
Sağılan İnek	13	10	8	10,33
Toplam Sığır	38	36	29	34,33
Süt Verimi / gün	14	20	23	19,09
Süt Üretimi / yıl	54 443	61 260	58 327	58 010
Hayvan Sermayesi	2 853 500	3 551 063	3 020 000	3 141 521
A.M.M.Sermayesi	567 037	1 102 619	1 795 078	1 154 911
Para Sermayesi	290 009	411 676	588 426	430 037
Toplam Sermaye	4 141 335	8 896 519	10 270 484	7 769 446
Pasif Sermaye	0	10 286	24 000	11 428,57
Öz Sermaye	4 141 335	8 886 233	10 246 484	7 758 017
Toplam Gelir	1 920 200	2 768 896	7 575 972	4 088 356
Süt	42,53	54,94	61,59	53,02
Buzağı	9,30	6,48	5,66	7,15
Gübre	1,83	0,96	0,54	1,11
E.K.A.	46,35	37,62	32,21	38,73
Giderler Toplamı	881 048	1 507 632	2 456 617	1 615 099
Yem	59,34	68,29	67,92	65,18
İşçilik	17,37	12,74	14,10	14,74
Sağlık	5,06	3,32	3,36	3,91
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	1,91	2,90	1,60
Bakım Onarım	1,30	6,01	3,69	3,67
Amortisman	12,80	7,34	4,99	8,38
Diğer Giderler	4,12	3,72	1,18	3,01
Maliyet (TL/Kg)	12 000	19 740	34 060	21 930
G.S.H.	1 920 200	4 013 860	7 575 972	4 503 344
Safı Kar	1 039 152	2 506 228	5 119 354	2 888 245
Mali R.	25,09	28,20	49,96	34,42
R.Faktörü	54,12	62,44	67,57	61,38
Ekonomik R.	25,09	28,49	50,54	34,71
Sosyal Gelir	1 200 318	2 749 092	5 583 851	3 177 754
O/İ Oranı	2,18	2,66	3,08	2,64

52 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	22	22	21	21,40
Toplam İnek	15	15	14	14,67
Sağılan İnek	11	14	11	12,00
Toplam Sığır	37	35	30	34,00
Süt Verimi / gün	17	14	19	16,61
Süt Üretimi / yıl	58 331	60 634	59 695	59 553
Hayvan Sermayesi	2 737 500	3 406 592	3 185 000	3 109 697
A.M.M.Sermayesi	606 751	1 138 249	1 888 108	1 211 036
Para Sermayesi	247 609	385 840	577 640	403 696
Toplam Sermaye	3 736 672	6 155 073	7 444 767	5 778 837
Pasif Sermaye	597 859	0	0	199 286,33
Öz Sermaye	3 138 813	6 155 073	7 444 767	5 579 551
Toplam Gelir	2 098 406	6 606 511	7 978 543	5 561 153
Süt	41,70	49,21	59,86	50,26
Buzağı	7,51	8,21	6,84	7,52
Gübre	1,47	1,22	0,65	1,11
E.K.A.	49,32	41,37	32,65	41,11
Giderler Toplamı	1 356 137	1 511 049	2 471 068	1 779 418
Yem	41,31	67,44	69,10	59,28
İşçilik	9,95	17,79	17,85	15,20
Sağlık	2,90	4,63	4,25	3,93
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	36,00	0,00	0,00	12,00
Bakım Onarım	0,13	0,77	0,47	0,46
Amortisman	7,34	5,26	3,57	5,39
Diğer Giderler	2,36	8,74	1,49	4,20
Maliyet (TL/Kg)	20 000	18 030	31 380	23 140
G.S.H.	2 098 406	4 435 724	7 978 543	4 837 558
Safı Kar	742 270	2 924 675	5 507 475	3 058 140
Mali R.	23,65	47,52	73,98	48,38
R.Faktörü	35,37	65,93	69,03	56,78
Ekonomik R.	32,93	47,52	73,98	51,48
Sosyal Gelir	1 374 188	3 215 303	5 996 231	3 528 574
O/İ Oranı	1,55	2,94	3,23	2,57

53 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	23	24	22	22,70
Toplam İnek	16	17	12	15,00
Sağılan İnek	12	14	9	11,67
Toplam Sığır	41	42	34	39,00
Süt Verimi / gün	17	13	22	17,19
Süt Üretimi / yıl	62 220	53 956	60 170	58 782
Hayvan Sermayesi	2 943 000	3 947 218	3 465 000	3 451 739
A.M.M.Sermayesi	626 186	1 011 520	1 875 219	1 170 975
Para Sermayesi	264 834	391 475	637 325	431 211
Toplam Sermaye	4 140 440	7 751 829	10 457 265	7 449 845
Pasif Sermaye	0	0	26 667	8 889
Öz Sermaye	4 140 440	7 751 829	10 430 598	7 440 956
Toplam Gelir	2 014 300	4 138 234	8 251 182	4 801 239
Süt	46,33	46,80	58,34	50,49
Buzağı	8,34	8,77	5,67	7,59
Gübre	1,64	1,30	0,54	1,16
E.K.A.	43,69	43,13	35,45	40,76
Giderler Toplamı	927 950	1 439 845	2 516 496	1 628 097
Yem	64,39	62,98	68,40	65,26
İşçilik	15,52	18,67	15,02	16,40
Sağlık	4,53	4,86	3,58	4,32
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	3,15	1,05
Bakım Onarım	0,29	1,09	3,79	1,72
Amortisman	11,44	5,63	5,27	7,45
Diğer Giderler	3,84	11,63	1,25	5,57
Maliyet (TL/Kg)	12 000	18 940	33 300	21 410
G.S.H.	2 014 300	4 150 316	8 251 182	4 805 266
Safı Kar	1 086 350	2 710 471	5 734 686	3 177 169
Mali R.	26,24	34,97	54,98	38,73
R.Faktörü	53,93	65,31	69,50	62,91
Ekonomik R.	26,24	34,97	55,60	38,94
Sosyal Gelir	1 239 683	2 998 695	6 240 173	3 492 850
O/İ Oranı	2,17	2,88	3,28	2,78

54 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	23	24	23	23,40
Toplam İnek	16	14	13	14,33
Sağılan İnek	12	11	10	11,00
Toplam Sığır	36	48	40	41,33
Süt Verimi / gün	21	16	21	19,23
Süt Üretimi / yıl	76 860	52 756	62 389	64 002
Hayvan Sermayesi	2 778 000	4 229 326	3 925 000	3 644 109
A.M.M.Sermayesi	787 210	981 104	2 030 191	1 266 168
Para Sermayesi	263 266	446 875	549 410	419 850
Toplam Sermaye	4 579 222	9 721 928	9 344 577	7 881 909
Pasif Sermaye	0	11 429	0	3 809,52
Öz Sermaye	4 579 222	9 710 499	9 344 577	7 878 099
Toplam Gelir	2 328 900	5 152 233	8 941 405	5 474 179
Süt	49,50	46,01	55,82	50,44
Buzağı	7,21	6,93	5,67	6,60
Gübre	1,42	1,03	0,54	1,00
E.K.A.	41,87	46,03	37,97	41,96
Giderler Toplamı	1 065 574	1 368 578	3 141 497	1 858 550
Yem	69,27	64,78	56,81	63,62
İşçilik	13,51	15,43	13,04	13,99
Sağlık	3,94	4,02	3,10	3,69
Sigorta	0,00	0,00	19,58	6,53
Faiz	0,00	2,34	0,00	0,78
Bakım Onarım	0,10	6,96	0,44	2,50
Amortisman	9,96	8,77	2,93	7,22
Diğer Giderler	3,21	1,71	1,09	2,00
Maliyet (TL/Kg)	11 000	19 720	41 450	24 060
G.S.H.	2 328 900	4 127 566	8 941 405	5 132 624
Safı Kar	1 263 326	2 758 988	5 799 908	3 274 074
Mali R.	27,59	28,41	62,07	39,36
R.Faktörü	54,25	66,84	64,87	61,99
Ekonomik R.	27,59	28,71	62,07	39,46
Sosyal Gelir	1 418 855	3 021 191	6 259 319	3 566 455
O/İ Oranı	2,19	3,02	2,85	2,69

55 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	24	26	24	24,30
Toplam İnek	18	16	17	17,00
Sağılan İnek	14	15	13	14,00
Toplam Sığır	41	47	35	41,00
Süt Verimi / gün	16	19	17	17,21
Süt Üretimi / yıl	65 880	86 565	64 942	72 462
Hayvan Sermayesi	3 054 000	4 175 027	3 710 000	3 646 342
A.M.M.Sermayesi	678 890	1 649 789	2 049 717	1 459 465
Para Sermayesi	306 810	423 410	702 525	477 582
Toplam Sermaye	4 532 204	8 425 472	10 235 114	7 730 930
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	4 532 204	8 425 472	10 235 114	7 730 930
Toplam Gelir	1 914 325	4 646 035	8 751 483	5 103 948
Süt	51,62	53,19	59,37	54,73
Buzağı	9,87	6,66	7,58	8,04
Gübre	1,94	0,99	0,72	1,22
E.K.A.	36,57	39,17	32,34	36,03
Giderler Toplamı	1 011 699	2 347 315	2 838 052	2 065 689
Yem	62,53	61,98	65,46	63,32
İşçilik	16,01	12,27	18,87	15,72
Sağlık	4,67	3,20	4,49	4,12
Sigorta	0,00	14,97	0,00	4,99
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	1,17	0,59	0,55	0,77
Amortisman	11,81	4,00	3,76	6,52
Diğer Giderler	3,80	6,19	1,57	3,85
Maliyet (TL/Kg)	12 000	21 940	32 520	22 150
G.S.H.	1 914 325	5 859 090	8 751 483	5 508 299
Safı Kar	902 626	3 511 775	5 913 430	3 442 610
Mali R.	19,92	41,68	57,78	39,79
R.Faktörü	47,15	59,94	67,57	58,22
Ekonomik R.	19,92	41,68	57,78	39,79
Sosyal Gelir	1 074 508	3 830 938	6 500 884	3 802 110
O/İ Oranı	1,89	2,50	3,08	2,49

56 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	24	26	24	24,70
Toplam İnek	16	14	16	15,33
Sağılan İnek	12	12	12	12,00
Toplam Sığır	38	52	40	43,33
Süt Verimi / gün	20	17	20	18,92
Süt Üretimi / yıl	73 200	60 612	73 969	69 260
Hayvan Sermayesi	2 868 000	4 628 904	4 060 000	3 852 301
A.M.M.Sermayesi	815 384	1 105 629	2 344 926	1 421 980
Para Sermayesi	352 468	314 013	658 880	441 787
Toplam Sermaye	7 581 851	6 521 357	12 025 056	8 709 421
Pasif Sermaye	0	43 571	0	1 4523,81
Öz Sermaye	7 581 851	6 477 786	12 025 056	8 694 898
Toplam Gelir	2 104 000	13 636 804	9 980 888	8 573 897
Süt	52,19	49,82	59,29	53,77
Buzağı	7,98	7,12	6,25	7,12
Gübre	1,57	1,05	0,60	1,07
E.K.A.	38,26	42,01	33,86	38,04
Giderler Toplamı	1 119 628	1 565 494	2 998 661	1 894 594
Yem	62,79	65,07	70,56	66,14
İşçilik	12,86	14,72	16,81	14,80
Sağlık	3,75	3,83	4,00	3,86
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	7,80	0,00	2,60
Bakım Onarım	8,07	0,04	0,38	2,83
Amortisman	9,48	3,88	3,39	5,58
Diğer Giderler	3,05	8,50	1,40	4,32
Maliyet (TL/Kg)	13 000	19 920	31 300	21 410
G.S.H.	2 104 000	4 380 232	9 980 888	5 488 373
Safı Kar	984 372	2 814 738	6 982 227	3 593 779
Mali R.	12,98	43,45	58,06	38,16
R.Faktörü	46,79	64,26	69,96	60,34
Ekonomik R.	12,98	45,03	58,06	38,69
Sosyal Gelir	1 139 352	3 189 000	7 545 402	3 957 918
O/İ Oranı	1,88	2,80	3,33	2,67

57 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	25	27	25	25,40
Toplam İnek	17	18	13	16,00
Sağılan İnek	13	17	10	13,33
Toplam Sığır	45	49	39	44,33
Süt Verimi / gün	15	14	19	15,85
Süt Üretimi / yıl	58 331	71 162	55 966	61 820
Hayvan Sermayesi	3 218 500	4 571 953	3 955 000	3 915 151
A.M.M.Sermayesi	649 734	1 358 430	1 749 948	1 252 704
Para Sermayesi	283 262	465 730	518 163	422 385
Toplam Sermaye	4 555 997	8 987 671	7 128 550	6 890 739
Pasif Sermaye	0	0	76 250	25 416,67
Öz Sermaye	4 555 997	8 987 671	7 052 300	6 865 323
Toplam Gelir	2 228 531	4 666 794	8 127 541	5 007 622
Süt	39,26	54,57	55,09	49,64
Buzağı	8,01	9,42	6,24	7,89
Gübre	1,57	1,39	0,59	1,18
E.K.A.	51,15	34,62	38,08	41,28
Giderler Toplamı	978 146	1 795 061	2 558 524	1 777 244
Yem	57,27	66,62	62,57	62,15
İşçilik	15,64	18,18	16,01	16,61
Sağlık	4,56	4,74	3,81	4,37
Sigorta	6,80	0,00	0,00	2,27
Faiz	0,00	0,00	9,52	3,17
Bakım Onarım	0,48	0,63	0,03	0,38
Amortisman	11,53	5,38	2,89	6,60
Diğer Giderler	3,71	9,18	1,33	4,74
Maliyet (TL/Kg)	13 000	18 090	35 790	22 290
G.S.H.	2 228 531	4 694 282	8 127 541	5 016 785
Safı Kar	1 250 385	2 899 221	5 569 016	3 239 541
Mali R.	27,44	32,26	78,97	46,22
R.Faktörü	56,11	61,76	68,52	62,13
Ekonomik R.	27,44	32,26	81,54	47,08
Sosyal Gelir	1 412 135	3 251 240	6 266 943	3 643 439
O/İ Oranı	2,28	2,62	3,18	2,69

58 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	26	27	25	25,90
Toplam İnek	18	18	17	17,67
Sağılan İnek	14	15	13	14,00
Toplam Sığır	45	47	38	43,33
Süt Verimi / gün	15	21	24	19,96
Süt Üretimi / yıl	61 763	95 685	93 252	83 567
Hayvan Sermayesi	3 274 000	4 088 500	3 995 000	3 785 833
A.M.M.Sermayesi	721 683	1 764 557	2 908 049	1 798 096
Para Sermayesi	309 995	400 000	685 000	464 998
Toplam Sermaye	4 872 335	6 886 062	8 489 422	6 749 273
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	4 872 335	6 886 062	8 489 422	6 749 273
Toplam Gelir	1 892 563	6 028 352	11 391 291	6 437 402
Süt	48,95	61,21	65,49	58,55
Buzağı	9,99	6,93	5,82	7,58
Gübre	1,96	1,03	0,55	1,18
E.K.A.	39,10	30,83	28,14	32,69
Giderler Toplamı	975 342	2 129 707	3 573 499	2 226 183
Yem	60,81	75,51	74,65	70,32
İşçilik	16,61	13,52	14,99	15,04
Sağlık	4,84	3,52	3,57	3,98
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	1,54	0,13	0,08	0,58
Amortisman	12,25	3,82	2,86	6,31
Diğer Giderler	3,94	7,02	1,25	4,07
Maliyet (TL/Kg)	12 000	17 580	30 530	20 040
G.S.H.	1 892 563	5 627 410	11 391 291	6 303 755
Safı Kar	917 221	3 497 703	7 817 792	4 077 572
Mali R.	18,83	50,79	92,09	53,90
R.Faktörü	48,46	62,15	68,63	59,75
Ekonomik R.	18,83	50,79	92,09	53,90
Sosyal Gelir	1 088 485	3 820 150	8 427 894	4 445 509
O/İ Oranı	1,94	2,64	3,19	2,59

59 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	26	28	28	27,30
Toplam İnek	18	18	21	19,00
Sağılan İnek	14	16	16	15,33
Toplam Sığır	42	59	42	47,67
Süt Verimi / gün	20	20	18	19,34
Süt Üretimi / yıl	82 350	99 568	84 642	88 853
Hayvan Sermayesi	3 189 000	5 367 000	4 425 000	4 327 000
A.M.M.Sermayesi	981 420	1 814 814	2 674 249	1 823 494
Para Sermayesi	304 025	441 950	863 855	536 610
Toplam Sermaye	5 031 898	8 667 000	9 217 506	7 638 801
Pasif Sermaye	192 500	0	0	64 166,67
Öz Sermaye	4 839 398	8 667 000	9 217 506	7 574 635
Toplam Gelir	2 131 375	7 815 433	11 223 329	7 056 712
Süt	57,96	42,36	60,33	53,55
Buzağı	8,87	4,92	7,30	7,03
Gübre	1,74	0,73	0,69	1,05
E.K.A.	31,44	52,00	31,68	38,37
Giderler Toplamı	1 167 080	2 276 564	3 570 135	2 337 926
Yem	67,76	73,50	67,82	69,69
İşçilik	13,88	13,49	18,53	15,30
Sağlık	4,05	3,51	4,41	3,99
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	0,78	0,58	0,46	0,61
Amortisman	10,23	4,04	3,66	5,98
Diğer Giderler	3,30	8,39	1,54	4,41
Maliyet (TL/Kg)	11 000	18 070	31 580	20 220
G.S.H.	2 131 375	8 462 048	11 223 329	7 272 251
Safı Kar	964 296	6 185 484	7 653 193	4 934 325
Mali R.	19,93	71,37	83,03	58,11
R.Faktörü	45,24	73,10	68,19	62,18
Ekonomik R.	19,16	71,37	83,03	57,85
Sosyal Gelir	1 138 648	6 528 529	8 382 407	5 349 861
O/İ Oranı	1,83	3,72	3,14	2,90

60 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	27	29	28	28,20
Toplam İnek	17	22	20	19,67
Sağılan İnek	13	19	15	15,67
Toplam Sığır	40	52	44	45,33
Süt Verimi / gün	14	17	26	19,04
Süt Üretimi / yıl	54 443	100 491	117 944	90 959
Hayvan Sermayesi	3 103 500	4 156 985	4 580 000	3 946 828
A.M.M.Sermayesi	599 327	1 840 825	3 613 861	2 018 004
Para Sermayesi	291 299	524 055	823 100	546 151
Toplam Sermaye	4 714 758	7 413 715	12 050 292	8 059 588
Pasif Sermaye	196 020	0	0	65 340,00
Öz Sermaye	4 518 738	7 413 715	12 050 292	7 994 248
Toplam Gelir	1 630 200	3 807 235	13 749 730	6 395 722
Süt	50,09	53,01	68,62	57,24
Buzağı	10,95	7,24	5,67	7,95
Gübre	2,15	1,07	0,54	1,25
E.K.A.	36,81	38,68	25,16	33,55
Giderler Toplamı	1 042 394	2 366 134	4 435 047	2 614 525
Yem	50,16	71,37	76,07	65,87
İşçilik	14,68	15,42	14,21	14,77
Sağlık	4,28	4,01	3,38	3,89
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	15,35	0,00	0,00	5,12
Bakım Onarım	1,22	0,70	0,35	0,76
Amortisman	10,82	4,55	2,82	6,06
Diğer Giderler	3,49	7,96	1,18	4,21
Maliyet (TL/Kg)	15 000	17 900	30 360	21 090
G.S.H.	1 630 200	6 824 826	13 749 730	7 401 585
Safı Kar	587 806	4 458 692	9 314 683	4 787 060
Mali R.	13,01	60,14	77,30	50,15
R.Faktörü	36,06	65,33	67,74	56,38
Ekonomik R.	15,86	60,14	77,30	51,10
Sosyal Gelir	909 028	4 859 669	10 039 038	5 269 245
O/İ Oranı	1,56	2,88	3,10	2,51

61 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	29	29	32	29,90
Toplam İnek	23	20	18	20,33
Sağılan İnek	17	17	14	16,00
Toplam Sığır	46	55	50	50,33
Süt Verimi / gün	15	18	19	17,27
Süt Üretimi / yıl	78 919	90 712	79 468	83 033
Hayvan Sermayesi	3 606 500	4 823 030	5 130 000	4 519 843
A.M.M.Sermayesi	1 043 279	1 664 482	2 482 734	1 730 165
Para Sermayesi	395 011	470 950	745 740	537 234
Toplam Sermaye	5 543 678	8 724 934	11 462 853	8 577 155
Pasif Sermaye	0	150 000	0	50 000
Öz Sermaye	5 543 678	8 574 934	11 462 853	8 527 155
Toplam Gelir	2 272 719	3 299 176	11 116 245	5 562 713
Süt	52,09	58,08	57,19	55,79
Buzağı	10,63	7,86	6,32	8,27
Gübre	2,09	1,16	0,60	1,28
E.K.A.	35,20	32,90	35,89	34,66
Giderler Toplamı	1 245 177	2 118 041	3 295 210	2 219 476
Yem	60,87	71,98	68,99	67,28
İşçilik	16,62	15,41	17,21	16,41
Sağlık	4,85	4,01	4,10	4,32
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	1,46	0,74	0,54	0,91
Amortisman	12,26	4,60	3,46	6,77
Diğer Giderler	3,95	7,27	1,43	4,22
Maliyet (TL/Kg)	12 000	17 750	31 790	20 510
G.S.H.	2 272 719	5 623 082	11 116 245	6 337 349
Safî Kar	1 027 542	3 505 041	7 821 035	4 117 873
Mali R.	18,54	40,88	68,23	42,55
R.Faktörü	45,21	62,33	70,36	59,30
Ekonomik R.	18,54	40,17	68,23	42,31
Sosyal Gelir	1 246 380	3 864 097	8 451 610	4 520 695
O/İ Oranı	1,83	2,65	3,37	2,62

62 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	30	30	33	30,80
Toplam İnek	22	20	19	20,33
Sağılan İnek	17	18	14	16,33
Toplam Sığır	52	50	56	52,67
Süt Verimi / gün	18	14	21	17,58
Süt Üretimi / yıl	90 585	75 996	90 837	85 806
Hayvan Sermayesi	3 851 000	4 905 001	5 560 000	4 772 000
A.M.M.Sermayesi	943 627	1 497 169	2 830 069	1 756 955
Para Sermayesi	393 890	502 500	763 212	553 201
Toplam Sermaye	6 465 081	8 290 478	12 647 831	9 134 463
Pasif Sermaye	0	0	53 370	17 789 ,89
Öz Sermaye	6 465 081	8 290 478	12 594 461	9 116 673
Toplam Gelir	2 700 150	4 064 394	12 508 468	6 424 337
Süt	50,32	53,25	58,10	53,89
Buzağı	8,56	9,11	5,92	7,86
Gübre	1,68	1,35	0,56	1,20
E.K.A.	39,44	36,30	35,42	37,05
Giderler Toplamı	1 352 078	1 915 469	3 836 340	2 367 962
Yem	64,34	66,68	67,73	66,25
İşçilik	14,64	18,04	15,60	16,09
Sağlık	4,27	4,70	3,71	4,23
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	4,16	1,39
Bakım Onarım	2,47	0,85	0,11	1,14
Amortisman	10,80	5,61	2,89	6,43
Diğer Giderler	3,48	8,83	1,30	4,54
Maliyet (TL/Kg)	12 000	18 130	33 300	21 140
G.S.H.	2 700 150	5 138 156	12 508 468	6 782 258
Safı Kar	1 348 073	3 222 687	8 672 128	4 414 296
Mali R.	20,85	38,87	68,86	42,86
R.Faktörü	49,93	62,72	69,33	60,66
Ekonomik R.	20,85	38,87	69,83	43,18
Sosyal Gelir	1 559 660	3 595 646	9 502 905	4 886 070
O/İ Oranı	2,00	2,68	3,26	2,65

63 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	31	34	34	32,70
Toplam İnek	15	19	24	19,33
Sağılan İnek	11	17	18	15,33
Toplam Sığır	71	56	51	59,33
Süt Verimi / gün	19	17	19	18,54
Süt Üretimi / yıl	65 194	90 491	105 188	86 958
Hayvan Sermayesi	4 337 500	5 347 252	5 355 000	5 013 251
A.M.M.Sermayesi	662 152	1 647 018	3 353 992	1 887 721
Para Sermayesi	257 657	473 090	987 600	572 782
Toplam Sermaye	6 048 685	9 205 278	12 282 044	9 178 669
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	6 048 685	9 205 278	12 282 044	9 178 669
Toplam Gelir	2 476 344	3 620 596	12 785 172	6 294 037
Süt	39,49	54,80	65,82	53,37
Buzağı	6,36	7,43	7,32	7,04
Gübre	1,25	1,10	0,70	1,02
E.K.A.	52,90	36,67	26,16	38,58
Giderler Toplamı	948 119	2 149 668	4 280 342	2 459 376
Yem	66,03	70,74	70,30	69,02
İşçilik	14,24	15,18	17,66	15,69
Sağlık	4,15	3,95	4,21	4,10
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	1,25	0,82	0,38	0,82
Amortisman	10,50	4,54	3,56	6,20
Diğer Giderler	3,82	8,71	1,47	4,67
Maliyet (TL/Kg)	12 000	18 150	30 950	20 370
G.S.H.	2 476 344	5 945 126	12 785 172	7 068 881
Safî Kar	1 528 225	3 795 458	8 504 830	4 609 504
Mali R.	25,27	41,23	69,25	45,25
R.Faktörü	61,71	63,84	66,52	64,02
Ekonomik R.	25,27	41,23	69,25	45,25
Sosyal Gelir	1 673 004	4 154 435	9 344 981	5 057 473
O/İ Oranı	2,61	2,77	2,99	2,79

64 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	33	35	36	34,50
Toplam İnek	26	21	25	24,00
Sağılan İnek	20	19	19	19,33
Toplam Sığır	54	71	55	60,00
Süt Verimi / gün	17	18	18	17,46
Süt Üretimi / yıl	101 108	102 467	101 165	101 580
Hayvan Sermayesi	4 163 000	6 495 976	5 740 000	5 466 325
A.M.M.Sermayesi	1 074 949	1 869 404	3 289 391	2 077 915
Para Sermayesi	430 502	502 912	1 016 160	649 858
Toplam Sermaye	5 952 318	10 257 764	12 689 352	9 633 145
Pasif Sermaye	501 810	22 873	146 286	223 656,14
Öz Sermaye	5 450 508	10 234 891	12 543 066	9 409 488
Toplam Gelir	2 778 238	4 667 513	13 680 988	7 042 246
Süt	54,59	48,09	59,16	53,95
Buzağı	9,83	6,44	7,13	7,80
Gübre	1,93	0,95	0,68	1,19
E.K.A.	33,65	44,52	33,04	37,07
Giderler Toplamı	1 915 532	2 472 403	4 403 506	2 930 480
Yem	50,69	69,65	65,72	62,02
İşçilik	12,22	14,75	17,88	14,95
Sağlık	3,56	3,84	4,26	3,89
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	21,39	2,59	4,64	9,54
Bakım Onarım	0,23	0,17	0,18	0,19
Amortisman	9,01	4,00	3,53	5,51
Diğer Giderler	2,90	8,84	1,49	4,41
Maliyet (TL/Kg)	16 000	18 590	32 970	22 520
G.S.H.	2 778 238	7 670 962	13 680 988	8 043 396
Safî Kar	862 706	5 198 559	9 277 482	5 112 916
Mali R.	15,83	50,79	73,97	46,86
R.Faktörü	31,05	67,77	67,81	55,54
Ekonomik R.	21,38	51,30	74,72	49,13
Sosyal Gelir	1 521 614	5 664 313	10 350 294	5 845 407
O/İ Oranı	1,45	3,10	3,11	2,55

65 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	33	37	37	35,70
Toplam İnek	21	26	25	24,00
Sağılan İnek	16	21	19	18,67
Toplam Sığır	58	61	52	57,00
Süt Verimi / gün	20	15	22	18,80
Süt Üretimi / yıl	96 075	94 668	123 639	104 794
Hayvan Sermayesi	4 145 500	5 973 617	5 590 000	5 236 372
A.M.M.Sermayesi	966 268	1 858 466	3 875 796	2 233 510
Para Sermayesi	351 973	569 460	1 005 085	642 173
Toplam Sermaye	5 759 744	9 989 940	10 920 520	8 890 068
Pasif Sermaye	0	20 898	0	6 965,99
Öz Sermaye	5 759 744	9 969 042	10 920 520	8 883 102
Toplam Gelir	2 609 938	8 029 609	15 598 963	8 746 170
Süt	55,22	56,80	63,41	58,48
Buzağı	8,45	9,10	6,25	7,93
Gübre	1,66	1,35	0,59	1,20
E.K.A.	34,68	32,75	29,75	32,39
Giderler Toplamı	1 369 370	2 371 620	4 920 571	2 887 187
Yem	67,38	67,08	71,88	68,78
İşçilik	13,80	17,00	16,00	15,60
Sağlık	4,03	4,43	3,81	4,09
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	2,47	0,00	0,82
Bakım Onarım	0,58	0,33	0,07	0,33
Amortisman	10,18	5,05	3,02	6,08
Diğer Giderler	4,04	8,08	1,33	4,48
Maliyet (TL/Kg)	12 000	18 430	31 160	20 530
G.S.H.	2 609 938	5 999 898	15 598 963	8 069 600
Safi Kar	1 240 567	3 628 278	10 678 392	5 182 412
Mali R.	21,54	36,40	97,78	51,91
R.Faktörü	47,53	60,47	68,46	58,82
Ekonomik R.	21,54	36,91	97,78	52,08
Sosyal Gelir	1 443 979	4 124 093	11 564 803	5 710 958
O/İ Oranı	1,91	2,53	3,17	2,54

66 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	34	39	38	36,80
Toplam İnek	26	27	27	26,67
Sağılan İnek	20	25	20	21,67
Toplam Sığır	56	65	54	58,33
Süt Verimi / gün	21	18	21	20,11
Süt Üretimi / yıl	124 898	140 550	129 022	131 490
Hayvan Sermayesi	4 273 000	5 921 500	5 790 000	5 328 167
A.M.M.Sermayesi	1 336 876	2 591 296	4 341 266	2 756 479
Para Sermayesi	439 967	662 585	1 143 075	748 542
Toplam Sermaye	6 816 154	9 686 739	14 247 327	10 250 073
Pasif Sermaye	367 830	0	0	122 610,00
Öz Sermaye	6 448 324	9 686 739	14 247 327	10 127 463
Toplam Gelir	3 555 088	8 356 069	17 444 987	9 785 381
Süt	52,70	62,73	59,17	58,20
Buzağı	7,68	8,06	6,04	7,26
Gübre	1,51	1,19	0,57	1,09
E.K.A.	38,11	28,02	34,22	33,45
Giderler Toplamı	2 044 061	3 247 671	5 114 496	3 468 743
Yem	58,68	72,73	72,16	67,86
İşçilik	11,45	14,78	16,63	14,29
Sağlık	3,34	3,85	3,96	3,72
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	14,69	0,00	0,00	4,90
Bakım Onarım	0,68	0,10	0,39	0,39
Amortisman	8,44	4,10	3,95	5,50
Diğer Giderler	2,72	8,29	1,39	4,13
Maliyet (TL/Kg)	14 000	17 800	30 700	20 830
G.S.H.	3 555 088	8 066 050	17 444 987	9 688 708
Safi Kar	1 511 027	4 818 379	12 330 491	6 219 966
Mali R.	23,43	49,74	86,55	53,24
R.Faktörü	42,50	59,74	70,68	57,64
Ekonomik R.	26,57	49,74	86,55	54,29
Sosyal Gelir	2 064 105	5 348 977	13 284 208	6 899 097
O/İ Oranı	1,74	2,48	3,41	2,54

67 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	35	40	38	37,60
Toplam İnek	28	28	29	28,33
Sağılan İnek	21	25	22	22,67
Toplam Sığır	54	71	55	60,00
Süt Verimi / gün	19	19	25	21,02
Süt Üretimi / yıl	121 695	145 300	165 777	144 257
Hayvan Sermayesi	4 314 000	6 605 763	5 930 000	5 616 588
A.M.M.Sermayesi	1 702 566	2 965 874	5 052 685	3 240 375
Para Sermayesi	491 682	721 075	1 177 900	796 886
Toplam Sermaye	7 508 796	11 961 146	13 378 460	10 949 467
Pasif Sermaye	441 044	1 000 000	0	480 348,00
Öz Sermaye	7 067 752	10 961 146	13 378 460	10 469 119
Toplam Gelir	3 112 175	4 479 394	17 090 856	8 227 475
Süt	58,65	59,49	77,60	65,25
Buzağı	9,45	7,39	6,62	7,82
Gübre	1,86	1,09	0,63	1,19
E.K.A.	30,04	32,02	15,15	25,74
Giderler Toplamı	2 132 828	3 317 104	6 308 145	3 919 359
Yem	54,79	73,61	75,18	67,86
İşçilik	11,82	14,47	14,48	13,59
Sağlık	3,45	3,77	3,45	3,56
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	16,88	0,00	0,07	5,65
Bakım Onarım	1,54	0,60	0,21	0,78
Amortisman	8,71	5,28	2,78	5,59
Diğer Giderler	2,81	6,04	1,21	3,35
Maliyet (TL/Kg)	15 000	17 690	30 580	21 090
G.S.H.	3 112 175	8 792 050	17 090 856	9 665 027
Safı Kar	979 347	5 474 946	10 782 710	5 745 668
Mali R.	13,86	49,95	80,60	48,14
R.Faktörü	31,47	62,27	63,09	52,28
Ekonomik R.	17,84	45,77	80,63	48,08
Sosyal Gelir	1 609 726	6 007 254	11 833 042	6 483 341
O/İ Oranı	1,46	2,65	2,71	2,27

68 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	39	40	41	39,90
Toplam İnek	35	27	21	27,67
Sağılan İnek	26	21	16	21,00
Toplam Sığır	49	70	66	61,67
Süt Verimi / gün	26	19	21	21,68
Süt Üretimi / yıl	208 163	118 692	98 525	141 793
Hayvan Sermayesi	4 537 500	6 580 028	6 630 000	5 915 843
A.M.M.Sermayesi	4 109 649	2 396 957	3 074 878	3 193 828
Para Sermayesi	642 640	768 826	838 740	750 069
Toplam Sermaye	10 154 348	13 894 827	11 751 688	11 933 621
Pasif Sermaye	0	18 367	0	6 122,45
Öz Sermaye	10 154 348	13 876 460	11 751 688	11 927 499
Toplam Gelir	4 622 125	11 937 725	14 538 956	10 366 269
Süt	67,55	61,31	54,21	61,02
Buzağı	7,95	7,83	5,63	7,14
Gübre	1,56	1,16	0,54	1,09
E.K.A.	22,93	29,70	39,62	30,75
Giderler Toplamı	2 804 870	2 868 120	4 020 738	3 231 243
Yem	71,27	69,55	70,10	70,31
İşçilik	11,23	14,06	16,45	13,91
Sağlık	3,28	3,66	3,92	3,62
Sigorta	0,81	0,00	0,00	0,27
Faiz	0,00	1,79	0,34	0,71
Bakım Onarım	2,47	4,09	0,05	2,20
Amortisman	8,28	7,30	2,99	6,19
Diğer Giderler	2,67	3,21	1,37	2,42
Maliyet (TL/Kg)	11 000	18 880	31 710	20 530
G.S.H.	4 622 125	6 969 762	14 538 956	8 710 281
Safi Kar	1 817 255	4 101 642	10 518 218	5 479 038
Mali R.	17,90	29,56	89,50	45,65
R.Faktörü	39,32	58,85	72,35	56,84
Ekonomik R.	17,90	29,89	89,62	45,80
Sosyal Gelir	2 163 480	4 599 017	11 272 318	6 011 605
O/İ Oranı	1,65	2,43	3,62	2,57

69 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	40	43	42	41,60
Toplam İnek	30	22	27	26,33
Sağılan İnek	23	21	20	21,33
Toplam Sığır	66	77	65	69,33
Süt Verimi / gün	23	16	21	20,08
Süt Üretimi / yıl	157 838	101 955	131 678	130 490
Hayvan Sermayesi	5 035 000	7 076 185	6 705 000	6 272 062
A.M.M.Sermayesi	1 541 883	2 306 929	4 195 736	2 681 516
Para Sermayesi	492 683	634 050	1 134 485	753 739
Toplam Sermaye	7 247 875	11 990 486	15 786 113	11 674 825
Pasif Sermaye	317 869	52 857	0	123 575,38
Öz Sermaye	6 930 006	11 937 628	15 786 113	11 551 249
Toplam Gelir	3 844 438	2 228 957	17 612 450	7 895 281
Süt	61,58	42,84	59,81	54,74
Buzağı	8,19	6,37	5,98	6,85
Gübre	1,61	0,94	0,57	1,04
E.K.A.	28,61	49,84	33,64	37,36
Giderler Toplamı	2 388 364	2 670 080	5 740 736	3 599 727
Yem	63,46	64,17	65,61	64,41
İşçilik	11,30	15,10	14,82	13,74
Sağlık	3,30	3,93	3,53	3,59
Sigorta	0,00	0,00	6,77	2,26
Faiz	10,87	5,54	0,00	5,47
Bakım Onarım	0,05	0,89	0,52	0,49
Amortisman	8,33	6,30	3,19	5,94
Diğer Giderler	2,68	7,99	1,23	3,97
Maliyet (TL/Kg)	13 000	20 040	34 840	22 630
G.S.H.	3 844 438	8 567 230	17 612 450	10 008 039
Safi Kar	1 456 074	5 897 150	11 871 713	6 408 312
Mali R.	21,01	49,40	75,20	48,54
R.Faktörü	37,87	68,83	67,41	58,04
Ekonomik R.	23,67	50,42	75,20	49,76
Sosyal Gelir	2 009 298	6 485 105	12 827 555	7 107 319
O/İ Oranı	1,61	3,21	3,07	2,63

70 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	44	43	42	43,00
Toplam İnek	33	27	29	29,67
Sağılan İnek	25	24	22	23,67
Toplam Sığır	72	75	60	69,00
Süt Verimi / gün	17	14	22	17,84
Süt Üretimi / yıl	128 329	104 184	147 866	126 793
Hayvan Sermayesi	5 511 500	7 009 682	6 410 000	6 310 394
A.M.M.Sermayesi	1 281 684	1 918 289	4 791 824	2 663 932
Para Sermayesi	556 370	625 261	1 374 526	852 052
Toplam Sermaye	8 049 286	11 951 228	17 125 381	12 375 298
Pasif Sermaye	392 306	18 533	128 571	179 803,40
Öz Sermaye	7 656 980	11 932 695	16 996 810	12 195 495
Toplam Gelir	4 139 494	3 619 396	17 607 966	8 455 619
Süt	46,50	54,18	67,18	55,95
Buzağı	8,37	9,01	6,42	7,93
Gübre	1,64	1,33	0,61	1,19
E.K.A.	43,48	35,47	25,78	34,91
Giderler Toplamı	2 241 489	2 595 282	6 012 252	3 616 341
Yem	54,98	67,46	70,35	64,26
İşçilik	13,25	17,76	15,19	15,40
Sağlık	3,86	4,62	3,62	4,03
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	14,29	2,00	2,99	6,43
Bakım Onarım	0,70	0,00	1,95	0,88
Amortisman	9,77	4,63	4,45	6,28
Diğer Giderler	3,15	8,15	1,27	4,19
Maliyet (TL/Kg)	14 000	18 030	32 280	21 440
G.S.H.	4 139 494	6 922 024	17 607 966	9 556 495
Safi Kar	1 898 005	4 326 742	11 595 714	5 940 153
Mali R.	24,79	36,26	68,22	43,09
R.Faktörü	45,85	62,51	65,85	58,07
Ekonomik R.	27,56	36,64	68,76	44,32
Sosyal Gelir	2 534 584	4 876 958	12 807 041	6 739 528
O/İ Oranı	1,85	2,67	2,93	2,48

71 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	46	44	43	44,20
Toplam İnek	30	26	22	26,00
Sağılan İnek	23	24	17	21,33
Toplam Sığır	73	86	70	76,33
Süt Verimi / gün	19	19	17	18,26
Süt Üretimi / yıl	130 388	137 232	85 703	117 774
Hayvan Sermayesi	5 490 000	7 904 931	7 015 000	6 803 310
A.M.M.Sermayesi	1 304 858	2 491 785	3 143 611	2 313 418
Para Sermayesi	509 768	645 550	961 500	705 606
Toplam Sermaye	7 927 409	15 910 382	13 836 608	12 558 133
Pasif Sermaye	35 651	0	123 333	52 994,78
Öz Sermaye	7 891 758	15 910 382	13 713 274	12 505 138
Toplam Gelir	3 467 688	8 921 510	12 930 953	8 440 050
Süt	56,40	57,87	53,02	55,76
Buzağı	9,08	7,31	6,64	7,68
Gübre	1,78	1,08	0,63	1,16
E.K.A.	32,73	33,74	39,71	35,39
Giderler Toplamı	1 911 400	3 148 585	4 102 713	3 054 233
Yem	65,51	73,25	59,76	66,17
İşçilik	14,13	14,64	16,89	15,22
Sağlık	4,12	3,81	4,02	3,98
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	1,52	0,00	9,02	3,51
Bakım Onarım	0,95	0,35	0,58	0,63
Amortisman	10,41	4,11	4,56	6,36
Diğer Giderler	3,35	7,66	1,41	4,14
Maliyet (TL/Kg)	12 000	17 720	36 910	22 210
G.S.H.	3 467 688	8 536 752	12 930 953	8 311 798
Safi Kar	1 556 288	5 388 167	8 828 240	5 257 565
Mali R.	19,72	33,87	64,38	39,32
R.Faktörü	44,88	63,12	68,27	58,76
Ekonomik R.	20,00	33,87	66,48	40,12
Sosyal Gelir	1 874 956	5 898 371	9 959 690	5 911 005
O/İ Oranı	1,81	2,71	3,15	2,56

72 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	47	46	45	45,9
Toplam İnek	29	26	29	28,00
Sağılan İnek	22	22	22	22,00
Toplam Sığır	81	90	67	79,33
Süt Verimi / gün	21	16	25	20,99
Süt Üretimi / yıl	139 309	110 660	169 028	139 666
Hayvan Sermayesi	5 794 500	7 891 581	7 025 000	6 903 694
A.M.M.Sermayesi	1 499 801	2 023 223	5 147 319	2 890 114
Para Sermayesi	515 402	577 090	1 152 811	748 434
Toplam Sermaye	9 050 703	11 180 130	18 777 949	13 002 927
Pasif Sermaye	35 651	0	43 243	26 298,04
Öz Sermaye	9 015 052	11 180 130	18 734 706	12 976 629
Toplam Gelir	3 698 944	8 825 550	19 705 899	10 743 464
Süt	56,49	49,95	68,62	58,35
Buzağı	8,23	7,17	5,74	7,05
Gübre	1,62	1,06	0,55	1,08
E.K.A.	33,66	41,82	25,09	33,52
Giderler Toplamı	2 005 696	2 646 223	6 429 124	3 693 681
Yem	66,70	70,28	75,21	70,73
İşçilik	13,01	15,96	14,21	14,39
Sağlık	3,80	4,16	3,38	3,78
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	1,45	0,00	2,01	1,15
Bakım Onarım	2,01	0,07	0,00	0,69
Amortisman	9,59	4,24	2,54	5,46
Diğer Giderler	3,44	9,45	1,18	4,69
Maliyet (TL/Kg)	12 000	17 980	30 710	20 230
G.S.H.	3 698 944	7 975 460	19 705 899	10 460 101
Safi Kar	1 693 248	5 329 237	13 276 774	6 766 420
Mali R.	18,78	47,67	70,87	45,77
R.Faktörü	45,78	66,82	67,37	59,99
Ekonomik R.	19,03	47,67	71,39	46,03
Sosyal Gelir	2 004 255	5 791 475	14 454 668	7 416 799
O/İ Oranı	1,84	3,01	3,07	2,64

73 Nolu İşletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	50	48	46	47,80
Toplam İnek	35	32	28	31,67
Sağılan İnek	26	30	21	25,67
Toplam Sığır	79	87	77	81,00
Süt Verimi / gün	18	19	23	19,91
Süt Üretimi / yıl	144 113	173 430	145 842	154 461
Hayvan Sermayesi	6 057 500	7 508 730	7 705 000	7 090 410
A.M.M.Sermayesi	1 442 844	3 235 119	4 492 914	3 056 959
Para Sermayesi	578 075	842 735	1 133 350	851 387
Toplam Sermaye	9 840 819	13 557 132	23 787 209	15 728 387
Pasif Sermaye	12 244	0	0	4 081,33
Öz Sermaye	9 828 575	13 557 132	23 787 209	15 724 305
Toplam Gelir	3 866 375	11 201 267	18 178 298	11 081 980
Süt	55,91	55,40	64,18	58,50
Buzağı	9,51	6,92	6,01	7,48
Gübre	1,87	1,02	0,57	1,15
E.K.A.	32,72	36,65	29,24	32,87
Giderler Toplamı	2 112 463	4 245 369	5 680 668	4 012 833
Yem	65,51	68,65	73,44	69,20
İşçilik	14,91	13,57	15,53	14,67
Sağlık	4,35	3,53	3,70	3,86
Sigorta	0,00	5,23	0,00	1,74
Faiz	0,47	0,00	0,24	0,24
Bakım Onarım	0,22	0,71	0,19	0,37
Amortisman	10,99	4,27	2,94	6,07
Diğer Giderler	3,54	7,57	1,29	4,13
Maliyet (TL/Kg)	12 000	19 320	30 750	20 690
G.S.H.	3 866 375	11 268 980	18 178 298	11 104 551
Safı Kar	1 753 912	7 023 611	12 497 630	7 091 718
Mali R.	17,85	51,81	52,54	40,73
R.Faktörü	45,36	62,33	68,75	58,81
Ekonomik R.	17,92	51,81	52,60	40,78
Sosyal Gelir	2 100 527	7 662 046	13 510 084	7 757 552
O/İ Oranı	1,83	2,65	3,20	2,56

74 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	50	55	49	51,70
Toplam İnek	39	43	38	40,00
Sağılan İnek	29	42	29	33,33
Toplam Sığır	79	88	74	80,33
Süt Verimi / gün	20	18	31	23,19
Süt Üretimi / yıl	178 425	236 082	270 771	228 426
Hayvan Sermayesi	6 219 500	8 274 511	7 850 000	7 448 004
A.M.M.Sermayesi	1 885 173	4 476 782	8 405 115	4 922 357
Para Sermayesi	654 482	1 134 470	1 550 870	1 113 274
Toplam Sermaye	9 286 089	15 873 917	20 537 538	15 232 515
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	9 286 089	15 873 917	20 537 538	15 232 515
Toplam Gelir	5 201 313	2 443 277	30 194 785	12 613 125
Süt	51,46	60,74	71,74	61,31
Buzağı	7,87	7,80	4,91	6,86
Gübre	1,55	1,16	0,47	1,06
E.K.A.	39,12	30,30	22,88	30,77
Giderler Toplamı	2 566 435	5 512 671	9 962 720	6 013 942
Yem	66,76	71,97	77,75	72,16
İşçilik	13,68	14,63	12,01	13,44
Sağlık	3,99	3,81	2,86	3,55
Sigorta	1,64	2,18	2,11	1,98
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	0,60	0,23	0,13	0,32
Amortisman	10,08	4,31	2,42	5,60
Diğer Giderler	3,25	6,68	1,00	3,64
Maliyet (TL/Kg)	12 000	18 040	30 800	20 280
G.S.H.	5 201 313	13 992 652	30 194 785	16 462 917
Safi Kar	2 634 878	8 479 981	20 232 066	10 448 975
Mali R.	28,37	53,42	98,51	60,10
R.Faktörü	50,66	60,60	67,01	59,42
Ekonomik R.	28,37	53,42	98,51	60,10
Sosyal Gelir	3 012 642	9 371 371	21 645 683	11 343 232
O/İ Oranı	2,03	2,54	3,03	2,53

75 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	51	56	54	53,80
Toplam İnek	36	37	35	36,00
Sağılan İnek	27	31	26	28,00
Toplam Sığır	86	93	81	86,67
Süt Verimi / gün	15	21	24	19,96
Süt Üretimi / yıl	123 525	199 795	190 068	171 129
Hayvan Sermayesi	6 408 000	9 099 624	8 480 000	7 995 875
A.M.M.Sermayesi	1 346 280	3 618 452	5 870 046	3 611 593
Para Sermayesi	638 904	814 650	1 398 350	950 635
Toplam Sermaye	10 407 796	14 194 363	16 928 829	13 843 663
Pasif Sermaye	906 590	21 446	50 040	326 025,24
Öz Sermaye	9 501 206	14 172 917	16 878 789	13 517 637
Toplam Gelir	3 895 125	2 623 836	23 460 408	9 993 123
Süt	47,57	64,29	64,81	58,89
Buzağı	9,70	7,20	5,82	7,57
Gübre	1,91	1,07	0,55	1,18
E.K.A.	40,82	27,44	28,81	32,36
Giderler Toplamı	2 709 856	4 477 089	7 424 864	4 870 603
Yem	43,78	75,00	73,23	64,00
İşçilik	11,96	13,29	14,85	13,37
Sağlık	3,49	3,46	3,54	3,50
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	27,32	1,34	2,01	10,22
Bakım Onarım	1,81	0,05	0,03	0,63
Amortisman	8,81	3,57	2,72	5,03
Diğer Giderler	2,84	6,75	1,24	3,61
Maliyet (TL/Kg)	18 000	17 780	31 200	22 330
G.S.H.	3 895 125	11 187 970	23 460 408	12 847 834
Safı Kar	1 185 269	6 710 881	16 035 544	7 977 231
Mali R.	12,47	47,35	95,00	51,61
R.Faktörü	30,43	59,98	68,35	52,92
Ekonomik R.	18,50	47,70	95,61	53,94
Sosyal Gelir	2 268 055	7 438 076	17 439 698	9 048 610
O/İ Oranı	1,44	2,50	3,16	2,37

76 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	55	59	58	57,20
Toplam İnek	43	41	40	41,33
Sağılan İnek	32	40	30	34,00
Toplam Sığır	85	103	89	92,33
Süt Verimi / gün	21	19	22	20,73
Süt Üretimi / yıl	206 561	237 080	199 013	214 218
Hayvan Sermayesi	6 761 500	9 987 767	9 265 000	8 671 422
A.M.M.Sermayesi	2 082 380	4 336 054	6 216 399	4 211 611
Para Sermayesi	712 531	1 138 700	1 686 700	1 179 310
Toplam Sermaye	9 828 130	17 600 833	19 319 857	15 582 940
Pasif Sermaye	882 088	0	0	294 029,33
Öz Sermaye	8 946 043	17 600 833	19 319 857	15 288 911
Toplam Gelir	5 078 606	7 753 071	24 804 500	12 545 392
Süt	61,01	61,81	64,19	62,34
Buzağı	8,89	7,53	6,29	7,57
Gübre	1,75	1,12	0,60	1,16
E.K.A.	28,35	29,55	28,93	28,94
Giderler Toplamı	3 588 984	5 360 674	8 164 953	5 704 870
Yem	55,27	74,32	69,72	66,44
İşçilik	10,78	14,33	15,43	13,51
Sağlık	3,15	3,73	3,67	3,52
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	20,07	0,00	4,41	8,16
Bakım Onarım	0,22	0,99	0,65	0,62
Amortisman	7,95	4,55	3,29	5,26
Diğer Giderler	2,56	5,81	1,29	3,22
Maliyet (TL/Kg)	15 000	17 570	32 440	21 670
G.S.H.	5 078 606	13 808 880	24 804 500	14 563 995
Safı Kar	1 489 623	8 448 206	16 639 547	8 859 125
Mali R.	16,65	48,00	86,13	50,26
R.Faktörü	29,33	61,18	67,08	52,53
Ekonomik R.	22,49	48,00	87,99	52,83
Sosyal Gelir	2 627 857	9 301 555	18 418 626	10 116 013
O/İ Oranı	1,42	2,58	3,04	2,35

77 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	61	63	61	61,50
Toplam İnek	42	35	34	37,00
Sağılan İnek	32	34	26	30,67
Toplam Sığır	97	109	98	101,33
Süt Verimi / gün	20	22	17	19,68
Süt Üretimi / yıl	192 150	230 044	131 051	184 415
Hayvan Sermayesi	7 376 000	10 675 000	9 940 000	9 330 333
A.M.M.Sermayesi	1 918 834	4 187 309	4 216 307	3 440 817
Para Sermayesi	695 245	917 650	1 383 450	998 782
Toplam Sermaye	10 321 379	16 592 271	16 106 311	14 339 987
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	10 321 379	16 592 271	16 106 311	14 339 987
Toplam Gelir	4 954 875	11 976 386	19 456 295	12 129 185
Süt	69,02	60,89	53,89	61,26
Buzağı	8,12	6,50	6,82	7,15
Gübre	1,60	0,96	0,65	1,07
E.K.A.	21,03	31,65	38,65	30,44
Giderler Toplamı	2 709 040	5 073 459	5 629 457	4 470 652
Yem	68,12	76,20	66,59	70,30
İşçilik	13,95	12,87	19,02	15,28
Sağlık	4,07	3,35	4,53	3,98
Sigorta	0,00	0,00	0,00	0,00
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	0,26	0,27	0,24	0,26
Amortisman	10,29	3,71	3,73	5,91
Diğer Giderler	3,31	6,95	1,59	3,95
Maliyet (TL/Kg)	11 000	17 640	31 870	20 170
G.S.H.	4 954 875	13 601 484	19 456 295	12 670 885
Safı Kar	2 245 835	8 528 025	13 826 838	8 200 233
Mali R.	21,76	51,40	85,85	53,00
R.Faktörü	45,33	62,70	71,07	59,70
Ekonomik R.	21,76	51,40	85,85	53,00
Sosyal Gelir	2 652 658	9 263 641	15 002 679	8 972 993
O/İ Oranı	1,83	2,68	3,46	2,66

78 Nolu işletme	1995	1996	1997	Ortalama
BBHB	92	81	78	83,70
Toplam İnek	68	56	55	59,67
Sağılan İnek	51	48	41	46,67
Toplam Sığır	146	146	116	136,00
Süt Verimi / gün	22	21	26	22,89
Süt Üretimi / yıl	342 210	301 632	327 867	323 903
Hayvan Sermayesi	11 294 000	12 814 026	12 280 000	12 129 342
A.M.M.Sermayesi	3 432 648	7 407 148	11 987 388	7 609 061
Para Sermayesi	1 119 507	1 562 150	2 498 000	1 726 552
Toplam Sermaye	15 966 605	23 627 571	30 348 296	23 314 157
Pasif Sermaye	0	0	0	0,00
Öz Sermaye	15 966 605	23 627 571	30 348 296	23 314 157
Toplam Gelir	8 892 400	18 396 977	38 108 578	21 799 318
Süt	57,73	65,25	68,83	63,94
Buzağı	8,03	7,50	5,63	7,05
Gübre	1,58	1,11	0,54	1,08
E.K.A.	32,67	26,14	25,01	27,94
Giderler Toplamı	4 743 445	7 311 298	13 130 164	8 394 969
Yem	69,28	69,33	71,43	70,01
İşçilik	12,90	12,61	13,19	12,90
Sağlık	3,76	3,28	3,14	3,39
Sigorta	1,07	3,67	3,58	2,77
Faiz	0,00	0,00	0,00	0,00
Bakım Onarım	0,11	0,84	0,46	0,47
Amortisman	9,51	6,71	4,27	6,83
Diğer Giderler	3,36	6,85	1,10	3,77
Maliyet (TL/Kg)	11 000	19 490	32 880	21 120
G.S.H.	8 892 400	16 641 552	38 108 578	21 214 177
Safı Kar	4 148 955	9 330 254	24 978 414	12 819 208
Mali R.	25,99	39,49	82,31	49,26
R.Faktörü	46,66	56,07	65,55	56,09
Ekonomik R.	25,99	39,49	82,31	49,26
Sosyal Gelir	4 812 287	10 360 441	26 973 208	14 048 645
O/İ Oranı	1,87	2,28	2,90	2,35

EK-5

BURSA İLİ HOLSTEİN-FRİESIAN IRKI SÜT SIĞIRCILIK İŞLETMELERİNİN ENVANTER ÇALIŞMASI BİLGİ FORMU

İşletme No:

.../.../199.

A - KİŞİSEL BİLGİLER

1 - Yetiştiricinin Adı ve soyadı

2 -Adres bilgileri

İlçe

Köyü

Mahalle

3 -Öğrenim durumu:

Okuryazar değil Okuryazar İlkokul Ortaokul Lise Y.Okul YL Üstü

4- Süt sığırcılığı ve/veya hayvancılıkla ilgili katıldığınız eğitici çalışma var mıdır?

Evet

Hayır

Cevabınız evet ise eğitici çalışmanın türünü belirtiniz

Türü

Süresi

5 - Süt sığırcılığı asıl işimidir? Evet

Hayır

Cevabınız hayır ise bunun dışındaki faaliyetlerinizi belirtiniz

6 -Aile fertlerinin

a-Sayısı

b-Süt sığırcılığına aktif katılan aile fertlerinin sayısı

B - İŞLETMEYE AİT BİLGİLER

1-İşletmenin arazi varlığı (Da.)

A-Tapulu arazi

a-Sulanabilen arazi

Değerlendirilme şekli

1-Yem bitkileri ekimi

2-Hububat ekimi

3-Sebze,meyve ekimi

b-Kuru arazi

Değerlendirilme şekli

1-Yem bitkileri ekimi

2-Hububat ekimi

3-Sebze,meyve ekimi

B-Kiralık arazi

1-Kiralık sulu arazi

Değerlendirilme şekli

1-Yem bitkileri ekimi

2-Hububat ekimi

3-Sebze,meyve ekimi

2- Kiralık kuru arazi

Değerlendirilme şekli

1-Yem bitkileri ekimi

2-Hububat ekimi

3-Sebze,meyve ekimi

C-Ortağa ait arazi

1- Sulu

Değerlendirilme şekli

1-Yem bitkileri ekimi

2-Hububat ekimi

3-Sebze,meyve ekimi

2-Kuru

Değerlendirilme şekli

1-Yem bitkileri ekimi

2-Hububat ekimi

3-Sebze,meyve ekimi

İşletmenin yem bitkileri ekimi için ayırdığı arazi (da).....

Yem Bitkisi ekili alan (da) hasat sayısı verim (da/kg)

Yonca

Mısır

Fiğ

Yulaf

Korunga

Diğer(belirtiniz)

2-İşletmenin Yapıları

a-Hayvan barınağı

Toprak Betonarme Açık YAçık Kapalı Diğer

Mülkiyet sahibi Kira

Yapım yılı

Maliyeti

Eko.ömrü

b-Yem deposu

Toprak Betonarme Açık YAçık Kapalı Diğer

Mülkiyet sahibi Kira

Yapım yılı

Maliyeti

Eko. ömrü

c-Diğer yapılar

Toprak Betonarme Açık YAçık Kapalı Diğer

Mülkiyet sahibi Kira

Yapım yılı

Maliyeti

Eko. ömrü

3-İşletmenin alet ve ekipmanları

a -Süt Sığırcılığında Kullanılan ve Amortismanına Tabi Diğer Demirbaşlar

Yemlik Suluk Oto.temiz. Durak aksamı Tır. Mak Tımar aleti Diğer

b -Sağım Makinası

Satın Alındığı Yıl, Satın Alma Fiyatı, Ekonomik ömrü, Yıllık amortisman.

c-Diğer alet ve ekipmanlar.

Satın Alındığı Yıl, Satın alma fiyatı, Ekonomik ömrü, Yıllık amortisman

II - İşletmenin sığır varlığı

A-Yılbaşı mevcudu Fiyatı (Baş/TL)

İnek

Boğa

E buzağı (0-5ay)

Dbuzağı

Düve

Tosun

Dana(5-12 ay)

B-Yılsonu mevcudu Fiyatı (Baş/ TL)

İnek

Boğa

E buzağı (0-5ay)

Dbuzağı

Düve

Tosun

Dana(5-12 ay)

B -İŞLETMEDEKİ HAYVAN HAREKETLERİ

Dönem içinde

1-Satılan hayvanlar satış fiyatı/ satıldığı yer/ damızlık/ kasaplık

İnek

Boğa

E.Buzağı (0-5ay)

D.Buzağı

Düve

Tosun

Dana(5-12 ay)

2-Satın alınan hayvanlar alış fiyatı/ alınan yer/ alım nedeni

İnek

Boğa

E buzağı (0-5ay)

DBuzağı

Düve

Tosun

Dana(5-12 ay)

3-ölümler Öl.nedeni/ değ. Fiy/ ölenin canlı fiyatı

İnek

Boğa

E buzağı (0-5ay)

DBuzağı

Düve

Tosun

Dana(5-12 ay)

D- GİDERLER

a-Yem

1-İşletmede üretilen Kesif yem		
yıllık ür.miktarı (Ton),	üretim maliyeti(Kg/TL)	piyasa fiyatı (Kg/TL)
2 -İşletmede üretilen kaba yem		
yıllık üretim miktarı(Ton)	üretim maliyeti(Kg-TL)	piyasa fiyatı (Kg/TL)
3-Satın alınan kesif yem	miktarı (Ton)	piyasa fiyatı (Kg/TL)
4-Satın alınan kaba yem	miktarı (Ton)	piyasa fiyatı (Kg/TL)

b - İşçilik giderleri

1-Aile işgücü		
Cinsiyeti (Kadın-Erkek-Çocuk)	çalışma süresi (Tam-Yarım gün)	
2-Geçici işgücü		
Cinsiyeti (Kadın-Erkek-Çocuk)	günlük ücret-TL/ çalışma süresi-sa	
3-Sürekli işgücü		
Cinsiyeti (Kadın-Erkek-Çocuk)	günlük ücret-TL/çalışma süresi-sa	

c-Veteriner sağlık giderleri

Anlaşmalı Vet.Hekiminiz varmı?	Evet	Hayır
--------------------------------	------	-------

cevabınız evet ise anlaşma şekli/aylık veya yıllık ücreti

Tedavi	TL/Yıl
Aşılamalar	TL/Yıl
Suni tohumlama	TL/Yıl
İlaçlar ve dezenfeksiyon	TL/Yıl
d-Tamir,bakım,onarım giderleri	TL/Yıl

e- Faiz Giderleri

f- İşletmede kullanılan Kredilerin

Adı
Kullanım amacı

Vadesi

Kaynağı

Yıllık faiz

g- Borçlar(özel finans) ın faizleri

h-Altık Giderleri

ı-Sigorta Giderleri

Canlı hayvan Sigorta Giderleri

Diğer Sigorta Giderleri

i-Diğer Giderler

Su

Elektrik

Taşıma

Akaryakıt

Isınma

Diğer (belirtiniz)

E-GELİRLER

I-Satılan hayvanlar

İnek fiyatı

Boğa fiyatı

E.Buzağı fiyatı

D.Buzağı fiyatı

Düve fiyatı

II-Kesimler

İnek fiyatı

Boğa fiyatı

E.Buzağı fiyatı

D.Buzağı fiyatı

Düve fiyatı

Kesim masrafları

III-Satılan gübre

1- İşletmede elde edilen gübre Miktar (Ton/Yıl)

İşletmede kullanılan Miktar (Ton)

Satılan miktar (Ton) Birim satış fiyatı (Ton/ TL)

IV-Üretilen süt miktarı

1-Sağılan hayvan sayısı

2-Yıllık süt verimi(Ton)

3-Laktasyon süt verimi

4-Yıl içinde doğan hayvan sayısı

5-Doğan buzağuların cinsiyeti E D

6-Yıl içinde ölen buzağı sayısı

7-Ölüm nedeni

8-Ailede tüketilen süt (Kg)

Satışa arz edilen süt miktarı Satış fiyatı (Kg/TL)

Yıllık ortalama süt satış fiyatı (Kg/TL)

9-Sütün pazarlama biçimi

a)Kendi dağıtıyor b)Özel fab.mand. c)İşleyip satıyor(miktar ve tutar) d) Diğer (belirtiniz)

10-İşletmede ürün haline dönüştürülen süt miktarı

Elde edilen ürünün adı miktarı

Elde edilen ürünün pazarlama biçimi:

a)Toptancıya b)Mandıraya c)Fabrikaya d)Perakende satıcıya e)Kendisi pazarlıyor f)diğer

F-İŞLETME SERMAYE YAPISI

1-Özsermaye

2-Kredi

TCZB. TKK. Özel finansman

G-HASTALIKLARLA İLGİLİ

Yıl içinde karşılaşılan hastalıklar:

Hastalığın adı:

H-Sütün pazarlanmasındaki güçlükler

I-Suni tohumlama faaliyetleri

Yeterli Yetersiz
Döl tutmama var Yok
Kaç tohumlamada döl tutuyor

İ-Örgütlenme durumu

Herhangibir örgüte kooperatif / birlik üyemisiniz (belirtiniz)

Örgütlenmeden memnunmusunuz? Evet Hayır

Cevabınız hayır ise önerileriniz

.....

.....

Örgüt/Kooperatife üye iseniz bu kuruluş aşağıdaki hizmetleri yerine getiriyormu?

a)Damızlık temini, b)Yem temini, c)Sağlık hizmetleri, d)Kredi, e)Sigorta, f)eğitim, g)pazarlama
h)soy kütüğü kayıtları, ı)danışmanlık, i) diğer, j)hiçbiri

J-İşletmede karşılaşılan sorunlar nelerdir,önem sırasıyla belirtiniz

a)Damızlık temini b)sağlık c)işgücü temini d)pazarlama e)girdi temini f)kredi g)eğitim e)diğer

K-Kredi ve finansmanla ilgili sorunlarınız ve önerileriniz nelerdir?

a)faiz b)teminat yetersizliği c)kredi miktarının yetersizliği d)kredi kurumunun tutumu e)diğer

L-Bakım ve besleme ile ilgili sorunlar

Süt hayvanlarının meradan yararlanma süresi

Merada iken ilave besleme (Baş/gün-kg)

Ahır besisi süresi

Ahır besisinde verilen yem miktarı (Baş/kg-gün)

Beslenme Sorunları

a)Sağlık b)yem temininde güçlük c)girdi fiyatları d)diğer

M-Hayvanların işletmeye tesliminden sonra karşılaşılan sorunlar

a)Ölüm b)döl tutmama c)verim düşüklüğü d)diğer

N-Bölge bazında VetHekimleri yeterli buluyormusunuz? Evet Hayır

Varsa önerileriniz

.....
.....

O-Yararlandığınız yayım hizmetleri varmı? Evet Hayır

Cevabınız evet ise nerelerden yararlanıyorsunuz?

a)Radyo-Tv b)İl Md c)Köy GrTek d)Bağlı bulunduğu kuruluş yayımı e)diğer

Yararlandığınız yayınlar isteklerinizi karşılıyormu? Evet Hayır

Ö-Önerileriniz

.....
.....
.....
.....
.....
.....